

הנותר ביום דרך

כ"ב חלקים
מחזיק

תשעה וארבעים ארף מאמרי חז"ל

מש"ם בבלי, ירושלמי, מכלתא, ספרא, ספרי, תוספתא, אבדר"נ, מס' סופרים, בלה, דאריה, ודרא"ה, סדר עולם, מ' רבה, מ' תנחומא, מ' אנדה, פסקתא דר"ב, פסקתא רבתי, פרקי דר"א, חנא דבי אלי' רבה, חומא, מדרש הגדול, זהר, תקוני זהר, ספר יצירה, אותיות דר"ע, ילקוט תורה, ילקוט שמעוני, מ' שוחר טוב, מ' תדשא, מ' תמורה, מ' תלפיות, ילקוט ראובני, ילקוט אליעזר, ושאר מדרשים קטנים

ועשרים ארף ומאתים וחמשים הלכות מר' חלקי שלחן ערוך ושו"ת ראשונים ואחרונים

הבינו וגם חקרו הרב

אברהם לייכטאג וואכסמאן
מחבר ס' "גיא חזיון" ג"ח וס' "בית ועד לחכמים"
דיין ומו"ץ בקק"י נייפעסט יצ"ו
בארץ אונגארן

סך הכל 69.250

מאמרים והלכות

TALMUD LEXIKON
HANOTHEN BAJAM DERECH

PRINTED IN HUNGARY

הוצאה שניה
תרצ"ח

— מודעה רבה לאורייתא —

איסור השגת גבול ידוע הן בדין תורה והן בדין דמלכותא. והנני אוסר לכל אדם להדפיס ספרי זה במתכנתו ושלא במתכנתו בלתי רשותי או רשות באי כותני. הן במדינה זו והן במדינה אחרת ולהשומעים ינעם ותבא עליהם ברכת טוב.

ALLE RECHTE VOM AUTOR VORBEHALTEN

כל מקום שנמצא עכ"ם גוי ואוה"ע בספר הזה הכוונה על האוה"ע שהיו לפניו ברורות הקודמים עובדי פסל ומסכה אשר את ד' לא דרשו. לא כן אוה"ע של זמננו אשר אנו חוסים בצלם המאמינים בד' ומצויינים במדות טובות אנו מתפללין בעד שלומם. המתבר

HANOTHEN BAJAM DERECH TALMUD LEXIKON

22 THEILE

— **69.250** —

S Ä T Z E

Bearbeitet von
Rabbiner

ABRAHAM WACHSMANN
UJPEST, UNGARN
Árpád G. 48.

עיר - א.

מחזקת

ל"ו רחובות וכ' אדף תי"א (20-411) מאמרים והלכות

יורדי הים באניות, עושי
מלאכה במים רבים, המה
ראו מעשי ד', ונפלאותיו
במצולת (מסליל ק"ז כד).

הנותן בים התלמוד והפוסקים
דרך, ובמימי התורה הרבים
והעצומים נתיבה.

חכם ראשון

הַקְדָּמָה

להוצאה שנייה

אמר המחבר:

שוש אשיש בד', ותגל נפשי באלהי על שהחיני וקיימני והגיעני לזמן הזה, לראות את ספרי זה יוצא כליל בהדרו מבית הדפוס "בהוצאה שניה" ד' חדשים אחר יציאתו מבית הדפוס בהוצאה ראשונה.

נביאתם של גאוני זמנינו והאדמורים המפורסמים אשר הפליגו מאוד בשבח הספר הזה ומעשיהו, נתקיימה במלא מוכן המלה, כי בעת אשר הצגתי לפניכם ספרי זה, התנבאו כמעט כולם בסגנון אחד: כי ספרי זה יהי אי"ה אחת ההופעות היותר נפלאות על אופק הספרות התורנית אשר כמוהו לא נהייתה, ממש ספר שימישי וכיד ימין לכל רב, ומורה צדק, דרשן מטיף, ומחבר, כי מאיזה ענין שירצה לפסוק, לדרוש, או לכתוב, יהיה כל חומר המפורז בשני התלמודים, המדרשים, פוסקים ראשונים ואחרונים, מן המוכן בידו בלי עמל ויגיעה, וכאשר התנבאו כן היה ואת אשר לא קייתי ראיתי, כי למרות שימים אלה לא ימי חפץ הזה, ואחב"י נרדפים במדינות שונות בלי חשך בתגרת האנטישמית הנפרזה, וכמוכן שבעת צרה ליעקב כזו נחשבו הופעות ספרים חדשים למין סרה העודף ואין מאסף אותם הביתה, אבל ספרי זה יצא מן הכלל, כי תליית נתקבל ברצון, ונמכרו כולם בד' חדשים הראשונים אחר יציאתם מבית הדפוס, והודרישה אחריהם גדולה באופן שהוכרחתי להוציאם בהוצאה שניה, וזה האות כי לא אלמן ישראל, ועוד נמצאים אנשים ישרי לב ואנשי הרוח היודעים להעריך ולהוקיר מלאכה גדולה וכבדה כזו, ותקותי תאמצינו שיעמדו על ימינו לסמכני גם בעתיד בהוצאת יתר החלקים אשר יופיעו אי"ה בקרב הימים.

כרך הראשון, לא נשתנה בהוצאה שניה, ממה שהיה בהוצאה ראשונה, לא בכמות ולא באיכות, כי הספר נדפס על מאטריצען וא"א לשית עליהם נוספות, ורק המאבעללע נשתנה, כי הוספתי על הרחובות של עיר א' אשר יבואו אי"ה בחלקים הבאים סך מ' אלפים [9000] מאמרים והלכות ותחת אשר במאבעללע של הוצאה הראשונה נרשום סך 11,560 נמצא כעת כי אלף ורתי"א 20,411.

והנני מבשר ואומר שכרך השני מעיר א' יופיע אי"ה לפי חשבון תיקף אחר חג הפסח, וכבוד הרבנים הגאונים ואחב"י החרדים לדבר ד' ותורתו מתבקשים לשלוח את הזמנתם במוקדם האפשרי, כדי שאדע החשבון קודם ההדפסה, וגם את זה אני מודיע בשער בת רבים כי לא ארבה גם כעת במחיר כרך הב', כי סהדי במרומים כי לא לעשות מסחר וקנין או להרבות לי הון ועושר הצאתי ספרי זה רק לזכות בו את הרבים, ע"כ עשיתי ואעשה אי"ה מחיר נמוך כדי שכל שוחרי תורה יוכלו לזכות בו בנקל גם בצוק עתים אלה.

ואל ד' אשא עיני, שכאשר זכני להוציא חלק זה לאור זה ב' פעמים, כן יזכני להוציא גם יתר הכ"א חלקים מתוך הרחבת הדעת וינחני במעגלי צדק למען שמו עבנצבב"א.

המחבר

הסכמות הרבנים הגאונים המפורסמים שליט"א.

יהודה ליב צירלסאהן

אב"ד דק"ק קעשנוב
ורב הכולל למדינת בסרביא

ב"ה

ב"ה יום ב' לחודש תמוז שנת תרצ"ו לפ"ק.

הספר **"הנותן בים דרך"** להרב הגאון

ר' אברהם לייכטאג-וואכסמאן נ"ל, הנהו אחת ההופעות היותר נפלאות על אופק הספרות התורנית, אשר במה לא נהיתה.

הוא הספר אשר כשמו כן הוא: מגדל המאיר הוא, המפיץ אורו על כל פנה ופנה של הים התלמוד הגדול והעצום מאד.

רכישת ספר אשר כזה, אשר לא יסולה בכתם ערכו, לבד היותה מצד עצמה נחוצה מאד לכל אחד מהוגי תורה וחובביה, הנה גם עובדא רבת המעלה בשביל להגדיל תורה ולהאדירה.

נשגבה מאד, מאד, היא המצוה, יזדרזו נא אחינו להחזיק בה!

יהודה ליב צירלסאהן אב"ד דק"ק

קעשנוב ורב הכולל דמדינת בעסרביא.
(מח' ס' שו"ת עצי לבנון, וניל יהודא, וס' הגיון לב)

עקיבא סופר

בה"ג מהרשב"ם זצוק"ל.
אב"ד דק"ק פרעסבורג יע"א

ב"ה

הנה יד שלוחה אלי עלים לתרופה מחרב הגאון הנודע לשבח בשער בת רבים ע"י ספריו היקרים כש"ת מו"ה אברהם לייכטאג וואכסמאן נ"ל דיין ומו"ץ דקה"י נייפעס יצ"ו מחיבורו הנפלא אשר בשמו יקראנו **"הנותן בים דרך"** חיבור גדול, מביל כ"ב חלקים, וכשמו כן הוא שנותן דרך ישכון אור, למצא כל מאמרי חז"ל מסודרים בסידור נכון דברי הפץ - ודבר שפתיים אך למותר, לתאר גדול תועלת של חיבור הזה לדורשי תמים דורשי טוב לעם ד' למען הקל מעדיהם החיפוש לעת מצא, וטוב עשה בעמיו ואמינא לפעלא טבא יישר כחו וחילו, יגעתי ומצאתי תאמין ויברך ד' חילו ופועלו ידיו ירצה עוד ייטיב ד' ברצונו ציון ויבנו חומות ירושלים בבאכיה"ר.

פה פ"ב ד' כי ברוך הוא תרצ"ו לפ"ק.

ה"ק עקיבא סופר בה"ג מהרשב"ם זצ"ל

שמואל אהרן מיללער

אב"ד דק"ק לאבאווא

ב"ה

האדם הגדול בענקים, משדר עמקים, הוא הרב הגאון המפורסם אוצר התורה וחיראה, כמר אברהם וואכסמאן, לייכטאג, נ"ל כשמו כן הא, מאיר חכמים כיום הזה, כבר יצא טבעו בעולם כאשר עינינו יחזה, חיבוריו היקרים מאירים כספירים, ותלמידי חכמים כל זמן שמזקינים דעתם מתיישבת במלאכת מחשבת, ואברהם היה יהיה לתועלת בקובץ זה בכמה מעלות, הוא **"הנותן בים דרך"** כבושה לרבים, להקל משא החיפוש והיגיעה, ומלאה הארץ דעה, יישר כוחו וחילו לאורייתא, בקדמייתא ובתרייתא, יברכהו טובים בעבור מפעלו הנשגב והמעלה, ובענותניתו קרא גם אותי להסכים, ואין מסרבין לגדול, ומצוה רבה לקנות האוצר הזה לחזק ברכי דרבנן דשליה, ויש בזה כבוד התורה ולומדיה והתקרבות הגאולה, כבושה קם, הוא התפשטות סגור מצד הקדושה, זה נופל, הן הן ספרי מינות ורשעה, וכל המסייעים יתברכו מן השמים, בשפע ברכה והצלחה, וכדי המצוה להגן עלינו מחבלי משיחא הסוככים כעת בכל העולם, ואין לנו שיוור רק התורה ויתר הפליטה מן הלומדים בטהרה, הרחמן יוציאנו מהרה מאפלה לאורה.

כה דברי המצפה לישועה קרובה וחותר באהבה — לסדר דרך ים סוף כאשר דבר ד' תרצ"ו לפ"ק.

שמואל אהרן בהרב ר' נפתלי זללה"ה אב"ד דק"ק לאבאווא.

הסכמות הרבנים הגאונים המפורסמים שליט"א.

שלום אליעזר האלבערשטאם
בהה"ק מצאנו זצלה"ה חונה פק"ק ראצפערטא יע"א.

ב"ה ב' לס' והנגלות לנו ולבנו תרצ"ו.

הלום ראיתי קובץ גדול מעשה ידי אומן נפלא, חרש וחושב מחשבות, עושה נפלאות, ד"ה הרב הגאון הגדול חריף ובקי אוצר בלום המפורסם וכו' בש"ת מו"ה אברהם לייכטמאג וואכסמאגן נ"י דיין ומו"ץ בקה"י דפעסט חדש, ואמינא לפעלא טבא יישר כוחו וחילו לאורייתא ויזכה לזכות את הרבים, ויהיה זכות הרבים תלוי בו כי דבר גדול וטובה גדולה יהיה לכל עוסקי בתורת השם, וחפץ ה' בידו יצליח.

הכ"ד ידידו הרוש"ת, המברכו בשנה טובה ומבורכת וכוח"ט בכלל כל ישראל ויזכה לשנת גאולה וישועה בב"א.

כ"ד ה"ק שלום אליעזר האלבערשטאם

בהה"ק מצאנו זצלה"ה

ב"ה

מה נכבד היום, בהגלות נגלות ספר "יקר הערך ורב התועלת" כשמו כן הוא. "הנותן בים התלמוד דרך", לאגדה, ובמים עזים וחריפי, נתיבה לקיבוץ הלכות, מאת חובר חיבורים מחוכמים הרב הגאון החריף משרד עמקים, דולה מים מבארות עמקים, מו"ה אברהם לייכטמאג וואכסמאגן נ"י, דיין ומו"ץ בק"י נייפעסט, והוא קיבוץ מאמרים לאלפים באותות לבית אבותם, ברחובותם למשכנם יחנה על דרך שתיקן הקנקאָרדאנצי במקראות, אשר מבלעדו לא ירים איש את ידו, בן מטרת החוברת הנכחה למציא אגדת הש"ס בבלי וירושלמי ומדרשים שונים והלכות הצפונות במה הא לן והא להא בכל מה שחזא בכל ענין ומנין, ואת אשר היה לו ידיעה בתחלה והוא נעלם ממנו אם אך מילין אחדים עוד לו רגיל על לשונה בנקל ומצאנו ולמקומו ינחנו ואמנם כבר הלכו בזה נימושות, עוד הגיעו מקום להתגדר לרב האו גאון בלקוטי בתר לקוטי, ומרגליות טובה תלויה בסבר"ו של אברהם, ולכל תכלית הוא חוקר, באור הבוקר, דברים להעתיק קיל צפור כל כנף כותבת למינה ואת הכל עשה יפה בעטו למצא הדבר בנקל בעתו ובסולת בלולה אגדה והלכה, אשרו שלו ככה, ומרנא דאברהם תלי תניא גם ללא תניא, ומלאה הארץ דעה, שיהיה לכל בכל מכל ידיעה, בלי עמל ויגיעה, על אחת כמה וכמה שיהיה להכמים מזכרת השכחה, בלי חיפוש ומירה, בפרטות למחבר, או מטיף ומדבר, ובתוך קהל ועדה יהיה חיבורו כמשיב אבירה, ויברכהו טובים במרכת אהובים, הנזכר בש"ס ע"ז נ"ב: ברוך אהה למקום שהחזרת לי אבדתי וירוחו זמן ללימוד דתי.

בקצרה חיבור כזה אין צריך לשום הסכמה, כגודע ביהודה... בפרט נכבד רבא דכוותיה אשר לו שם בגדולים, והיה לו גם לפני כמה פעמים פתחון פה בחידוד רב בהלכות גדולות וקבועות, והנני אך לעורר את נדובי עם מאחינו בני ישראל עושי צדקה וחסד, לסייע להדפסת חיבורים אלה מלבד דכתובת ספרים, והדפסתן העתקת מאמרי אמת מחכמי הש"ס, הוא ענף מכתבת ס"ת (ועיין יור"ד סי' ע"ד), עוד מבואר במס' ב"ב ד"ט, "הרגיל בצדקה הוין ליה בנים בעלי חכמה בעלי עושה, בעלי אגדה", דכתיב "רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד", יע"ש ד"י פירש"י דה"מ "בעלי אגדה", דכתיב "וכבוד", ומתוך שדרשנין הן ומושכין את הלב הכל מכבדין אותן, ע"כ פי המדבר ומבקש לבעלי צדקה שבלי ספק יזכו לבנים עשירים ובעלי אגדה נחוצין, שיהיה בבתם ילקוט אגדות מחכמי הש"ס שישתעשו בהן בניהם עוד בילדותן ולהשמר ולהחזר מספרי הכסילים ח"ו וישארו גם חכמים בהבטחת חז"ל הגיל.

מח"ט ו' עשיק נציבים תרצ"ו מה נירעדהאז

שלום וויידער

אבדקי והגליל

הסכמות הרבנים הגאונים המפורסמים שליט"א.

שאול ראזנבערג
רב דק"ק ראצפערטא

בע"ח.

הנה נשלח אלי קונטרסים מהספר **"הנתן בים דרך"** מאת הרב הגאון החריף
ובקי וכו' מו"ה אברהם לייכטאג וואכסמאנן נ"י דיין ומר"ן דקה"י נייפעסמ יצ"ו אשר בו
אסף וליקט הרב הנ"ל נ"י מאמרי חז"ל בסדר נכון מסודר לכל המחפש איזה מאמר חז"ל
שימצאנו בנקל והרב הנ"ל ביקש הסכמתי לזה והנה כודאי גוף הדברים אשר כתובים בספר
הזה אינן צריכין לשום הסכמה שבעולם, כי המה מאמרי חז"ל המפורסם בש"ס בבלי וירושלמי
והמדרשים, וכוונת המחבר נ"י הוא רק שאסכים על עבודתו ופעולתו הרצויה, ובוזה באמת טוב
אשה בעמיו המחבר הנ"ל נ"י אשר עשה מפתח גדול למצוא בנקל מאמרי חז"ל אשר נשכח
מהמבקש אותם לעיין בפנים הדברים באותיות מחכימות למצוא מקום מוצאם ע"כ כד"ן הוא
שיטול שכרו לקנות ממנו ספרו בכסף מלא.

הכ"ד המדבר לכבוד התורה ולומדיה הבעה"ח ב' תבא תרצ"ו לפ"ק פה"ק ראצפערטא יצ"ו.

ה"ק שאול ראזנבערג
רב דפה"ק הנ"ל

דוב בעריש וויידענפעלד
אב"ד דק"ק טשעבין והגליל

בעזהש"ת טשעבין יצ"ו.

כבוד הרב הגאון עמוס בתורה וידאה, דלעי באורייתא, כש"ת מו"ה אברהם לייכטאג וואכסמאנן
שליט"א, דיין ומו"ץ בקע"י נייפעסמ, שלח אלי קונטרס מספרו שעולה ומדפיס בשם **"הנתן
בים דרך"**, והוא קובץ גדול מאמרי חז"ל המפורסם בים התלמוד ומדרשים, שכוללם
יחד בזה הספר בסדר נכון ויפה, אשר כל דורש ומבקש איזה מאמר חז"ל ימצאנה על מקומו
באמצעות ספר זה, וכודאי כל איש נכון ידע להוקיר טוב פעלו ורום ערכו, וע"כ אמינא לפעלא
טבא וישר כחו ואבקש מאחב"י דורשי ומחזיקי התורה, לתמוך ב' המחבר הנעלה הנ"ל, ולקנות
בכסף מלא ספר היקר הזה, וחזקו ואמצו שוקדי תורה להגדיל תורה ולהאדירה.
כו"ח למען ב' התורה באעה"ח יום ב' מ"ז תמוז תרצ"ו לפ"ק

דוב בעריש וויידענפעלד, אב"ד דק"ק הנ"ל
אב"ד דק"ק הנ"ל

זכר עולם יהיה צדיק

ה"ד אבי מורי הרב"ג מו"ה

פנחס בר' משה יהודה זלה"ה

נבר להגה"צ מו"ה "אליהו לייבמאג" רב אב"ד דק"ק קלאסני, מחבר ספר תורת אליהו" על סג"י הש"ס, ולמעלה בקודש עד המניני שלמה, חומר מגזע רש"י ז"ל, אשר הקדיש כל ימיו וגם לרבות הליכות לד' ותורתו כ"ד כתבי קודש, והרבה ממי הש"ס היו שגורים בפיו היטב, הוא ירד והכה את הארי בתוך הבור ביום השלג, תבר גזיזי דברדא ונחית ומבל (ברכות יח:). ובעוה"ד נקטף מאתנו עורנו באביו בשנת "תרפ"ב א' אדר" בשנה פשוטה בק"ק ב' הוניאד בארץ רומעני'ען תנצב"ה.

מנשים באוהל תברך

אמי מורתי הצדיקות מרת פנחס לאה תחי' בת מו"ה שמואל נטע ז"ל, חומר מגזע המ"ז והב"ח ז"ל אשר ינעה כל ימיה לגדל בניה לתורה ולתעודה, זכרה נא אותה אלקי לטובה לשלם לה כפרי ידיה להחליטה ולהחיותה ולרפאותה ברפא"ג, ועוד תניב בשיבה טובה דשנה ורעננה עבגצב"א.

— וממעוזי הברכות תתברך —

זוג' הרבנית הצדיקת אשת חיל המפורסמת במעשיה הטובים ובחכמתה מרת דרעזיל רחמי, אשר כרעיה נאמנה עמדה תמיד לימיני מעת שבאנו בבית הנשואין (שנת תרע"ג מ"ז מ. אב). והיא שעמדה לי שיכולתי לחבר ספר גדול ורחב ידיים כזה, ולהוציא לאור ספרי "גיא חזיון" וס' בית ועד לחכמים, ואני קורא עליה "תנו לה מפרי ידיה ויהללו בשערים מעשיה, ויארץ ד' ימיה ונוכה לגדל יחד את צאצאנו וצאצאי צאצאנו על ברכי התורה ומיראה מתוך נחת והרחבה ומרוב כל עבגצב"א.

הקדמה

אמר המחבר!

ספרי זה אשר אני מגיש לפני עם אלקי אברהם, אין צריך לא הקדמה ולא הסכמה, כי הספר בעצמו מדבר בעדו, — ספר זה — נותן כים התלמוד דרך, ובמימי התורה הרבים והעצומים נתיבה, ועל ידו אוד חדש על ציוני הש"ס והמדרשים תאיר, והי' כל מבקש דבר ר' יצא אל אוהל מועד הזה וברגעים אחדים ימצא את מבוקשו ולא יהי' דבר ר' עליו למשא.

ספרי זה — יביא תועלת גדול בעולם החפזון הזה, לכל רב ומורה צדק, דרשן, מטיף, ומחבר, כי מאיזה ענין שירצה לדבר או לכתוב, ימצא לפניו כר נרחב, כמעט, כל חומר המפורז בש"ס בבלי וירושלמי והמדרשים, מן המוכן במקום אחד בלי עמל ויגיעה, כמו המן שירד לצדיקים אל פתח בתיהם.

ספרי זה מכיל בקרבו מ"ט אלף מאמרים: מש"ס בבלי, וירושלמי, מכלתא, ספרא ספרי, תוספתא, אבדר"נ, מס' סופרים, דאר"ר חזקוני, סדר עולם, זוהר, זוהר חדש, מ' רבה, מ' תנחומא, מ' אגדה, מ' שמואל פסקתא דר"כ, פסקתא רבתי, פרקי דר"א, אליהו רבה חזקוני, אותיות דר"ע, מ' שכל טוב, ילקוט שמעוני, ילקוט תורה, ילקוט ראובני, ילק"א, ועוד מדרשים קטנים, וסך כ' אלף ור"ג הלכות מד' חלקי ש"ע ושו"ת ראשונים ואחרונים סך הכל מ"ט אלף ור"ג 69,250 מאמרים והלכות מסודרים בסידור נכון וקל באופן שברגעים אחדים ימצא כל אחד מבוקשו.

ספרי זה נחלק לכ"ב עיירות, ות"ס רחובות, ורחובות לבתים, והבתים לדיוורין, דהיינו למאמרים, והמאמרים מסודרים בסדר א"ב. כל אות מד"א"ב"ה הוא עיר לעצמה, כמו: עיר "א. ב. ג. עד ת". עיר "א" נחלקה לד"ו רחובות כמו רחוב "אב ואם", — "אבדה ומציאה" — "אבלים" — "אבות ואמהות" בעיר א' מתחילים שמות כל ה"ל"ו רחובות בא' וע"כ נקראת עיר "א" — וכן בעיר ב' עד ת' — והרחובות הגדולות כמו למשל: רחוב "אבלים" המחזקת "אלף וס"ב" (1062) מאמרים והלכות נחלקה "לנ"ט" בתים כמו: בית "אבל" — אונן — ארון — . . . ובכל "רחוב ובית" מסודרים רק אותן המאמרים וההלכות השייכים לרחוב ההוא. כמו: בבית "אבל" דיני "אבל", ובבית "אונן" דיני "אונן", ובדרך זה בכל בית ובית, וע"י סידור הנפלא הזה, נקל מאד למצא גם מאמרים והלכות כאלה שבבר נשכחו מהאדם ודי רק באם זוכר שמאיזה ענין המאמר או ההלכה מדברת, למשל מי שראה אפילו לפני יובל שנים איזה מאמר או הלכה "מאב ואם", ואינו זוכר התחלת המאמר ולא הענין כלל — הנה אם הי' הספר מסודר רק לפי "א"ב" לא היה יכול למצאו רק באם הי' עובר על הספר כלו — לא כן באם הספר מסודר לפי "רחובות ובתים" די לו באם עובר "הרחוב" או "הבית" שהמאמר או ההלכה שייכת לה, כי אם הענין מדבר "מאב ואם" יחפשונו ברחוב "אב ואם", ואם מבקש למשל דיני "צוואה", יחפשונו ברחוב אבלים בבית "צוואה", ואם מבקש איזה מאמר או הלכה "מארץ ישראל" יחפשנה ברחוב "ארץ ישראל", ואם המאמר מדבר מבי ענינים כמו: "אביי דעסק בתורה ובגמ"ח חי שתין שנין, יען שהמאמר מדבר מבי ענינים, מתורה ובגמ"ח, אם תחפשונו ברחוב "תורה" ולא תמצאנו, תחפשונו ברחוב "גמ"ח" ושם תמצאנו כי שם ביתו, ושמור כלל זה בידך, כי כלל זה על כל הספר כלו יצא.

הקדמה

ע"י סידור נפלא הלזה, ימצאו כל שוחרי תורה מסלל ודרך בבד עיני "הוראה" וגם במקצוע "גמין וקידושין" שלמרות שהמה ענינים עמוקים ורחבים מני ים וחז"ל אומרים: "כל מי שאינו בקי בהם לא ידא לו עסק עמהם", אבל ע"י סידור הנפלא הזה ירכשו להם בנקל השקפה בהירות גם במקצוע זה.

אמנם יען כי מיראי הוראה אנכי ע"כ הנני מודיע בשער בת רבים שלא יסמוך עלי שום אדם בהלכה עד אשר יעיין אחר הדין במקומו כי בספרי קצרותי מאד בתכלית הקיצור, כי אין מטרת ספרי זה שישמש בתור "שלחן ערוך" לפסוק מתוכו רק ליתן בים התלמוד דרך ולהראות על כל מאמר והלכה איה מקום כבודם בש"ס ופוסקים ראשונים ואחרונים. **ספרי** זה, מפחתי ורבותי בימי חרפי, בעת אשר שמש ההצלחה האוירה אלי פניה, ובמשמני הארץ הי מושבי, אז אמרתי עת לעשות לד', להפרות ולהרבות תורתו ולירד באני ש"ט בים התלמוד, ולהשליך בים ספתי, להעלות את הפנינים היקרים העצורים בכמן ים התלמוד וכל

מדרשי חז"ל, ללקט נפזרים כמלקט שבלים, לקבצם כעמיר גורנה, ולסדרם בסידור נכון וקל למען יריץ הקורא בו ואז ימצאו כל אוהבי ושוחרי התורה בים התלמוד דרך, ובמימי התורה הרבים נתיבה, אולם כאשר קרבותי אל המלאכה, ראיתי כי לא לאיש טרוד כמוני הרובץ תחת משא דבר ד' זו הלכה, האחוץ בסבך טרדת הקהלה, להורות לעם ד' המעשה אשר יעשו, מלאכה גדולה וכבדה כזו הדורשת אחריה עשרה קבין סבלנות ויגיעה, ולא פעם אחת ושתיים הנהנתי את המלכה מידי אולם בכל פעם הרגשי בעצמי כאלו רצון חזק דוחק עלי לאמור, כלה מעשיך, וכאלו בת קול קוראית אלי, בן אדם "אין לך דבר העומד בפני הרצון", ואם היום קצר והמלאכה מרובה, הלא לא איברא לילה אלא לנירסא, והרצון החזק הזה פנה מלפני כל אבני נקף אשר עמדו לי לשמן בדרך עד שעלה בידי לברך על המוגמר, וכעת אודה ד' בכל לבב בסוד ישרים ועדה לבי ובשרי ירגנו לאל חי על שהחייני וקיימני והגיעני לזמן הזה.

ועתה מרגן ורבנן ואחבי החרדים לדבר ד' ותורתו, אתם היורדים בים התלמוד והעושים מלאכה במימי התורה הרבים, תוכלו להעריך ולהוקיר מלאכה גדולה וכבדה כזו, כי שערו נא, כמה קבין סבלנות ויגיעה נחוצה לאסוף מ' אלף מאמרים המפוזרים בימי התלמודים בבלי וירושלמי, ולהפזיר מאמר מחבירו ולהציגו ברחיבו המיוחד לה, ומה גם לסדרו לפי סדר א-ב, וסדרי במדומים כי הרבה פעמים חשבתי כי לשוא אני עמל וכל עמלי יעלה בתוהו, כי הכי כח אבנים כוחי לגמור מלאכה גדולה כזו? כי פעמים אין מספר קרה לי אחר שגמרתי בזעת אפים סידור רחוב שלם ועברתי אח"כ עליה, מצאתי כי הצגתי איזה מאמרים שלא במקומן הראוי להם, והוכרתי להתחיל לסדר מחדש כל הרחוב, כן קרה לי הרבה פעמים בסידור רחוב אחת וקו"ח בסידור תנ"י רחובות, על כן גם אחר שהי כבר מוכן בידי כל חומר הנ"ל, עבדתי משך שמונה שנים בזעת אפים רק בהסדר, אבל כאמור כי הרצון החזק והתועלת הגדול אשר ראו עיני בהוצאת ספר זה בעולם התלמודי והספרותי חזקו ואמצו את לבבי לגמור את הספר הזה מהחל ועד כלה, מאי-עד ת' ועד בכלל, וכעת אני קורא אליכם משכו וקחו לכם את הספר הזה בכסף מלא, למען יהי בכחי להוציא גם שאר הספרים אשר המה אתי בכתובים.

והנני דורש בכבוד אכסניא קהל עדת ישורון ניי-פעם-ט, אשר אנכי יושב בקרבם ומחזיקים אותי בכבוד גדול, אנא ד' השקיפה ממעון קדשיך מן השמים וברך את עמך ישראל בכלל, ואת אנשי קהלתי בפרט, ופרום עליהם סוכת שלומך ותאריך ימיהם ויתענגו על רוב שלום.

חבר

סך העיירות הרחובות והמאמרים בדרך כלל

סך	עייר	א	ל' רחובות	סך המאמרים	20.411
2016	"	"	"	"	"
1582	"	"	"	"	"
1536	"	"	"	"	"
1705	"	"	"	"	"
1336	"	"	"	"	"
2309	"	"	"	"	"
605	"	"	"	"	"
1650	"	"	"	"	"
1040	"	"	"	"	"
799	"	"	"	"	"
4349	"	"	"	"	"
1223	"	"	"	"	"
625	"	"	"	"	"
1200	"	"	"	"	"
566	"	"	"	"	"
1200	"	"	"	"	"
900	"	"	"	"	"
1000	"	"	"	"	"
1729	"	"	"	"	"
1270	"	"	"	"	"
20.250	הלכות מדי חלקי שו"ע ראשונים ואחרונים				20.250

69.250

כ"ב עיירות — ת"ס רחובות — סך כל המאמרים והלכות

— ראשי תיבות —

ב"ר בראשית רבה — **שמ"ר** שמות רבה — **ויק"ר** ויקרא רבה — **במד"ר** במדבר רבה — **דב"ר** דברים רבה. — **שיה"ש"ר** שיר השירים רבה — **קה"ר** קהלת רבה — **מ. שוח"ט** מדרש שוחר טוב — **פרד"א** פרקי דריא — **תדבא"ר** תנא דבי אליה רבה — **תדבא"ן** תנא דבי אליהו זוטא — **דרא"ר** דרך ארץ רבה — **דא"ן** דרך ארץ זוטא — **ילק"א** ילקוט אליעזר — **ב"ר-פא"ן** בראשית רבה פרק א' - פסוק ו' — **מנוה"מ** מנורת המאור — **ס"ח** ספר חסידים.

עיר א ובה ר"ז רחובות וסך 20.411 מאמרים והלכות

מאמרים והלכות	517	רחוב	אב ואם	א
" "	225	"	אברה ומציאה	א
" "	1062	"	אבלים	א
" "	811	"	אבות ואמהות	א
" "	403	"	אבי	א
" "	130	"	אבנים טובות	א
" "	2100	"	אדם	א
" "	227	"	אדמה ושנאה	א
" "	146	"	אוי ווי	א
" "	1350	"	אוכלין סעודה	א
" "	135	"	אומה ולשון	א
" "	286	"	אומנות ומלאכה	א
" "	97	"	אונס	א
" "	124	"	אור וחושך	א
" "	78	"	אורחים	א
" "	47	"	אויש	א
" "	235	"	אותיות	א
" "	253	"	אחרית ראשית	א
" "	238	"	אילנות	א
" "	2486	"	איש ואשה	א
" "	179	"	אל תקרי	א
" "	96	"	אלמנה ויתום	א
" "	179	"	ר' אליעזר	א
" "	77	"	אלמלא	א
" "	282	"	ר' אלעזר	א
" "	65	"	ר' אמי	א
" "	2800	"	אמירה ודיבור	א
" "	92	"	אמן ואמונה	א
" "	500	"	אמרי אינשי	א
" "	112	"	אמת ושקר	א
" "	2471	"	אסור מותר	א
" "	65	"	ר' אסי	א
" "	97	"	ארון הקודש	א
" "	2000	"	ארץ ישראל	א
" "	193	"	אש ומים	א
" "	249	"	ר' אשי	א
20.411		סך המאמרים		א

רחוב

אב - ואם

ובה תקי"ז מאמרים

517

שלמי תודה וברכה

הגני נותן בספרי זה שם עולם אשר לא יכרת לקרובי ושיב
הגבירים הנכבדים:

מו"ד חיים אלטר בערגמאנן נ"י מלאנדאן יצ"ו

ולבנו הנכבד והמהלל עושה צדקות בכל עת

מו"ה אל'יעזר בערגמאנן נ"י

ולבנו הנכבד והמפואר

מו"ה דוד בערגמאנן נ"י

יזכרם אלהים לטובה ומשברתם תהי' שלימה מאת ד' ויארץ ד' ימיהם.

ועל הטוב יזכר

ידידי הרב הגאון המהלל לשם ולתפארת

מו"ה שמואל יודא הירש אבדק"ק זוזאלע יצ"ו

והה"ג מאד נעלה מו"ה זאורי קאפענהאגען נ"י
אבדק"ק אמסטערדאם יצ"ו.

והגביר הנכבד התורני היקר והעסקן במצוות

מו"ה שבתי לעווזאהן נ"י פרנס בק"ק האאג יצ"ו

והגביר הנכבד והמהלל מו"ה שמואל מנחם אייזנמאן נ"י
אבן יקרה בק"ק האאג יצ"ו.

כולם יעמדו על הברכה וד' יארץ ימיהם עבנעכביא.

הנותן בים דרך עיר א' רחוב א. אב ואם א

אב הייב בבנו למודו ולפרדותו וללמדו תורה ולהשיאו אשה וללמדו אומנות

(קידושין כט. קה"ר ט-ז).

אב קודם לאם בכל מקום, מפני שהוא ואמו חייבים בכבוד אביו (כריתות כ"ח. ז"ר ח-כח).

אב שנתן אנמין לבניו בחייו ושיגר זה מעל זה כלום יש להם זה על זה. (סנהדרין לח.).

אבא אמר השקיני מים ואימא אומרת השקיני מים איזה מהם קודם (קידושין ל"ח.).

אבא לא מזכי ברא, דכתיב ואין מידי מציל (סנהדרין קד.).

אבא מת ומוטל בחמה וכלבים של בית אבא רעבים מה אעשה וכו' (עצת ל"ז).

אבא קיים, א"ל אימא קיימת, א"ל אימא קיימת א"ל אבא קיים וכו' (נז"ק כ.).

אבא רמאה הוא ולא יכולת ליה, א"ל אחי אני ברמאות (נגילס י"ג:).

אבותי גנזו אוצרות ממון ואני גנזתי אוצרות נפשות (ז"ר י"ח.).

אבותי גנזו במקום שיד שולמות בו ואני גנזתי במקום שאין יד שולמות בו (ספ.).

אבותי גנזו דבר שאין עושה פירות ואני גנזתי דבר שעושה פירות (ספ.).

אבותי גנזו לאחרים ואני גנזתי לעצמי (ספ.).

אבותי גנזו למטה ואני גנזתי למעלה (ספ.).

אבותי גנזו לעולם הזה ואני גנזתי לעוה"ב (ספ.).

אבותיך מצמצמין ואתה מבזבז (ז"ר פ"ג-ד.).

אבותינו אמרו נשינו טובה אנו בעינינו לא ראינו (כדרים כ"ז:).

אבותינו העבירו את התקרה אבל אנו פעפנו את הכתלים (ירושלמי יומא פ"ח הל"ח).

אבי אביו בכלל אביו וכן אם אביו (מנחות מ-כ. י"ד).

אבי האב ואחי האב, כגון אברהם וישמעאל

בנכסי עשו איזה מהם קודם וכו' (ז"ר קטו.).

אבי שנעשה לה כאב (סנ"ר ח-כח).

אבדת אביו ואבדת רבו של רבו קודמת וכו' (ז"ר ל"ג).

אבדתו ואבדת אביו אבדתו קודמת (ספ.).

אביו בנו הוא לו בנביאות (סנהדרין קה.).

אביו בנה אם היסודות והוא בנה את העליונות (ספ"ט ח-ו).

אביו מלך מסוף העולם ועד סופו, וזה מלך מסוף העולם ועד סופו (ספ.).

אביו של אדם כמלכו (פדרי"ח פ-ל"ט).

אביו כי עברתו אמו מת אביו ילדתו מתה אמו (קידושין לח.).

אביך היבא א"ל במתא, אימך היבא א"ל במתא יהיב ביה עינייהו ושכובין (יצמות ק"ו).

אביך ערק לאסיא ואת ערק ללודקיא (ז"מ פד.).

אדם שהטא לא אמו נתקללה? שנאמר ארורה האדמה בעבורך, אף אתה עדי קללתך בני (ז"ר סה-יח).

אהני לך קומרא דאבוך למיהוי אב"ד שוינך נמי נשיא? (סוכות י"ג:).

אולי ימישני אבי והייתי בעיניו כמתעתע, כמת וכתועה וכעובד ע"ן (ז"ר סה-יח).

אזיל לגביה דאמיה וא"ל בריה דמאן אנא, א"ל בני ברי' דאבוך וכו' (ח"כ ח-ח).

אח מאב ולא מאם, והוא בעל"ה דאם, ואנא ברתא דאנתתיה וכו' (יצמות לז:).

אחד הבן ואחד הבת בנחלה, אלא שהבן נוטל פי שנים בנכסי האב ואינו נוטל פי שנים בנכסי האם (ז"ר קכ"ז).

אחר הבן ואחד הבת שוין בנכסי האם וכו' (ז"ר ק"ח).

אחי האב לא צריכי קרא, אחי האב מכה מאן קאתי

ב הנותן בים דרך עיר א. רחוב א. אב ואם

מבי מדרשא, היתה רוחצת רגליו והיתה שותה
את המים בששמע ר"י שהיתה עושה היה
מסריב בדבר
(תוס' קידושין לז: ד"ס ר"ט זקס סירוסלני).
אימיה דרשב"י בד הוות משתעיא מותר מילי
בשבתא הוה אמר לה שבתא היא והוה
שתקה
(ויק"ר ל"ד).
אימתי נרד למצרים ונחזור את אחינו לאביו
(ז"ר ל"א-ו).
אין אב למצרי (יצננות ל"ח).
אין בכור נוסל פי שנים בשבט ששבחו נכסים
לאחר מיתת אביהם
(ז"ר קכ"ד).
אין הבן יורש את אמו בקבר, להנחיל לאחרין מן
האב
(ז"ר קי"ג).
אין הקב"ה מייחד שמו על בריה כשהוא חי,
אלא על בעל יסורין, לפיכך אין כתיב כאן
ויזבח זבחים לאלקי יעקב, אלא לאלקי אביו
יצחק שכבר מת
(ז"ר ל"ד-ה).
אין התינוק יודע לקרות אבא ואימא עד שיטעום
מעם דגן
(סנהדרין ע:).
אין קיום הגשאלא בחותמיה, שלא תאמר שאלולי
שרמה יעקב את אביו לא נמל הבכורות ת"ל
וכו'
(ז"ר קז-ג).
איסי בן יהודא אומר, אם אפשר לעשות המצוה
ע"י אחרים, תעשה ע"י אחרים וילך הוא
בכבוד אביו
(קידושין לז:).
איקונין של אביו ראה וציגן דמו (ז"ר לח-כד)
איקונין של אמו ראה וציגן דמו (ז"ר לח-כד).
איש כיימית ובין אין לו, במקום בת אתה מעביר
נחלה מן האב, ואי אתה מעביר נחלה מן
האב במקום אחין
(ז"ר קט:).
איש פלוני בכור הוא, אינו נוסל פי שנים, דלמא
בוכרא דאמא קאמר וכו'
(סס קכו).
אך למשפחות מטה אביהן תהיין לנשים, עצה
מובה

קאתי מכה אב, קאי אב קא ירתי אחי האב?
(ז"ר קט:).
אחי האם מנחילין ולא נוחלין, והאחין מן האם
לא נוחלין ולא מנחילין (סס קח:).
אחת היא לאמה, זה יצחק שהי' יחיד לאמו
(ז"ר ל"א-ב).
אי אמרה לי אם קריב כותבא לא תנאי, אי קריצין
כינה לא תנאי (עירובין ק"ה).
אי אתה יכול לומר בחמותו ואם חמותו ואם חמיו
שנמצאו אילנות או שמיאנו, שכבר ירדו
(יצננות י"ג).
אי לאו דשמיעה מבי נשא לא הוי עבדא
(חולין ק"י).
אי שמים לא בני אב אחד אנחנו וכו' (ר"ס י"ט).
איבעי' להו אשת אחי האם מן האם מהו? אשת
אחי האב מן האם, ואשת אחי האם מן האב
דאיכא צד אב וכו' (יצננות כ"א).
איבעי' להו בנו והוא רבומה לעמוד מפני אביו
וכו' (קידושין לג:).
איזה מורא ואיזה כיבוד, מורא לא עומד במקומו
וכו' (קידושין ל"א:).
איזה קמן כל שאינו יכול לרכוב על כתפיו של
אביו (מגילה ז:).
אילו הו' יוחאי אבא קיים יכולין אתם לומר תן
בנך להריגה וכו' (נעילה יז:).
אילו הרגו את דוסתאי, מי נתן לינאי אבא בר
כמותי (גיטין י"ד:).
אימא אברתא מצמוותא, ברתא אימא לא מצמוותא
(ז"ר ז"פ).
אימיה דאברהם אמתלאי בת כרנבו (סס לא:).
אימיה דדוד נצבת בת עדאל (סס).
אימיה דהמן אמתלאי בת עורבתי (סס).
אימיה דר"ז מכרה כפה לקידוש היום (נעילה כ"ז:).
אימיה דר"י כל שעתא ושעתא דהוה אתי ר"י

הנותן בים דרך עיר א' רחוב. אב ואם ג

טובה השיאן הכתוב שלא ינשאו אלא להגון להן (סס קכ.).

אל ההרים לא אכל, שלא אכל בזכות אבותיו (סנהדרין פא.).

אלא אי אבוה דאמיה מיוסף, אמה דאמיה מיתרו, אי אבוה דאמיה מיתרו, אמה דאמיה מיוסף (ז"ז קי.).

אלא לאו דאבוה מלוי ואמיה מיהודה, וקאמר משפחת יהודה וכו' (סס קט.).

אלא מאי אית לך למימר, חד אחא דאבא הוה דהוה ה'נ תרי אחא דאבא הוה' להו (סס קיח):

אלא מעתה, אשת אחיו מאביו לא תחיבס גזירה משום אשת אחיו מאמו וכו' (יבמות כ:)

אלא עלבון אמו תבע, שכל ימים שהיתה רחל קיימת היתה מטתה נתונה אצל מטתו של יעקב וכו' (ז"ר לח-ז).

אלהי אביכם משמעו קודש וחול (סס עד-יד).

אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעוה"ז, וק"ק לו לעוה"ב, כבוד אב ואם וכו' (פאה פא-ה).

אלעזר בן מתיא אומר, אבא אומר השקיני מים, ומצוה לעשות, מניח אני כבוד אבא ועושה את המצוה, שאני ואבא חייבים במצות (קידושין לז.).

אלף ילדים היו בבית אבא, ה' מאות מהן למדו תורה וכו' (ז"ק פג.).

אם אין לו אב ואם וזקן וזקנה, יכבד צדיקים בענין שהיו לו לכבוד אביו ואמו (נ"י תלפיות עכף חז ואס).

אם אינו מספיק להרויח אלא כדי להספיק צורכי אביו ואמו, ואם יקה אשה לא יספיק להם לא יקה אשה (נ"י תלפיות עכף חז ואס).

אם אמו בכלל אמי, וכן אבי אמו (מנורת הנחור כתיב י"ד).

אם אמר לו אביו הטמא, או שאמר לו אביו אל תחזור לו, לא ישמע לו (ז"מ לז.).

אם בנות העיר רעות, והבן רוצה לקחת משם אשה, ואביו ואמו מצוים לו שלא יקה, הוטא הבן אם יקה (נ"י תלפיות עכף חז ואס).

אם האב והאם מצוים לבן שלא יקה אשה כדי שיעבוד להם, זה לא יתכן (סס).

אם הבעל טוב, יאמר לאשתו שתקדים צורכי אביה קודם צורכי (סס).

אם ה' האב הכבד של אביו קודמת (ז"מ לג.).

אם לא היתה אמו שיה לאביו בקול, אינו נעשה בן סורר ומורה (סנהדרין עא.).

אם נאמר אבות למה נאמר בנים, ואם נאמר בנים למה נאמר אבות, מפני שיש באבות מה שאין בבנים וכו' (ז"ז קכ.).

אם נשא אדם אשה, והרי אינה מכבדת אביו ואמו בעת זקנתו, הרי הוא כאילו נואף כל ימיו וכו' (נ"י תלפיות עכף חז ואס).

אם תהרגינה שול מעלי הקללות שכללני דוד אביך וכו' (זמ"ר כג-יג).

אם תראה בני אדם מקילין בכבוד אב ואם ומצליחין, דע שהוא כדי שיהיו עונם גדול (נ"י תלפיות ע' חז ואס).

אמו אניסת אביו בחדא משכחת לה, בתרתי לא משכחת לה (יבמות ט.).

אמו בצדקתה אמרה עד אשר תשוב חמת אחיך, וחוא לא עשה כן, אלא ויטרוף לעד אפי' (ז"ר קז-ט).

אמו פעמים פוטרת צרתה, פעמים אינה פוטרת צרתה כיצד וכו' (יבמות ט.).

אמו של זה, לא מתה אלא מקללתו של אבא (ז"ר לג-ה).

אמהות נביאות היו, ורבקה היתה מן האמהות (ז"ר קז-ט).

אמן

ד הנותן בים דרך עיר א' רחוב א. אב ואם

אמון בא על אמו
 אמותיהן של בהנים מספקת להן מחי' וכסות,
 כדי שלא יתפללו על בניהם שימותו (נזכות יא):
 אטימר אכשר באשת אחי אבי אביו ובאחות
 אבי אביו (נזכות כא):
 אמר אביי סוף סוף קא מתעקרה נחלה משבטא
 דאימא לשבטא דאבא (ז"כ ק"צ).
 אמר אנא לית לי אמה, ובנימין לית ליה אמה,
 כד ילדת ליה אמה מיתת, מן בנין דא
 יתי ויתן ראשיה גבי ידי (ז"כ ל"ה-ה)
 אמר הקב"ה לחם, אתה ביזית ערות אביך, חיך
 שאני פורע לך, כן ינהג מלך אשור את שבי
 מצרים וכו' (ז"כ ל"ו י).
 אמר הקב"ה ליהודה, אתה רמית לאביך בגדי
 עזים, חיך שתמר מרמה בך בגדי עזים
 (ז"כ פה-יא).
 אמר הקב"ה ליעקב, אתה אמרת קום נא אבי,
 חיך בו בלשון אני פורע לך, שנאמר קומה
 ד' וכו' (ז"כ ק"ה-י"ד).
 אמר הקב"ה ליפת, אתה כיסית ערות אביך, חיך
 שאני פורע לך, ביום ההוא אתן לגוג מקום
 שם קבר בישראל (ז"כ ל"ו י).
 אמר הקב"ה לעשו, אתה אמרת יקום אבי, גדא
 דע"ז דאת קאים, חיך אף אני וכו'
 (ז"כ ק"ה-יד).
 אמר הקב"ה לשם, אתה כסית ערותא דאבך, חיך
 שאני פורע לך, באדין גבריא אילך כפיתו
 בסרבליהון וכו' (ז"כ לו-ט).
 אמר יהושע לשמש, עבדא בישא, לא זכינת
 כספיה דאבא את, לא כך ראה אבא אותך
 בתלום והנה השמש וכו' (ז"כ פד-י).
 אמר, לא די לאימה להתקנא בחיי אחותה, אלא
 אף לאחר מותה?
 אמר לה כתי, ממון של בית אביך להיכן הלך
 וכו' (כמוצות קו).

אמר לה, של בית אביך היו מבקשין כבוד עצמן
 ומניחין כבוד שמים, ואני איני עושה כן.
 (זמד"ר ד-כח).
 אמר להם, בשוק של זונות מהו מיבתכם, לא
 הייתם מתייראים מן העין, לא כך צוואת
 אביכם (ז"כ ל"א-ו).
 אמר לה, אני בן עמרם שיצאתי ממעי אמי מהדור
 וכו' (ז"כ ל"א-ו).
 אמר לה, ומה מטה האב הבכור נוטל פי שנים,
 אף מטה האם בכור נוטל פי שנים וכו'
 (ז"כ ק"א).
 אמר לו זיל גלוג לאימך דקרא תרגולא, ואלמלא
 דקרא תרגולא הוינא מחי יתך וקמליתך וכו'
 (ז"כ לו-ח).
 אמר לו יהודה, בנימין את תפס ושלוש בבית
 אבא?
 אמר לו כנים אנחנו, אלא כך צונו אבינו אל
 רבננו בשער אחד (ז"כ לו-ו).
 אמר לו שמואל לר"י, שיננא קום מקמיה אבך
 (קידושין ל"ג).
 אמר לון חורן, ועל אילין אתון תמדין, אף גברא
 דהוא מריה דביתא, לית הוא ברירה דאבוה
 (איכס ח-ה).
 אמר מה אני נעשה אנשירוקום דאבא, אבא מוליד
 ואני קובר (ז"כ ק-י).
 אמר משה, כמה רשעים הולידו צדיקים, יהיו
 נוטלים מעונות אביהם (זמד"ר יט-כ).
 אמר קרא בנעוריה בית אביה, כל שבת נעורים
 לאביה (כמוצות מו).
 אמר קרא ביום הנחילו את בניו, התורה נתנה
 רשות לאב שינחיל לכל מי שירצה (ז"כ קל).
 אמר קרא ממות, מקיש מטה האם למטה
 האב, מה מטה האב בן קודם לבת, אף מטה
 האם בן קודם לבת (ז"כ ק"א).
 אמר ר"א ז"ל אראה בנחמה, אע"פ שהי' אבא כל
 אותן

ה הנותן בים דרך עיר א רחוב א. אב ואם

אותן השנים אחר החורבן, לא חזר עליו
 גופו כמות שהיה (איכה ד-יח).
 אמר ר"א ב"צ, מעשה בעני אחד שבא ועמד על
 פתח בית אבא, א"ל אבא צא וראה שמא
 מבני ירושלים הוא וכו' (ספ).
 אמר ר"ח רבה ואביו שמר את הדבר, ורודק
 אומרת שמור את הדברים וכו' (ז"ר פד-יח).
 אמר ר"י בר"ב, מי שמיחד לו מצוה ולא עבר
 עליה מימיו, כגון כבוד אב ואם וכו'.
 (ירושלמי קידושין פ"ח הל' ז').
 אמר ר"י הלואי הוויין כל שמועתי בריין לי כהדא
 שכוּפן את הבן לזון את אביו (ספ).
 אמר שמא ימהול לי הקב"ה על איתו עון שהטעיתי
 את אבא ואמרת לי אני מביאולך (ז"ר לג-י).
 אמרה לו אמו, בחיי ראשך, תנה את בני ואחבבהו
 ואנשקו (איכה ח-נג).
 אמרה לו בתו אבא אראך בבך, א"ל אלימדי
 אני נשרפתי לבדי הוה הדבר קשה ל"י וכו'
 (ע"ז יח).
 אמרה לי אס, איספלנותא דכלהון כיבי שב מינאי
 הרבא וחדא קירי (ספ קלג).
 אמרה לי אס, בר שית למקרא, בר עשר למשנה
 (כתובות נ).
 אמרה לי אס, בר שית סאוי ושייעא, מבר תמני
 ולא שייע (מו"ק יב).
 אמרה לי אס, דומי דמתא יומא ופלגא (ספ יח).
 אמרה לי אס, האי בר שית דמרקא ליה עקרבא
 ביומא דמישלם שית לא היי וכו'
 (כתובות נ).
 אמרה לי אס, האי חלק דינוקא לפניא לסימרא
 לעילאי וכו' (ספ קלד).
 אמרה לי אס, האי ינוקא דלא ידוע מפקעתיה
 לישייפיה מישחא ולוקמיה להדי יומא (ספ).
 אמרה לי אס, האי ינוקא דלא מייך, מיקר דקר
 פומיה מאי תקנתיה וכו' (ספ קלד).

אמרה לי אס, האי ינוקא דלא מנשתיה דינפיה
 בנפוחתא ומנשתיה (ספ).
 אמרה לי אס, האי ינוקא דלא מעוי ליתא סליתי
 דאמיה ולשרקיה עליה ומעוי (ספ).
 אמרה לי אס, האי ינוקא דלית לי חלוק ליתתי
 בליתא דאית לי שיפתא וליכרכיה (ספ).
 אמרה לי אס, האי ינוקא דסומק דאכתי לא
 איבלע ב"י דמא (ספ).
 אמרה לי אס, האי ינוקא דקמין ליתתי לסיפתא
 דאימיה ולשרקיה עליוה (ספ).
 אמרה לי אס, האי מאן דאית לי חולשא דליבא
 ליתתי בישראל דאממא ימינא דדירכא וכו'
 (עירובין כט).
 אמרה לי אס, דני כסנאי מעלי לליבא ובטל
 מחשבתא (ספ).
 אמרה לי אס, כדהו שקייני תלתא ושבע ויבוכו
 (גיטין ע).
 אמרה לי אס, כמא חמימי על רישיה דקרחא
 (כתובות לט).
 אמרה לי אס, לא איברי בליתא אלא לאודנא
 (ע"ז כח).
 אמרה לי אס, לאשתא בת יומא לישקול וזא חיוורא
 וכו' (ספ קו).
 אמרה לי אס, לשימשא בת יומא כוזא דמא
 (גיטין קז).
 אמרה לי אס, רביתיה דינוקא מא חמימא ומשחא
 גדול פורתא בעיתא בכותחא וכו' (יומא עח).
 אמרה לי אס, תמרי מקמי נהמא כי נרגלא
 לדיקולא, בתר נהמא כי עברא לדשא
 (כתובות י).
 אמרה לי אס, תלתא מוקמי חמשה מס' ז' אפילו
 לבשפים מעלי (ספ קצ).
 אמרה, שמך יואב, לומר שאתה אב לישראל ואין
 אתה אלא קוצר וכו' (ז"ר לד-ח).
 אמרו לו מת אביו וקרע מת בני והוסיף, תחתון
 מתאחה

הנותן בים דרך עיר א' רחוב א. אב ואם ו

שאיך ירא שמים ה' עכשיו יאמרו אמו גרמה לו (קנסדרין ע.)
 אשרי מי שלא המאן (קידושין לא.)
 אתא לקמי דר"י א"ל מהו לצאת מארץ לח"ל, א"ל אסור, לקראת אמא מהו, א"ל איני יודע וכו' (קידושין לא.)
 אתיא אחוה אחוה מבני יעקב, מה להלן מן האב ולא מן האם, אף כאן מן האב ולא מן האם (ז"כ ק"ז.)
 אתמול גרשת את אבא, ועכשיו אתה מגרשני וכו' (ז"כ כ"ז כ"ה)
 בא וראה כמה שלוח נתן לו הקב"ה, ומה אם זה רשע על שבבוד את אביו מה פרע לו הקב"ה, המכבד את אבותיו וכו' (תנחומא קדושים.)
 בא לו עשו במתינה, אמר מה אני מכריע את אבא, אלא יקרבו ימי אבל אבי ואהרנה את יעקב (ז"כ ק"ז-מ.)
 בא צבעון על אמו והוליד ענא (ז"כ קט"ו.)
 באוהל מועד שאין אוה"ע שומעים, הקדים אם לאב, בהר סיני שאוה"ע שומעים הקדים אב לאם פרט לגוי שאין לו אב (פסיקתא דעשרת הדברות.)
 באתה דמות דיוקנו של אביו ונשמחה לפנייהם ולא השגיחו עליה וכו' (קנסדרין קד.)
 באתי ויהודעתי את אבא, א"ל דך ואמור לו חביות נקובה חיתה אלא שסתמוה שמרים וכו' (יצמות טו.)
 בדבר אחד יפה כח הבעל מכה האב, שהבעל מפר בבגד, והאב אינו מפר בבגד (נדרים ע.)
 בוכרא דאבא מסי רוקיה, בוכרא דאימא לא מסי רוקיה (ז"כ קכו.)
 בו ביום שנולדתי, מצאתי פתחון פה והלכתי ברגלי ודברתי אל אביו ואמי (דז"כ יא-ו.)
 מטין

מתאחה עליון אינו מתאחה (נ"ק כו.)
 אמרו לו שמע ישראל אבינו, כשם שאין בלבבך מחלוקות על הקב"ה כך אין בלבבנו וכו' (ז"כ לח ע"ן פקחים טו.)
 אמרי אינשי רחילא בתר רחילא אזלא, כעובדי אמה כך עובדי ברתא (כתובות קג.)
 אנא ואת אחי, אנא ואבוכ אחי, אנא ואמך אחי משכחת לה בעכו"ם הבא על אמו וכו' (יצמות לו.)
 אף יעקב כמה שפסק אביו, משם התחיל, שנאמר ויקרא יעקב אל בניו וחתם כשבדכם בזאת וכו' (ז"כ ק"ג.)
 אף שמעי מנאו הקב"ה עד שהוא במעי אמו (ז"כ לד-מ.)
 אפילו בן שמצמער ע"י האב מוטב שיפרדה, כיון שאין יכולין לסבול לשבת יחדיו (נ"י חלפיות ע"ק חז וחס.)
 אפילו האב ובנו, הרב ותלמידו שעוסקין בתורה בשער אחד, נעשים אויבים זל"מ ואינם זוים משם עד שנעשים אוהבים זל"מ וכו' (קידושין ל.)
 ארבעה דברים נאמרו בכבוד אב ואם, צדיק בן צדיק וכו' (נ"י חג"ה.)
 ארבעה נשים יש להן הפסק, אשת אחי האם מן האב, ואשת אחי האב מן האם ובלתו (יצמות כח.)
 ארור כנען, מי גרם לו כל הארורה הזאת, על שביזה את כבוד אביו (תנחומא נח.)
 ארורין אביו ואמו של זה וכו' (קוסה לו.)
 אשה בת גרים לא תנשא לכהונה עד שתהא אמה מ"שאל (זכוריס פח-נח.)
 אשר אתה בבית, שבהם ה' משמש את אביו (ז"כ ק"ה-ז"כ.)
 אשר יסרתי אמו - מלמד שכפאתו אמו על העמוד ואמרה לו מה ברי ומה בר במני - הכל יודעין

הנותן בים דרך עיר א' רחוב א. אב ואם

בזמן שאדם מכבד את אביו ואת אמו, אמר הקב"ה מעלה אני עליהם כאלו דרתי ביניהם וכבדוני (קידושין ל:).

בזמן שאדם מצער את אביו ואת אמו, אמר הקב"ה יפה עשיתי שלא דרתי ביניהם, שאלמלי דרתי ביניהם ציערונני (סס לא:).

בייא ביא מאח והוא אב, והוא בעל והוא בר בעל, והוא בעלה דאם, ואנא ברתה דאיתתיה וכו' (יצוות לז:).

בין שיש לך הון בין שאין לך הון, כבד את אביך (ירושלמי פאה פא-הל"א).

בכל מקום הוא מקדים כבוד אב לאם, ובמקום אחד הוא אומר איש אמו ואביו תיראו, מגיד ששניהם שקולין זה כזה (ז"ר פ"א-כא:).

בכלל את אביך הווי נמי אח אביך (רצ"ט יונה צ"ק סירחא).

בכלל את אמך הווי נמי אחות אמך (סס). במה דברים אמורים בהמשה מתי מצוה אבל על אביו ועל אמו קורע והולך (נ"ק כ:).

במה שסיים להם יעקב אביהם פתח להם משה (ז"ר ק"ג).

בן יכבד אב, הא בחייו, בחר דמית אי תימר פטור, לאו הכי, אע"ג דמית חייב ביקריה (מוסר צחוקות).

בן יכבד אב, זה עשו שכבד אביו הרבה, שה' יוצא לשדות וצר ציד ומביא ומבשל ומכנים ומאכיל לאביו בכל יום (סנ"ר פנ"ו-ג).

בן שמכר בנכסי אביו בחיי אביו ומת, תחת אבותיו יהי בניך (ז"ר קנ"ג).

בנות צלפחד נמלוגי חלקים בארץ, חלק אביהן שה' מיוצאי מצרים וכו' (סס קמ"ז).

בעצתך תנחני, בעצת כבוד גדול שביבד עשו הוריו אתה עתיד להעליטנו

(פסיקתא דעקרת סדנרות ילקוט חסלים ע"ג).

ברא כרעיה דאבוהו (עירובין ע:).

בשומרת יבם של אביו הכתיב מדבר, ומאי כנף אביו, כנף הראוי לאביו לאיגלה (יצוות לז:).

בשעה שנכנס יעקב אצל אביו נכנסה עמו ג"ע (ז"ר קס"ח).

בשעה שנכנס עשו אצל אביו נכנסה עמו גיהנם (סס).

בת לאביה מטמנת שוא וכו' (סנהדרין ק:).

בת קול אומרת הרבה סייחים מתו ונעשו עורותיהם שמיחין ע"ג אמותיהן (ז"ר קז"ח, ויק"ר כ:).

גדול הוא כבוד אב ואם שהעדיפו הקב"ה יותר מכבודו וכו' (ירושלמי פאה פא).

גדול עוני משל אבא, אבא על מצוה קלה עבר ונמרד מג"ע, זו היא שהיא עבירה חמורה וכו' (ז"ר כז-כח).

גירר עצמות אביו על מטה של חבלים והורו לו וכו' (צרכות י:).

גלוי וידוע לפני מי שאמר וה' העולם, שכן מכבד את אמו יותר מאביו מפני שמשדלתו בדברים, לפיכך הקדים הקב"ה כיבוד אב לאם (קידושין לא:).

גלוי וידוע לפני מי שאמר וה' העולם, שהבן מתיירא מאביו יותר מאמו וכו' (סס).

גנאי לו גנאי לאביו (ספרא חנוור).

גנב משל אביו ואכל ברשות אביו, משל אחרים ואכל ברשות אחרים, משל אחרים ואכל ברשות אביו, אינו נעשה סורר ומורה וכו' (סנהדרין עא:).

גר מביא ואינו קורא, שאינו יכול לומר אשר נשבע ד' לאבותינו, ואם היתה אמו מישראל מביא וקורא (צבורים פא-פד).

גר שה' לידתו בקדושה והורתו שלא בקדושה, יש לו שאר האם ואין לו שאר האב

(סנהדרין נז:)

גרים

הננות בים דרך עיר א' רחוב א. אב ואם ח

האב זוכה לבן בחכמה, ולמדתם אותם את בניכם.
בכה גבור בארץ יהו' זרעו (סס).
האב זוכה לבן בעושה נער הייתי וגם זקנתי
ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם (סס).
האב זוכה לבנו בשנים, למען ירבו ימיכם וימי
בניכם על הארץ וכו' (סס).

האב זכאי בבתו בקירושיה, בכסף ובשטר ובביאה
(כתובות נ"ו).

האב זקוק לבנו להאכילו ולהשקותו לרחצו לסובו
ולהלבישו, וכן עשה הקב"ה לישראל וכו'.
(מנ"ל פ"ז-ח).

האב שמחל על כבודו, כבודו מחל (קידושין לו).
האב תולש ומאכיל לכל מי שירצה, ומה שהניח
תלוש הרי הוא של יורשין (ב"ב קלח).
האבות עטרה לבנים, ובנים עטרה לאבות.

(ב"ב קג-ד).
האומר לחבירו השאילני חלוקך ואלך ואבקר את
אבא שהוא חולה, ומצאו שמת קורע ומאחו
(נז"ק כו).

האי זרוע והלחיים והקיבה ה"ה, אי דאתי לידי
אבוהן פשיטא וכו' (ב"ב קכג).
האי מילתא אישתעי לי עולא משגש ארחתיה
דאימיה, מה דכתיב וילביש צוֹקֶה בשריוֹן וכו'.
(ב"ב טו).

הבא על אחותו, והוא בת אשת אביו, חייב משום
אחותו ומשום בת אשת אביו (יבמות כג).
הבא נבא, אני ואחיך נייחא, שמא אני ואמך? הלא
אמך כבר מתה ואת אומר אני ואמך וכו'.
(ב"ב פד-ט).

הבכור נוטל פי שנים, בזרוע ובלחיים בקיבה
ובמקדשים ובשבת ששבתו נכסים להאר מיתת
אביהם (ב"ב קכג).

הבן יורש את האב, לכך כתיב ארץ מושבותיכם
הבן קם תחת אביו לעדה ולשדי אחוזה (ב"ב קס).

הבן קם תחת אביו לעדה ולשדי אחוזה (ב"ב קס).
הוא

גרים הואיל ואתו לידן נימא בהו מילתא. אחין
מן האם לא יעידו ואם העידו עדותן עדות.
אחין מן האב מעידין לבתחלה, אממר אמר
אפילו אחין מן האם נמי מעידין לבתחלה.
(יבמות כג).

דבר תורה, האב יורש את בנו ואשה יורשת את
בנה, שנאמר מטות, מקיש מטה האם למטה
האב, מה מטה האב אב יורש את בנו אף
מטה האם, אשה יורשת את בנה (ב"ב קיד).
דוד שלא ייסר לאבשלום בנו ולא רידהו יצא
לתרבות רעה ובקש להרג את אביו.
(סנ"ל ח-ה).

הילמא בוכרא דאימא הוא דכל בוכרא דאימא נמי
בוכרא סבלא קארו לי' (ב"ב קכו).

דמנסבין לה לגברא דאבוה משבטא דאבוה
ואימיה משבטא דאימא (ב"ב קצ).

דר במעי אמו ואמר שירה (נרכות י).
הי דברים האב חייב לעשות לבן, האב זה הקב"ה
והבן אלו ישראל, כשם שאב חייב וכו'.
(מנ"ל פ"ז-ח).

הא באביו ואמה הא בשאר קרובים (נז"ק כא).

הא בשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם (נרכות י).

הא דאבא דקמיתא הוא (גיטין כט).

הא דאמרינן אין אבא מזכי ברא, כשאינו נוטל
את שלו מתחת ידו בעוה"ז, ואבשלום נוטל
את שלו בעוה"ז, שמת מיתת משונה ולכך
הואיל לו תפילת דוד אביו.

(נ"י תלפיות ענף חז וחס).

האב והאם בכלל תוראו, שלא יבעושו את הבן
כ"כ שלא יוכל להתאפק עד שימרוד בהם.
(סס).

האב זוכה לבנו, בנוי, בכה, בעושה, בחכמה,
ובשנים (נעדות פז-ט, ירושלמי פ"ב דקדושין
ילקוט נסלי כג).

הנותן בים דרך עיר א' רחוב א. אב ואם ט

הנותן פת לתינוק צריך להודיע לאמו (צ"ל טז).
הנמען מן האשה אסור באמה ובבתה ובאחותיה
(יצמות לו).

הניח חיק אמו וחיבוק חיק נכריה
(ירושלמי מו"ק פ"ג הל"ה).
הפר האב ולא הפר הבעל, הפר הבעל ולא הפר
האב אינו מופר (נדרים קז).

הרי שאמר לו אביו עלה לבירה והביא לי גוזלות -
בחזירתו נפל ומת היכן מובת ימים של זה וכו'
(קידושין לט).

הרוגי ב"ד אין נקברין בקברות אבותיהם אלא
הן לעצמם, מוטב שאמות כאן ואקבר בקברות
אבותי (צוה"ל כג-יג).

השוה הכתוב ברכת אב ואם לברכת המקום
(קידושין ל).

השוה הכתוב כבוד אב אב ואם לכבוד המקום
(קידושין לו).

השוה הכתוב מורא אב ואם למורא המקום
(קידושין לו).

השוה הכתוב מצוה קלה שבקלות למצוה המורה
מן החמורות, מצוה קלה שבקלות, זו שלוח
הקן, ומצוה המורה שבחמורות, זו כבוד
אב ואם, ובשתייהן כתיב והארבת ימים וכו'
(ירושלמי קידושין פל-הל"ז).

התקדשו לי במנרה, תנם לאבא ולאביך אינה
מקודשת וכו' (קידושין ח).

ואבי אביו מי מחייב, והתניא ולמדתם אותם את
בניהם ולא בני בניהם וכו' (קידושין ז).

ואביה ירק ירק בפניה - קו"ח לשכינה י"ד, אלא
דיו וכו' (צ"צ קי"א).

ואי כתב רחמנא יחדו, הו"א דמייחדי באבא
ובאמא, צריכא וכו' (יצמות יז).

ואימא, במקום בת אתה מעביר נחלה מן האחין,
ואי אתה מעביר נחלה מן האב אפילו במקום
בת וכו' (צ"צ קט).

ואימא

היה קא מכסיף מאבדו, א"ל בני דעת קונך יש
בך (כתובות קג).

הוסיפו עליהם, אחיו ואחותו הבתולה מאמו,
ואחותו נשואה בין מאביו בין מאמו (מו"ק כ).

הוקש כבוד אב ואם לכבוד המקום (קידושין לז).

הושיב שומרים על כל הפתחים ואמר להם, ראו
כל מי שנכנס לשבור אוכל כתבו שמו ושם
אביו (צ"ר לא-ו).

הושיבה באפריון, ואהרן ומרים משוררין לפניה
ומלאה"ש אומרים, אם הבנים שמחה (צ"צ קכ).

הזהרו בכבוד אמכם וכו' (כתובות קג).

ד"י אביו ורבו בכית השבי פודה את רבו ואח"כ
פודה את אביו (צ"ע לג).

ה"י אביו ורבו נושאים משא, מניח את של רבו
ואח"כ מניח את של אביו (סס).

ה"י אביו עובר על דברי תורה, א"ל יאמר לו אבא
עברת על דברי תורה, אלא אומר לו אבא
כך נכתב בתורה (קידושין לז).

ה"י לו להוליכו על כתיפו אצל אביו, מה גרם
לו קבר אשתו ובניו (צ"ר פל-ד).

ה"י מחזיקין בו שאינו בכור, ואמר אביו בכור
הוא, אינו נאמן (סס).

ה"י מחזיקין בו שהוא בכור, ואמר אביו על אחר
שהוא בכור, הוא נאמן וכו' (צ"צ קכז).

ה"י מנשה יושב לפני אביו, אמר לו אביו, קום
אתה, מיד עמד מנשה וכו' (צ"ר לא-ו).

היתה אמו נשואת אביו, ונשאת לאחיו מאביו, זו
היא אמו שאין פוסלת צרתה וכו' (יצמות יז).

הכותב נכסיו לבנו לאחר מותו, האב אינו יכול
למכור מפני שהן כתובין לבן וכו' (צ"צ קלו).

הלכו אצל אביהם וספרו לו את כל המאורע, השיב
אביהם ואמר להם היכן שמעון וכו' (צ"ר לא-ו).

הן אדוני, מתירא אני מאבא שבארץ כנען
(צ"ר פז-ה).

בני אמך, ולהלן את אמר וישתחוו לך בני
אביך אלא יעקב וכו' (ז"ל סו"ה).

ויתן לך שלך, ויתן לך של אביך (ז"ל סו"ה).
וכל בת יורשת נחלה ממוות בית אביו האין
בת יורשת שני ממוות, אלא זו שאביה משבט
אחד ואמה משבט אחר, ומתו ויורשתן.
(ז"ל ק"א).

ולא ה' אבינו יעקב יודע שהדברים מגיעים לבעדה
שגדלתו כאמו (ז"ל פ"ד).

ומה אם זה רשע, על שכבוד את אביו מה פרע
לו הקב"ה, המכבד את אבותיו ועושה מצוות
אחרות עאכ"ו (תנחומים קדושים).

ומה בת שהודע כוחה בנכסי האב, יפה כוחה
בנכסי האם, בן שיפה כוחו בנכסי האב וכו'
(ז"ל ק"א).

ומשפחת אם אינה קרויה משפחה? והא כתיב
והוא נער מבית לחם יהודה וכו' (ס"ס קט).

ועתה ה' אבינו אתה, אמר הקב"ה לישראל עבשיו
אני אביכם, כשראיתם עצמכם בצרה קראתם
אותי אבינו וכו' (סנ"ר נו"ג).

ושמעו אל ישראל אביכם, ר"ל שמעו לאל ישראל
אביכם וכו' (ז"ל ל"ד).

ושמעו אל ישראל אביכם, ר"ל אומר, אל הוא
ישראל אביכם, מה הקב"ה מחלק עולמות
אף אביכם וכו' (ז"ל ל"ד).

זכור אני כשחתמתי על כתובתה של זו, והייתי
קורא בה אלף אלפים דנרי זהב מבית אביו
חוץ משל חמיה (כמוצות סו').

זכור את יום השבת לקדשו, כבד את אביך ואת
אמך - מה ענין זה אצל זה, אלא ללמדך
שכ"ז שאדם מכבד את אביו ואת אמו אין
חטא של חלול שבת ושאר שום כל חטא
בא על ידו (סד"ז פ' כ"ו).

זכרנו נא, וחזקנו נא, אמר לפניו רבון העולמים
(ד').

ואימא שארו זה האב, מלמד שהאב קודם לאחי
האב וכו' (ז"ל קט).

ואיצטרך למכתב קידושה לאביו, ואיצטרך למכתב
מעשי ידיו לאביו וכו' (קידושין ד').

ואלו נוחלין ומנחילין, האב את הבנים והבנים
את האב וכו' (ז"ל קט).

ובת קול יוצאת ואומרת, אם הבנים שמחה
(ל"כס ח"ג).

ודוקא אביו של התן או אמה של כלה, דליכא
אינש דמרה להו אבל איפכא לא (כמוצות ד').

והא שמואל שיכול לרכוב על כתפיו של אביו
הוא וכו' (מג"ה ו').

והוא עבר לפניהם, הד"ד כרחם אב על בנים
וכו' (ז"ל ע"ח-י).

וי על דמטא לבנן - היכן הויתן כיתמי בלא אבא
(ל"כס פתיסה כד).

ויבא אותם אל לאה אמו, להודיעך עד היכן היתה
כבודו של אמו עליו שלא טעמן עד שהביאם
אל אמו (ז"ל ע"ג-ז).

ויברך אותו אביו זה יצחק (ז"ל פ"ד-יט).

ויהי המה מוריקים שקיהם, וכו' מלמד שהשדן
אביהן (ז"ל ל"א-י).

ויזבח זבחים דאלקי אביו יצחק, אריב"ל חורתי
על כל בעלי אנדה שבדרום, שיאמרו לי פסוק
זה, וכו' אלא מלמד שנתנו ידיהם על פניהם
וכו' (ז"ל ל"ד-ה).

ויכסו את ערות אביהם - ממשמע שנאמר וילבי
אחורנות איני יודע שערות אביהם לא ראו,
אלא מלמד וכו' (ז"ל לו-ט).

וילך ויקח ויבא לאמו, אנוס וכפוף ובוכה וכו'
(ז"ל קט-י).

וירא הם אבי כנען - אמר דהון ואגיד להון -
אדה"ר ב' בנים היו לו ועמד א' מהן והרג
את חברו (ז"ל לו-ט).

וישתחוו לך בני אמך, הבא את אמר וישתחוו לך

הנותן בים דרך עיר א' רחוב. אב ואם יא

היו זכור לי הכרכה שברכנו אבא, יתן לך
ויתן לך אלוהתו וכו' [ילקוט שופטים ז"כ סו-ג].
זקנה כל שאומרים לה אמא ואינה בושה [כדס ט:]
ח' מאות דנרין הניח אבא, נמל אהו די מאות
ואני די מאות [כדריס סה:]
חזרתי ואמרתי, אבא לא ה' עליו אלא מרחות
נפש אחת בלבד, אבל עלי יש מורה ע'
נפשות וכו' [ז"כ לז-ה].
חייב אדם בכבוד אביו יותר מכבוד זקינו
[ז"כ לז-ה].
חכם משנה שם אביו ושם רבו, תורגמן אינו
משנה לא שם אביו ולא שם רבו [קידושין לז:].
חס שראה ערות אביו נעשו עיניו אדומות וכו'
[מכחוננא כח:].
חמין ושמן שסכתני אמי בילדותי הן הן שעמדו
לי לעת זקנותי [חולין כד:].
חמש ברכות ברכנו אבא, ובנגדן נגלה עלי הקב"ה
המשה פעמים [ז"כ לז-ה].
חמש עשרה נשים פטורות צרותיהן וכו', המותו
ואם חמיו, אחותו מאמו ואחות אמו וכו'
[יצנות ז:].
המשה בני סמכי הוה ליה לאבימי בחיי אביו
וכי הוה אתא ר"א קרי אבבא, רהיט ואזיל
ופתח לוי ואמר אין עד דמטאי התם
[קידושין לא:].
טבא דאבא מדברא [ז"כ לז-ה].
טוב אתה לישראל מאב ואסובי [סנהדרין קא:].
טוב ה' לואם כעס דוד אבא על אנטין קימעא,
משחוק ששחקה עליו מדה"ד [קס"ז ז-י].
טוב כעס משחוק, אלו כעס אביו על אדוניהו
קימעא טוב ה' לו משחוק ששחקה עליו
מדה"ד [קס"ז ז-י].
טומטום שנקרע ונמצא זכה, אינו נוטל פי שנים,
ר"ל אמר אף אין אמו טמאה לידה [ז"כ קכז:].

יואש אבי גדעון היה חובט חוטאים, א"ל גדעון, אבי
אתה זקן הכנס לביתך וכו'
[ילקוט שופטים ד-יח].
יוסף ה' עיקר לאמו [ז"כ לז-ה].
יורש ברעיה דאביהו [עירובין עא:].
יורש ברעיה דאמיה [ז"כ קי"ג זרע"ס].
יכבד רבותיו וחכמים ויירא מהם, ומעלה עליו
כאלו קיים מצוות כבוד אב ואם
[נני תלפיות ענף חז וחם].
ילמדנו רבינו, אשת אחי אבי-האב ואחות אבי
האב מהו וכו'. [יצנות כא:].
ינן משדי אמו ונסתכל בדדיה ואמר שירה וכו'
[זרכות י:].
יפה בח הבן מכח האב [חולין נט:].
יצחק בן אברהם, ללמדך שה' דומה לאביו בכל
דבר, בגוי בחכמה בעושר ובמעשים טובים
[סנו"ר ח-ח].
יש חולין לאמו מספק, לאחותו מספק, לבתו מספק
וכו' [יצנות לט:].
יש מאכיל לאביו פסיוני ומורדו מן העולם, ויש
ממחינו ברחיים ומביאו לחיי העוה"ב
[קידושין לא:].
יש מוכר את אביו להגבות אמו כתובתה, כיצד
וכו' [יצנות לט:].
ישמה אביך ואמך ותגל יולדתך, אומתך, ר"י ב'י
רב בון אמר שעתך [ירושלמי העניית פג:].
יתומים שגבו קרקע בהובת אביהן בע"ה הוזר
וגובה מהן [ז"כ קכח:].
כבד את אביך, אפילו אתה מסבב על הפתחים
[ירושלמי פאה פא-סלח].
כבד את אביך ואת אמך, ויין יתירה לרבות
אחיך הגדול [כמוצות כג:].
כבד את אביך - ולא תרצה - מה ענין כבד אצל
לא תרצה, אלא ללמדך אם יש לאדם מוונות
בתוך

יב הנותן בים דרך עיר א. רחוב א. אב ואם

בתוך ביתו ואינו מכבד וזן את אבותיו אפילו בילדותו ואצ"ל בזקנותו נחשב לו כאלו רצה כל ימיו (מדצ"ח-כ"ו).
 כגון אנה דעד דאתינא מבי רב, אבא מדלי לי כסא ואמא מזגה ליה היכא איעבד, א"ל מאמך קבל ומאביך לא תקבל (קידושין לא:).
 כך אתא שלמה מיקטור ליואב, א"ל אביך גזר עלי חמש גזירות, קבלין ואנא מתקטיל, וקבלין (ירושלמי קידושין פ"ח-ה"ז).
 כי הא דר"י ברי דר"א ב"י שדר"י אבוב לקמי דאביי, כי אתא חזיה דלא הוה מיחדין שמעיה וכו' (קידושין כט:).
 כי היכי דשתלו לי אבהתי, אנא נמי אשתיל לבנאי (תענית כג:).
 כי תניא האי בכבוד אביו ואמו (נז"ק כ:).
 כיון דאמו מישראל מקרב אחיך קרינן ביה (יצונוס נוס:).
 כיון שאמר כבוד את אביך ואת אמך, חזרו והודו דמאמדות הראשונות (קידושין לא:).
 כיון ששמע יהודה כך, צעק ובכה בקול, ואמר כי איך אעלה אל אבי (צ"ר לג-ח).
 כיון ששמעו השבטים כך, אמרו בושני כך אבי אמנו, שלעת זקנתך אתה אומר, למה גנבת את אלהי (צ"ר עד-ו).
 כיצד הוא מאכיל את אביו פטומות ויורש גיהנם, חד בר נש הוה מייכל לאביו תרנגולין פטומין, חד זמן אמר לי אביו, ברי אילין מנן לך, א"ל סבא סבא אכול ואדיש, דכל בי"א אוכלין ומדשין, נמצא מאכיל את אביו פטומות ויורש גיהנם (ירושלמי קידושין פ"ח-ה"ז).
 כיצד כוודנו ברחיים ויורש גן עדן, חד בר נש הוה מחון ברחי"א וכו' (סס:).
 כך אמר הקב"ה לישראל, עתה אתם קוראים אותי אבי, אתמול הייתם עובדי ע"ז וקוראים

אותה אבי, שנאמר אומרים לעין אבי אתה וכו' (סמ"ר נז-ג).
 כך האיש משמש, והקב"ה צר צורת העיבור בדמות אביו, חזר הנואף ובא עליה, דרי נתערבו הסממנים (צמד"ר ט-ה).
 כך מקבלני מבית אבי אבא, אפילו הרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים (נרכות י:).
 כך מקבלני מבית אבי אבא, סיגנון אחד עולה לכמה נביאים, ואין שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד (קנהדרין כ"ט:).
 כל אחד ואחד היו משמש את אביו יומו ואותו היום של ראובן ה"י (צ"ר פ-פד-יד).
 המייסר את בנו, מוסיף הבן אהבה על אביו והוא מכבדו, שנאמר וכו' (סמ"ר ח-ח).
 כל הקודם לנהלה קודם בכבוד, ובלבד שיהא נוהג כמנהג אבותיו (צמד"ר ז-כז).
 כל הקודם בנהלה, יוצאי יריכו קודמין, והאב קודם לכל יוצאי יריכו (צ"ר קטו:).
 כל מי שאינו מכבד אביו ואמו, גורם לעצמו מיתה, לזה אמר כבוד את אביך ואת אמך (נ"י תלפיות ענף חז וחס).
 כל מי שנאמר בו קריבה למות, לא הגיע לימי אבותיו וכו' (צ"ר לו-ד).
 כל מניא בשמא דאמא וכו' (סצח קו:).
 כל מצוות האב על הבן, אחד אנשים ואחד נשים חייבין (קידושין כט:).
 כל מצוות הבן על האב, אנשים חייבים ונשים פטורות (קידושין כט:).
 כל שאינו מפרנס אביו ואמו, כאלו מעיד עדות שקר בעצמו (מדצ"ח פ-כו).
 כל שלא יצאה לרשות עצמה שעה אחת, אביה ובעלה האחרון מפירין נדריה (נדרים ע"א).
 כלום יש אב שונא את בנו (קנהדרין קס:).
 כלום יש בן שמורד באביו (נרכות י:).
 כשאמר

הנותן בים דרך עיר א' רחוב א. אב ואם י

בבית עבר ללמוד תורה (פנ"ר ח-ה).
 למה הדבר דומה, לבן מלכים שאמר לו אביו
 לך לבית הספר, והיו מתחיל לשחק עם
 הנערים וכו' (צנוד"ר ז-טו).
 למה הולך דומה במעי אמו לאנו מונה בספל
 של מים וכו' (כדס ל).
 למה הולך דומה במעי אמו לפנקס שמקופל וכו'
 למה מת יוסף לפני אחיו רבי אומר על שחנט
 את אביו (צ"ר ק-ד).
 למה נקרא שמה כזבי, שכזבה באביה
 (סנהדרין פג:).
 למד הקב"ה להיות מונה את השבט הזה עד
 שהוא במעי אמו (צ"ר ז-ח).
 למען יארכון ימך, מה דבר שהוא פרועת חוב
 כך, דבר שהוא הפסד והסרון עאכ"ו
 (פסיקתא דעשרת הדברות).
 לפי שאין מוסיפין על קרע אביו ואמו (נור"ק כו:).
 לפי שהי' אברהם אבינו מפקד ואומר, אצא ויהיו
 מחללין בי' שייט, ואומרים הניח אביו והלך
 לו לעת זקנתו וכו' (צ"ר לט).
 לשמות מטות אבותם ינחלו, משונה נחלה זו
 מכל נחלות שבעולם, שכל נחלות שבעולם
 חיים יורשין את המתים ובאן וכו' (צ"ר קיז).
 מאי בלאדן בן בלאדן, אמרי בלאדן מלכא אישתני
 אפיה והוה כי כלבא, והוה יתיב בריה
 אבבא, כי הוה כתב הוה כתב שמי' ושם
 דאבוהו, והיינו דכתיב בן יכבד אב וכו'
 (ילקוט וולכים ז-כ).
 מאימתי יצא"ר שולט באדם, משעת יצירה או
 משעת יצואה? א"ל משעת יצירה א"ל א"כ
 בועט במעי אמו ויוצא (סנהדרין לא:).
 מה אבא ה"ל להוט אחר גרונו אף אני להוט
 אחר גרוני (צ"ר לז-ה).
 מה

כשאמר להם אביו לירד למצרים נתנו כולם דעה
 אחת להחזירו (צ"ר לא-ו).
 כשראי רשיעיא לא עבדין הבי, אלא מותבין
 לברא בכנפיה דאמיה ואמרין ל' לאבוה
 קים נכסי וכו' (ח"כ פתיחה).
 כשהלכתי לכרכי הים מצאתי גר אחד שנשא
 אשת אחיו מאמו (יצנוות לח).
 כשם שהאב חייב למול את בנו בן עשה הקב"ה
 לישראל מל אותם ע"י יהושע וכו' (צנוד"ר ז-כז).
 כשם שיגעו לי אבהתי כך אני יגע לבני
 (ויק"ר כה-ה).
 כתוב בתורה לא יומתו אבות על בנים וכו' ואלו
 מתים בעון אבותם, והיו שואלין עליהם וכו'
 (צנוד"ר ח-ד).
 לא אמרו אלא כנגד דוד אביו שדר בה' עולמות
 ואמר שירה וכו' (צרכות י).
 לא דייך שדבריד סותרין דברי דוד אביך, אלא
 שדבריד סותרין זה את זה וכו' (שנת ל).
 לא זכתה תורה לאב אלא שבה נעורים בלבד
 (צ"ק פז:).
 לא יקח איש את אשת אביו, ולא יגלה בנה
 אביו כנה שראה אביו לא יגלה (יצנוות לו).
 לא יראה אדם את אביו ואת אמו כשהן הולכין
 בכגדים בלואות אלא ילבשם בגדים נאים
 (תדצ"ר פ-כו).
 לא נהנה יעקב אבינו ממושב עד שגר במגורי
 אבותיו (צ"ר פד-ה).
 לא תאונה, ברכו אביו כי מלאכיו יצוה לך,
 ברכו אמו (סנהדרין קג:).
 לאחרתו מספק כיצד, אמו ואשה אחרת שילדו
 שני נקבות, ובאו אחיהן שלא מאותה האם
 ונשאום וכו' (יצנוות לט).
 ליוצא מצרים נחלקה הארץ, שנאמר לשמות
 מטות אבותם ינחלו וכו' (צ"ר קיז).
 למד מד שלמרו אביו ואח"כ פירוש מאביו ונטמן

יד הנותן בים דרך עיר א' רחוב א. אב ואם

אבא מלך ואני שני לו בארץ כנען (צ"ר לג-ו).
 מי אחר כבודו של יעקב בעוה"ז כבוד גדול
 שבבד עשו את אביו
 (פסיקתא דעשרת הדברות ילקוט תפלים עג)
 מי איכא אבא דקאים מקמי ברא (כתובות קצג).
 מי הקדמני ואשלם מי הוא זה שהקדים כבוד
 לאבותיו ולא נתתי לו בנים
 (תנחומא קדושים ילקוט חייז רלח).
 מי שהמא בכבוד אב ואם יתענה מ"ד תעניות
 במנין אב ואם (נ"י תלפיות ענף חז וחס).
 מי שיש לו בן מכל מקום פומר אביו מן הייבום
 (יצמות כ"ג).
 מי שמכבד וזן ופרנס את אביו ואמו עד שנפטר
 בשלום לבית עולמן וגם הורף בדרכי שמים
 ובוה הוא עושה נ"ד לאביו ולאמו א"ל הקב"ה
 בני בא וראה גנזי שמים שהם גנזים לך
 אצלי (תדצ"א ר' פי-כו).
 מי שקלל אביו ואמו יתענה ג' ימים רצופים
 (נ"י תלפיות ענף חז וחס).
 מיאנה בבעל מותרת לאביו ביבום אסורה לאביו
 (יצמות י"ד).
 מכבדו בחייו ומכבדו במותו בחייו כיצד הנשמע
 בדבר אביו למקום לא יאמר וכו'
 (קידושין לא).
 מכבדו במותו כיצד ה"י אומר דבר שמועה מפיו
 לא יאמר וכו' (ספ).
 מבר הבן בחיי האב ומת הבן בחיי האב אמר
 ר"י לא קנה לוקה וכו' (צ"ג קלו).
 מלמד שעשתה לו אמו חופת געורים בתיבה וכו'
 (סנ"ר ח-כח).
 ממאי דשארזו זה האב דכתיב שאר אביך הוא
 וכו' (צ"ג קטג).
 מן האב ולא מן האם כ"ע לא פליגי דשרי מן
 האם ולא מן האב כ"ע ל"פ דאסור וכו'
 (יצמות לז).
 מצין

מה אבא משנה בן מבניו אף אני משנה בן
 מבני (צ"ר לד-ה).
 מה בנים אינן יורשין אלא לאחר מיתת אביהן
 אף בנות לא יזונו אלא לאחר מיתת אביהן
 (צ"ג קלח).
 מה בר במני כל הנשים של בית אביך כיון
 שמתעברות שוב אינן רואות פני המלך ואני
 דחקתי וכו' (ספ).
 מה בר נדרי כל הנשים של בית אביך ה"י נודרות
 שיהי' להן בן הגון למלכות ואני נדרתי ואמרת
 יהא לי בן זריו וממולא בתורה והגון לנביאות
 (ספ).
 מה בריי הכל יודעים שאביך יר"ש ה"י עכשיו
 יאמרו אמו גרמה לו (סנהדרין עג).
 מה האב נותן לבנו נכסים כך הקב"ה עשה
 לישראל ואתן לך ארץ חמדה (צנ"ד"ר יז-ח).
 מה הבן חייב להיות מעלה לאביו דורן כך אמר
 הקב"ה לישראל כי תבוא אל הארץ וכו' (ספ).
 מה הם שניות אם אמו ואם אביו ואשת אבי
 אמו ואשת אחי האב מן האם ואשת אחי
 האם מן האב וכו' (יצמות כח).
 מה זה אמו ילדה שנים אף זה אמו ילדה שנים
 (צ"ר פד-ו).
 מה זה אמו עקרה אף זה אמו עקרה (ספ).
 מה זה מהרת למצא בני מהרת למצא את הברכה
 אביך נתברך בן ע"ה שנים ואתה בן ס"ג שנים
 (צ"ר סה-טו ילקוט קז).
 מה לו לאב שהגלה את בנו ואו לו לבנים שגלו
 מעל שלחן אביהם (צרכות ג).
 מה נאמר לאבא שבארץ כנען וכו' (צ"ר לז-ק).
 מה עשו הרשע שלא ה"י בידו אלא מצוה אחת
 ע"י שה"י מכבד את אביו היו מלכיות
 שלטנות רוצות להודבק לו וכו' (צ"ר פ-ס).
 מה פרעה מלך ואתה שני לו בארץ מצרים כך

הנותן בים דרך עיר א' רחוב א. אב ואם מו

מנין לאבל שהוא שבעה, ר"א מייתי לה מהבא, ויעש לאביו מספר שבעת ימים וכו' (ז"ר ק-ז ירושלמי חלו וגלחין).
מנין לבן שקודם לבת בנכסי האם, א"ל דכתיב מטות מקיש מטה האם למטה האב וכו' (ז"ר ק"ה).
מנין שמעשה הבת לאב, שנאמר ובימכור איש את בתו לאמה, מזה אמה מעשה ידיה לרבה אך בת נמי מעשה ידיה לאביה (כתובות נ).
מעשה בבית חורן באחד שהי' אביו מודר הימנו הנאה והי' משיא בנו ואמר לחבירו וכו' (נדרים נח).
מעשה בגדל הדור אחד שמת אביו ובקש לחלוץ וכו' (נזיק כ"ג).
מעשה בדואג בן יוסף שמת והניח בן קטן לאמו והיתה ממדרת אותו במפחים (נ"ר ח"כס"ח-נד).
מעשה בניפטיין הגר שנשא אשת אחיו מאמו וכו' (יבמות לח).
מעשה בשלמון אחד ברומי שהי' מבזבז הסווריות של אביו, נראה לו אליהו בחלום א"ל אבותיך מצמתין ואת מבזבז ולא זו עד שמלאן (ז"ר פג-ג).
מעשה ומת אביו של ר' צדוק בגניזוק והודיעוהו לאחר שלש שנים וכו' (נזיק כ).
מעשו למד יוסף, ומסר עצמו למיתה כששלחו אביו אצל אחיו (נ"י תלפיות עכ"פ ח"ז ואס).
מקלל אביו ואמו אפילו לאחר מיתתן, הייב מקילה אם הוא בעדים והתראה (קנסהדרין נג יו"ט רמ"ח ק"ח).
מקלל אביו ואמו ידעך נרו באישון חושך, משל לאחד וכו' (ילקוט נסלי כ').
מרדכי, אביו מבנימין ואמו מיהודה (נגילת יצ').
מ"ש אמה דמצוותא אברתא ואזוגא דשבקינן לה וכו' (ז"ר פ.ג).

מ"ש דקתני האב את הבנים ברישא, ליתני הבנים את האב ברישא וכו' (סס קח).
משכבי אביך, משכב בלחה וזלפה (ז"ר לח-ט).
משל לבן מלכים שהי' הותר לאביו ליטול לימרא אהת של זהב וכו' (ז"ר קז-י).
משל לבן שפחה שטינף פלטון של מלך, אמר המלך תבא אמו ותקנה את הצואה (ז"ר יט-ד).
משל דמה הדבר דומה, לב' אחין בהנים שהיו בעיר אחת — ומחזירין אצל אביהן והולקין בשוה (ז"ר ק"ה).
משל דמלך שאמר לבנו צא לפרקמטיא, א"ל אבא מתירא אני בדרך מהלסמים וכו' (ויק"ר כה-ח).
משל לסנקליות שהי' לו בנים נדבקו לבני אדם רעים ויצאו לתרבות רעה — א"ל אבותיהם וכו' (ז"ר כז-כה).
משפחת אב קרויה משפחה, משפחת אם אינה קרויה משפחה (ז"ר קג).
מת אביו מת אמו מת אחותו, קורע קרע אחד לכולן (נזיק כו).
מת אביו של חתן או אמה של בלה, מכניסין את המת לחדר, ואת החתן ואת הכלה להופה ובוטל בעילת מצוה ופורש (כתובות ג).
מת בנו וקרע, מת אביו והוסיף, עלין מתאחה תחתון אינו מתאחה (נזיק כו).
מת הבעל נתרקנה רשות לאב, בזה יפה בזה האב מכה הבעל וכו' (נדרים ע).
מתייחד אדם עם אחותו ודר עם אמו ואם בתו (קידושין פא).
מתלוננים וערת קרה לא היו לחם חלק בארץ הבנים נטלו בזכות אבי אביהן ובזכות אבי אמותיהן (ז"ר ק"ה).
נאמר איש אמו ואביו תיראו וכו' (קידושין ל).
נאמר

שז הנותן בים דרך עיר א' רחוב א. אב ואם

על כל המתים כולן, מבפנים, על אביו ועל אמו
 מבחוץ (סס).
 על כל המתים כולן, מסתפר לאחר ל' יום, על
 אביו ועל אמו עד שיגערו בו חבריו (סס).
 על כל המתים כולן, נכנס לבית המשתה לאחר
 ל' יום, על אביו ועל אמו לאחר י"ב חדשים.
 (סס).
 על כל המתים כולן, קורע טפה, על אביו ועל
 אמו עד שיגלה את לבו (סס).
 על כל המתים כולן, רצה חולין, רצה אינו חולין,
 על אביו ועל אמו חולין (סס).
 על כל המתים כולן, רצה מבדיל קמי שפה, רצה
 אינו מבדיל, על אביו ועל אמו מבדיל
 (סס).
 על כל המתים כולן, רצה ממעט בעסקו, רצה
 אינו ממעט, על אביו ועל אמו ממעט
 (נז"ק כ"ז).
 על כל המתים כולן, רצה קורע ביד רצה קורע
 בכלי, על אביו ועל אמו ביד (סס).
 על כל המתים כולן, שולל לאחר שבעה ומאחה
 לאחר ל' יום, על אביו ועל אמו שולל לאחר
 ל' ואינו מאחה לעולם (סס).
 על כן יאמרו המושלים, זה בלעם ואביו, ששכרן
 סיחן לקלל את מואב (נמד"ר יע-יח).
 על ספסל זו יושב ר"ע ואמר שני דברים, גר
 נושא אשת אחיו מאמו וכו' (נזמות לה).
 עלי ליכנס ולומר לאביך, יעקב צדיק ועשורשע
 (ז"ר סה-יח).
 עמד אביה ונשקה על ראשה, אמר ליה בתי
 נתקיימה נבואתיך (סנ"ר ח-כה).
 עמד ריב"ב על רגליו ואמר, אני מבני בניהם
 ואלו תפילין שהניח לי אבי אבא
 (סנהדרין ז').
 עקיבא רבך לא היה דורש בן, אלא, טוב אחרית
 דבר מראשיתו, בזמן שהוא טוב מראשיתו
 ובי

נאמר כבה את אביך ואת אמך וכו' (סס).
 נאמר מקלל אביו ואמו מות יומת וכו' (סס).
 נהג בו כבוד כמורא האב על הבן (ז"ר פד-ג).
 נושא אדם אנוסת אביו ומפיתת אביו — ר"י
 אוסר באנוסת אביו ומפיתת אביו וכו'
 (נזמות ז').
 נערה המאורסה, אביה ובעלה מפירין נדריה
 הפר האב ולא הפר הבעל וכו' (נדרים קו).
 נפלה אמו עליו, והיתה מחבקתו ומנשקתו ואמרה
 לו בני לך אצל אברהם אביכם וכו'
 (נז"ר ח"כ ח-ג).
 נשאו גדולים לאחר מיתת אביהן, ישאו קטנים
 לאחר מיתת אביהן וכו' (ז"ר קלט).
 נתן תתן להם, זו נחלת אביהן, בתוך אחי אביהן,
 זו נחלת אבי אביהן, והעברת את נחלת
 אביהן להם זו חלק בכורה (ז"ר קיח).
 נתת פת לתינוק הודיע לאמו (נמד"ר יט"כ).
 סדר נחלאות כך הוא, - אחין קודמין לאחי האב,
 יוצא יריבן של אחין קודמין לאחי האב
 (סס קטו).
 עד היכן הוא כבוד אבואם וכו' (קידושין לח).
 עד היכן חייב אדם ללמד את בנו תורה, כגון
 זבולון בן דן שלימדו אבי אביו, מקרא ומשנה,
 וגמרא, הלכות, ואגדות (סס ל).
 עד שפותחין לו בכבוד אביו ואמו, יפתחו לו
 בכבוד המקום (נדרים סד).
 עיבור ירך אמו הוא (גיטין כ"ג).
 עכנא עכנא, פתח פיה, ויכנס בן אצל אביו
 (ז"ר פה).
 על כולן קורע קרע אחד, על אביו ועל אמו קרע
 אחד (נז"ק כז).
 על כל המתים כולן, אפילו לבוש עשרה חלוקין
 אינו קורע אלא עליון, על אביו ועל אמו קורע
 את כולן (נז"ק כז).

הנותן בים דרך עיר א' רחוב א. אב ואם יז

ובי ה' המעשה. אביוה אבא מגדולי ירושלים
 דיה. ביום שבא למהלני קרא לכל גדולי
 ירושלים וכו' (ירושלמי חגיגה פ"ג הל' ח').
 עתידה אמי שתלד בן שמושיע את ישראל
 (סוטה יח').
 פוחחין לאדם בכבוד אביו ואמו (נדרים קד').
 פיעה שהופיעה פנים כנגד אביו (סו"ט ח"י).
 פעם אחת אמיה דר"ט אבדה פזמקי דידה בחצרה
 ויצאת ממסתה לבקשו ושם ר"ט ידו תחת
 רגליה שלא תטנף רגליה (ירושלמי קידושין
 פ"א מוצא צחוק קידושין ד' ל"א: ד"ס ר"ע).
 פעם אחת היו לבש סידקין של זהב, והי' יושב
 בין גדולי רומי ובאתה אמו וקרעתו ממנו
 וכו' (קידושין ל"א).
 קום והב מדלי דאסקיד אבא גבך ואיזל
 (איכ"ה ח"ד).
 קונם שאיני נהנה לאבא ולאביוך אם עושה אני
 על פיק ה"ז יפר (נדרים פט').
 קמן, היודע להברר אביו לומדו תורה וק"ש, תורה
 מהו, תורה צוה לנו משה וכו' (סוכה נז').
 קמן היודע לשמור תפילין, אביו לוקח לו תפילין
 (סס).
 רב זעירא הוה מצטער ואמר הלואי הוה לי
 אבא ואימא דאוקרינן ואירת גן עדן וכו'
 (ירושלמי קידושין פ"א הל' ז').
 רבי אומר, אומר אני בכור נוסל פי שנים בשבה
 ישבחו נכמים לאחר מיתם אביהם וכו'
 (ז"צ קכד').
 ר"א ב"י אמר מהכא, למה יגרע שם אבינו מתוך
 משפחתו כי אין לו בן מעמא דאין לו בן
 וכו' (ז"צ קי').
 ר"א הוא לי ההוא אמא זקינה, א"ל בעינא תכשיטין,
 עבר לה, וכו' (קידושין ל"א).

ר"א כי הוי דריש בפירקא איהו אמר אבא מרי
 וכו' (קידושין ל"ג).
 רבי מרפין הוה ל"י האי אימא, דכר אימא דהות
 בעיא למיסק לפוריא גחין וסליק לה
 (קידושין ל"א).
 רבי יוחנן כי עברתו אמו מת אביו, ילדתו מתה
 אמו (סס).
 רבי נחמן אתיא ל"י שמועה דאמיה מבי חיזאה
 וכו' (מו"ק כ').
 רחמי דאבא אבני (סוטה נט').
 רמז למנשה ורפ"ש ב"י חד רפ"ש, וזעת כל פלשין,
 אמר דין רפ"ש מן דבית אבא (ז"ר לג'-ו).
 שאלו תלמודיו את ר"א הגדול, איזו כיבוד אב
 ואם, א"ל צאו וראו מה עשה בן גתינה
 באשקלון (קידושין ל"א: ד"ר-ח').
 שארו זה האב, מלמד שהאב קודם לאחיו
 (ז"צ קמ').
 שבמים גרמו לאביהם לקרוע, והיכן נפרע להם
 במצרים וכו' (ז"ר פד'-ט).
 שכן מצינו בישמעאל שהיו לו געגועים על אברהם
 אביו ולא רידהו ויצא לתרבות רעה ושנאהו
 וכו' (סו"ט ח"א).
 שלא יאמר אבא גדול מאביוך (סנהדרין לז').
 שלחו ל"י חתך נכילה והנח לפני הכלבים, ואביוך
 הנה עליו כבר או תינוק ושלמלו (סנהדרין לז').
 שלשה שותפין באדם הקב"ה ואביו ואמו
 (נדה ל"א).
 שלשה שמות נקראו לאדם הזה, א' שקראו לו
 אביו ואמו וכו' (קס"ד ז-ג).
 שמע אביו דאתא גברא רבה למתא, אמר איזל
 לגביה אפשר דמיפר נדראי (כתובות לג').
 שמע אביו והפר לה, ולא הספיק הבעל לשמוע
 עד שמת, חזר האב ומפיר חלקו של בעל
 (נדרים קח').
 שמע בני מוסר אביוך, מה שנפקדת בסיני על
 בבור

יה הנותן בים דרך עיר א. וב א. אב רחואם

דינים השייכים לרחוב אב ואם

אבי הבן מברך בין חתיכת הערלה לפריעה, אשר קרשנו במצותיו וכו'.

(סנה קלג: יו"ד רס"ה-קס"ה).

אבי הבן עומד על המוהל להודיעו שהוא שליחו (יו"ד רס"ה-ט).

אביו אומר לו השקני מים, ואמו אומרת השקני מים, מניח אמו ועוסק בכבוד אביו, ואם היא מגורשת מאביו שניהם שוים, ולאזה מהם שירצה יקדים (קידושין לא. יו"ד ר"נ-יד).

אחד האיש ואחד האשה שוין, בכבוד ובמורא של אב ואם, אלא שהאשה אין בידה לעשות, שהיא משועבדת לבעלה, לפיכך היא פטורה מכבוד אביו בעודה נשואה, ואם נתגרשה או נתארמלה חייבת (קידושין לז: יו"ד ר"נ-יז).

אחות אביו ואחות אמו אסורות לו מה"ת, בין שאחיה הוא מן האב בין שהוא מן האם [א"ח"ע טו-טז] (יצמות כד.).

אחותו אסורה לו מה"ת, בין אחותו מאביו או מאמו בין אחותו מהנישואין, או מהזנות, אפילו בא אביו על הערוה והוליד ממנה בת, אחותו היא וחייב עליה וכו'.

[יצמות כז. א"ח"ע טו-יז].

איוהו כבוד, מאכילו, ומשקהו מלביש, ומתקנהו מכניס, ומוציא, ויתנו לו בסבר פנים יפות שאפילו מאכילו בכל יום פטומות והוראה לו פנים זועפות נענש עליו.

(קידושין לא: יו"ד ר"נ-ד).

איו מורא, לא יעמוד במקומו המיוחד לו לעמוד שם בשוד זקנים עם חבריו או מקום המיוחד לו להתפלל וכו' [קידושין לא: יו"ד ר"נ-ג].

אין ב"ד כופין על מצות כבוד אב ואם דהוי ליה מצות עשה שמתן שכרה בצדה שאין ב"ד כופין עליה [יו"ד ר"נ-א].

אין האב יכול לפדות ע"י שליח וגם אין ב"ד פורין

כבוד אב ואם וכו' (מ' סו"ט נס"ל).

שמע יוסף שכא אביו אל גבול מצרים, ולקה את כל האנשים החולכים עמו ויצא לקראת אביו, ללמדך שאביו של אדם כמלכו (ילקוט ויגש פד"ר"א פ' ל"ט).

שמע ישראל אבינו ממערת המכפלה, אותו הדבר שצויתנו עדיין נהוג בנו ד' אלקינו ד' אחד (צ"ר ל"ד).

שמע לאביו זה ילדך, כל מה שאמר לך אביו חייב אתה לשמוע, זה ילדך, אבל אם אמר לך בא ונשתחוה לע"ז לא תשמע לו וכו' (ילקוט נס"ל כ"ג).

שני אחין שוהפין, האב ובנו הרב ותלמידו פורין זה לזה מעשר שני (קידושין לז.).

שש עריות המורות מאלו אמו ואשת אביו ואחות אביו אחותו מאביו ואשת אחי אביו, ואשת מאביו וכו' (יצמות יג.).

תאב מיתת אביו ובקש להרוג את אחיו שנאמר יקרבו ימי אבל אביו וגרם לעקב לברוח מאבותיו (סנ"ר ח-ה).

תבא אמו ותקנה צואת בנה (צמד"ר פ"ט-ח).

תבא מאירה מי שמאכל אביו מעות מעשר עני (קידושין לז.).

תוב פתה משה ואמר, לא תקטלון ברא באנפוחו דאבא וברתא באנפה דאמא (פתיחה ל"כ כד.).

תני אבא להודיעך כה דרישא, תנא אביו להודיעך כה דסיפא וכו' (קידושין מ:).

תני רשב"י גדול הוא כיבוד אב ואם, שהעדיפו הקב"ה יותר מכבודו, נאמר כאן כבוד את אביו וכו' (ירושלמי קידושין פ"ה הל"ז).

תרה עובד צלמים ואברהם בנו צדיק, וכן חזקיהו צדיק ואחו אביו רשע, וכן יאשיהו צדיק ואמון אביו רשע וכו' (צמד"ר י"ט-כ).

הנותן בים דרך עיר א' רחוב א. אב ואם יט

פודין אותו בלא האב (יור"ד ס"ה ק"ו צ"ח).
 אין האשה חייבת לפדות את בנה
 [קידושון כ"ט. יור"ד ס"ה-ז].
 אין מדין בנו של אדם שלא מדעתו אא"כ עבר
 האב ולא מלא ביד מלך אותו בע"כ וכו'
 [יור"ד רס"ה-קס"ו].
 אין מלקטין עצמות אביו במועד ואין צריך לומר
 עצמות שאר קרובים [מ"ק ח. יור"ד ס"ג-ד].
 אין מקום לקדיש זו אלא על אב ואם בלבד
 אבל לא בשאר קרובים, ואם אין בבית
 אב על אביו ואמו ואמר אותו קדיש, מי
 שאין לו אב ואם, בעד כל מתי ישראל
 [יור"ד ס"טו-קד].
 אין פדיון הבכור תלוי אלא בפטר רחם, שאם
 אינו בכור לאם אע"פ שהוא בכור לאב אינו
 חייב בפדיון וכו' [זכורות נ"ח. יור"ד ס"ה-ז].
 אין קורעין על שמועה רחוקה, ועל אביו ואמו,
 קורע לעולם [מ"ק כ: יור"ד ת"ז-קד].
 אם אבי אביו אסורה לו מדרבנן היא בלבה, אשת
 אביו אסורה לו מה"ת, בין שהוא אשתו מן
 הנשיאין בין מן האירוסין בין בחיי אביו בין
 כשמת אביו או גירשה, אבל אם אנס אביו
 אשה מותרת לו [ח"ע ק"ו-ה].
 אם אבי אמו אסורה לו מדרבנן היא בלבה
 [ירושלמי יבמות ח"ע טו-ג].
 אם אבי הבן הוא מוהל בעצמו מברך למול את
 הבן לדעת הרמב"ן, ויש חולקין, וכן נוהגין
 שלא לחלק וכו' [יור"ד רס"ה-קצ].
 אם אין אבי הבן אצל המידה, יש מי שאומר
 שאדם אחר מברך ברכה זו [דרכיניסו] דהרי
 ה"ד מצוין למולו וכו', וכן אם האב כאן,
 ואינו יודע לברך [יור"ד רס"ה-קס"ו].
 אם האב היה רוצה להניח דבן לכהן אינו יוצא
 רק צריך לפדותו וכו' [יור"ד ס"ה-ק"י צ"ח].

אם האב מוחה בבן לישא איזה אשה שיחפון
 בה הבן, א"צ לשמוע אל האב [יור"ד ר"ע-כז].
 אם הבן רוצה למחול עד כבודו לשמש אביו הרשות
 בידה, דהא הרב שמחל עד כבודו, כבודו
 מחול, ודוקא בצנעא, או אפילו בפרהסיא,
 ודש בעירו שהכל יודעין שהוא אביו, אבל אם
 הבן גדול בתורה, ואין אביו דש בעירו,
 איכא למיחש לבזיון התורה, אם יתבזה הבן
 לפני האב, ויש להם להרחיק זה מזה וכו'
 [י"ד ר"ע-ז].
 אם האב רוצה לשרת את הבן מותר לקבל ממנו
 אא"כ האב בן תורה [י"ד ר"ע-כח].
 אם היו אביו ואמו מזרקים עדיו בלים, מצוה
 לאחרים להצילן, אם לא נגעו במטה הנקברת
 עמו וכו' [סנהדרין נ"ח. יור"ד ס"טו-ג].
 אם יש לו בנים רבים מחשבין לפי ממון שלהם,
 ואם מקצתן עשירים ומקצתן עניים מחייבים
 העשירים לבד [י"ד ר"ע-ס].
 אם כותב תוך יב"ח דבר ומזכיר אביו, ו"א דא"צ
 לכתוב הכ"מ, אלא ז"ל, דהא כתיבתו מתקיימת
 לאחר יב"ח, ויש מחמירין אפילו בכתיבה,
 וכן נוהגין [יור"ד ר"ע ק' ג].
 אם לא מל האב את בנו חייבים ב"ד למולו וכו'
 [סנהדרין קל"ג. יור"ד רס"ג-ח].
 אם שמע מיום ל' ואילך א"צ לנהוג, אלא שעה
 אחת, ל"ש שמע ביום, ל"ש שמע בלילה...
 ואפילו שמע על אביו ואמו, וה"מ לענין גזירת
 שבעה, אבל לענין גזירת ל' נוהג על אביו
 ואמו וכו' [מ"ק כ: יור"ד ס" ת"ז-קס"ו].
 אמו אסורה לו מה"ת, אבל אם אמו אינה אסורה
 לו אלא מדרבנן, וזו אין לה הפסק, אפילו
 אם אם אמו עוד מעלה מעלה אסורה
 [יבמות כ"א. ח"ע טו-ז].
 אמר לו אביו השקני מים, ויש לפניו לעשות מצוה
 עוברת, כגון קבורת מת או לווה, אם אפשר
 למצוה

כ הנותן בים דרך עיר א' רחוב א. אב ואם

למצוה שתעשה ע"י אחרים יעסוק בכבוד
 אביו וכו' (קידושין לז: יו"ד רמ"ז).
 אמר לו אביו לעבור על דברי תורה בין מ"ע
 בין מצות ל"ת, ואפילו מצוה של דבריהם
 לא ישמע לו (נ"מ לז: יו"ד ר"מ טו).
 אסור לאדם להכביד עולו על בנו ולדקדק
 בכבודו עמהם, שלא יביאם לידי מכשול
 אלא ימחול ויעלים עיניו מהם, שהאב שמחל
 על כבודו, כבודו מחול (מו"ק יז: יו"ד רמ"ט).
 אשת אבי אביו אסורה לו מדרבנן, וזו אין לה
 הפסק, שאשת יעקב אבינו אסורה על אחד
 ממנו (יבמות כח: חס"ע טו-ו).
 אשת אבי אמו אסורה לו מדרבנן היא בלבה,
 וי"א דאשת אבי אם אביו אסורה לו
 (יבמות כח: חס"ע טו-ז).
 אשת אחי אביו מן האב אסורה לו מהית, אבל
 אשת אחי אביו מן האם אינה אסורה אלא
 מדרבנן (יבמות כח: חס"ע טו-ח).
 אשת אחי אביו מן האב אסורה מהית, אבל אשת
 אחי אביו מן האם, ואשת אחי אמו, בין מן
 האם ובין מן האב, אינן אסורות אלא מדרבנן
 וכו' (יבמות כח: חס"ע טו-יח).
 אשת אחי אמו, בין מן האם בין מן האב אינן
 אסורות אלא מדרבנן (יבמות כ"ג: חס"ע טו-ט).
 אשת אחיו, בין מן האב, בין מן האם, בין מן
 הנשיאין, בין מן הנותן אסורה מהית
 (יבמות כח: חס"ע טו-כז).
 בא לו שמועה על אביו ואמו לאחר יב"ח אינו
 נוהג אלא יום אחד אף בגזירת ר'
 (יו"ד ק"י ט"ז קס"ח)
 בן שיש לו דין עם אביו והאב הוא תובע הבן,
 צריך הבן לילך אחר אביו אע"פ שהבן הוא
 נתבע ודר בעיר אחרת, שזהו כבוד אביו,
 אבל האב חייב לשלם לבן הוצאות וכו'
 (יו"ד ר"מ ח).

בנו מהשפחה או מהכותית אינו חייב לא על
 אביו ולא על אמו, וכן מי שהיתה הורתו שלא
 בקדושה אע"פ שלידתו בקדושה
 (יבמות כז: יו"ד רמ"ח-ח).
 בשעה שנותן הפדיון לכהן מברך האב אקביו
 על פדיון הבן, וחוזר ומברך שהחיינו
 (סוף פסחים יו"ד סה-י).
 גר אסור לקלל אביו העו"ב ולהכותו ולא יבזהו,
 שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה
 קלה, אבל עבד שנשתחרר אין לו יחוס והרי
 הוא כמי שאינו אביו לכל דבר
 (יבמות כז: יו"ד רמ"ח-ט).
 האב והמוהל כשמברכין צריכין לעמוד וכו'
 (יו"ד קס"ח-קס"ח).
 האב שאינו יודע למול, ויש כאן מוהל שאינו
 רוצה למול בחנם רק בשכר, יש לב"ד לגעור
 במוהל זה וכו' (רמ"א צו"ד קס"ח-קס"ח).
 האב שצוה את בנו שלא ידבר עם פלוני ושלא
 ימחול לו עד זמן קצוב, והבן ה"ר רוצה
 להתפייס מיד ללא צוואת אביו, אין לו לחוש
 לצוואתו (יו"ד ר"מ טו-ז).
 היו אביו ואמו רשעים גמורים ועוברי עבירה,
 אפילו נגמר דינם להריגה ויוצאים ליהרג,
 אסור לו להכותם ולקללם, ואם הכה אותם
 או קללם פטור, ואם עשו ת' ה"ז חייב ונהרג
 עליהם אע"פ שיוצאים ליהרג
 (סנהדרין פה: יו"ד רמ"ח-ד).
 ה' הוא צריך ללמוד, ויש לו בן ללמוד, ואין ידו
 משגת להספיק לשניהם, אם שניהם שוים הוא
 קודם לבנו, ואם בנו נבין ומשפיל וכו'
 (קידושין כט: יו"ד רמ"ח-קס"ח).
 ה' צריך על שום דבר בעיר, ויודע שישלימו
 חפצו בשביל אביו, אע"פ שיודע שג"כ יעשו
 בשבילו, לא יאמר עשו לי דבר פלוני בשבילי,
 אלא יאמר עשו בשביל אבא כדי לתלות
 הפעול

חנות בים דרך עיר א' רחוב א. אב ואם כא

הכבוד באביו (קידושין לא: י"ד ר"מ-ו).
 ה' קין תחוב לאביו, לא יוציאנה שמא יבא לעשות
 בו חבירה, וכן אם הוא מקין דם או רופא
 לא יקין דם לאביו, ולא יחתוך לו אבר אע"פ
 שמכיון לרפואה במד"א וכו'.
 [ג"ק פה. יור"ד רמ"א-ג].

המכה אביו או אמו בחייהם, בין איש בין אשה
 חייבים חנק, ודוקא אם עשו בהם חבורה
 אבל אם לא עשו חבורה אינו אלא בלאו
 כמו מי שמכה אחד מישראל
 [סנהדרין פח: יור"ד רמ"א-ח].

המכה לבנו גדול היו מנדין אותו, שהרי עובר
 עד לפני עור לית מכשול, ולא מקרי גדול
 לדבר זה, רק אחר כ"ב שנה או כ"ד שנה.
 [מ"ק יז. יור"ד רמ"א-כ].

המלקט עצמות אביו או של שאר קרובים
 שמתאבלים עליהם, מתאכל עליהם כל היום
 כלו וכו'. [מ"ק ת. יור"ד ת"ג-ח].

המקלל אביו או אמו, אפילו לאחר מיתתו, חייב
 סקילה, אם הוא בעדים והתראה, א' האיש
 וא' האשה שקללו וכו'.
 [סנהדרין כג. יור"ד רמ"א-ח].

זה שמאכילו ומשקהו משל אב ואם, ואם אין
 לאב ויש לבן, כופין אותו וזן אביו כפי מה
 שהוא יכול, ואם אין לבן אינו חייב לחזור על
 הפתחים להאכיל את אביו
 [קידושין לא: י"ד רמ"א-ה].

חייב אדם בכבוד אחיו הגדול, בין שהוא אחיו
 מאביו, בין שהוא אחיו מאמו, ואפילו הקטן
 הוא ת"ח וגדול בחורה יותר מן הגדול
 [כתובות קג: יור"ד ר"מ-כז].

חייב אדם לכבד אשת אביו אע"פ שאינה אמו כ"ז
 שאביו קיים, וחייב לכבד בעל אמו כ"ז שאמו
 קיימת, אבל לאחר מיתה אינו חייב בכבודם.

ומ"מ דבר חנון לכפרם אף לאחר מיתה
 [כתובות קג. יור"ד רמ"א-כא].
 חייב להשכיר מלמד לבנו אבל לבן חבירו אינו
 חייב להשכיר וכו'. [יור"ד רמ"א-קד].
 חייב לכבדו אפילו אחר מותו, כיצד ה' אומר
 דבר שמועה מפיו, אומר כך אבא מארי
 הכ"מ אם הוא תוך יב"ח, ואם הוא אחר יב"ח
 אומר ז"ל [קידושין לא: יור"ד רמ"א-ט].
 חייב לעמוד מפני אביו, ואם האב תלמיד בנה כל
 אחד מהם עומד מפני השני
 [קידושין לג: יור"ד ר"מ-ז].

יש אומרים דאין אדם חייב בכבוד אבי אביו,
 ואינו גיל אלא דחייב בכבוד אביו יותר מכבוד
 אבי אביו [רמ"א יור"ד ר"מ-כד].

יש מקומות שנהגו ששאר קרובים אומרים קדיש
 על קרוביהם כשאין אבלים על אביהם ואמם,
 ויש מקומות שאפילו יש אבלים על אביהם
 ואמם, אומרים שאר קרובים אלא שעושין
 פשרה וכו'. [יור"ד טעו-קד].

כל המבזה אביו ואמו אפילו בדבורים אפילו
 ברמזיה ה"ז בכלל ארור מפני הגבורה שנאמר
 ארור מקלה אביו ואמו וכו'.
 [סנהדרין פח: יור"ד רמ"א-ו].

כל הקרובים שהכהן מיטמא להם שהם אביו,
 ואמו, ובנה, ובתו ואחיו ואחותו מאביו הבתולה
 ואשתו, מתאבלים עליהם וכו'.
 [מ"ק כ: יור"ד טעו-ד].

כשהאב עצמו מזהל את בנה הוא מברך שהחיינו
 ואם המזהל הוא אחר, י"א שאין שם ברכת
 שהחיינו, ולדומים לעולם האב מברך
 שהחיינו על כל מילה ומילה וכו', ובמדינת אלו
 נוהגין שלא לברך שהחיינו וכו'. [יור"ד רס-ז].

בשם שמצוה ללמוד את בנה כך מצוה ללמד
 את בן בנה שנאמר והודעתם לבניך ולבני
 בניך וכו'. [קידושין ל. יור"ד רמ"א-קג].
 מאימתי

כב הנותן כים דרך עיר א' רחוב א. אב ואם

רשע ובעל עבירות מכבדו ומחזירא ממנו וי"א דאינו מחוייב לכבד אביו רשע אייב עשה תשובה [ינמות כז. יר"ד רי"ג-יח].

מצוה להתענות ביום שמת אב או אם [יור"ד סע"ד קד-קמ"ח].

מצות עשה לאב למול את בנו וגדולה מצוה זו משאר מצות עשה [קידושין כט. יר"ד ק-קס]. מצוה עשה לפדות כל איש מישראל בנו שהוא בכור לאמו הישראלית בה' סלעים וכו' [זכורות נט. יור"ד קס-קס"ח].

מצות עשה על האיש ללמד את בנו תורה, ואם לא למדו אביו חייב ללמד לעצמו [קידושין כט. יור"ד קמ"ח-קס"ח].

נהגו שאין אומרים קדיש ותפלה רק י"א חדשים, כרי שלא יעשו אביהם ואמם רשעים, כי משפט רשע יב"ח וכו' [יור"ד סע"ד קד]. נהגו שאם מגיע לאדם יום שמת בו אביו ואמו שאומרים עליהם קדיש יתום לעולם [יור"ד סע"ד קד].

נמצא במדרשות לומר קדיש על אב, ע"כ נהגו לומר על אב ואם קדיש בתרא י"ב חודש וכו' [יור"ד ק"י סע"ד קד-קמ"ח].

עבר אביו או אמו עבירה שלוקין עליה, והיה הבן שליח לדיינים לא יכה אותם וכן וכו' [קכ"ד פה: יור"ד קמ"ח-קמ"ט].

עבר האב ולא פדה את בנו כשיגדיל חייב לפדות עצמו וכו' [קידושין כט. יור"ד קס-קס"ח]. עד דיוכן כיבוד אב ואם אפילו נמלו כים של זהובים שלו והשליכו בפניו לים, לא יבליטם, ולא יצער בפניהם, ולא יכעס כנגדם, אלא יקבל גזירת הכתוב וישתוק [יור"ד ק"ג-ח].

עד דיוכן מוראם, היה הבן לבוש חמדות, ויושב בראש הקהל, ובאו אביו ואמו וקרעו בגדיו והצוהו על ראשו וירקן בפניו לאיבלים אותם אלא

מאימתי מתחיל ללמד לבנו משיתחיל לדבר מתחיל ללמדו, תורה צוה לנו וכו' [קוכה נז. יור"ד קמ"ח].

מותר אדם בבית אביו ובבית אמו, ואחיו אביו ואחיו אמו, מותר באשתו ובבתו. [ח"ע טו-יז].

מותר אדם בבית אשת אביו שיש לה מאיש אחר אפילו חורגה, פירש בת אשת אב הגדלה בבית בין האחים, מותרין להן וליה למ"ע שנראית כאחותה [ח"ע טו-יח].

מי שהבין כל צרכי חופתו — ומת אביו של חתן והוא במקום שאינו מצוי למכור, ואם תרחק החופה יפסיד מה שהבין, או שמתה אמה של בלה וכו' [כתובות ג. יור"ד ס"ג-קא].

מי שמת אביו או אמו בר"ח ניסן, לא אמרינן בכ"ט באדר שאחריו מקצת היום כבלו, אלא צריך לנהוג דברים האסורים ביב"ח עד שיבנס ר"ח ניסן, ונהגו להוסיף עוד היום שמת בו האב או האם לנהוג בו דין יב"ח ונכון הוא [יור"ד ס"ה-ג].

מי שמת לו מת ולא נודע לו, אינו חובה שיאמרו לו, ואפילו באביו ואמו, וע"ז נאמר מוצא דבה הוא כסיל וכו', ומ"מ בבנים זכרים נהגו להודיע בדי שיאמרו קדיש וכו' [יור"ד ט"ז-י"ז].

מי שנמרפה דעת אביו או אמו, משתדל לנהוג עמהם כפי דעתם, עד שירוחם עליהם, ואם אי"א לו לעמוד מפני שנשתנו ביותר, ילך ויניחם ויצוה לאחרים לנהגם כראוי [יור"ד קמ"ז].

מי שנתחייב שבועה לבנו בב"ד, אינו משיבועו בשבועה שיש בה אלה, שהרי זה בא לקלל אביו, אלא משיבועו שבועה שאין בה אלה [יור"ד קמ"ח-ק"ט].

ממנו חייב בכבוד אביו ובמוראו, אפילו הי' אביו

בג הנותן בים דרך עיר א' רחוב א. אב ואם

אלא ישתוק ויירא מן מטיה שציוהו בכך
(קידושין לא: יו"ד ר"מ-ג).

ל אביו ואמו צריך לקרוע כל השנה
(נור"ק כג: יור"ד ס"מ-יח).

על כל המתים נכנס לבית המשתה לאחר ל'
יום על אביו ועל אמו לאחר יב"ח וכו'
(נור"ק כג: יור"ד סל"ח-ג).

על כל המתים קורע עליו ספה בבגד העליון
ודיו ועל אביו ואמו קורע כל בגדיו וכו'
(נור"ק כג: יור"ד ס"מ-ט).

צריך לזוהר מאוד בכבוד אביו ואמו ובמוראם
(קידושין ל: יור"ד ר"מ-ח).

קמן היודע להתעטף אביו צריך לקנות לו ציצית
לחנכו (סוכה נ"ג: חו"מ ס"י י"ג).

קמן היודע לשמור תפילין שלא יישן בהם ולא

יפיה בהם חייב אביו לקנות לו תפילין
(סוכה נ"ג: חו"מ ס"י ל"ז-י).

ראה אביו שעבר על דברי תורה לא יאמר לו
עבית על דברי תורה, אלא יאמר לו אבא
כתוב בתורה כך וכך וכו'
(קידושין ל"ג: יור"ד ר"מ-יח).

שתוקי חייב על הכאת וקללת אמו ואינו חייב
על אביו אע"פ שנבדקה אמו ואמרה בן פלוני
הוא, אינו נענש על פיה

(סנהדרין פ"ה: יור"ד ר"מ-ז).

תלמיד שרוצה ללכת למקום אחר, שהוא בוטח
שיראה סימן ברכה בתלמידו לפני הרב
דשם, ואביו מיתח בולפי שבאותו העיר
העו"ב מעלילים, אינו צריך לשמוע לאביו
בזה (יו"ד ר"מ-כו).

תלמוד תורה גדול מכבוד אב ואם
(מגילה ט"ז: יור"ד ר"מ-יג).

סכום כל המאמרים מרחוב אב ואם תקין — 517

— רחוב אבדה ומציאה —

אבדת אביו ואבדת רבו של רבו קודמת וכו'
(צ"ע לג: חו"מ רס"ד-קח).

אבדתו ואבדת רבו שלו קודם וכו' (ס"ס חו"מ-ס).

אבדה דר"פ אירכס ל"י חמרא ואשכחיה, אתא
לקמיה דרבה בר ר"ה, א"ל זיל אייתי סהדי
דלא רמאי את וטול וכו' (צ"מ כח:).

זכור דשמואל אשכח הנך חמרי במדברא
ואהדרינהו למרייהו לבתר דחיסור ירחי
שתא (ס"ס כד: חו"מ רכ"ט-ה).

זכיי אירכס ל"י חמרא ב"י כותאי, שלח להו שדרוה
ל"י, שלחו ל"י שלח סימנא, שלח להו דחיוורא
בריסיה וכו' (גיטין נ"ה:).

אכירם, שאיכד עצמו מעשות תשובה
(סנהדרין קט:).

אבן מוען היתה בירושלים, כל מי שאבדה לו אבדה
נפנה לשם וכל מי שמוצא אבדה נפנה לשם
וכו' (צ"מ כח: חו"מ רס"ז-קג).

אדלא אבידנא בחישנא (ס"מ קכג:).

אוי להם לעכרים שאבדו ואין יודעים מה אבדו
בזמן שבהמ"ק קיים מזבח מכפר עליהם וכו'
(סוכה נ"ה:).

אוי לנו טובה זו שאבדנו (אבות דר"כ פ"ט).
אוי לעולם שאבד מנהיגו, ואוי לספינה שאבד
קרבנימא (צ"מ לא:).

אזיל

הנותן בים דרך עיר א' רחוב אבדה ומציאה כד

יאבד עולמו מפני השוטים וכו' (ע"ז כד).
אם אמר לו אביו היטמא, או שאמר לו אל תחזור
לו לא ישמע לו

(צ"נ כז. חו"מ רס"ו יור"ד מ"ג-מ"ד).

אם תמצא לומר המגביה מציאה לחבריו קנה-
חבריו ה"מ היבא דקא מגביה ליה אדעתא
דחבריו וכו' (קס"ח. חו"מ רס"ו-רס"ז).

אמר את האבדה ולא אמר סימניה לא יתן לו
וכו' (צ"נ כח. חו"מ ק"י רס"ז-רס"ח).

אמר הקב"ה כשם שששתי על המצרים לאבדם
ביום, כך ששתי לאבד שונאיהן של ישראל
וכו' (קס"ח-קס"ט).

אמר רבה נגנבו בלסטין מזונין, אבדו שטבעה
ספינתו בים (צ"נ כח).

אמר רבי נראין דבריו ר"י כשמצאן באשפה ודבר
ריה"ג כשמצאן בבית (קס"ז: יור"ד ק"י-ק"א).

אף השמלה היתה בכלל כל אלו, מאי בכלל
כל אלו אמר רבא בכלל כל אבדת אחיך
(קס"ז. חו"מ רס"ז-רס"ח).

אפילו צדיק גמור כל ימיו ומרד באחרונה אבד
את הראשונות וכו' (קידושין נ).

ארבעה מדות בתלמידים, מהר לשמוע ומהר
לאבד יצא שברו בחפסירו וכו' (חזקוני פס"ז).

אריסיה דר"ב ב"מ סליק לדיקלא אשכח גוזלין
ונסתון, אזיל שאל לרב לא אמר לא כלום
וכו' (ירושלמי צ"נ פא-סל"ד).

אשר תאבד פרט לאבדה שאין בה שוה פרוטה
(צ"נ כז. חו"מ רס"ז-רס"ח).

בגניבה ואבדה כ"ע לא פליגי דחייב כי פליגי
באונסין דשואל (צ"נ כט).

בהני תלת מילי עבירי רבנן דמשני במלייהו במסכת
ובפוריא ובאשפיזא, מנ"מ, לאהדורי ליה אבידתא
בט"ע (קס"ז: חו"מ ק"י רס"ז-רס"ח).

בירה אין לי אלא ידו גזו חצירו וקרפיפו מנין?
ת"ל המצא תמצא מ"מ (קס"ד: י"ג).

במאי

אזיל וברך ואשכח יונה דרחבא (נרכות כג).
אי אמרת בשלמא בגניבה ואבדה הוא דפליגי,
היינו דקתני ר"ע אומר לא ישתמש בהם וכו'
(צ"נ כט).

אי אתרו בה ולא איזדהרו בה, ודאי אבדה מדעת
היא (צ"נ לח. חו"מ רס"ח-רס"ז).

אי תנא אני מצאתיה, הו"א מה מצאתיה ראיתה
וכו' (צ"נ ז).

איזה שוטה, המאבד מה שנותנים לו וכו'
(חגיגה ד. יור"ד ק"י-ק"א).

אימתי מותרים בזמן שמצאן אחד אחד, אבל
מצאן שנים שנים חייב להכריז

(צ"נ כ"ד. חו"מ רס"ז-רס"ח).

אלא פרוטה שהוקרה איכא בינייהו, מאן דאמר
ומצאתה איכא, מאן דאמר אשר תאבד ליכא
(צ"נ כז. חו"מ רס"ח-רס"ז).

אלא פרוטה שהוקרה והוזהרה והוקרה א"ב,
למ"ד אשר תאבד איכא, ולמ"ד ומצאתה,
בעינן דאית בה שיעור מציאה משעת אבדה
ועד שעת מציאה (קס"ז).

אלו דברי תורה שקשה לקנותן ככלי זהב וכלי
פז, ונותן לאבדן ככלי זכוכית

(חגיגה טו. חזקוני פס"ד).

אזו מציאות שלה, ואלו חייב להכריז
(צ"נ כח. חו"מ רס"ז-רס"ח).

אלכסנדרוס מוקדן סליק גבי מלכא קציא חמי
ל"י דהב סגין כסף סגין, אמר לו לא דהבך
ולא כסף אני צריך, לא אתית אלא מיחמיה
פרוכסין דידכון, היך אתון יהבין, היך אתון
דיינין, עד דו עסוק עימיה, אחא בר נש חד
דאין עם חבריה, דזבין הדא חלקה וחספתה
ואשכחון בה סימא דדנרי, אחן דזבין הוה
אמר קיקילחא זבניה, סימא לא זבנית וכו'
(ירושלמי צ"נ פז, סל"ה צ"כ פ' לג-ל).

אם אין רצונו של הקב"ה בע"ז למה אינו מבטלה-

הנותן בים דרך עיר א' רחוב ב. אבדה ומציאה כה

במאי, אי במקח וממכר צריכא למיטרי, אלא לאו
במציאה, ושם"מ, המגביה מציאה לחבירו קנה
חבירו (סס ח. חו"מ רקט-קא).
בעל אבדה מחזיר על אבדתו (קידושין ז:).
בקמנה כ"ע לא פליגי דילפינן מציאה מגמכו
(ז"מ ד' יא. חו"מ ק"י רקט ח).
ברוך אתה לשמים שהחזרת לי אבדתי (ע"ז נז:).
בשביל חטא יחידי שחטא אובד ממנו טובות
הרבה (קידושין ו:).
בשביל חטא יחידי שעשה זה, אבד ממנו ומכל
העולם טובה הרבה (קידושין ו:).
דמות יונה מצאו להם בראש הר גריזים שהיו
עובדין אותה (חולין ו:).
הא גופא קשיא אמרת מצא מעות מפוזרות הרי
אלו שלו, הא משחפשי שלחופי חייב
להביא וכו' (ז"מ כה:).
הא דאמרינן אבדת רבו קודמת לאבדת אביו, זה
כשאין אביו משכיר לבנו רבו, אבל כשאביו
משכיר לבנו רבו, ורבו לא היו מלמדו בחנם
אז אבדת אביו קודמת
(מ' תלפיות ענף חז"ה).
האב זכאי בביתו בקדושה, בכסף ובשמן ובביאה,
וזכאי במציאתה ובמעשה ידיה וכו'
(כתובות נז: חס"ע לז. ח).
האומר יזכה לי בית במציאה שנפלה בתוכה
לא אמר כלום, יצא שם למציאתו דבריו
קיימים (ירושלמי ז"מ פא-הל"ד).
האי ארומי קא מערים, סבר אי אמינא כוליה
שלי בעינא אשתבועי, אימא הכא דאהוי
כמשיב אבדה ואיסמך (ז"מ ח:).
ההוא גברא דאפקיד כיפי גבי חבריה, א"ל הב
לי כיפי א"ל לא ידענא היכא אותבינהו
וכו' (ז"מ לה. חו"מ לז-ז).
ההוא גברא דאשכח ד' זוזי דציורי בסדינא ושדי
המגביה

בגדר בירין וכו' (ז"מ כד: חו"מ נט-ז).
ההוא חצבא דחמרא דאשתבח בפרדיסא דערלה
שריא רבינא וכו' (ז"מ כד:).
האי מאן דחזי דגפיל זיזי מחבריה בי חלתא
ואשכחיה ושקליה לא מיחייב דאהדורי ליה
מ"מ וכו' (ז"מ כ"ו: חו"מ רקט-ז).
האיש קורם לאשה להחיות ולהשיב אבדה וכו'
(תוריות יג. יור"ד נכ-ח).
היה מהלך במדבר ומצא בהמה שפיה גמול
ופרסותיה חתוכות בודק כבשרה וכו'
(חולין נט. יור"ד עט).
היה מהלך במדבר ומצא בהמה שפרסותיה
חתוכות בודק בפיה וכו'
(חולין נט. יור"ד עט-ח).
היה רוכב ע"ג בהמה וראה את המציאה ואמר
לחבירו תנה לי וכו'
(ז"מ טו: חו"מ רקט-ז).
הכל צריכין דעת בעלים, חוץ מהשבת אבד
שהתורה רבתה השבות הרבה
(ז"מ לא. חו"מ סנה-ח).
הלוקח פירות מחבירו, או ששלח לו חבירו
פירות ומצא בהם מעות הרי אלו שלו
(ז"מ כז: חו"מ רקט-ז).
הללו מעשי ידי והללו מעשי ידי האין אאבוד
אלו מפני אלו (קנה דרין לח:).
המאבד כלים ומצא ביום טהור, ביום ומצא
בבילה, בלילה ומצא ביום וכו'
(קטורות פח-ג).
המאבד עצמו לדעת אין מתעסקין עמו בכל דבר
(מוק' סנחות).
המביא גמ ואבד הימנו מצאו לאלתר כשרואם
לאו פסול (גיטין כז. חס"ע קלז-ז).
המגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו, מ"מ
הוי תופס לב"ח במקום שחב לאחרים וכו'
(ז"מ י. חו"מ קה-ח).

המניח פירות להיות מפרש עליהן תרומה ומעשרות, אם אבדו הרי זה חושש מעת לעת וכו'.

(גיטין לא. רנ"ז פג. נח' תרומות סל' ד.)
המפקיד אצל חברו בהמה או כלים ונגנבו או שאבדו שלם ולא רצה לישבע וכו' (נ"ט נג. חו"מ רל"ח-ח).

המפקיד מעות אצל שלחני אם צרורין לא ישתמש בהן לפיכך אם אבדו אינו חייב באחריותו וכו' (נ"ט נג. חו"מ רל"ח-ט).

המפקיד פירות אצל חברו אפילו הן אבודין לא יגע בהן וכו' (נ"ט נח. חו"מ רל"ח-ט).

המציץ מן הארץ ומן הדוב ומן הברדלס ומזימו של ים ומשלוליתו של נהר וכו' הרי אלו שלו (נ"ט כד. חו"מ רנ"ט-ז).

המפריש פדיון בנו ואבד חייב באחריותו, שנאמר יהי לך ופרה תפרה

(נכורות נח. יו"ד ק"ח-ט).

הני זיקי דחמרא דאישתכחן בי קופאי שרונהו רבא וכו' (נ"ט כד. יו"ד קכ"ט-יט).

הפריש בכוריו נבזזו נמקו נגנבו אבדו או שנממאו מביא אחרים תחתיהם ואינו קורא (נכולים פד-ח).

הרי שאבדו לו גדויו ותרגוליו והלך ומצאן שחוטין רי"א ור"ח בנו של ריוה"ג מתיר (נ"ט כד. יו"ד ס' ד).

השתא דאמרת מגו חרש ופיקה שהגביהו מציאה מתוך שקנה חרש קנה פיקה

(נ"ט ח. חו"מ רס"ט-ד).

ואבדה הם אבדה אבל לא שררותם אבל נעשו תחתיהם שרים אחרים (ילקוט קרח).

ואבדתם בגוים דלמא כאבדה המתבקשת דכתיב מעיתי בשה אובד בקש עבדך (נכות כד.).

ואלו חייב להכריזו מצא פירות בכלי או בלי כמות שהוא וכו' (נ"ט כד. חו"מ רס"ט-ז).

והתעלמת

המגביה מציאה לחבירו קנה חבירו וא"ת משנתינו דאמר תנה לי ולא אמר זכה לי

(נ"ט י. חו"מ רס"ט-ו).

המודר הנאה מחבירו שוקל את שקלו ופירע את חובו ומחזיר לו את אבידתו וכו' (נדרים לג. יו"ד רכ"ז-ג).

המוצא כלי וכתוב עליו קו"ף קרבן, מ"ם מעשר ד' דמאי וכו' (מעשר סני פד-י).

המוצא כלי וכתוב עליו קרבן, אם היה של הרים הוא חולין, ומה שבתוכו קרבן וכו' (מעשר סני פד-י).

המוצא כלי עץ משתמש בהן בשביל שלא ידקבו (נ"ט נל. חו"מ רס"ט-ז).

המוצא מעות בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ובכל מקום שרבים מצויין שם הרי אלו שלו (נ"ט כח. חו"מ רנ"ט-ג).

המוצא מציאה לא ישבע מפני הדיקון העולם (גיטין נח. חו"מ רס"ז-כז).

המוצא מת בתחלה מושכב כדרכו נוטלו ואת תבוסתו וכו' (נזיר פט-ג).

המוצא סלע בשוק, ומצאו חברו ואמר לו של, היא חדשה היא נירונית היא של מלך פלוני היא, לא אמר כלום (נ"ט כח. חו"מ רס"ז-ג).

המוצא שטר חוב בשוק, וכתוב בו הנפק, וכתב בו זמנו בו ביום יחזירו לבעלים וכו' (נ"ט יז. חו"מ ק"ח-ז).

המוצא תפילין בשוק, שם דמיהן ומניהן לאלתר (נ"ט כח. חו"מ רס"ז-כח).

המוצא תפילין מכניסן זוג זוג וכו' (עירובין נח. חו"מ ס"ח-ע"ג).

המחזיר אבדה לכותי עליו הכתיב אומר למען ספות הרוה על הצמאה (סנהדרין עו.).

המלוה חבירו על המשכן ואבד המשכן וא"ל סלע הלותר עליו וכו' (סנהדרין ע"ג. חו"מ ע"ג-ט).

הנותן בים דרך עיר א' רחוב ב. אבדה ומציאה כז

שלו וכו' [ז"נ כה. חו"נ רסג-יט-כ].
 ירדן שנמל מזה ונתן לזה מה שנמל נמל ומה
 שנתן נתן וכו' [ז"נ כג. חו"נ רנט-י].
 כגון דאשכח מציאה אע"ג דרעה היא לדידיה
 דאי שמע בה מלכא שקיל לה מיניה השתא
 מיהא טובה הוא [זככות ס. חו"מ רכג-ד].
 כדי להפרע מן הרשעים שמאבדין את העולם
 שנברא בעשרה מאמרות [לצות פס].
 כדרך שאמרו באבדה כך אמרו בפקדון
 [ז"נ ל. חו"נ רלג-כא-כג].
 כי הא דר"י בר אבא אשכח חביתא דהמרא
 לאחר שנפתחו האוצרות וכו'
 [ז"נ כג. חו"נ רסג-קט].
 כל המאבד נפש אחת מישראל מעה"כ כאלו
 אבד עולם מלא [סנהדרין לז].
 כל זמן שאדם חי הקב"ה מצפה לתשובתו מת
 אבדה תקותו שנאמר במות אדם רשע
 תאבד תקוה [מ"ר קהלת].
 כל שיש בו שינוי חייב להכריז כיצד מצא עגול
 ובתוכו חרס, ככר ובתוכו מעות וכו'
 [ז"נ כא. חו"נ רפ"ז-טו].
 כללל דאבירתא כיון דאמר ווי לה לחסרון בים
 מיא"ש לה מינה וכו' [ז"נ כג. חו"נ רסג-ס].
 כמדומין אנו שאין גשמים יורדין אלא לאבד
 העולם [תענית כג].
 לא שנו אלא בדמי אבדה הואיל ומרת בהאבד
 מעות אבדה דלא טרה בה לא
 [ז"נ כט. חו"נ רסג-כה].
 למה לי למתנא זה אומר אני מצאתיה וכו'
 [ז"נ ג].
 לעולם אימא לך המגביה מציאה לחבירו לא
 קנה חבירו והכא היינו טעמא מגו דזכה
 לנפשיה וכו' [ז"נ ח].
 לענין גמ' כ"ע לא פליגי דחצר משום ידה איתרביא
 כי

והתעלמת פעמים שאתה מתעלם, הא כיצד
 היה כהן והיא בבית הקברות וכו'
 [ז"נ ל. חו"נ רעג-ג].
 ויאבדו מתוך הקהל לעוה"ב, דברי ר"ע, ריבב"א
 הרי הן כאבדה המתבקשת וכו'
 [סנהדרין קט].
 וימצאו איש, אמר ר"י ג' מלאכים נזדווגו לו וכו'
 [ז"ר פ' פ"ד-יג].
 וינפש וי אבדה נפש [ז"ל טז].
 וליתני כולה שלי ולא בעי אני מצאתיה
 [ז"נ ג].
 ומי מצית אמרת מה מצאתיה ראיתיה, והא
 אמר רבנאי ומצאתה דאתא לידיה משמע
 [ז"נ ג].
 ומצאתה פרט לאבירה שאין בה שוה פרוטה
 [ז"נ כז. חו"נ רנט-ג].
 ורועה בין הכרמים נהי דלא מסקבה ת"ל משום
 אבירת קרקע וכו' [ז"נ לא. חו"נ רסא-ג].
 ושמא תאמר אבד סברס ובטל סיכויים ת"ל וכו'
 [עירובין כא].
 ותיסק ליה משום אבירת גופה דדילמא קטלו לה
 וכו' [ז"נ לא. חו"נ רס"א-ג].
 חבית שצפה בנהר, אמר רב נמצא כנגד עיר
 שריבה ישראל מותר וכו'
 [ז"נ כד. יור"ד קכט-יז].
 חבל על דאבדן ולא משתכחין וכו'
 [סנהדרין ק"א. טו"ר-ד].
 חבורה שאבד פסחה ואמרה לאחר צא ובקש
 ושחוט עלינו והלך ומצא ושחט וכו'
 [פסחים לח].
 חמור וכליו הפוכין פרה ורצה בין הכרמים הרי
 זו אבדה [ז"נ לז. חו"נ רסא-ג].
 טעמא דמצא פירות בכלי ומעות בכיס הא בלי
 ולפניו פירות, כיס ולפניו מעות הרי אלו

כה הנותן בים דרך עיר א' רחוב ב. אברה ומציאה

כי פליגי לענין מציאה וכו'

[צ"נ י: חס"ע קלט-ח].
מאי משרבו האנסיין דאמרי אבידתא למלכא
(צ"נ כח: חו"נ רסז-ג).
מאי שכני אבידה, אילימא שכנים דבעל אבידה אי
ידעי ליתל וליהדרריה נחליה וכו' (צ"נ כח:).
מה גניבה ואבידה דש"ש בבעלים פטור, אף
גניבה ואבידה דשואל נמי בבעלים פטור
(צ"נ לה. חו"נ סנ"ו-ח).
מוסירה מחבירו קנה, במציאה ובנכסי הגר לא
קנה (צ"נ ח: חו"נ רע"ח-ז).
מי חוזר על מי בעל אבידה חוזר אחר אבידתו
(קידושין ז').
מי שהלך למדינת הים ואבדה לו דרך שדה וכו'
(כתובות ק: חו"נ קנח-ח).
מי שאבד חותמו ממתינין לו עד הערב וכו'
(סקלים פה-ה).
מי שהניח לו אביו מעות הרבה ורוצה לאבדן,
ילבש כלי פשתן וישתמש בכלי זכוכית
וכו' (צ"נ כט:).
מכאן שנאבדו והמציא הקב"ה אחרים תחתיהן
(צ"ר פ-פה-ז').
מנה לאבא בידך, אין לך בידו אלא ג' דינר פטור
מפני שהוא כמשיב אבידה
(סעודות לח: חו"נ עה-כח).
מעשה ידיה ומציאתה (של נערה שנתפתחה)
אע"פ שלא גבתה מת האב הריהן שלאחין
(כתובות נז:).
מצא אחר הגפה או אחר הגדר גזולות מקושרים,
או בשבילין שבשדות הרי זה לא יגע בהן
(צ"נ כה: חו"נ רס-י).
מצא איגרות שום ואיגרות מזון, שמרי חליצה
ומיאונין ושמרי בירורין וכל מעשי ב"ד
הרי זה יחזור (צ"נ כ. חו"נ קה-ז').
מצא אשה מצא טוב וכו' (צרכות ח.).

מצא בגל או בכותל ישן הרי אלו שלו
(צ"נ כה: חו"נ רס-ח).
מצא בה אבדה, אם רוב ישראל חייב להכריז,
אם רוב כנענים, אינו חייב להכריז
(צ"נ כד. חו"נ רנט-ג).
מצא בה בשר, הולכין אחר רוב הטבחים, אם
היתה מבושל הולכים אחר רוב אוכלי בשר
מבושל (נכסין פז-ט).
מצא בה תינוק מושלך, אם רוב עו"ג, עו"ג, ואם
רוב ישראלי ישראל וכו' (נכסין פ"ד-ז).
מצא בהנות הרי אלו שלו, בין התיבה ולחנוני
של חנוני וכו' (צ"נ כז: חו"נ רס-ה).
מצא בחפיסה או בדלוסקמא תכריך של שמרות
או אגדה של שמרות הרי זה יחזור
(צ"נ כ. חו"נ קה-ט).
מצא בין פסים לפסים מן האגף ולפנים כלפנים
מן האגף ולחוץ כלחוץ
(ירושלמי צ"נ פז-ד).
מצא בכותל חדש מחציו ולחוץ שלו, מחציו
ולפנים של בעל הבית
(צ"נ כה: חו"נ רס-ח).
מצא גט אשה בשוק, בזמן שהבעל מודה ויחזור
לאשה אין הבעל מודה לא יחזור לא לזה
ולא לזה וכו' (צ"נ יח: חס"ע קכ"ג-ח).
מצא גיטי נשים ושחרורי עבדים, דייטקי מתנה
ושוברין הרי זה לא יחזור וכו'
(צ"נ יח. חס"ע קלז-ד).
מצא דבר שאין בו סימן בצד דבר שיש בו
סימן חייב להכריז (צ"נ כה. חו"נ רסז-ט).
מצא דייטקאות אפותיקאות ומתנות אע"פ ששניהן
מודים לא יחזירו וכו' (צ"נ יט. חו"נ קה-יד).
מצא חביות יין בעיר שחבה כנענים מותרת
משום מציאה ואסורה בהנאה וכו'
(צ"נ פד: חו"נ רנט-ד).

מצא

הנותן בים דרך עיר א. רחוב ב. אברה ומציאה כט

מצא חביות של יין ושל שמן ושל תבואה ושל
גרונרות ושל זיתים הרי אלו שלו וכו'
(ז"מ כג: חו"מ רסג-ט).
מצא חמור או פרה רועין בדרך, אין זו אבידה
וכו' (ז"מ ל: חו"מ רסג-ט).
מצא חתיכות דגים ודג נשוך חייב להכריז
(ז"מ כג: חו"מ רסג-ח).
מצא טלית וקרדום באסרטיא ופרה רצה בין
הכרמים הרי זו אבידה
(ז"מ ל: חו"מ רסג-ט):
מצא כלי באשפה, אם מכיסה לא יגע בו ואם
ואם מגולה נוטל ומכריז
(ז"מ כח: חו"מ רסג-ח).
מצא כלי ולפניו פירות, כים ולפניו מעות הרי
אלו שלו (ז"מ כח: חו"מ רסג-ט).
מצא כלי טמון באשפה נוטל ומכריז, שכן דרך
אשפה לפגות (ז"מ כח: חו"מ רסג-ח).
מצא כלי כסף וכלי נחושת, נמטרון של אבר
וכל כלי מתכות הרי זה לא יחזור עד שיתן
אות וכו' (ז"מ כג: חו"מ רסג-ז).
מצא כסות מנערה אחד לשלושים יום ושומחה
לצרכה אבל לא לכבודה
(ז"מ כט: חו"מ רסג-ח).
מצא מעות מפזרות הרי אלו שלו, כאבני בית
קולים חייב להכריז (ז"מ כח: חו"מ רסג-ז).
מצא ספרים קורא בהם אחד לשלושים יום ואם
אינו יודע לקרות גוללן
(ז"מ כט: חו"מ רסג-כ).
מצא פירות מפזרים הרי אלו שלו, וכמה אמר
ר"ק ברי אמות (ז"מ כח: חו"מ רסג-ז).
מצא קשור בכיס או בארנקי ובטבעת או שמצאו
בין כליו אפילו לזמן מרובה כשר
(ז"מ כז: חס"ע קלג-ד).
מצא שובר בזמן שהאשה מודה יחזור לבעל, אין
האשה מודה, לא יחזור לא לזה ולא לזה

וכו' (ז"מ יט: חס"ע קי-ז).
מצא שטר בין שטרותיו ואינו יודע מה מיבידיה
מונח עד שיבא אליהו (ז"מ כ: חו"מ סה-ח).
מצא שטר חוב בשוק, וכתב בו הנפק, וכתב בו
זמנו בו ביום, יחזירו לבעלים יכו'
(ז"מ יז: חו"מ סה-ז).
מצא שטר שחרר בשוק, בזמן שהרב מודה יחזור
לעבד, אין הרב מודה לא יחזור לא לזה
ולא לזה וכו' (ז"מ יט: חו"מ סה-ג).
מצא שק או קופה וכל דבר שאין דרכו ליטול
הרי זה לא יטול (ז"מ כט: חו"מ רסג-ח).
מצא חכריך של שטרות או אגודה של שטרות
הרי זה יחזור (ז"מ כח: חו"מ סה-י).
מצאה ברפת אין חייב בה, בר"ה חייב בה וכו'
(ז"מ לז: חו"מ רסג-ח).
מצאה גדולה מצא הקב"ה את ישראל
(ז"מ דצ"ר פג-ה).
מצאת בנו ובתו הגדולים, מציאת עבדו ושפחתו
העברים, מציאת אשתו ישגרשה אע"פ שלא
נתן לה כתובה הרי אלו שלהם
(ז"מ יז: חו"מ רע-ז).
מצאת בנו ובתו הקטנים, מציאת עבדו ושפחתו
הבנענים, מציאת אשתו הרי אלו שלו
(ז"מ יז: חו"מ רע-ז).
מצאת האשה ומעשה ידיה לבעלה וכו'
(כתובות סה: חס"ע קט-ח).
מצאת פועל לעצמו במה דברים אמורים בזמן
שאומר לו בעה"ב וכו'
(ז"מ יז: חו"מ רע-ג).
מצאתה דקרא דאתי לידיה משמע (ז"מ ז).
מצאתי דוד עבדי, היכן מצאתיו בסדום [ז"מ נח-ה].
מרגליות טובה היתה בידי ואתה מבקש לאברה
ממני (ז"מ קכג).
משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידו, שיש

הנותן בים דרך עיר א. רחוב ב. אברה ומציאה

לי ביד פלוגי פקדון ותשומת יד וגזל ואברה וכו' (ספונות לג. רונז'ס פ"ט ונה' ספונות טז). משל למלך שה' לו מרגליות מושלכת בתוך העפר ובתיך הצורות וכו' (פנח'מל' ויסק). משל משלו חכמים באשה פנה כוחל וצמל פנה בזו ובזו אמרו אביה זכאי במציאתה וכו' (כדה נז. חס"ע לז-ח). נושא שכיר והשובר נשבעין על השבורה ועל השבויה ועל המתה ומשלמין את הגניבה ואת האבירה (ז"מ לד: חו"מ סנו-ח). ניהא ליה לבעל אבירה למיהב סימנין ולשקליה מידע ידע דעדים לית ליה וכו' (ז"מ כז:). ניהא ליה למוצא אבירה דנהדר בסימנין. כי היכי דכי אברה ליה לדיריה נמי להדריה ליה בסימנין (ז"מ כז:). ניהא ליה למוצא אבירה למיהב סימנין ולשקליה מידע ידע דעדים לית ליה וכו' (ז"מ כז:). נפל הנמצא בתוך חוץ מני אמה הרי הוא של בעל השוכך חוץ מני אמה הרי הוא של מצאו (ז"מ כג: חו"מ רס-ח). נמצא לאחד בין שטרותיו שטרן של יוסף בן שמעון פרוע, שטרות שניהם פרוע (ז"מ כ. חו"מ נט-ק). נערה שנחתתה בושתה ופגמה וקנסה של אביה . . . ומציאתה אע"פ שלא גבתה מת האב הרי הן של אחין (כחצות נזל חס"ע קפז). עד מתי חייב להכרית עד כדי שידעו בו שכניו תנא שכיני אברה (ז"מ כח:). עובדא הוה בחד בר נש דאשכח חמשה עגלין והוה מזבין ומוכלינן עד דקמון על חד וכו' (ירושלמי ז"מ פ"ג הל"ח). על מה אברה ארץ וכו' (ליכא פתיסה-ז).

צדיק אבר לדרו אבר, משל למרגליות וכו' (נגילה טו). ראה אותן רצין אחר מציאה אחר צבי שבור וכו' (ז"מ יא. חו"מ רס-ה רנ"ג-כג). ראה את המציאה ונפל עליה ובא אחר והחזיק בה זה שהחזיק בה זכה בה (ז"מ י. חו"מ רס-ח). ראה סלה שנפל משנים חייב להחזיר, מ"ט האי דנפל מיניה לא מיאש וכו' (ז"מ כו. חו"מ רסז-ז). רבא אמר אפילו תימא אבירא מכריו לא חמריה רבנן באבירה יותר מדאי (ז"מ כח: חו"מ רסז-ז). רבא אמר במגביה מציאה עם מלאכתו עסקינן וכו' (ז"מ יז:). רבא אמר פרוסה שהחלה איכא בינייהו וכו' מיד מאשר תאבד איכא מיד ומצאתה ליכא וכו' (ז"מ כו. חו"מ רסז-ז). רבא הוה שקיע ואזיל בתריה דר"נ בשוקא דגלדאי וא"ל בשוקא דרבנן, א"ל מצא כאן ארנקי מהו וכו' (ז"מ כד:). רבב"ה אירכס ליה גיטא בי מדרשא אמר אי סימנא אית לי בגוי וכו' (ז"מ יט-ס). רבב"ה הוה קאזיל במדברא אשכח הני ריברי דצמיק ריאה דדהו וכו' (חולין כה: יור"ד לו-ד טו). רבא אף מטלית חדשה כיוצא בהן, רש"א כולן מהורין לא הוזכרו אלא מפני השבת אברד (כלאים פכז-יז). ר"א אשכח אודיאי דדינרי חזייה בר נש דקא מירתת, א"ל זיל שקול לנפשך וכו' (ז"מ כח:). ר"א אשכח פרעיות שחומות בין מבריה לציפורי וכו' (ז"מ כד:). ר"א בן חוסמא אומר בעוה"ז אי אתם מוצאים אותו

הנותן בים דרך עיר ב' רחוב ב. אברה ומציאה לא

שכיר (ז"נ כט. חו"נ רס"ז-טז).	אותו אבל לעוה"ב אתם מוצאים אותו וכו' (ילק"ח ערך נן-ז).
שטף נהר קוריו עציו ואבניו ונתנו בתוך שדה חבירו הרי אלו שלו וכו' (ז"נ כז. חו"נ רנט-ז).	ר"ח מצא גדי שהוט בין טבריא לציפורי והתירו לו וכו' משום מציאה וכו' (ז"נ כד: חו"נ רנט-ז).
שלשה באים בהיסח הדעת, משיח, מציאה, ועקרב (סנהדרין לז).	ר' טרפון אומר ישתמש בהן לפיכך אם אבדו חייב באחריותן וכו' (ז"נ כח. רס"ז-כה).
שלשה הקב"ה מכריו עליהם בכל יום, . . . ועל עני המחזיר אבדה לבעליה (פסחים ק"ג).	ר"א אמר אבדתא מכריו ר"נ אמר גלימא מכריו (ז"נ כ"ח: חו"נ רסז-ד).
שטא תאמר מה לנו לחוב בדמו של זה, והלא כבר נאמר באבוד רשעים רנה (סנהדרין לז).	ר"י הוה שקיל ואזיל בתריה דמר שמואל בשוקא דבי דייסא א"ל מצא כאן ארנקי מהו וכו' (ז"נ כד: חו"נ רנט-ה).
שמים בוכים ואומרים אבד חסיד מן הארץ (דצ"ל יח-ז).	ר' יצחק נפחא אשכח קיבורא דאזלי ב"י אזלי וכו' (ז"נ כד:).
שמיט כי מכריו גלימא מכריו, דאי ס"ד אבדתא מכריו, בעינן למטפי ליה חד יומא לעיוני במאניה (ז"נ כח חו"נ רסז-ט).	רע"א לא ישתמש בהן לפיכך אם אבדו אינן חייב באחריותן (ז"נ כח חו"נ רסז-כה).
שנים אדוקין בשטה מלוה אומר שלי הוא ונפל ממני ומצאתיו וכו' (ז"נ ז. חו"נ קס-טו).	ר"פ אמר כגון ששכרו ללקט מציאות והיד דאקפ"א אנמא בכורא (ז"נ יז: חו"נ רע-ג).
שנים אוהזין במלית, זה אומר אני מצאתיה זה אומר אני מצאתיה וכו' (ז"נ ז. חו"נ קלח-ח).	ר' שמואל בר סוסרט הלך לרומי ומצא אבידת המלך והחזיר וכו' (ירושלמי ז"נ פז-הל"ה).
תינה מציאה, מקח וממכר מאי איכא למימר (ז"נ ג).	רבנן סבייא זבנין חד כרי' דחישין מאילין דאיסרטום ואשכחון ביה חדא צררא דדינרי וחזרוניה להון, אמרין ברוך אלההון דיהודאי וכו' (ירושלמי ז"נ פ"ג-הל"ה).
תיח שמהזירין לו אבדה בש"ע, זה המקפיד על חליקו להופכו (קצב ק"ד).	רועה ארועה נמי לא קשי' כאן באבדת גופה כאן באבדת קרקע (ז"נ לח. חו"נ רסא-ג).
תנא רועה בדרך דלא חויא אבדה וז"ה לרועה בין הכרמים וכו' (ז"נ לח).	רישא במציאה וסיפא במקח וממכר? (ז"נ ג).
	שומר אבידה רבה אמר כשיח, ר"י אמר כשומר

הנותן בים דרך

ש מ ח ו ת

רחוב ג

ובה מו בתיסוסד תתק"ע 970 מאמארים

א. בית אבל	ובו צ"ג	סעיפים	כד. בית מת	ובו כ"ב	סעיפים
ב. " אונן	"	ס"ו	כה. " ניהום אכלים	"	ז'
ג. " ארון	"	י'	כו. " נישואין	"	כ"ז
ד. " אשה	"	ט"ו	כז. " נשיקה	"	א'
ה. " בית הקברות	"	ז'	כח. " סיום	"	ב'
ו. " בכיה	"	ד'	כט. " סעודה	"	ט"ז
ז. " ברכות	"	י"ט	ל. " פורים	"	ה'
ח. " גדול הבית	"	י"ז	לא. " צוואה	"	מ"ד
ט. " גוסס	"	ט'	לב. " קבורה	"	כ"ג
י. " גלוח	"	יד'	לג. " קבורת בוי"ט	"	ט"ז
יא. " הבראה	"	כ"ה	לד. " קבורה בחוה"מ	"	ג'
יב. " הלויית המת	"	ל"ב	לה. " קברי אבות	"	א'
יג. " הספד	"	כ"ח	לו. " קדיש	"	נ"ח
יד. " טהרת המת	"	ל"ב	לז. " קריעה	"	ס"ז
טו. " יאהרצייט	"	י"ח	לח. " רגלים	"	ל'
טז. " כהנים	"	מ'	לט. " שבועה	"	א'
יז. " לימוד	"	ח'	מ. " שבת	"	ל"ז
יח. " מאבד עצמו לדעת	"	י"ג	א. " שהמם	"	ל"ז
יט. " מומר	"	ד'	מב. " שמועה	"	כו
כ. " מילה	"	ו'	מג. " שמירה	"	ב'
כא. " מלאכה	"	ל"ה	מד. " תפלה	"	מ"ז
כב. " מעוברת	"	ח'	מה. " תפילין	"	י"ב
כג. " מצבה	"	י'	מו. " מאמרי אנדה השממות נ"ב	"	כ"ב

לב הנותן בים דרך עיר ב' רחובג. אבלים

אבל - אבל ג' ימים הראשונים יראה כאלו
 חרב מונחת לו בין כתפיו מג' ועד ז' כאלו
 זקוף כנגדה מז' ועד ל' כאלו עוברת לפניו
 בשוק, וכל אותה השנה הדין מתוחה
 כנגד אותה משפחה ואם נולד בן זכר
 באותה משפחה נתרפאות כל המשפחה
 (נ"ק כז. ירושלמי סוף נ"ק יר"ד ס"ה-ד).
 אבל - אבל דעלמא בשמת לו בן, אומרים לו
 המנחמין יחי בנך האחר (אסת"ר פח).
 אבל - אבל חייב בכל המצות, חוץ מן התפילין
 (נרכות יא: לו"ט ל"ה-ס' יר"ד ס"ח-ח).
 אבל - אבל חייב בכפית המטה, ובשעת שינה
 ואכילה יושב על מטה כפוייה וכו', ועכשיו
 לא נהגו בכפית המטה מפני וכו' (נ"ק טו. יר"ד ס"ז-ז).
 אבל - אבל חייב בעטיפת הראש וכו', וי"א שאין
 נוהגין במדינות אלו בעטיפה, וכן המנהג
 פשוט ואין להחמיר וכו' (נ"ק טו. יר"ד ס"ז-ז).
 אבל - אבל, לא יצא יחידו בלילה, כי צריך
 שמירה מן המזיקין (לו"ט ל"ט. נג"ח קק"ז).
 אבל - אבל שבוע הראשון, אינו יוצא מפתח
 ביתו, אפילו לשמוע ברכת חופה או ברכת
 המילה (נ"ק כג. יר"ד ס"ג-ג).
 אבל - אבל שיש לו בנים קטנים, אין לו לבטלם
 מלימודם (יר"ד ס"ד-ס).
 אבל - אבל שלא נהג אבלותו תוך שבעה, בין
 בשוגג בין במזיד, משלים אותו כל ל' חוץ
 מהקריעה שאם לא קרע בשעת חימום אינו
 קורע אלא תוך שבעה, חוץ מאביו ואמו
 שקורע אפילו לאחר ז' (נ"ק כ. יר"ד ס"ו-ה).
 אבל - אבל שלשה הימים הראשונים, אינו יוצא
 לבית האב, ולא לבית הקברות, ואינו יושב

במקום המנחמים, אלא במקום המתנחמים
 וכו' (נ"ק כח: יר"ד ס"ג-ח).
 אבל - אבלות יום א' אם הוא יום מיתה
 וקבורה, הוי דאורייתא, ושאר הימים מדרבנן,
 בד"א בז' מתים המפורשים בתורה שכהן
 מטמא להם וכו' (יר"ד קי' ס"ח-ח).
 אבל - אין אבל או חולה חייבים לעמוד אפילו
 מפני נשיא (נ"ק כ"ז: יר"ד ס"ו-ס).
 אבל - אין המנחמים רשאים לפתוח עד שיפתח
 האבל תחלה, והאבל מיסב בראשו, וכיון
 שנענע האבל בראשו בענין שנראה שפומר
 את המנחמין, אינם רשאים לישב אצלו
 (נ"ק כח: יר"ד ס"ו-ח).
 אבל - אין לאכזר עם האבל כל כך בני אדם
 שיתחלקו לב' מקומות (ירושלמי נ"ק פ"ג יר"ד קי' ס"ח-ח).
 אבל - אין מתאבלין עם הקרובים שמתאבלים
 עליהם אלא בשמתאבלים על הקרובה
 דשאר, כגון בנו ואחיו שמתאבל על בן ובת
 שלהם, אבל על קרובה דקדושין שלהם, כגון
 שמתה אשת בנו או אשת אחיו, או בעל
 בתו או בעל אחותו אינו מתאבל עליהם
 (יר"ד ס"ד-ד).
 אבל - אינו יושב כל ז' אפילו ע"ג מטה כפוייה
 אלא ע"ג קרקע, ואסור לו לישב ע"ג ספסל
 כל ז' וחולה או זקן מותר להשים כר קטן
 תחתיהם (יר"ד קי' ס"ז-ז).
 סם ועיין ירושלמי נ"ק פ"ג-ח).
 אבל - אם זלזל במקצת הימים ולא נהג בהם
 אבלות, כגון מי שאמרו לו שמת לו מת
 ביום הא' והי' בעיר אחרת ולא נהג אבלות
 וביום הב' בא לעירו ונהג אבלות, א"צ
 להשלים ומונה ז' מיום הראשון (יר"ד ס"ז-ז).
 אבל - אם מתאבל על אביו ואמו אין לו לעשות
 בגדים

הנותן בים דרד עיר א' רחוב ג. אבלים לג

ימים הראשונים, אינו שואל בשלום כל אדם וכו' (מורק טו. יור"ד ספ"ה-ח).

אבל – אסור בשמחה, לפיכך לא יקה תינוק בחיקו כל ז', שמא יבא לידי שחוק (מורק כו. יור"ד ס"א-ח).

אבל – אבל אסור בתשמיש המטה אבל בשער דבר קורבה מותר, אפילו במוצת הכוס וכו' בין באכילות דידה בין באכילות דידה וכו' (מורק ע"ז יור"ד ס"ג-ח).

אבל – אסור לכבס כסותו כל ז' ימים אפילו במים לבד, ולאחר ז' מותר, וכשם שאסור לכבס, כך אסור לכוש המכובסים קודם לכן (מורק י"ז יור"ד ספ"ה-ח).

אבל – אסור לשלוח מנות לאבל, על אביו ואמו כל יב"ח, ואפילו בשבת, במקום שנהגו שלא לשאול בשלומם בשבת וכו' (יור"ד ספ"ה-ג).

אבל – אפילו לא נהג אלא דברים שבצינעה, כגון ששמע שמועה קרובה ביום שבת שחל להיות בערב הרגל, שאע"פ שאינו נוהג אלא דברים שבצינעה, הרגל מפסיק אבל אם שגג או הזיד ולא נהג אבלות וכו', אין הרגל מבטלו וכו' (מורק י"ט יור"ד ס"ט-ח).

אבל – בגדים ישינים שהיו יודעים שלבש אותם קודם מיתת אביו, יכול ללבושם אחר ז' בלא קריעה (ט"ז צ"ח ס"ג סק"ז).

אבל – הא דאסור לצאת ה"ן לביתו, היינו דוקא למייל או למשא ומתן וכדומה אבל אם שלח מושל אחריו או שצריך לילך בדרך, או לשאר דברים הנצרכים לו הרבה, כגון דבר האבוד מותר לו לצאת (יור"ד ס"ג-ז).

אבל – האבל אינו יוצא בחול לבה"ב, אבל בשבת יוצא וכן לבית המדרש וכו' (יור"ד ס"ג-ג). אבל

בגדים חדשים תוך שנתו א"כ שמנית לאחר ללבשן ב' או ג' ימים

(כל זו ה' ח"כ ס"י קיד פ"ג, ועיין יור"ד ס"י ספ"ט ק"ג, צ"ח-ג).

אבל – אם מתחלה ה' דעתם לפנותו משם תוך ז', אין מתחילין למנות עד שיקבר בקבר השני (יור"ד ס"י ס"ג-ג).

אבל – אם נקבר ביהש"מ ולא הגיע לבית עד שחשיכה, ולא יכלו לנהוג אבלות עד הלילה, מ"מ גם יום הקבורה עליה לעיין ז' (יור"ד ס"י ס"ג צ"ח סק"ה צ"ח-ז).

אבל – אם עברו ז' למיתת המת, אין לנהם עוד האבל אח"כ (ח"ח ס"י מקנ"ח צפרינו נ"ז סק"ה).

אבל – אם קים ליה ביה שכלו לו חדשיו, כגון שבעל ופירש ונולד חי למ' חדשים גמורים אפילו מרת ביום שנולד מהאבלים עליו (כ"ה נ"ד: יור"ד ס"ד-ח).

אבל – אם שגג או הזיד ולא נהג אבלות, או שה' קרוב לחשכה ולא ה' יכול לנהוג, אין הרגל מבטל האכילות, וכ"ש אם לא ידע במיתת המת קודם הרגל, שאין הרגל מבטלו, אלא נוהג כרגל דברים שבצינעה ומונה ז' אחר הרגל וכו' (י"ד-ד ס"ט-ח).

אבל – אם שלחו מתייהם לעיר אחרת, שדינם להתחיל האכילות משיחזרו פניהם, והתחילו למנות האכילות, ואח"כ נתפס המת ולא ניתן לקבורה זמן ארוך, אין צריבין להפסיק אבלותן, ואין צריבין לחזור ולהתאבל אח"כ דמאחר שדינם להתחיל מיד אין צריבין להפסיק (יור"ד ס"ה-ז).

אבל – אסור בנעילת הסנדל דוקא של עור, אבל באנפליא של בנר או של גמי וכו' מותר וכו' (מורק טו. יור"ד ספ"ה-ח).

אבל – אסור בשאלת שלום, כיצד, שלשה

אבל - הרוני מלכות שאין מניחים אותו ליקבר מאימתי מתחילין להתאבל עליהם ולמנות ו' ושלשים, משנתיאשו לשאול למדך דקברך, אע"פ שלא נתיאשו מלגנוב אותם (צרייטא דאצל רצתי יור"ד סע"ה-ה).

אבל - ומנדה שהיו מהלכין בדרך, מותרין בנעילת הסנדל, ובשינועו לעיר חולצין וכו' [צרייטא דאצל רצתי פה"י, יור"ד סע"ז-ד].

אבל - הולה אבל, אם נתרפא תוך ל' צריך לנהוג אבילות - אבל אם אירע רגל בנתיים הרגל מפסיקו [ת' חת"ס חור"ד ק"י סע"ז].

אבל - הולה שמת לו מת שחייב להתאבל עליו, ונודע לו, אם הבריא תוך ז' גומר הימים הנשארים, וכן תוך ל' גומר הימים הנשארים, אבל אינו צריך להשלים הימים שעברו בחלויו משום דאז נהג ג"כ מקצת אבילות, ודמי לשבת העולה ואינו מפסיק, וכן הוולדת ג"כ אינה צריכה להשלים הימים שעברו עליה בלידתה רק גומרת הימים הנשארים [קילור ס"ע קינן ר"י-ג ודרך החיים].

אבל - יכול אחד להאכיל את חברו בימי אבלו, והוא יחזור גם כן ויאכילנו בימי אבלו, ובלבד שלא יתנו בתחילה.

[צרייטא דאצל רצתי יור"ד סע"ח-ה].

אבל - יש אומרים בשעת הדבר אין מתאבלין, משום ביעתותא [יור"ד סע"ד-ל' צנעא].

אבל - יש מי שאומר דתאומים שמת אחד מהם תוך ל' יום, והשני חי ומת אחר ל' יום, אין מתאבלין עליו [יור"ד סע"ד-ט].

אבל - ישראל שנהרג על קידוש השם, כל ישראל חייבים להתאבל עליו ולקרוע ולהספידו, ואשתו אסורה להנשא לעולם משום כבוד שמים וכבוד המת [נוסח"ה ח"ז].

ס"י י"ד צס"ס' הנוקלועות, ועיין תש"ז ס"י תנ"ו]. אבל - ביון שנקבר המת, מותר לאכול בשר ולשתות.

אבל - הבא לכבד את חברו ולקום מפניו אומר לו שב, אא"כ הוא אבל או הולה, דמשמע שב באבילות שלך, שב בחולי שלך (מ"ק כז: יור"ד סע"ז-קצ).

אבל - היה סבר שנסתם הקבר והתחיל להתאבל, ואח"כ נודע לו שמערה, חוזר ומתחיל האבילות מחדש (יור"ד ק"י סע"ה-ה).

אבל - הי' עומד ומלקט וחשכה לו, מותר ביום שאחריו, לפיכך אין מלקטין אותם סמוך לחשכה, כדי שלא יהיה נמצא שלא התאבל על ליקוט עצמות אביו (אצל רצתי פ"ז, יור"ד תג-ה).

אבל - הכל חייבין לעמוד לפני אבל חוץ מנשיא (מ"ק כז:).

אבל - המוצא את חברו אבל בתוך ל' יום מדבר עמו תנחומין ואינו שואל בשלומו, לאחר ל' יום שואל בשלומו ואינו מדבר עמו, תנחומין וכו' (מ"ק כ"ח: יור"ד ספ"ה-ז).

אבל - המלקט עצמות אביו או של שאר קרובים שמתאבלים עליהם, מתאבל עליהם כל היום כדו, בכל הדברים הנוהגים באבל וכו', ולערב אין מתאבל עליהם אפילו צרורין לו בסדינו וכו' (מ"ק ט' יור"ד תג-ה). אבל - המשאיל לחבירו חלוק לילך בו לבית האבל, אינו רשאי ליטול ממנו עד שיעברו ימי האבל (יור"ד סע"ז-ל'ה).

אבל - העובדים והשפחות אין אומדים עליהם בשורה, ואין אומרים עליהם תנחומי אבליים, אלא אומרים לו המקום ימלא חסדונך, כש: שאומרים לאדם על שורו וחמורו (צרכות טז: יור"ד סע"ז-ק"ח).

אבל - הפורש מן הצבור ולא רצה לשאת עמהם במסים וארנוניות, מתאבלים עליו, אבל אין שאר העיר צריכין לבטל ממלכתן בשבילו לעסוק עמו (יור"ד סע"ה-ה).

הנותן בים דרך עיר א' רחוב ג. אבלים לה

ולשתות יין מעט בתוך הסעודה כדי לשרות
אכילה שבמעיו אבל לא לרוות
[יור"ד סע"ח-ה].

אבל - כיון שעמדו מנחמים מאצל האבל ביום
שביעי, מותר בכל דברים שאסור בהם
תוך ז' דמקצת היום ככלו ליש ז' ל"ש
מקצת יום ל' כיון שהניח החמה ביום ל'
במלו ממנו גזירת ל' [נו"ק יט: יור"ד ס"ה-ה].
אבל - כל ז' ימי אבלות המנהג שאין לוקחין
מבית האבל כלום, משום שרוח המומאה
שורה שם כל ז'.

[יור"ד ס"י סע"ז צ"ח רעק"א על ס"ד].
אבל - כל מי שאינו מתאבל כמו שצוה הכמים,
ה"ז אכזרי אלא יפחד וידאג ויפשפש במעשיו
ויחזור בתשובה [יור"ד ס"ד-קן].

אבל - לא ינחם אבל שהוא שונא, שלא יחשוב
ששמה לאידו ואין לו אלא צער, אבל
ללוות את השונא ליכא למיחש לשמה
לאידו באשר הוא סוף כל האדם.

[יור"ד ס"י ס"ה ס"ז צ"ח - וצ"כ סק"צ].
אבל - לבישת שחורים בימי אבלות, יש לו מקור
ברא"ש פ' אלו מגלחין, שכתב דמצינו בהגדה
שאמר לו משה ליהושע, יהושע לבוש עלי
שחורים והתכסה עלי שחורים.

[מ' ה"ח"ס כלל ר"ז סק"ט ור"י נתיב כ"ח ה"ז].
אבל - לכל אומרים שב חוץ מאבל

[נו"ק כז., יור"ד סע"ו-ז].

אבל - לסרוק ראשו במסרק מותר אפילו תוך
שבעה [יור"ד ס"ז-ו].

אבל - לענין שבעה ושלושים מונין מקבורה, לא
מיום שנודע, ולא מיום המיתה, כי עיקר
הדינין מהקבורה.

[או"ח ס"י קל"ז צ"ח סק"צ].
אבל - מאימתי חל האבילות, משנקבר ונגמר
סתימת הקבר בעפר מיד מתחיל האבילות,
ומעטף ראשו, אבל אינו חודש מנעליו עד

שיגיע לביתו וכו' [נו"ק כו. יור"ד סע"ח-ס"א].
אבל - מה ערשה יש בה אבל, ויש בה שמחה,
כך אבל, שמת אברהם, ושמחה, שנמל
יעקב את חבכורה [ז"ר סג-יט].

אבל - מי שגנב, ועייז נהרג בדין מלכות, מתאבלים
עליו אם אין בו סכנה, מפני אימת המלכות,
ולא מקרי מאבד עצמו לדעת.

[יור"ד סע"ח ס"ז צ"ח-ה].

אבל - מי שדרכן לשלוח המת למדינה אחרת
לקברה, ואינם יודעים מתי יקבר, מעת
שיחזרו פניהם מללוות מתחילין למנות שבעה
ושלושים, ומתחילין להתאבל וההולכים עמו
מונים משיקבר וכו' [נו"ק כז: יור"ד סע"ח-ז].

אבל - מי שהוא אבל, ובתוך ז' מת לו מת
אחר, מונה למת אחרון ועולים לו לתשום
שבעה ימי אבילות הראשון [יור"ד סע"ח-ז].

אבל - מי שהודיעוהו שצלב ע"כ קרובו בעיר
אחרת, ונהג אבילות מיד, ואח"כ נודע לו
שעדיין עומד בצליבה אותו אבילות לא
עלה לו והחזר ומונה משיקבר או משנתיאשו
מלקברו [יור"ד סע"ח-ו].

אבל - שטבע במים שיש להם סוף, או שיצא
קול שהרגיהו לסמים, או שגרדתו ח"ו,
מאימתי מונים משנתיאשו לבקשו, מצאוהו
אברים אברים ומכירין אותו בסימני גופו,
אין מונין לו עד שימצא ראשו ורבו או
שנתיאשו מלבקשו.

[צרי"תא צ"ח כצ"ח יור"ד סע"ח-ז].

אבל - מי שמת בתפוסה, ולא ניתן לקבורה, לא
חל על הקרובים אנינות, וגם אבילות לא
חל עליהם, כיון שלא נתיאשו מלקברו וכו'.

[צרי"תא צ"ח סע"ח יור"ד סע"ח-ז].

אבל - מי שמת לו מת שהוא חייב להתאבל
עליו, קידם קבורה אוכל בבית אחר, אין
לו בית אחר אוכל בבית חבירו וכו'.

[נו"ק כג. יור"ד סע"ח-ה].

אבל

לו הנותן בים דרך עיר א. רחוב ג. אבלים

ואם לא היו שם עשרה קבועים בכל יום ויום מתקבצים משאר העם ויושבים במקומו (סנה' קנ"ג. יו"ד סע"ג).

אבל - מתאבלין על פי עד אחד ועד מפי עד וע"כ מסיח לפי תומו

(יור"ד סל"ז-ק"א עיין צהנר"א סק"ח).

אבל - נוהגין שאין יושבים במקומם כל ל' ועל אביו ואמו כל יב"ה ואין למנהג זה עיקר. מ"מ אין לשנות מן המנהג כי כל מקום לפי מנהגו (יור"ד סל"ג-ב).

אבל - נשיא אע"פ שהכל מיטמאין לו אין מתאבלין עליו (יור"ד סע"ד-ה).

אבל - נתעבל הבשר מלקטין את העצמות וכו' ולא היו מתאבלין אבל אוננים שאין אנינות אלא בלב

(סנהדרין נו"ו: רנ"ז ס"ג ונ"ה סנהדרין-ו).

אבל - ספק בן מ' לראשון בן ז' לאחרון שניהם מתאבלים עליו (יור"ד סע"ד-ה).

אבל - עכשיו נוהגין שהשונא הולך לבקר חולה ולנחם אבל ועי"ז נעשה שלום בניהם (יור"ד קו"ס סק"ג צ"ח-י ועיין רנ"ח יור"ד סל"ה-ב).

אבל - צריכים לישב ולהתאבל במקום שיצאה נשמתו כי באותו מקום שמת המת הנפש מתאבלת ושם צריך לתת לה תנחומין וכ"כ ההב"א כלל קס"ה בשם הרמב"ן דהאבלים צריכים להתאבל במקום שיצאה נשמתה אך מותרין בלידה לילך לבתיהם לישן (ס"ג-פ' אלו נגלחין).

אבל - קמן המאבד עצמו לדעת חשוב בשלא לדעת, וכן גדול המאבד עצמו לדעת, והוא אנוס בשאול המלך, אין מונעין ממנו כל דבר (יצונו ע"ח: יור"ד סע"ג-ג).

אבל - קמן שהגיע לחינוך צריך לנהוג כל דיני אבילות יור"ד ש"מ במ"ז ס"ק מ"ה ובה"י בירד

אבל - מי שנהרג בדרך, או גררתו היה, או שטפו נהר, ולא נתיאשו מלקברו אין על הקרובים לא דין אנינות, ולא דין אבילות, ומונים לו ז' ול' מיום שנתיאשו מלקברו (יור"ד סנ"א-ד).

אבל - מי שנודע לו שמת לו מת בעיר אחרת, וא"א לו לבא שמה, ונודע לו ג"כ שיקברוהו אחר ב' ימים, מחויב להתאבל מיד, דרך כשהוא בעיר עם דממת לא חל עליו אבילות עד שיסתום הגולל, אבל לא כשהמת בעיר אחרת (אור זרוע סי' אבילות דק"י סכ"ד ת' נהר"ק ס"ח צ"ק ס"י ר"ס).

אבל - מי שנתמנה להיות חתן תורה או חתן בראשית, ואירע לו אבל, ילך לבדו אחר וימנו אחר לחתן תחתיו ויוכל ליתן מינויו לאחר במתנה במקום שנהגו כן (מוסרי' ה' חזק' י"ט).

אבל - מי שתכפרו אבילותו שאירעו שני אבילות זה אחר זה, מותר לרחוץ בלגופו בצונן (תענית יג. יו"ד ספ"א-ד).

אבל - מנודה שמת מנהמים אבילותו (יור"ד סע"ג-ג).

אבל - מנחמן אבילותו ע"י מפי דרכי שלום (תוספתא גיטין סוף יור"ד סק"א-ה).

אבל - מקום שנושאים המת מעיר לעיר, אם מקום קרוב הוא, הוי כאלו מושל לפניה, אבל אם הוא מקום רחוק, כגון מהלך ב' ימים מותר עד שיבאו לעיר קבורתו (יור"ד סנ"א-ג).

אבל - מרביצין ומכבדין בבית האבל, ומדיחין קערות בוסות וצלחיות וקיתונות ואין מביאין שם לא בשמים ולא מוגמר וכו' (נור"ק כז. יור"ד סע"ח-ס).

אבל - מת שאין לו אבלים להתנחם, באים עשרה בני אדם כשרים ויושבים במקומו כל ז' ימי האבילות, ושאר העם מתקבצים עליהם,

בזר"ד סי' שפ"א סי' הביא דברי רש"י
ז"ל בתענית י"ג דבקטנה פחותה מ"ב
שנים ויום א' אינה חייבת באבילות כלל
ועיין בחב"א כלל קנ"ב-יו דאין מהנחין
קטן באבילות אבל קורעין לו מפני עג"ג.
אבל - קטן שמת אביו ואמו ואפילו הגדול וזך
ז' בטל ממנו כל דין אבילות ואינו חייב
בו (יור"ד סל"ג. עיין ע"ז ס"ק ז').

אבל - קי"ל מקצת יום א' ככלו לענין אבילות.
אבל לענין תשמיש המטה כתב הט"ז
באו"ח סי' תקנ"ה סק"א בסופו בשם ס"ח
ות' מהר"ם סי' הקמ"ט שאסור לשמש
כל היום עד הלילה וכ"כ בפרושה לז"ר
סי' שצ"ה סק"ב ואף בחל יום ז' בשבת
וכ"כ בשו"ת משיבת נפש יור"ד סוס"י נ"ב,
אולם בפ"ת סי' שצ"ה סק"א הביא בשם
הרדב"ז דלענין תה"מ סמכין אפוסקים
דסברי מקצת ליל א' ככלו ועיין בחב"א
בק' מ"מ סי' ו' דבוצא לדרך יש להתיר
ולסמוך על הרדב"ז אך ישמש באיחור יותר
ממה שהוא רגיל לשמש
(ועיין צטד"ח ו' חצילות חות כה').

אבל - רחיצה כיצד, אסור לרחוץ כל גופו
אפילו בצונן אבל פניו ידיו ורגליו בחמין
אסור בצונן מותר, ואם ה' מלוכלך בטיט
וצואה רוחץ כדרכו ואינו חושש
(נזיק טו: יור"ד ספ"א-קא').

אבל - שמע שדיוס לקטו עצמות אחד מקרוביו
שהוא מתאבל עליהם, אע"פ שלא ה' שם
מתאבל עליהם, אבל שמע שנלקטו אתמול
אין מתאבל עליהם (יור"ד ה"ג-ה').

אבל - שנים אומרים מת, ושנים אומרים לא מת,
אינו מתאבל (צבורות נט. יור"ד סי' סל"ז-קצ').

אבר - תינוק כל ל' יום ויום שלושים בכלל אין
מתאבלין עליו אפילו גמרו שעריו וצפרניו

ומשם ואילך מתאבל עדיו א"כ נודע
שהוא בן ה' (סבת קלו. יור"ד סי' סע"ד-ח).
אונן - אין אנינות אלא במת שחייב להתאבל
עליו ע"כ ליכא אנינות בנפל (רמז"ס פ"ז
דציצת נקדק, נחל אשכול סי"ד סק"א,
סו"ת נהר"ם סיק חו"מ סי' כ"ה).

אונן - אין אנינות בליקוט עצמות רק חל עליו
אבילות מיד (יור"ד חג-קא').

אונן - אם אינו עוסק בקבורה מתו חייב לילך
להעיר בזון שיש לו עת לעשות שתיהן
(ת' ד"ח ח"צ צהשנאות קוס"י לא').

אונן - אם באמצע סעודתו נעשה אונן צריך
להפסיק סעודתו של בשר ויין אבל אין
צריך לפלוט חתיכת בשר שבפיו
(ה' חונן להגאון נהר"א"ז סי' עו').

אונן - אם הבן בר אוריין ומת לו אביו או אמו
מותר לו להספידו בעודו אונן לכבוד אור"א
(סד"ח ו' חנינות-כט').

אונן - אם ה' מגלח שעריו ושמע שמת אביו
או אמו משלים תגלחת שעריו
(ירושלמי סבת פא-רמז"ס פ"ז נוס' חזל ה"ז)

אונן - אם מתה אחותו ויש לה בעל שמטפל
בקבורתה מ"מ פטור מכל המצות
(חב"א כלל קנ"ג-ח').

אונן - אם נודע לו ע"י דיליג רב שמת לו מת
בעיר אחרת ועדיין לא נקבר ויש לו שם
מי שיתעסק בקבורתו יש פוסקים דאפ"ה
הל' עליו דין אנינות אבל הרבה פוסקים
כר"ת דקרובים שבעיר אחרת אין עליהם
דין אנינות א"כ אין מי שיטפל עם המת
(יור"ד סי' סנ"א ס"ך ס"ק ה' סו"ת יעב"ץ
ח"א סי' ק"ה-חכ"א כלל קנ"ג-קצ').

אונן - אם נתנהו בארון שלם נקוב מדממה
פטור מאנינות (ה' חונן להג' נהר"א"ז סי' ג').

אונן - אם נתפשרו האוננים עם הח"ק ושלמו
בעד

לח הנותן ביום דרך עיר א' רחוב ג' אבלים

אונן - בהן גדול מקריב אונן ולא אוכל וההדיוט לא מקריב ולא אוכל

(סוריות י': רנ"ז פ"ג נ"ה' צ"ח נקדש הל"ו).
אונן - כל זמן שלא נקבר המת אינו חולץ מנעל וסנדל, ואינו חייב בעטיפת הראש וכפיית המטה, אבל אסור ליטב או לישן ע"ג מטה אפילו בפניה (יור"ד סנא-קס).

אונן - לא אכלתי באוני ממנו, הא אם אכל באנינות אינו יכול להחזרות - ולאנתתיו לאוננים אחרים וכו' (נעשר סני-פה-י').

אונן - נוגע ואינו מקריב ואינו חולק לאכול לערב (נזכרים לח: רנ"ז פ"ג נ"ה' צ"ח נקדש הל"ו).

אונן - עד רבו שלמדו חכמה נוהג דיני אנינות אלא שמברך ומזמן ומחאבל עליו בחליצת סנדל וכל דיני אבלות יום אחד

(ירושלמי פ"ג דזכרות, יור"ד ס"ד י' נ"ק כה).

אונן אכילה - מקום שנוהגין שכתפים מיוחדים להוציא המת ולאחר שנתעסקו הקרובים בצורכי הקבורה, ימסרוהו להם, והם יקברוהו, משמסרוהו להם מותרין הקרובים בבשר ויין, אפי' קודם שהוציאוהו מהבית ששוב אינו מוטל עליהן

(ירושלמי דזכרות פ"ג יור"ד סנא-ג).

אונן אכילה - אסור לאכול בשר, אבל מותר לאכול רוטב של בשר

(יור"ד סנא-ז פ"ט ק"ג).

אונן אכילה - אסור לאכול בשר ולשתות יין, וכן אסור לשתות שכר מדינה

(נעקרי הד"ט חיו"ד ס" לו-לוח כג).

אונן אכילה - היושב בבית האסורין כיון דאי' לו להתעסק עם המת מותר בבשר ויין (ריקאנטי ס" תקעו).

אונן מידה - אם יש לאונן בן למול ועדיין לא נקבר המת דעת הרמ"א לקבור קודם דא"א לברך בעורו אונן ודעת הרש"ל למול קודם

בעד המקום והתכריכין אף שעדיין לא טיהרו המת חשיב מסירה לכתפים וחייבים בכל מצות (סד"ח נו' חניכות לוח כ).

אונן - אם צוה לאחד מבניו שיטפל עמו דוקא ושאר בניו לא, יטפלו עמו כלל, מ"מ יש להם דין אוננים ופטורין מכל מצות (סד"ח נו' חניכות לוח כח).

אונן - אסור בתשמיש המטה אפילו בשבת וי"ט, וכן אם אשתו אוננת שמת לה מת באותה העיר ואינה יורעת אסור לו לשמש עמה (יור"ד סנא-ח, זכרכ"י סנא-ח).

אונן - אסור לו לישב ע"ג ספסל וכן ע"ג מטה כפירה אלא ע"ג קרקע כמו אבל מהמג"א סי' תקנ"ב סק"ז משמע דרק בשעת סעודה ומשאר פוסקים משמע אפילו שלא בשעת סעודה

(ט"ו"ד סי' סנא-ח זכרכ"י סנא-ח).

אונן - גם אלו שהוסיפו מדרבנן להתאבל עליהם כגון אחיו מאמו ואחותו מאמו בין בתולה בין נשואה ואחותו מאביו הנשואה נוהג בהם גם אנינות

(פרנו"ג ח"ח תקנ"ח זכרכ"י סק"ז).

אונן - האונן והמפקח את הגל וכו', שוחטין עליהן וכו'

(פסקים ל: רנ"ז פ"ו נ"ה' ק"פ-ט).

אונן - האונן ומחוסר כפורים צריכין טבילה לקודש, אבל לא לתרומה (חגיגה כ"ח)

אונן - הרמאי אין לו חומש, ואין לו ביעור ונאכל לאונן וכו' (דנא"י פ"ח-ז)

אונן - הוי עד אחר הקבורה מעת שמת עד שיסתום הגולל (יור"ד סנא-ט"ד קק"ז).

אונן - המעשר והבכורים, אסורים לאונן (זכורים פ"ז-ז).

אונן - מובל ואוכל פסחו לערב, אבל לא בקדשים וכו' (פסקים לח: רנ"ז פ"ו נ"ה' ק"פ-ט).

הנותן בים דרך עיר א' רחובג. אבלים לט

קודם, וכן הכריע החת"ס סי' שכ"ה אפילו אם אבי הבן הוא המזהל (ועיין צמח"ס ח"ו ק"י ל"ט וצמח"א כלל קנג-ט).

אונן מלאכה - י"א דאסור ברהיצה וסיבה ושמחה ושאלת שלום ותספירת ובמלאכה, אבל מותר לצאת מפתח ביתו (יור"ד סנא-ה).

אונן מלאכה - אם מותר לאונן למכור חניתו עיין ביור"ד סי' ש"פ סק"ד שהביא דברי החת"ס יור"ד סי' שכ"ד, ועיין בת' מהר"י אסאד סי' קפ"ט שהביא בשם ת' מאהבה שהתיר לאונן לעשות כן, וכן עמא דברי וכבר פשט היתר זה ע"ש (עיין חקד לאזכרה חיו"ד סי' קי"ב וצמח"ס חיו"ד סי' קפ"ו).

אונן מלאכה - אם מת לו מת ביו"ט ב' של גלויות ולא מכר החנות ולא הקנה לאחרים, אם אינו רוצה לקברו היום, רק למחרתו יוכל לסלק א"ע ביהש"מ של יום ב' דאז האנינות לא חלה עדיין דספק להקל ויוכל לסלק עצמו מהחנות או ביהש"מ כמבואר בס' תקב"ו דלא חל אנינות כל שרוצה ליקבר למחרתו.

(יור"ד סי' ט"פ סי' כ"א צהג' יד קאול טס).

אונן מלאכה - אסור במלאכה אף בדבר האבד ואפילו אין לו מה לאכול צריך להתפרנס מן הצדקה (הג' נהר"ל ח' אונן סי' י"ח).

אונן מלאכה - מי שהתחיל במלאכה ולא הספיק לגמרו, עד שמת לו מת, מותר לגמרו ע"י משרתיו (מכ"א כלל קנג-קח).

אונן מלאכה - שהוא יושב יכול לשחוט, אך לא יברך.

(יד קאול חיו"ד סי' ט"ס וכ"כ צקו"ת דע"א).

אונן מלאכה - שמש הקהל שהוא אונן, אסור לו לילך ולשמש כדי שיהא לבו פנוי לעסוק צרכי קבורה, ואם הוא שבת וי"ט מותר לו לילך ולשמש בסעודת ברית מילה, אבל אסור

לו לאכול שם (קו"ת גצנת קאול סי' ט).

אונן שבת וי"ט - אסור לשמש בסעודת נשואין, אף אם אינו אוכל שם, ואפילו בשבת וי"ט דאף דאין אנינות נוהג בו מ"מ אסור בשמחה (נ"ס ה' קנחות טו).

אונן שבת וי"ט - בפורים ביום מותר בבשר ויין, אבל לא בדילה (או"ח תרל"ז צפר"נ צא"א, ועיין צח"י"א כ' קנה-ק"י לח).

אונן שבת וי"ט - ברגל אסור בדברי תורה ובש"כ שאסור לו לעלות לתורה (נג"ח סי' תקנ"ח קק"ח, ועיין צדג"נ טס).

אונן שבת וי"ט - בשבת וי"ט אין אנינות וחייב בכל המצות, ומברך זולת ביו"ט ב' או אף ביו"ט א' אם רוצה לקברו ע"י עכו"ם חלו עליו כל דיני אנינות (יור"ד סנא קא-או"ח תקנ"ח-ה).

אונן שבת וי"ט - לא ילבוש חלוק מכובס בליל שבת (צרכ"י יור"ד סנא קק"ד).

אונן תפלה - אינו מצטרף לעשרה (צח"ס ח' ח"מ נה-קק"ז, ת' נהר"ס סיק' יו"ד סנא"ט).

אונן תפלה - אם אבל בעודו אונן ונקבר המת ועדיין לא נתעכב המזון במעיו חייב לברך ברכת המזון (יור"ד סי' סנא"א צפ"ת קק"ה צסס החכ"א וי"ח ע"ז).

אונן תפלה - אם התחיל להתפלל ונעשה אונן באמצע תפלתו מותר לגמור תפלתו, וכן אם קרא קר"ש או בירך בהמ"ז (יור"ד סי' סנא"א צפ"ת קק"ה חכ"א כלל קנג-ה).

אונן תפלה - אם התפשרו האוננים עם הח"ק בעד המקום ושלמו ההוצאות והתכריכין יכולין להתפלל (מכ"א כלל קנג ק"ג, וכן הכריע הסד"ח נ' אנינות אות כ, דלא כפ"ת).

אונן תפלה - אם לא התפלל ערבית במ"ש שומת לו מר ונעשה אונן כיון שהיו יכול להתפלל קודם

הנותן בים דרך עיר א. רחוב ג. אבדים מ

ויש חולקין וסוברים דזמן מוסף כל היום
(סע"ת אור"ח סוף ע"א).

אונן תפלה - בשבת ויו"ט דעת המ"ז דיוכד
לומר קדיש אך לא בחול, כי אין אמירת
קדיש תלוי באבילות כלל (יור"ד סימן
טע"ו סק"ד, חכ"א כלל קע"א-יב, פ"ת יור"ד
סמ"א סק"ד, נחלת סענה ס"י נ"ג, ודעת
הזוה"ק צפ"י ויחי ופ' ויקרא שלל לומר
קדיש עד אחר דליטנא גופא שלל צלעא
וכן הוא צנקה"כ ס"י טע"ו).

אונן תפלה - האונן בחוה"מ לא יניח תפילין אף
שמנהגו להניח תפילין בחול המועד
(ה' אונן למהר"ז סט).

אונן תפלה - חייב בנמי שחרית ג"פ, וכן בנמי
לסעודה, וכן במימ אחרונים, אך לא יברך
(יור"ד ס"י סמ"א פ"ת סק"ד).

אונן תפלה - כהן לא ישא את כפיו, ואם עלה
לא ירד (אור"ח ס"י קכ"ח צמג"א ס"ק ס"ד):
אונן תפלה - מותר להעביר את הסדרה שנים
מקרא ואחד תרגום כי אף באבל מותר וכ"ש
באונן בשבת דקיל מאבל (יור"ד ס"י ת-ח).

אונן תפלה - מי שמת לו מת בשבת ולא יוכד
להתפלל ערבית במו"ש יתפלל ערבית
מבעוד יום כיון שיהי פטור בלילה
(אור"ח ס"י ע"א סק"ד צט"ז דל"א כס"י וכן
דעת הסצ"י צקוף הספר צהס"ו לס"י סמ"א
וכן הסריע צס' הלכה צדורה צס"י ע"א).

אונן תפלה - מי שמת לו מת בשבת יאכל
במוצאי שבת בלא הבדלה ולא יתפלל
לא בבקר קודם קבורה, ולאחר קבורה
יתפלל שחרית, אם לא עבר זמנה אבל
תפילת הערב לא יתפלל שכבר עבר
זמנה וכו' ולענין ההבדלה יבדיל אחר
שיקבר המת (יור"ד סמ"א-ז).

אונן תפלה - פטור מבבויקת חמץ ועישה שליה
לבדוק, והשלוח יברך, וביטול החמץ
יאמר

קודם שמת המת, חייב להתפלל בשחרית
שתיים (דגמ"ר צו"ד ס"י סמ"א).

אונן תפלה - אם עבר זמן שחרית לא יברך
ברכת השחר, זולת ברב"ש שלא עשני
גוי, עבה, אשה ובה"ת יוכל לברך כל
היום (אור"ח ס"י ע"א, צסע"ת ס"ק צ).

אונן תפלה - אם עשה צרכיו בעודו אונן, חייב
לברך אשר יצר אחר שנקבר המת
(פ"ת יור"ד ס"י סמ"א סק"ה, וצטו"ט
מסד"ג ח"צ ס"י ר"י מולק ע"ז).

אונן תפלה - אסור להניח תפילין גם במקומות
שניתן הדת שלא לקבור המת עד אחר
עבור מ"ח שעות אבל בשאר מצות חייב
ע"כ יתעמק בטלית ויתפלל גם מנחה
ובלילה השייכה ליום חקבירה לא יתפלל
מערב וינהג כל דיני אונן

(טו"ט ק' ס"י רפ, עיין נכ"ז יור"ד ס"י ר"א).

אונן תפילה - אפילו אם רוצה להחמיר על עצמו
לברך, או לענות אמן, אינו רשאי
(יור"ד סמ"א-ח, ט"ז אור"ח ע"א סק"א).

אונן תפלה - ביו"ט דעת הרבה פוסקים דמותר
לו לקדש בלילה (עיין ס"ך
ס"י סמ"א סק"ט צסס המסד"ל ופ"כ סמ"א
ס"י תקנ"ח סק"ח).

אונן תפלה - בימי הספירה כל הלילה ויום
שלאחריו יספור באותו הלילה בלא ברכה
כדי שיוכל לספור אח"ז בברכה
(יור"ד ס"י סמ"א צפ"ת סק"ו צסס סנוצ"י).

אונן תפלה - בע"ש בעת מנחה בענין שא"א
לקברו קודם שבת יתפלל מנחה
(אור"ח ס"י ע"א צסע"ת סק"ה, ועיין נג"א
תקנ"ח סק"ח, ועיין פ"ת יור"ד סמ"א ס"ק כז).

אונן תפלה - בר"ה ונגמר קבורתו אחר הצות
בשעה ז', יש אומרים דלא יתפלל מוסף

הנותן בים דרך עיר א' רחוב ג. אבלים מא

יאמר בעצמו [יור"ד ס' סמ"א צפ"ט סק"ו].
 אונן תפלה - פטור מהדלקות נרות חנוכה ותדלוק
 אשתו, ואם אין אשתו עמו והוא יהידידליק
 הנרות משום פרסומי ניסא בלי ברכה
 [פר"מ אור"ח תר"ע סק"ד - ח"ר קק"ט - ועיין
 ת' נהר"ס סיק סו"ס סמ"ג].
 אונן תפלה - קמן שהגיע לחינוך חייב בקיש
 ותפלה ומותר גם בבשר ויין
 [סד"ח נ' חנינות אור"י].
 אונן תפלה - שיש לו יאדציט על אביו ואמו,
 יש פוסקים דלא יאמר קדיש, אבל בשבת
 או בחול אם התפשר עם הה"ק, יאמר
 קדיש, ועיין במהר"ם שיק הור"ד ס' שמ"ב
 דאם א"א לקברו ביומו מחמת הוק המלכות
 מותר לומר קדיש
 [מ"ס ה' סמכות אור"י סו"ן כד].
 אונן תפלה - שיש לו עלייה קבוע בגן ששי
 או בהן בשבת וי"ט מותר לו לעלות
 [הגהות א"צ יור"ד ס' סמ"א כ"ה צמ"ג].
 ארון - אין להשים ארון של מת על ארון אחר
 שיש בו מת כבר, ואם נעשה בודאי שימות
 אחר מבני העיר [לוא"ה ר"ה ח"ג].
 ארון - אם נשאר מהנסרים שעשו הארון, אסור
 להשתמש ממנו לשום תשמש ויש סבבה
 בדבר [ק"מ ס' מסכ"ו].
 ארון - אם נתנו המת בארון, ונתנוהו בבית אחד
 לפי שהיתה העיר במצור, מונים לו מיד
 שבעה ושלשים, אע"פ שדעתם לקברו
 בביה"ק אחר המצור וסתימת ארון הוי
 כקבורה וחל עליהם אבילות מיד
 [יור"ד סמ"ה ד].
 ארון - אסור לעשות ארון למת מצוה מארון
 קודש ישן [ת' סת"ס ח"ו ס' י].
 ארון - המוציא נסרים בבה"ק לא יזיז ממקום
 דשם מארון שפינוהו הם [יור"ד ס' סמ"ג ו].

ארון - המנהג לקבור את המת בארון של עץ
 בכדי שיתעכל הבשר במהרה, ומקור לזה
 בב"ר פי"ח, בתוך עץ הגן רמז לתולדותיו
 שיהיו נתונים בארונות של עץ
 [רמז"ס ע"ד נה"י חז"ל ה"ד צ"י ס' סס"ב,
 ועיין ציור"ד סס"ג קז].
 ארון - העובר ממקום למקום, אם שלדו קיימת
 עומדיו עליו בשורה, ואומרים עליו ברכת
 אבלים ותנחומי אבלים, אם יש אבלים
 שמתאבלים עליו וכו'
 [מ"ק כה. יור"ד סמ"ה ח].
 ארון - טובי לבב שהאבילו לעניים על שלחנם,
 יש לעשות להם ארון מן השלחן, כמ"ש
 והלך לפניך צדקך [קיש"ע כלל
 קלט-סא. ועיין קצ הישר פ' וי'].
 ארון - של מת שהושם בתיבו מת והוי קטן מהכיל
 ועשו לו ארון אחר, הראשון מותר בהנאה
 ומכ"ש דמותר לקבור בו מת אחר
 [יור"ד ס' סס"ג צפ"ט סק"ו].
 ארון - שפינוהו אסור בהנאה אם הוא של אבן
 ושל חרס ישר, ושל עץ ישרוק
 [צרייתא צלצל רצתי פי"ג, יור"ד ס' סס"ג ח].
 אשה - כל הנשים יתארסו חוץ מן האלמנה
 מפני האכול, וכמה איבול שלה ל' יום וכו'
 [יצמות נגז: עיין אה"ע קסד"ח].
 אשה - לא תכחול ולא תפרקס בימי אבלה
 שכל אלו אסורים ברחיצה וכו'
 [מ"ק כז: יור"ד ספ"ח י].
 אשה - מותרת בנשילת שער כל ז' ויש אוסרין
 אף לאשה, וכן עיקר [יור"ד ס"ז ח].
 אשה - מי שנשתמית אשתו ר"ל וקבלה היתר
 ממאה רבנים וזכה לה גט, וביני ביני מתה
 עליו אשתור"ל, אין צריך לולנהג אבילות
 כיון שכבר זכה לה הגט ע"י אחר
 [יסועת יעקב אה"ע ס' ל' צפ' הקלר סק"ח
 וכן הוא צפ"ט אה"ע ס' ל-סק"ח].
 אשה

מב הנותן בים דרך עיר א' רחובג.אבלים

אשה - נדה שנזדמנה מבילתה בימי אבלה אינה טובלת [י"ד ספא-ה].

אשה - נשים נוהגת שמתאבלות שנה תמימה על בעליהם אבל מדינא די בל' יום, והמעם כתב בטי"ז יור"ד סי' שצ"ב סק"ז דאשה בכל דהו ניהא לה, ובב"י א"ח סי' תקמ"ז כתב דכל השנה לובשת שחורים [ועיין צפר"ג א"ח סי' תקנ"ז סק"ג].

אשה - שאירע טבילתה אחר ז' תוך ל' אסתול צפרניה בידיה או בשיניה אינה נוטלת יפה, אלא תאמר לעי"כ ליטלם לה בתער או במספרים וכו' [יור"ד סי' ס"ז].

אשה - שומרת יבום אי צריכה להתאבל אלא נחלקן האחרונים בחדושי רע"א על יור"ד סי' שע"ד כתב בפשיטות דתתאבל, וכ"כ בגליון רש"א שם ובפ"ת שם סק"ב פסוק דאין צריכה להתאבל, וכן הוא בהגהות נהל אשכל ה' טומאת כהנים, ובס' עומר השבחה סי' מ"ז בשם השאלות.

אשה - שיצא קול שמת בעלה אסור לאשתו דהספידו או ללבוש עליו שחורים כ"ז שאין כאן עדות בראי' להשיאה, ולכן יש למחות דנשים שלא לספור לאדם עפ"י אומדנות [רנ"א א"ח סי' י"ז סה].

אשה - שיצא קול שמת בעלה ואין יודעין בבירור שמת, כמו שאסור לאשתו להתאבל עלי' כמ"כ אסורין בנו ואחיו להתאבל, שלא יתירו עי"ז את אשתו [מ' חכ"ל סי' כח].

אשה - שמת אביה או אמה, בעלה מותר לשמש עמה קודם שנודע לה, וה"ה אם מת לו מת, והיא יודעת והוא אינו יודע, מותרת לשמש עמו וגם מותרת לישב בחנותו [תקנות נהר"ק הלוי חיו"ד סי' כז, תפארת לנפש סי' ת"צ ס"ג].

אשה - שמת בעלה ונשאת לאחר, ואח"כ ליקט עצמות בעלה הראשון, אינה מחויבת להתאבל ביום ליקוט עצמות, ואפילו גוף האבילות כגון שמת ונתייאשו לקברו אחר שכבר נשאת לאחר אפשר שאינה מתאבלת וכו' [מ' חת"ס סי' טע"ו].

אשה - שנכנסה לחופה לשם נשואין, אעפ"י שלא נבעלה, הרי היא כאשתו לכל דבר, להתאבל עליה אם מתה היא או הבעל [לקט הקנות ה' חכונות ואצילות צקס סרח"ס סי' נח, ועיין א"ח סי' קא-ח].

אשה - שנתגרשה על תנאי ומת הבעל, אינה צריכה להתאבל עליו אבל אין איסור בדבר אם רצונה להחזיר על עצמה לבבות עליו ולצאת אחר מותה, ראי' לדין זה מב"ש שנתגרשה על תנאי וכתוב ותספור על בעלה מהגאון דדונינסק [א"ח סי' קנ"ה סי' ט"ז צרנ"ח].

אשה - שעושין פדיון הבן לבנה תוך ז' ימי אבלה, מותרת ללבוש בגדי שבת בשעת הפדיון [סו"ת סבות יעקב ח"ב סי' קצ].

בית הקברות - אילנות שנוטעין בבית הקברות, מותר ללקט פירותיהם, מאחר שאינם על הקברות עצמם, אבל צריך לזהר שלא יהא אילן נטוע, ולא הגן זרוע, אלא במקום שאין בו ספק קבר [יור"ד סי' קס"ח-צ, ועיין סו"ת נהר"ק סי' חיו"ד סי' טכ"ח, ועיין מדוסי רעק"ד סס, ועי' ת' נהר"ק ס' תליתאי סי' רנ"ט, וסו"ת סו"ת ח"ד סי' רל"ז].

בית הקברות - אין ליקח מקרקע עולם של קבר אע"ג דמותר בהנאה, וכל זה אינו אלא משום כבוד המתים, ולכן אם צריך אותו לרפואה שרי, ואם החיים יודעים כולם שכן מנהגם וידעו במיתתם שכן הוא, ומחלין על כבודם, הכל מותר מאחר שאין כאן איסור הנאה אלא משום כבוד מתים, ולכן

הנותן בים דרך עיר א' רחוב. אכלים מג

ולכך נוהגין בני ח"ק למכור העשבים לצורך מתים ותכריכיהם וכו' [יור"ד ס"ק ס"ח ס"ח, ת' חת"ס חיו"ד ס"ק ס"ז].

בית הקברות – אין נוהגין בהם קלות ראש, כגון לפנות שם, או לאכול ולשתות שם, ואין קורין ואין שונין שם, ואין מחשבין שם חשבונות, ואין מרעין בהם בהמות, ואין מוליכין בו אמות המים, ולא יטייל בהם לקפנדריא, ולא ילקט מהם עשבים, ואם ליקט שצריך ללקטן לצורך בית הקברות שורפן במקומן [מגילה כט, יור"ד ע"ב-6].

בית הקברות – אם נקבר אפילו מת אחד בבח"ק נאסר כל השדה בקדושת בח"ק, אבל אם לא נקבר עדיין שום מת רק ייחודה לבח"ק לא נאסר [יור"ד ס"ק ס"ח ע"ב ס"ח].

בית הקברות – אם רוצין להוסיף על בית הקברות קבלה מבעש"ט זלה"ה יקפו המקום שרוצים להוסיף לא פהות מעשרה אנשים, ויתחילו בקרן דרומית מזרחית ויאמרו באותו קרן בתהלים קאפיטל ק"ב תפלה לעני כי יעטוף, ואח"כ ילכו לאט לאט בצד מזרחית ובדרך הליכתם יגמרו ויהי נועם כלם ובקרן מזרחית צפונית יאמרו בתהלים קאפיטל ק"ג לדוד ברכו נפשי ואח"כ ילכו לאט לאט לקרן צפונית מערבית ובדרך הליכה יגמרו ויהי נועם, ובקרן צפונית מערבית יאמרו בתהלים קאפיטל ק"ד ברכו נפשי ומשם ילכו לקרן מערבית דרומית, ובדרך הליכה יאמרו ויהי נועם, ובקרן דרומית יאמרו בישע"י קאפיטל מ"ב "שירו לד' עד יגדיל תורה ויאדיר" ואח"כ יתחילו בישע"י קאפיטל מ"ג "ועתה כה אמר ד' עד מקצה הארץ" אח"כ ילכו לקרן שהתחילו ויאמרו בדרך הליכתם ויהי נועם, ובהגיעם סמוך למקום שהתחילו יאמרו אנא בכח ויכונו ר"ת שם ראשון אב"ג יח"ן, ואח"כ יעשו

הקפה ב' על דרך זה, ובסיומם יכונו שם השני של אנא בכח קר"ע שמ"ן, ובדרך זה יקיפו ז' פעמים, ובכל פעם יכונו השם מאנא בכח לפי מנין ההקפות, אם היא הקפה ג' יכונו שם שלישי, וכן בכל הקפה ולא יתחילו לעשות המחיצה מצד צפון, וגם לא יתחילו לקבור מצד צפון, וגם לא יתחילו מכהן, והה"צ מאפמא ז"ל צוה להתענות, ויען כי הדור חלש ע"כ יגבו לכל הפחות שתי פרושות מכל נפש ויחלקו הצדקה לעניים ויעשו ז' הקפות ובכל הקפה יאמרו ויהי נועם וקטורת מאתה הוא עד קדמוניות, ולהתנות בפירש שלקחו מהקרקע חדשה ע"מ שיבלע המות לנצח, עוד שמעתי שיגדבו ז' צדקות דיונו בכל הקפה לצדקה אחת ואלו הן: א) לעניים, ב) לתלמוד תורה, ג) להכנסות כלרה, ד) להלביש ערומים, ה) לבית התפלה, ו) לפדיון שבויים, ז) לבקור חולים, [סו"ט ערך ס"י חיו"ד ס"ק ס"ז].

בית הקברות – כשבני העיר צריכים להוסיף על בית הקברות הישן, או כשלוחקין שדה לבית הקברות, בני הח"ק מתענים ביום זה ומרבים בסליחות בשחרית, וכשהולכים לבית הקברות הישן שיש שם קברים מכבה, ואומרים ברכת אשר יצר אתכם בדין, ואח"כ שיר של פגעים שהוא יושב בסתר, וב' הקטורת, ובפ' קרה ויאמר משה אל אהרן קה את המחתה עד המגפה נעצרה (במדבר יז-יא-טו), ואומרים עוד מזמורי תהלים והבקשה שכתובה במענה לשון ס"י ב', ואח"כ עושין הקפות ז' פעמים סביב בית הקברות, ומתחילין להקיף מקרן דרומית מזרחית ובכל הקפה יאמרו ויהי נועם, ואומרים בתהלים מזמור ק"ה ושירו לד' שיר חדש עד יגדיל תורה ויאדיר (ישע"י מב-יא)

מר הנותן בים דרך עיר א. רחוב ג. אבלים

י-בא). והרב דורש לפניו דברי כבושים ומעוררים לתשובה ואח"כ אומרים מתמניא אפי כל האותיות משם העיר ההוא כגון אם שמה טבריה יאמרו הפסוקים המתחילים באותיות ט' ב' ר' י' ה' ואח"כ יאמרו הפסוקים של אותיות שד"י קר"ע שמי"ן ומסיימים בתפלה יהי רצון שתסיר מעלינו ומעל כל עמך בית ישראל כל מיני חולי ומשחית ומגפה ופגע רע ותצילינו מגזרות קשות וכו' בדע המות לנצח וכו' ועושין מלא רחמים להמתים ומבקשים מהם מחילה ומחלקים צדקה לעניים [לוי"ח ד' רל"ט] ועיין צ"כ פחד יצחק ערך צית הקצרות וצק"ט צית יצחק יור"ד ס' קכ"ה וצקד"ח ו' חצילות אות פ"צ פ"ג].

בית הקברות - כשהולכין על בה"ק יש ליטול ידיהם קודם שיחפזל על הקברות ורוחץ שנות בשובו לחצר ביה"ק ויש לרחוץ גם הפנים [לוי"ח ק"ד צנ"ג"א ס"ק-כ].

בכיה - בכו בכו להולך אר"י להולך בלא בן זכר [צ"ר קט"ז].

בכיה - לאבלים ולא לאבדה שהיא למנוחה ואנו לאנחה [מו"ק כה].

בכיה - כל הבוכה על אדם כשר מוחלן לו על כל עונותיו [שצ"ט ק"ה].

בכיה - כל המוריד דמעות על אדם כשר הקב"ה מופרן ומניח בבית גזיו [שצ"ט ק"ה].

ברכות - אבי הבן שהוא אבל מברך שהחיינו וכן בחנוכה או על פרי חדש מברך שהחיינו [הג' נוה"ק צה' חצילים ס"ד].

ברכות - אבל יכול לברך ברכת שעשה לי כל צרכי אפילו הולך יחף מכ"ש כשהולך בקלאשען או בנעלים של לבד [תקצ"ז ח"צ צפ"ז הוצא צעקרי הד"ר חל"ק ס"י ל"א הגאון נוה"ק צה' חצילות אות ח'].
 ברכות - אבל לא ידליק לילה ראשונה בבהב"נ משום שהחיינו אבל בביתו יברך שהחיינו בעת ההדלקה [לוי"ח ס' תרע"א צט"ז].

ברכות - אבל לא יקדש הלבנה תוך ז' זולת אם לא ישלמו ז' ימי אבלותו עד יו"ד בחודש או לא ימתין עד ליל י"א ויקדש בימי אבלו [לוי"ח ס' תכו-צנ"ג"א סק"ד ועיין צה"ק שם סק"ה].

ברכות - אבל שפודה בנו יכול לברך שהחיינו [עיין לוי"ח ס' תקנ"א ס' י"ז צנ"ג"א סק"ק נ"ז].
 ברכות - אין אומרים ברכת אבלים ותחנומי אבלים וכו' פחות מעשרה וכו' [מגילה כג' יור"ד סע"ן].

ברכות - אם הרב הוא אבל על אביו ואמו מ"מ יכול לסדר קידושין ולברך תוך ל' ברכת אירוסין ונשואין. והד"מ בס' שצ"א כתב דכן עשה הלכה למעשה בהיותו אבל על או"א ובירך ברכת אירוסין תחת החופה בדרך רב העיר והג' מהר"ם פדואהסכים על ידו [נוה"ק עי"ן ס' פה ועיין הג' נוה"ק ה' חצילות ס' כ"ז].

ברכות - האבל אינו מברך על הבשמים ומ"מ אין איסור לאבל להריח ולברך כמו שאר ברכת הנהנין וכן נוהגין בירושלים [פרנו"ג לוי"ח ס' רל"ז צ"א סק"ה ועיין נוה"ק ס' חיר"ד ס' סק"ג].

ברכות - הקב"ה מראה פנים לאבל ה"ד וירא אלקים אל יעקב מה ברכה ברכו ר"י אומר ברכת אבלים [צ"ר פ"ח-טו].

ברכות - יש אומרים בברכת זימן נברך מנחם אבלים שאכלנו משלו [יור"ד סע"ט-קג].
 ברכות - יש מוסיפים בברכה שלישית נחם ר' את אבל ירושלים ואת האבלים המתאבלים באבל הזה נחם מאבלם וכו' [יור"ד סע"ט-קצ].

ברכות - אבי הבן שהוא אבל מברך שהחיינו וכן בחנוכה או על פרי חדש מברך שהחיינו [הג' נוה"ק צה' חצילים ס"ד].
 ברכות - אבל יכול לברך ברכת שעשה לי כל צרכי אפילו הולך יחף מכ"ש כשהולך בקלאשען או בנעלים של לבד [תקצ"ז ח"צ צפ"ז הוצא צעקרי הד"ר חל"ק ס"י ל"א הגאון נוה"ק צה' חצילות אות ח'].
 ברכות - אבל לא ידליק לילה ראשונה בבהב"נ משום שהחיינו אבל בביתו יברך שהחיינו בעת ההדלקה [לוי"ח ס' תרע"א צט"ז].

ברכות - אבי הבן שהוא אבל מברך שהחיינו וכן בחנוכה או על פרי חדש מברך שהחיינו [הג' נוה"ק צה' חצילים ס"ד].

ברכות - אבל יכול לברך ברכת שעשה לי כל צרכי אפילו הולך יחף מכ"ש כשהולך בקלאשען או בנעלים של לבד [תקצ"ז ח"צ צפ"ז הוצא צעקרי הד"ר חל"ק ס"י ל"א הגאון נוה"ק צה' חצילות אות ח'].
 ברכות - אבל לא ידליק לילה ראשונה בבהב"נ משום שהחיינו אבל בביתו יברך שהחיינו בעת ההדלקה [לוי"ח ס' תרע"א צט"ז].

ברכות - אבי הבן שהוא אבל מברך שהחיינו וכן בחנוכה או על פרי חדש מברך שהחיינו [הג' נוה"ק צה' חצילים ס"ד].

הנותן בים דרד עיר א' רחוב ג. אבלים מה

ברכות – כשמברכין בהמ"ז בבית האבל אומר
ברכה רביעית בנוסח זו בא"י וכו'
(ברכות נו: יור"ד סע"ד-קא).

ברכות – נוהגין האבלים להדר כל יב"ח לברך
ברכת הוימן, שהוא תועלת להנשמה, וכן
מי שיש לו יאדרציט, המנהג שנותנין לו
כוס לברך בהמ"ז וזכות הוא למת בזה
(ס"ז ח"א קוס" ק"צ, ועיין סע"ט לו"ח
ק" ר"ח-ק"ח).

ברכות – עבדים ושפחות אין עומדין עליהם
בשורה, ואין אומרים עליהם ברכת אבלים
ותנחומי אבלים

(ברכות טז: יור"ד סע"ז-ח).

ברכות – עשרה נכנסים לבית האבל ואין אחד
מהם יכול לפתוח פיו לברך ברכת אבלים
ובא אחד וכו' (סע"ז-ז).

גדול הבית – אינו תלוי בדאוי לירש, אלא כד
מי שעיקר הבית תלוי בו (ת' הרשב"א
ק" תקל"ג, נוצח צ"י ק" סע"ה צד"ה).

גדול הבית – אם גדול המשפחה הולך עמו (עם
המת), אף אלו שבכאן אינם מונים אלא
משוקבר, וגדול המשפחה דהיינו דביתא
סמוך עליה וגרירי כולדו בתריה ל"ש אחי
ל"ש בן קטן, והוא שיהא בן י"ג
(יור"ד סע"ה-ק).

גדול הבית – אם היה במקום רחוק, אפילו בא
ביום השני מונה לעצמו שבעה ושלושים
מיום שבא (יור"ד סע"ה-ק"ח).

גדול הבית – אם מתה אשתו, נקרא הבעל גדול
הבית, ולכן אם באו אחיה ושאר קרובים
נגררים אחריו (יור"ד ק" סע"ה צ"ד
ק" צ"ז צ"ס ת' הרשב"א ק" תע"ח).

גדול הבית – אם נודע לו במקומו שמת לו מת,
אבל לא התחיל להתאבל ככלל, עד שבא
לגדול הבית, אם מונה עמו, או נימא

מנדוע לו במקומו אינו מונה עמו, יש
בזה פלוגתא בין האחרונים, ובשד"ח מ'
אבילות ס"י ע"ב כתב דנקטינן להקל דמונה
עמהם אפילו כשצעק ובכה בדרך אין זו
אבילות (עקרי הד"ט חיו"ד ק" לו קוס"ק
י"ח, ועיין נ"ט ס' סנוחות ד' ז'-אות ה).

גדול הבית – גדול הבית שבא ממקום קרוב, אינו
מונה עם הקטנים רק מונה לעצמו
(ירושלמי מ"ק פג-ה"ה, יור"ד סע"ה צ"ד
ק" ק"ג, חכ"א כלל קק"ז, לו"ז ה' אבילות
ק" תכ"ד, ה' סרס"ס כלל כ"ז דין ד).

גדול הבית – גם אשה הוה גדול הבית, וכ"כ
בס' צד"ח ד' אבילות ראשת המת היא
גדול הבית (ת' הרשב"א קימן תקל"ז).

גדול הבית – הא דמונה עם גדול הבית, דוקא
בלא שמע שמת עד שבא אצל גדול הבית,
אבל אם נודע לו ביום השני ודתחיל
דהתאבל, לא יקצר אבילותו בשביל שבא
אצלו (יור"ד ק" סע"ה-קט).

גדול הבית – הא דמונה עם גדול הבית, דוקא
כשבא למקום שמת שם המת או למקום
קבורה, אבל אם אינו לא מקום מיתה ולא
מקום קבורה אינו מונה אלא לעצמו
(יור"ד ק" סע"ה צ"ד ק" יח).

גדול הבית – הא דמונה עם גדול הבית,
הוא רק לקולא, אבל לא לחומרא, כגון
שמע ש"ק בשבת ולמירש נעשה רחוקה,
דאינה מונה רק יום אחד, ואותן שבבית
שמעו ביום כ"ח למיתה דהם צריכין לישב
ז' ואח"כ בא אצלן אה ביום השבת דלמירש
נעשית רחוקה, בזה אינו נגרר אחר גדול
הבית וא"צ לישב רק שעה אחת
(צ"ק ט"ז חיים לוי מ"ק ד' כ"ז).

גדול הבית – הא דקיי"ל דמונה עם גרה"ב, הוא
אפילו לא התחיל להתאבל ככלל, עד שבא
לגדול הבית, אם מונה עמו, או נימא
לעיר

לעיר שגדול הבית שם, והוא מקום מיתה או קבורה. אף ששב לביתו מונה עם גדול הבית, שד"ח מי אבילות אות ע"ו וסוים ולענין הלכה שמעתי מפי מגיד אמת שהרב מוהר"ד הלוי עשה מעשה כהנ"ל (ועיין סו"ת דברי נולכיל ח"צ קוסי' לו נוסח).

גדול הבית - היינו דביתא סמוך עליה וגירי כולו בתריה, ל"ש אח ול"ש בן קמץ, ובלבד שיהא בן י"ג שנה, והעיקר תלוי במי שהבית נשען עליו, הן בעסקים או במאכל ומשתה (ת' הרשב"א סי' תל"ט, וטור סינון סע"ה צקס סרץ גילוח, ועיין חכ"א כלל קסג-ק).

גדול הבית - יש אומרים דאפילו אם בא אחר ואין הגדול בבית, רק שהלך לצורך המת, אם חזר תוך ג' ימים הוי כאילו הוא בבית, והבא תוך ג' מונה עמהם וכו' (יור"ד סע"ה קס).

גדול הבית - מבואר בש"ע יור"ד סי' שעה ס"ח דאם בא ממקום קרוב שהוא י' פרסאות אל גדול הבית מונה עמהם, דין זה שייך גם כעת, שיש מסולת הברזל ואוירונים בן העלה הגאון ביר שאול שם, ובת' די מלביאל ח"ב סי' צ"ט, אך יש אחרונים מקילין בזה (הגהות לסו"ת צ"ס חיו"ד ת' סי' רכ"ז, וצו"ת סערי דעס חיו"ד סי' ל"ד, ועיין נוסח"ס ס"ק חיו"ד סי' קנ"א סכ"ז דצ"ס עוד לדדים להקל יס להתייר).

גדול הבית - מי שהוא דר ואוכל אצל חמיו ומתה אשתו חמיו הוא גדול הבית אם אם אוכל מזונות אצל חמיו דביתא סמוך עליה וגירי בתריה (חכ"א כלל קסג-ק).

גדול הבית - מי שמת לו קרוב, ולא ידע עד שבא למקום שמת שם המת, או למקום קבורה, אם ה' במקום קרוב שהוא מהלך י' פרסאות שאפשר שיבא ביום א', אפילו בא ביום

ה' אם מצא מנחמים אצל גדול הבית אפילו שנעדרו לעמוד, הואיל ומצא מנחמים עולה לו ומונה עמהם תשום ל' יום ואם לא מצא מנחמין מונה לעצמו וכו' (יור"ד סע"ה ק"ס).

גדול הבית - מי שמת לו קרוב ונודע לו במקומו מונה לעצמו משנודע לו, ואפילו בא אח"כ למקום המת אצל שאר הקרובים שהתחילו כבר להתאבל, לא יקצר אבולתו בשביל זה (יור"ד סי' סע"ה, צק"ד סי' ק"ק י"ג).

גדול הבית - קי"ל דאם בא אל גדול הבית ביום ז' אם מצא עדיין מנחמין אצלו מונה עמו, ואם בא ביום השבת בבוקר קודם הנץ החמה והוא יום ז' מונה ג"כ עמהם ובס' חקר הלכה הולק ע"ז (חידושי רמב"ם צו"ד קס).

גוסס - אומרים צידוק הדין עם יציאת נשמה וכשמגיע לדין אמת קורע האבל (יור"ד סי' סל"ט-ק).

גוסס - הגוסס הרי הוא כחי לכל דבריו, אין קושרין לחייו, ואין סבין ומדיחין אותו, ואין פוקקין את נקביו, ואין שומטין הכר מתחתיו, ואין נותנין אותו ע"ג חול ולא ע"ג הרסית, ולא ע"ג אדמה, ואין נותנין על כריסו לא קערה ולא מגרפה ולא צלוחית של מים ולא גרניר של מלה, ואין משמיעין עליו עיירות, ואין שוכרין חלידין ומקוננות, ואין מעמצין עיניו עד שתצא נפשו, וכל המעמץ עם יציאת הנפש ה"ז שופך דמים, ואין קורין ולא חולצין, ולא מספידין עליו ולא מכניסין עמו ארון לבית עד שימות, ואין פותחין עליו בצדוק הדין עד שתצא נפשו (אצל רמב"ם פ"א, סצט קנא: יור"ד סי' סל"ט-ק).

גוסס - העומד בשעת יציאת נשמה של איש או אשה מישראל חייב לקרוע ואפילו אם לפעמים עשה עבירה לתיאבון או שמניה לעשות

זה. וכן לא יזונו ממקומה וכן אסור לשון
מפתחת ביה"כ תחת ראשו כדי שיפרדה אבל
אם יש שם דבר שגורים עיכוב יציאת הנפש
בגון שיש סמוך לאותו בית קול דופק, בגון
חוטב עצים או שיש מלח על לשונו ואלו
מעכבים יציאת הנפש מותר להסירו משם.
האין בזה מעשה כלל, אלא שמסיר המונע
(יור"ד ס' סל"ט ס"א זרע"ח).

גוסס – ראוי לקבץ עשרה שידיו בשעת יציאת
נשמה ולא יעסקו ה' בדברים בטלים אלא
יעסקו בתורה ובתהלים ובשאר מזמורים
במסודר בספר מעבר יבק, ונוהגין להרליק
נרות בפני הגוסס (מכ"א כלל קכ"א ס"ט).
גלוח – אבל אסור לגלח שער, אחד שער
האשה ואחד שער זקנה ואחד כל שער
שבו ואפילו של בית הסתרים כל י' יום
(נור"ק יד, יר"ד סל"ח).

גלוח – אם המתין בפעם הראשון עד שיגער בו
חבריו יבול לגלח אח"כ עצמו בכל פעם
שירצה ואין צריך להמתין עוד הפעם עד
שיגער בו (יור"ד ס' ק"ז צח' רעק"א ס"ד).
גלוח – אם חל יום ד' של אבלות שלו בשבת
מותר לגלח בע"ש, שהוא יום ב"ט במקום
שאין מנהג ידוע, בן העלוי בשד"ח מ'
אבילות אות קפ"ט (ועין ירושלמי נור"ק
פ"ק פג-ס"ה וצ"ח ס"ה ס' ק"ב צח"ה וצ"ח
ס"ס קק"ו).

גלוח – אם פגע הרגל בתוך ל' אף ההרגל מבטל
ממנו גזירת ל' מ"מ לא מהני גערה ואם
פגע רגל אחר ל' מ"מ בעיני גערה
(יור"ד ס' ט"ז צח"ה רעק"א כלל ק"ד ועין
צו"ק מא"ה ס' י"ד דיוקל צפג"ז
הרגל צח"ה ל' וגערו בו חבדיו ועין פ"ח
יור"ד ס' ט"ז סק"ג).

גלוח – אם שמע שמועה רחוקה על אביו ואמו
אע"ג דביטל ממנו גזירת ל' מ"מ גזירת ל'
נוהג ואסור בתספורת עד שיגער בו
חבריו

לעשות מצוה בשביל מורה (יור"ד ס' טג-
סס). ועל קמן הלומד מקרא צריך ג"כ לקרוע
(ט"ז ס"ס סק"צ) וקרועה זו סגי בקרועה
מועטה ואפילו מן הצד או בשולי הבגד
קס"ע ס' קלד קו), ואפילו החזיר פניו בשעת
יציאת נשמה חייב לקרוע כיון שיכול לראות,
ובל מי שאינו יכול לראות אע"פ שהוא
בבית אחד עם המת אינו חייב לקרוע
(פ"ח ס"ס סק"ג).

גוסס – יזהרו העומדים שם שלא יצא שום אבר
ממנו דיוק למטה, כי כל אבר שיצא הוין
למטה בשעת מיתתו אינו נכנס עמו לקבורה
ולכן כתיב ביעקב ויאסוף רגליו אל הבטח
ולכן יתקנו המטה בענין זה, דהיינו שיעמידו
במאות סביב מטתו שלא יוכל להוציא ידו
או רגליו להוין ומ"מ אם לא עש כן והוציא
אבר אסור להחזירה שהרי אסור לזנוע
בגוסס (מכ"א כלל קכ"א ס"ט).

גוסס – כיון שנמרה אדם למות אין רשאי ליפרד
ממנו כדי שלא תצא נפשו והוא יחיד,
ומצוה לעמוד על האדם בשעת יציאת
נשמה שנאמר וכו' (יור"ד ס' סלט-ד).

גוסס – לאחר שמת מנוחין אצל הוטמן נוצה
קלה ואם אינה מתנדנדת בידוע שמה
ואז פותחין החלונות והאבלים אומרים צדיק
הדיון ובשמגיעים לברוך דיון האמת אומרים
בשם ומלכות, וקורעין בדיון שיתבאר בשי
ש"מ-סה (מכ"א כלל קכ"א ס"ה וקס"ג
ס' קל"ד ס"ה).

גוסס – מי שאמרו לו ראינו קרובך גוסס היום
שלשה ימים צריך להתאבל עליו דודאי
בבר מת (גיטין כח, יור"ד ס' סלט-קצ).

גוסס – מי שהוגוסס זמן ארוך ולא יוכל להפריד
אסור להשמיט דבר והבסת מתחתיו מכה
שואמרים שיש נוצות מקצת עופות שגורמין

הנותן בים דרך עיר א. רחוב ג. אבלים מח

(מ"ק יד. ורדכי מ"ק קס"י תתע"ה, וצ"י
י"ד ק"י ספט).

גלוח - על כל המתים מגלה לאחר ל' יום, על
אביו ועל אמו עד שיגער בו חבריו ואין
הרגל מהני, אם פגע קודם שיגער בו חבריו,
ושיעור גערה יש בו פלוגתא, ונוהגין בני
חדשים, ובמקומות אלו נוהגין שאין
מסתפרין על ארץ כל יב"ח, אם לא לצורך
כגון שהכביד עליו שער או שהולך בין עו"כ
ומתנוול ביניהם בשערותיו דמותר לגלח
(מ"ק כז: יור"ד קל"ד).

גלוח - מה שאמרו שיעור גערה ג"ח, כתב הנובי
חא"ח ס"ד, דזה רק לאותן שמגלהים רק
שער ראשם, אבל לאלו שמגלהין זקנם
שיעור גערה זמן קצר יותר, וכ"כ בשו"ת
חת"ס ס"י שמ"ז דלבני אשכנז שרגילין לגלח
זקנם שיעור גערה ל' יום, ובשו"ת מהר"ם
שיק ס"י שע"א כתב דבמדינות שמגלהין זקנם
בב' או בני שבועות נמאסות השערות
הקצרות הצומחות בב' או בני שבועות ע"ש
הבראה - אבל אסור לאכול משלו בסעודה
ראשונה, אבל בשניה מותר אפילו ביום
ראשון, ומצוה על שבניו שיאכילוהו משלהם,
כדי שלא יאכל משלו וכו'.

(מ"ק כז: יור"ד סע"ח-ה).

הבראה - אבל מגדלה אין מברין אותו ואין אוגרים
לו תנחומי אבלים (יור"ד סע"ז-ז).

הבראה - אבל שלא שלחו לו (סעודת הבראה)
או שהוא יחידי בעיר, אין חייב לצער עצמו
שלא לאכול כלל וכו'.

(יור"ד ק"י סע"ח זמ"ז סק"ח).

הבראה - אין מוליכין לבית האבל, לא בטבלא
ולא באסקטלא, ולא בקנין א"א בסלים,
ואין אומרים ברכת אבלים במועד יכו'.

(מ"ק כז: טור י"ד תח).

הבראה - אין מברין האבל בע"פ ב"י בוי"ד סי'
שע"ח

חבריו, ואם בא לו שמועה על איז אחר
יב"ח, אינו נוהג אלא שעה אחת אף בגזירת
ל', ובאותו היום אמרינן מקצת היום כבלו
(יור"ד ת"ז-ה).

גלוח - הא דאמרינן עד שיגער בו חבריו אין
הפירש עד שיגער ויאמרו לו בפירש, אלא
שיגדל שערו עד שיהא משונה מחביריו
שראו לומר לו כמה משונה אדם זה (ח"י)
ה' חצילות קוק"י תמו, ועיין זרכ"י ק"י ק"ץ
סק"ג).

גלוח - הא דאמרינן שיעור גערה ג"ח, דעת
האחרונים דאותן ג"ח חשבינן מעת שגילה
ע"ע לפני האבילות, דאם גילה עצמו ל' יום
לפני האבילות א"צ להמתין רק ב"ח, ואם
גילה עצמו ב"ח מקודם, צריך לו להמתין
רק ל' יום (מ"ס ה' סע"ח ד' י' ח"ס כח).

גלוח - הא דמהני גערה חבירו, הוא רק אחד
ל' יום, אבל לא בתוך ל', וביום ה' מהני
גערה (יור"ד ק"י ק"ץ צח' רעק"ח
ק"ה, פכ"ט ח"ח ק"י קל"ז צמ"ז סק"ז).

גלוח - ישב לגלח, ואמרו לו מרת אביו, הרי זה
משלים ראשו, אחד המגלה ואחד המתגלה,
ומה שהספד גומר, היינו בדליכא ספר אחר
במתא (ירושלמי פ"ק דשנא יור"ד ק"י ק"ץ ז).

גלוח - כל אותם שאמרו מותר לגלח בחו"מ, אם
אירעו אחד מאלו קודם האבילות, ונכנס
מיד תוך האבל אסור לגלח, אבל אם אירעו
אחד מאלו ותכפרו מיד שני אבילות זה
אחר זה מגלח כדרכו וכו' ואפילו תוך ז' וכו' (מ"ק יז: יור"ד כ"ג-ג).

גלוח - כשם שאסור לגלח כל ל' יום, כך אסור
ליטול צפרנים בכלל, אבל בידיו או בשיניו
מותר, אפילו תוך שבעה וכו'.

(מ"ק יז: יור"ד ק"ץ-ז).

גלוח - מותר לגדולים לספר לקטנים שמת אביהם

מט הנותן בים דרך עיר א' רחוב ג' אבלים

שע"ה, בה"ט בא"ח סי' תע"א סק"ט בשם רש"י, וצ"ע ממ"ש הפרמ"ג דאברהם אבינו נפטר בע"פ ועשה יעקב אבינו תבשר של עדשים לנחם את יצחק אביו (לוי"ח ק"י תע"ז צנ"ז ס"ק ג' וס"א סק"ד).

הבראה – אין מברין על הקמן אא"כ הוא בן שלשים או קום ליה ביה שכלו לו חדשיו (סצת קלו. יור"ד ק"י סעמ"ו).

הבראה – אין מברין על שמועה רחוקה (יור"ד סעמ"ד סעמ"ז).

הבראה – אם לא הברוהו ביום ראשון שנמשך עד הלילה, מותר לאכול משלו ואין צריך הבראה (רמ"א צו"ד ק"י סעמ"ג).

הבראה – אם רצה האבל שלא לאכל ביום הראשון, מותר לאכל משלו אפילו סעודה ראשונה, ואם רצה האבל להתענות באותו היום מותר, והרבינו נתנאל התענה ביום קבורה, ובלילה ה' סועד משלו (יור"ד ק"י סעמ"ג, ועיין ס"ך פס סק"ד).

הבראה – אשה שאירעה אבל אין לאנשים להברותה, אבל נשים מברין, ואשה נשואה שאירעה אבל, אינה יכולה לאכול סעודה ראשונה משל בעלה (יור"ד סעמ"ג).

הבראה – בחוה"מ חנוכה ופורים מברין רק הקרובים, ויכול לאכול סעודת הבראה על השלחן ולישב על הספסל, ויש מהאחרונים שכתבו שלא להברות בביצים, כדי שלא להרבות בטיני אבילות וכ"כ החב"א בקונטרס ט"ז סי' ב' (יור"ד ק"י תל"ה, לוי"ח תקנ"ח, תניא רצתו ק"י קח).

הבראה – בראשונה היו מוליכין בבית האבל עשירים בקדחות של כסף, ועניים בכלי נוצרים וכו' (מו"ק כז).

הבראה – בראשונה היו משקין בבית האבל עשירים בזכוכית לבנה וכו' (מו"ק כז).

הבראה – העדשים מאכל צרה הם ואבל, תדע דך, כשנהרג דבל היו אבותיו אוכלין על אכלו מאכל עדשים כאכל ובצרה (פד"ר"א פל"ח).

הבראה – ויזר יעקב נזיר, א"ל מה טיבו של נזיר זה, א"ל שמת אותו זקן וכו' (צ"ר סג"ט).
הבראה – ישראל אוכלים מאכל עדשים כאכל וצרה על בהמ"ק ועל גלות ישראל וכו' (פד"ר"א פל"ח).

הבראה – כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו זו הובריא ורבנן אמרי זו ביקור חולים וכו' (צ"ר נט"ז).

הבראה – מברין בחוה"מ והוא שלא יברו ברחבה אלא קרוביו של מת, ולא יברו האבל בתוך ביתו אלא על מסות זקופות, לפי שאין כפיית המטה ברגל כלל (לוי"ח תקנ"ז-ח).

הבראה – מי שיש לו סופר או שכיר, אם אוכל בשכרו ואירעו אבל, לא יאכל סעודה ראשונה משל בעל הבית, אבל מי שזן עני או יתום או לבנו ולבתו בלא תנאי ואירעם אבל יכולים לאכול סעודה ראשונה משל בעל הבית (יור"ד סעמ"ג).

הבראה – מי שמת ביו"ט אפילו ביו"ט ב', אין מברין אותו במוצאי יו"ט וחוה"מ הואיל ואדחי אדחי (עקרי הד"ע חלו"ח ק"י כו לוח ו).

הבראה – מי שמת לו מת וקבר אותו בלילה מברין אותו בלילה ואם לא אכל בלילה מברין אותו ביום שאחריו וכו' (ת' כוז"י חיו"ד ק"י לח, פ"ת ק"י סעמ"ג סק"א).

הבראה – מי שנקבר בערב שבת סמוך לחשיכה קודם ביהש"מ, יש מי שאומר שמברין אותו אז, ולי נראה כיון שאין חובה מוב שלא

נ הנותן ביום דרך עיר א רחוב ג' אכלים

אומרים גם בל"ג בעומר, ובימים שלאחר ר"ח סיון עד שבועות, ובת"ב ובערב ר"ה קודם חצות היום (יור"ד ק"י תל-סו ח"מ ק"י ת"כ צ"ח, קלס"ע ק"י קלמ-יד).

הלוית המת - אין אב ואם הולכים אחר בניהם הראשון שמת לבה"ק אבל על בניהם השני הולכין אעפ"י שהראשון חי נפל (יור"ד סע"ד ס"ח, וצ"ד קק"ח).

הלוית המת - אין מוציאין את המת סמוך לק"ש כל שאין שהות להוציאו לקברו קודם שיגיע זמן קר"ש, ואם התחילו אין מפסיקין כדי לקרות, ויש להמתין מלקברו עד שיוכלו לשער שכבר התפללו רוב הקהל ואין הילוך בזה בין קר"ש של שחרית לקר"ש של ערבית, ויש מקילין בשל ערבית הואיל וזמנה כל הלילה

(יור"ד ק"י סכ"ח-כ).

הלוית המת - אם קוברין את המת בלילה, אין אומרים קדיש ולא צדוק הדין בבית הקברות (ח"מ ק"י ת"כ ס"ג, יור"ד ק"י תל"א ס"ו).

הלוית המת - אפילו במקום שאינו צריך ללוות את המת צריך לעמוד מפניו (טור צ"ח סי' ע"ב, יור"ד ק"י סכ"ח-כ).

הלוית המת - ארון העובר ממקום למקום אם שלדו קיימת צריכין ללוותו כמו בשעת הוצאת המת (נור"ח כה. יור"ד ק"י סכ"ח-כ).

הלוית המת - בכל המתים הממהר להוציא משהו ה"ז משובח, אבל על אביו ועל אמו ה"ז מגונה אא"כ ה"י ע"ש או עיו"ט, או שה"י גשמים מזלפים על משהו (נור"ח כה. יור"ד סכ"ח-כ).

הלוית המת - ביו"ט הראשון מותר ללוות הך התחום, וביו"ט ב' אף חוץ לתחום וחוזרין למקומם

(ח"מ מקכו ק"י וצ"ח רנ"ע נפלאו ק"י טז). הלויית

שלא להברותו או מפני כבוד השבת וכן נוהגין (יור"ד ק"י סע"ח-ה).

הבראה - מי שנקבר סמוך לערב מותר לאכל בלילה משלו וא"צ להברתו (רד"ב ח"א ק"י תכד).

הבראה - מנהגנו במי שצריך למנות שבעה אחר הרגל, וכן אם שמע ש"ק בשבת, כיון דנדחה יום ראשון שוב אין מברין אותה ואפילו היבא דעולה לו למנין ד' כגון במקום שעושין ב' ימים ואין מברין בשבת (יור"ד ק"י סע"ח ק"ח צ"ח ח"א ע"י צה"ט ס"ס קק"ו).

הבראה - מקום שנוהג להברות בבשר ויין ומיני מטעמים עושים, ומברין תחילה בכצום או בתבשיל של עדשים וזכר לאבילותה ואח"כ אוכלים כל צורכן (יור"ד סע"ח-ט).

הבראה - סעודת הבראה צריך להיות בביצים או בעדשים, והביצים יהיו מבושלים היטב וקרים, וצריך להברותו גם בלחם, ואפילו לשתות טהע או קאפע אסור משלו קודם הבראה (צ"ח טז: פד"ח פ' לה, ח"מ ח"מ תקנצ-סה, לח"פ לקלס"ע ק"י קל"ו י, ועיין קד"ח ספקפק חס סת"י זכ"ל חכ"ל לענין זה).

הבראה - על החכם מברין הכל בחול המועד בתוך הרחבה, בדרך שמכרין את האכלים שהכל אכלים עדיו (נור"ח כה. ח"מ ק"י תקנצ-ט).

הלוית המת - אחד מן האכלים מתחיל הצור תמים פעלה, ואם אין שם אבל המופלא אשר שם מתחיל, ובימים שאין אומרים בהם תחנון אין אומרים צדוק הדין, לכן אין אומרים בע"ש לאחר חצות היום, וכן בעיו"ט, אבל בערב ר"ח וערב הנוכח וערב פורים אומרים גם לאחר חצות היום, ועל ת"ח

הנותן בים דרך עיר א' רחובג. אבלים נא

הקברות המת - בהרבה מקומות נוהגין שהאבל ביום זה בקומו מאבלו הולך לבה"ק ללות הנשמה. אבל אם יום זה הוא בר"ה או חנוכה ופורים אין הולכין (כלכו ה' חזק פ"ג ק"י קיד, ועיין ז"י קו"ס סנ"ד, ועיין נג"א חו"ח ס"י תלמי סק"ה).

הלוית המת - בכפר קמן אין שואלין שלום זה לזה כשהמת בעיר, וכ"ש שאין שואלים בשלום כשיש מת על בית הקברות, אבל כשאין מת שם שואלין ברחוק ד' אמות מן הקבר (חזק רצתי פ"א יור"ד ס"י סנ"ג ק"ג, ובס' צית לחס יהודה צה"ג ס"ג יור"ד ס"י סנ"ג כתב דהאיכנא נוקלין צזה סטלוס סלנו לא נוקרי סאילת סלוס סלסס).

הלוית המת - המלוה את המת אומר לו לך בשלום. (רנז"ס פ"ד נה" חזק ה"ד).

הלוית המת - המלוים את המת ד' אמות צריכין להמתין עד שיתעלם מעיניהם (עיין סד"ח נ"י חזקוה חות ק"ץ).

הלוית המת - הרואה את המת ואינו מלוה אותו עובר משום לועג לרש ובר נודוי הוא ולכל הפחות ילנו ד' אמות (צרכות יח. יור"ד ס"י סס"א-ג).

הלוית המת - חכם ואלוף וגאון שמת, מבניסין אותו לבה"מ ומניחין המטה במקום שדיו דורש, וסופדין אותו שם, וכשמוציאין המטה סופדין אותו עד בית הקברות, וביום זה עולין לבה"ק ומבקרין אותו, וכן ביום ל' ותבנית יב"ה מבקרין ומשכיבין אותו (ר"ל שאומרים הוצרה ותפלה בעבירה), ואם חל יום ז' בר"ה אינו הולך לבה"ק ולא לקטן, והיינו לפי המנהג שלהם שהולכים על הקברות ביום ז' על כל מת. (יור"ד ק"י סנ"ד ס"ב. ומכ"א כלל קנה-יח).

הלוית המת - יש דמנוע מלצאת נשים לבית

הקברות אחר המטה, ובסחות מו' נשים אין חשש

ר"י צסס הזוהר צפ' ויקהל יור"ד סנ"ג-ז).

הלוית המת - כבודו של חכם להוציאו דרך הפתח ולא לשלשלו דרך גנות ובמטה ראשונה ולא לשנותו ממטה למטה

(נו"ק כה. יור"ד סנ"ג-ג).

הלוית המת - כלה שמת אביה אחר בעילת מצוה ביום המהרת לא תלך בתו ללויה כיון שהוא רגל דידה משמע מכאן דבאביו של חתן כה"ג צריך החתן ללך ללויה ובשד"ח מ' אבילות אות רט"ז כתב בשם הרבה אחרונים דגם חתן אל ילך

(יור"ד ס"י סנ"ג צפ"ט סק"ג).

הלוית המת - כשבאים לבית הקברות, מי שלא ראה את הקברים ל' יום צריך לברך אשר יצר אתכם בדין וכו' ואח"כ אומרים אתה גבור וכו' (חו"ח ס"י רכ"ד-ק"ג).

הלוית המת - כשמגיעים עם המת לערך ל' אמה מן הקבר יעמדו עמו כל ד' אמות, כדי שיעמדו ז' פעמים כנגד ז' מעמדות, שהם כנגד ז' הכלים שבקהלת, וז' מדורי גיהנם וז' דינים החולפים על המת וישהו מעט שם שזה קצת כפרה להמת, וביום שאין אומרים תחנון אין צריכין להעמיד בי או אין הדין קשה (לשון סקס"ע

ק"י קל"ט-יב, ועיין יור"ד ס"י סכ"ח ס"ג).

הלוית המת - מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת, למאן דמתני לאחרים אין לו שיעור, אפילו יש עמו כמה אלפים מתבטל בשבילו, למאן דקרי ותני דהיינו שקרא ושנה ועדיין לא שנה לתלמידים וכו' ורא דעכשיו מן הסתם מבטלים שאין לך אדם מ' ישראל בזמן הזה שאינו במקרא או במשנה (כתובות י"ז, יור"ד סס"א-ב).

הלוית המת - מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת, למאן דמתני לאחרים אין לו שיעור, אפילו יש עמו כמה אלפים מתבטל בשבילו, למאן דקרי ותני דהיינו שקרא ושנה ועדיין לא שנה לתלמידים וכו' ורא דעכשיו מן הסתם מבטלים שאין לך אדם מ' ישראל בזמן הזה שאינו במקרא או במשנה (כתובות י"ז, יור"ד סס"א-ב).

הלוית המת - מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת, למאן דמתני לאחרים אין לו שיעור, אפילו יש עמו כמה אלפים מתבטל בשבילו, למאן דקרי ותני דהיינו שקרא ושנה ועדיין לא שנה לתלמידים וכו' ורא דעכשיו מן הסתם מבטלים שאין לך אדם מ' ישראל בזמן הזה שאינו במקרא או במשנה (כתובות י"ז, יור"ד סס"א-ב).

הלוית המת - מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת, למאן דמתני לאחרים אין לו שיעור, אפילו יש עמו כמה אלפים מתבטל בשבילו, למאן דקרי ותני דהיינו שקרא ושנה ועדיין לא שנה לתלמידים וכו' ורא דעכשיו מן הסתם מבטלים שאין לך אדם מ' ישראל בזמן הזה שאינו במקרא או במשנה (כתובות י"ז, יור"ד סס"א-ב).

הלוית המת - מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת, למאן דמתני לאחרים אין לו שיעור, אפילו יש עמו כמה אלפים מתבטל בשבילו, למאן דקרי ותני דהיינו שקרא ושנה ועדיין לא שנה לתלמידים וכו' ורא דעכשיו מן הסתם מבטלים שאין לך אדם מ' ישראל בזמן הזה שאינו במקרא או במשנה (כתובות י"ז, יור"ד סס"א-ב).

הלוית המת - מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת, למאן דמתני לאחרים אין לו שיעור, אפילו יש עמו כמה אלפים מתבטל בשבילו, למאן דקרי ותני דהיינו שקרא ושנה ועדיין לא שנה לתלמידים וכו' ורא דעכשיו מן הסתם מבטלים שאין לך אדם מ' ישראל בזמן הזה שאינו במקרא או במשנה (כתובות י"ז, יור"ד סס"א-ב).

הלוית המת - מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת, למאן דמתני לאחרים אין לו שיעור, אפילו יש עמו כמה אלפים מתבטל בשבילו, למאן דקרי ותני דהיינו שקרא ושנה ועדיין לא שנה לתלמידים וכו' ורא דעכשיו מן הסתם מבטלים שאין לך אדם מ' ישראל בזמן הזה שאינו במקרא או במשנה (כתובות י"ז, יור"ד סס"א-ב).

הלוית המת - מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת, למאן דמתני לאחרים אין לו שיעור, אפילו יש עמו כמה אלפים מתבטל בשבילו, למאן דקרי ותני דהיינו שקרא ושנה ועדיין לא שנה לתלמידים וכו' ורא דעכשיו מן הסתם מבטלים שאין לך אדם מ' ישראל בזמן הזה שאינו במקרא או במשנה (כתובות י"ז, יור"ד סס"א-ב).

הלוית המת - מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת, למאן דמתני לאחרים אין לו שיעור, אפילו יש עמו כמה אלפים מתבטל בשבילו, למאן דקרי ותני דהיינו שקרא ושנה ועדיין לא שנה לתלמידים וכו' ורא דעכשיו מן הסתם מבטלים שאין לך אדם מ' ישראל בזמן הזה שאינו במקרא או במשנה (כתובות י"ז, יור"ד סס"א-ב).

הלוית המת - מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת, למאן דמתני לאחרים אין לו שיעור, אפילו יש עמו כמה אלפים מתבטל בשבילו, למאן דקרי ותני דהיינו שקרא ושנה ועדיין לא שנה לתלמידים וכו' ורא דעכשיו מן הסתם מבטלים שאין לך אדם מ' ישראל בזמן הזה שאינו במקרא או במשנה (כתובות י"ז, יור"ד סס"א-ב).

הלוית המת - מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת, למאן דמתני לאחרים אין לו שיעור, אפילו יש עמו כמה אלפים מתבטל בשבילו, למאן דקרי ותני דהיינו שקרא ושנה ועדיין לא שנה לתלמידים וכו' ורא דעכשיו מן הסתם מבטלים שאין לך אדם מ' ישראל בזמן הזה שאינו במקרא או במשנה (כתובות י"ז, יור"ד סס"א-ב).

הלוית המת - מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת, למאן דמתני לאחרים אין לו שיעור, אפילו יש עמו כמה אלפים מתבטל בשבילו, למאן דקרי ותני דהיינו שקרא ושנה ועדיין לא שנה לתלמידים וכו' ורא דעכשיו מן הסתם מבטלים שאין לך אדם מ' ישראל בזמן הזה שאינו במקרא או במשנה (כתובות י"ז, יור"ד סס"א-ב).

הלוית המת - מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת, למאן דמתני לאחרים אין לו שיעור, אפילו יש עמו כמה אלפים מתבטל בשבילו, למאן דקרי ותני דהיינו שקרא ושנה ועדיין לא שנה לתלמידים וכו' ורא דעכשיו מן הסתם מבטלים שאין לך אדם מ' ישראל בזמן הזה שאינו במקרא או במשנה (כתובות י"ז, יור"ד סס"א-ב).

נב הנותן בים דרך עיר א. רחוב ג. אבלים

ק"ל צנו"ל-צ"ח ק"ל סס, ועיין ת' חמ"ס
(יור"ד ס"י סכה).

הלוית המת - צריכין לזוהר מאד דבל יתראו
הנשים עם האנשים כשהולכין לבית הקברות,
ומכ"ש בחזרתן כי יש ח"ו סכנה בדבר
(יור"ד סג"ק-צ"ג, ועיין צ"י צסס זס"ק פ'
ויקסל).

הלוית המת - תינוק בן ל' יום גמורות, יוצא
בגלסקמא שהוא נסר רחוב קצת הניטלת
באנפיים (ר"ל בורעות) ומנהגנו שנושא בתוך
סל או ערבה תחת המלבוש ועומדין עליו
בשורה, בן יב"ח יוצא במטה, ויש מקומות
שבפחות מב' שנים מוציאין אותו עד בית
המהרה כנ"ל, ומבית המהרה עד הקבר
במטה, וכל היוצא במטה רבים מצהיבים
עליו, וכל הניכר לרבים רבים מעסקים
בו, ושאינו ניכר לרבים, אין רבים חייבים
להחמק בו (מו"ק כד, יור"ד
ס"י סג"ה, ומכ"ל כלל קנה-כ"ח).

הלוית המת - תינוק בן ל' יום מוציאין אותו
בחיק לבית הקברות ולא בארון, ונקבר
באשה אחת ושני אנשים, אבל לא באיש
אחד ושתי נשים משום יחוד, ואין עומדים
עליו בשורה, ואין אומרים עליו ברכת
אבלים ותנחומי אבלים, ואפילו אי קים
לן שכלו לו חדשיו

(מו"ק כד, יור"ד ס"י סג"ק-ד).

הלוית המת - תינוק שמת בתוך ל' יום צריכין
לכל הפחות ג' ללותו (רס"י קידושין
פ ע"ג, עיין יור"ד סג"ד, ועיין צ"ח ז"ת ונא"ר
יור"ד ס"י סכ"ג).

הלוית המת - תינוק שמת קודם שנימול מדין
אותו עד קברו בלא ברכה משום תקנות
הפושעים, שהקב"ה מעביר הערלה מן
הקטנים ונותנה על פושעי ישראל וקוראין
לו שם לזכר שירחמו מן השמים ויהי
בתחיה

הלוית המת - מפני דרכי שלום חייבין ללוות
גם מת עו"ב, או חסיד עו"ב, דקיי"ל חסיד
אוה"ע יש להם חלק לעוה"ב, ואם הוא
משרי או"ה יש עוד חיוב משום שלום
מלכות לילך לביתו וללותו עד הקבר
(יור"ד ס"י סס"ז צנא"ר הגולה סל, סד"ח
ו' חצילות לות קי"ז).

הלוית המת - מת בעיר כל בני העיר אסורין
במלאכה, שכל הרואה מת ואינו מלווהו
עד שיהא לו כל צורכו בר נידוי הוא,
ואם יש חבורות בעיר שכל אחת מתעסקת
ביומה מותר ביום שאינו יומה, כד"א שלא
בשעת הוצאתו אבל בשעת הוצאתו הכל
בטלים (מו"ק כז, יור"ד סג"ג-ק"ח).

הלוית המת - מת בע"פ מוטב לאכול קודם ואח"כ
יוצאו המת, ואם התחילו להוציאו אין
מפסיקין לאכילה, ואם לא יוכלו אח"כ
לאכול חמץ יאכלו בשר ודגים וכיוצא בו
(זר"ח תנוג, צמג"ל קק"ג, חכ"ל כלל
קנה-סל"ג).

הלוית המת - עיר שיש בה ב' מתים, מוציאין
את הראשון ואח"כ מוציאין השני, ואם היו
מלינים הראשון מוציאין השני, חכם ות"ח
מוציאין החכם, ת"ח וע"ה מוציאין ת"ח,
איש ואשה מוציאין האשה מפני שקרובה
לבית הניווול, הוציאו הראשון וקברוהו, אין
אין עומדין עליו בשורה, ואין אומרים עליו
ברכת אבלים, ולא תנחומי אבלים עד
שיוצאו השני, הוציאו השני וקברוהו באים
ועומדים בשורה, מנחמים ופוטרים את
הרבים, ואין מנחמים שני אבלים כאחד
אא"כ ה' כבודם שוה וקילוסן שוה
(מו"ק כז, יור"ד ס"י סג"ד-ח).

הלוית המת - עכשיו המנהג שאין אבל הולך
לבית הקברות ולא לבית האכל כל ז' אבל
על מתו יוצא ללותו (יור"ד ס"י סג"ג

הנותן בים דרך עיר א רחוב ג. אבלים נג

שהמת מונח בו חשוב כד"א (י"ד ס"ד) כש"ך ס"ק י"א.

הספד — הכלה מספידין אותה בין במעשה אביה בין במעשה בעלה (אבל רבתי פ"ג, י"ד ס"ד ס"ז).

הספד — המחיתך והמסורס והנפלים ובן ח' וכן בן ט' מת והע"כ והעבדים אין מתעסקין להספיד וללוות (אבל רבתי פ"א, י"ד ס"ד ס"ח).

הספד — העם העוסקים בהספד, כל זמן שהמת מוטל לפניו נשמעים אחד אחד וקורין את שמע ומתפללין. אין המת מוטל לפניו. הם יושבים וקורין והאונן יושב ודומם. הם עומדים ומתפללין והוא מצדיק עליו את הדין ואומר: יהי מלפניך ד' אלוקי שתגדור פרצותינו ופרצות עמך בית ישראל (ברכות י"ט, י"ד ס"ד ס"ב).

הספד — חכם ואלוף וגאון שמת, מכניסין אותו לביד"מ ומניחין המטה במקום שהי' דורש וסופדין אותו שם וכשמוציאין המטה סופדין אותו עד בית הקברות, וביום ה' עולין בביד"ק ומבקרין אותו וכן ביום ל' ותכלית יב"ח מבקרין ומשכיבין אותו ר"ל אומרים הזכרה ותפלה בעדו, ואם חל יום ז' ברי"ח אינו הולך לבית הקברות ולא בקטן (י"ד ס"ד כ, וצ"ה"ג סט).

הספד — חכם שמת בית מדרשו בטל, וסופדין אותו כל ז' אבל שאר מדרשות עוסקים בתורה אפילו בשעת ההספד, ואחר ההספד אין תלמידיו מתקבצים בבית מדרשו, אלא מתחברים שנים שנים ולומדים בבתיהם, ואין מניחין ס"ת על מטתו של חכם (מ"ק כב, י"ד ס"ד יח, חכ"א כלל קכ"ה-טז).

הספד — יורשים שירשו ממון המת ואינם רוצים לפרוע שכר הספידן מוציאין מהם בע"כ דהספידא יקרא דשיכבא הוא (סנהדרין מז: י"ד ס"ד כ, חכ"א כלל קכ"ה).

בתחית המתים, ואין עושין כן אפילו ביו"ט שני דאסור לקבור ביו"ט נפלים דאפילו למלטלו אסור. (יור"ד ס"י טנג, וחק"א כלל קכ"ה-כז).

הלוית המת — תינוקות של בית רבן אין מתבטלין כלל להוצאת המת. (ירושלמי סביון הראש ומדכ"י פ"ג דמ"ק, ט"ע יור"ד ס"י טס"א ס"א).

הספד — אב ב"ד שמת כל בתי מדרשים שבעיר בטלין, והרגילין להתפלל בביד"מ משנין מקומם (מ"ק כב, י"ד ס"ד ס"ח).

הספד — אדם גדול שמת בפסח שני אין מספידין עליו (י"ד ס"י מא צה"ג יד ט"א).

הספד — אין אומרים בפני המת אלא דברים של מת כגון צורכי קבורתו והספד, אבל שאר כל דבר אסור והני מילי בדברי תורה אבל במילי דעלמא לית לן בה (ברכות ג, י"ד ס"ד טז).

הספד — אין עושין שני הספדים בעיר א' א"כ יש כדי לספר שבחיו של זה ושבחיו של זה (אבל רבתי פ"א, י"ד ס"י ט"ז ס"ז).

הספד — אין עושין שני הספדין בעיר אחת א"כ יש שם רוב עם ליחלק לשנים ויהיה בכל ההספד עם כדי צרכו (אבל רבתי פ"א, י"ד-יד).

הספד — אם הגיע שמועה ממת אחר יב"ח אין להספידו ואין חודש העיבור בכלל כי לא נזכר שנה רק יב"ח (י"ד ס"י ט"ז ס"ז ס"ה).

הספד — בני עשירים ובני חכמים מוסיפין קצת על מעשיהם משום כבוד אבותם (בר"ה כ"א רבתי, י"ד ס"ד ה, וצ"ך סק"ד).

הספד — דבריו של מת מותר אפילו בדברי תורה אפילו תוך ד' אמותיו וכן נהגו לדרוש באגדות ופסוקים אפילו תוך ד"א בפני המת ויוצאין מענין לענין עד שמגיעין לספר שבחיו של מת מעסק תורתו והסידותו ויותר מדות טובות שהי' בו וכל החדר

הנותן בים דרך עיר א רחוב ג. אבלים נד

הספד — כל ל' יום לפני המועד, אסור להספיד על המת שמת לו מלפני ל' יום קודם המועד, ואפילו אם יש לו הספד בל"ו כגון שמת לו מת בתוך ל' שמותר לספדו אפילו מת ערב הרגל, אסור להספיד עמו על המת שמת לפני ל' יום קודם המועד (מ"ק ת. א"ח תקנו-ג).

הספד — כשאין אומרים צ"ה אין אומרים שבהו של מת דהא נמי מרגיל ההספד כשמזכיר שבהו וא"כ אסור לדרוש עליו אלא לחכם בפניו ומכש"כ ב"ר ט דאסור ונ"ל דאין בזמנינו דין ת"ח שיוודע הלכה בכ"מ (א"ח תקנו כנגד סק"ת, ועיין ב"ר ס' תג).

הספד — כשם שמספידין על האנשים כך מספידין על הנשים כראוי להם, ונספדות בין האנשים וחכמים, ובמקום שרגילין להשכיר מקוננות להספיד, חייב להשכיר מקוננות על אשתו ואם לא רצה בא אביה ומשכיר ומוציא ממנו בע"כ (בריימא בבל רבתי, י"ד ט"ז ס' ד-ז).

הספד — מה שאנו נוהגים בתשלים השנה לספוד המת ולהזכיר נשמתו אינו בכלל הספד ומותר לעשותו בתוך ל' לרגל שעי"פוסקים האבילות שלובשים אחר כך לבנים (א"ח תקנו ס"ה, ובמג"א סס סק"ב).

הספד — מותר לומר פסוקים ודרשה לכבוד המת בתוך ארבע אמותיו או בבית הקברות (מ"ק טז, י"ד ס' ט"ז ס' ט"ז).

הספד — מי שבא לו שמועה בתוך ל' יום קודם הרגל מותר לספדו ואע"פ שהיא רחוקה דה"ל כאלו מת תוך ל' יום, דהמרידות קבועה כבר בלבו בלא ההספד (א"ח תקנו-ד וט"ז סק"ב).

הספד — מי שצוה שלא יספידוהו שומעין לו אבל אם צוה שלא לנהוג עליו ו' וגזירת ל' אין שומעין לו ונדול הדור שצוה שלא יספידוהו

המיקל שלא לשמוע לצואתו לא הפסיד והג' בעל נוב"י הספיד את הג' בעל פני אף שצוה שלא להספידו, ובשד"ח מ' אבילות ס' צ' כתב, דהספד שקודם הקבורה יכולין לומר עליו ולא ישגיחו בצואתו (סנסדרין מו: י"ד ט"ז ס' ט"ז, ופ"ט סק"א, ועיין ח"מ ס' רכג סק"ט בסמ"ע).

הספד — מספידין בני עניים בני המשה ועשירים בני ששה, שעני מצטער על בנו יותר מעשירים לפי שאין לו שמחה אחרת בני זקנים כבני עניים, וצדוק הדין וקדיש יש מקומות שאומרים עליהם משעברו ל' יום ויש מקומות שאין אומרים עליהם עד שיהי' בן יב"ח (בריימא בבל רבתי, י"ד ס' ט"ז ס' ד-ז חכ"א כלל קנ"ז).

הספד — מספידין ת"ח ונשותיהם בבדיה"ג ובדי"מ אבל לא שאר העם (מגילה גח, י"ד ט"ז ס' ט).

הספד — מצוה גדולה להספיד על המת כראוי ומצותו שירים קולו לומר עליו דברים המשבירים את הלב כדי להרחיק בכ"י ולהזכיר שבהו ואסור להפליג בשבחו יותר מדאי, אלא מזכירין מדות טובות שבו ומוסיפין בהם קצת רק שלא יפליג ואם לא די' בו מדות טובות כלל לא יזכיר עליו, וחכם וחסיד מזכירים להם חכמתם וחסידותם וכל המזכיר על מי שלא די' בו כלל או שמוסיף להפליג יותר מדאי על מה שהי' בו גורם רע לעצמו ולמת (שבת קכ: ברס"ו: סב, י"ד ס' ט"ז ס' ט).

הספד — נשיא שמת כל בתי מדרשות שבכל מקום שמספידין אותו בטלים ואחר ההספד אין נכנסים לבית המדרש, אלא מתחברים ב' ב' ולומדים בבתיהם, וכל בני העיר מתפללים בבית האבל בין בחול בין בשבת חוץ מקריאת התורה בשבת ושני וחמישי שקורין בבדיה"ג וכו' (מ"ק כב: י"ד ט"ז ס' יח)

הנותן בים דרך עיר א רחוב ג. אבלים נה

הספר — תינוק שיודע לישא וליתן מספידין אותו במעשה עצמו ואם אין לו מעשים מספידין אותו במעשה אבותיו ואם אין להם מעשים מספידין להם במעשה קרוביו (אבל רבתי פג יו"ד סי' ס"ד ו').

הספר — מאמרים ומדרשים על הספרים עיין בעיר "ה" רחוב "הספר" ובעיר "מ" רחוב "מיתה" ותמצא סך תרכ"ה מאמרים ומדרשים הדרושים לכל הפציהם.

יודיו — אם יש ב' חולים א' צדיק וא' רשע ושניהם נוטים למות וקורין לא' שילך לומר יודיו עמהם ילך קודם אל הרשע דהרשע נהוץ יותר להתודות (חכמת שלמה ליו"ד סי' ס"ח) יודיו — נטה למות אומרים לו התודה ואומרים לו הרבה התודו ולא מתו הרבה שלא התודו ומתו ובשכר שאתה מתודה אתה חי וכל המתודה יש לו חלק לעוה"ב ואם אינו יכול להתודות בפיו יתודה בלבו ואם אינו יודע להתודות אומרים לו אמור מיתתי תהא כפרה על כל עונותי וכל הדברים אין אומרים לו בפני ע"ה ולא בפני נשים ולא בפני קטנים שמא יבכו וישברו לבו ובבלי" סק"א בשם סי' הזכרונות כתב המצוה גדולה להעיר להחולה על ענין הוידיו בזמן שהוא מיושב בדעתו ולא ימתינו עד דתקף ליה עלמא והחולה הזריו למצוה מקדים ומתודה בעוד כחו בו ודעתו מיושבת עליו (שם לב. יו"ד סי' ס"ח א. ועיין חכ"א כלל קנ"א-יב):

יודיו — סדר יודיו שכ"מ מודה אני לפניך ד' אלקי ואלקי אבותי שרפואתי ומיתתי בידך יה"ד מלפניך שתרפאינו רפואה שלימה ואם אמות תהא מיתתי כפרה על כל החטאים ועונות ופשעים שחטאתי ושעויתו ושפשעתי לפניך ותן חלקי בג"ע וזכני לעוה"ב הצפון לצדיקים ואם רוצה להאריך בוידיו יוה"כ דרשות בידו

יו"ד שלח"ב ועיין בר"י נתיב כ"ח סדר התפלה באריכות ואם היא שבת או יו"ט ויש בו סכנות היום שמא ימות בשבת ויו"ט מותר לו לומר וידיו (ש"ח אכילת מערכתו אור"ב).

חוב — מצוה על הורש לפרוע חוב אביו וכופן אותו בכך כמו שכופן אביהם בד"א וכו' אבל אם לא ירש כלום מאביו אין חייב לפרוע חוב אביו ואפילו מצוה ליכא. ובס' מ"ש ד' מז אות ג הביא בשם המדרש תלפיות דיש למת צער גדול כשהייב לאדם ואין בניו פורעים החוב ובערוך השלחן לחו"מ סימן קצ"ב כתב דמדות חסידות הוא שהבנים ישלמו חובות אביהם (חו"מ סי' קצ"א)

חוב — ראובן שמת וחייב מעות לשמעון יכול שמעון לעכב קבורתו עד שישלמו לו חובו ואם שמעון הוא קרובו של ראובן בני המשפחה מוחזין בידו שלא לעכב קבורתו שלא לגולו וכו' (חו"מ סי' קצ"ב ברמ"א ועיין בפ"ט שם סק"ג)

חוב — ראוי לומר לחולה קודם שימות אם יש לשום אדם חוב עליו או אם יש לו על שום אדם כדי שלא יתגלגל ולא תבא עליו שמש שאם לא תתן לו תבא בגלגול עליו כדי להחזיר חובו (ק"א מלח"פ יו"ד סי' ס"ח מוצא בס' מ"ש).

חיבוט הקבר — כל איש שאוהב את הצדקות אוהב את התוכחות אוהב גמ"ח מכנים אורחים ומתפלל בכונה אפילו דירתו בחו"ל אינו רואה דין חיבוט הקבר ואפי' דין של גיהנם אינו רואה (ס' חסידים סי' לב)

חיבוט הקבר — מי שנקבר יום ו' עש"ק אחר ה' שעות ביום זה שעות בכלל אינו רואה חיבוט הקבר כי קדושת השבת מפרידה ממנו בלי צער שפתי רננות מאמר ג' פ' מ"ב בשם האר"י ובת' רדב"ז סי' ק"ח כתב

הנותן בים דרך עיר א רחוב ג. אבלים נ

המדה מיד סמוך למיתתו ולשימו בארון שלם נקוב מלמטה אחר המדה (י"ד ס') סכב צפ"ט סק"ג צסס ת' חת"ס, ח"א ס' סכב ועיין ת' כ"ב י"ד ס' ר"א, ועיין כ"י אוקן להג' מוהר"ז ס"ג).

טהרת המת — יחופו ראשו ויסרקוהו במסרק בדרך החיים ויטלו צפרני ידיו ורגליו ויטהרו אותו במתן ובנקיות בין אצבעות ידיו ורגליו כדי שיבא בטהרה למנוחה כמו שה' רגיל לילך בכל עש"ק לביהב"ג (י"ד ס') סכב צד"מ סק"א והגהות פריש"ה סק"א, ועיין חכ"א קונטרס ת"מ ו שר"ך לזהר לגז' ראשו שמוזכר בגמרא ובמכ"ס (בפוסקים).

טהרת המת — ישפכו עליו ט' קבין, ואין צריכין שיהי' כולם מכלי אחד דוקא אלא גם משני כלים או מג' מצטרפין, רק שהשני יתחיל ליצוק בעוד שלא הפסיק הראשון, וכן השלישי בעוד שלא הפסיק השני, וגם אם מערה מכלי אחד לא יפסיק הקיולה ומתוך ד' כלים אפילו שופכים בפעם אחת אין מצטרפין (עיין מג"א ס' תרו סק"ט ומט"א סס אות יא וקש"ע ס' קלז ס"ג).

טהרת המת — לאחר שטהרו את המת לא יניחו אותו באותו מקום שטהרוהו אלא ישביכוהו בנגד הפתח לפניו מן הבית, ואין מהפכין הדף שטהרוהו עליו כי יש סכנה בדבר (קלש"ע ס' קלז ס"א).

טהרת המת — מה שנוהגין לכפוף אצבעותיו של מת ולתת געפועלעך בידיו יש מקור למנהג זה בירושלמי ר' ירמ' מפקיד אלבשוני חוורין הפיתן אלבשוני בגרסיי יהבין מסנאי ברגליו וחוטרא בידו יחבני על סיטרא אין אתא משיחא אנא מעתד וכו' (ירושלמי כלאים פ"ט הל"ג וב"ר פ"ג-ג, ועיין ת' כ"ט ח"ד ק"י קע"ה).

טהרת המת — מרחיצין במים חמין כל גופו

דלא ינצל מחיבוט הקבר כ"א במת סמוך לשבת ונקבר עם המדומי חמה, לא במת בבוקר ושדו אותו עד סמוך לשבת גם מנונה להתחכם נגד ד' להצילו מעונש (ועיין בזה"ק פ' נשא דף קטו ע"ב בסופו, ועיין צס' חסידים ס' תשל"ל).

חיבוט הקבר — קשה דין חיבוט הקבר מדינה של גיהנום, שאף צדיקים גמורים ויונקי שדים ונפלים נידונים בו חוץ ממי שמת בע"ש והדר בא"י (משבי אות ח ממדרש ר"י בן פריך ועיין ראשית חכמה שער היראה פ"ב ס"ג ובזה"ק פ' ויחי ס' לו סק"ז).

טהרת המת — אחר המדה יפזרו עפר א"י על הבר"ק, ואח"כ על הלב ואח"כ על העינים ועל המוח במקום הנחת תפילין, ואם א"א להשיג עפר א"י יקחו עפר מקרקע ביהב"ג או ביה"ד, וטוב אם יהי' ממקום מעמד הש"ן ויאמרו יהי' שיהי' במקום עפר א"י, וטוב שהבן ישים עפר א"י על העינים (נראה הג' מהרש"ק מבראדי).

טהרת המת — אחר שפיכת ט' קבין מורפין ביצה עם יין ביחד, ומורפין הביצה בקלופתה לרמוז שגלגל הוא חוזר בעולם ומרחיצין בו ראשו ומה שנוהגין באיזה מקומות שכל אחד לוקח מעט ומוזה על המת אין זה נכון ויש לבטל מנהג זה כי זה דומה להוקות העמים אלא ירחצו בו ראשו (עיין י"ד ס' סכב ס"ד ובקש"ע ס' קלז ס"ד).

טהרת המת — אם ישימו על עיני המת ועל טיבורו ועל מילתו מעפר א"י נחשב כאלו הוא קבור בא"י ממש (מ' חלפיות ענף ח"י). טהרת המת — במקום שאין מניחין לקבור המת עד אחר מ"ח שעות עפ"י פקודת המלכות ורובם מתנוולים ועי"ז אין רוצים להתעסק עמו למדהו ולהלבישו מותר לעשות

הנותן בים דרך עיר א רחוב ג. אבלים נז

לתוך קברו. אם לא יצא ממנו דם פושטין בגדיו ומטהרין אותו ומלבישין אותו תכריכין כשאר מתים. וכן מי שנמבע במים פושטין בגדיו ודינו כשאר מתים ויש מקומות נוהגין לקבור גם הנמבעים בבגדיהם ודיכוי דנהוג נהוג (י"ד ס"י סמך כס"ך סק"א וס"י סק"ג. עיין קלש"ע ס"י קלז ס"ט).

טהרות הרוג — אם מצאו ישראל הרוג יקברוהו כמו שמצאוהו בלא תכריכין ולא יחלצו בו אפילו מנעליה והטעם כדי להעלת הטהרה ולנקות נקם מן הרוצח. וגם משום שמא נבלע בבגדיו רביעית דם שהנפש יוצאת בו אבל למעלה מבגדיו בורכין אותו בסדין שקורין שקורין אותו סובב (י"ד סימן סס"ד, וס"א כלל קנ"ו ס"י).

טהרות הרוג — מי שהוכה ע"י קנה שריפה (נעוועהר בלע"ז) ודמו שותת דרך כניסה ויציאת העופרת מע"ל ומת בע"ש סמוך לחשיכה ונקבר ביום א' ובינו בינו יצא הדם ונגרר בקרקע הבית ומלבושיו — מן הדין צריכין קבורה כל המלבושים שנתלכלכו בדם בין בעורנו חי בין שלאחר המיתה. וגם את העפר ששם נפל שדוד בעת ההכאה וכו' (עקרי סד"ס חיו"ד ס"לז א"ת י).

טהרות הרוג — מי שמת בדרך ע"י הקור והשלג או שנמבע במים במלבושיו פושטין מלבושיו ומטהרין ומלבישים אותו בתכריכין כיון שאין בו פצעים ולא יצא ממנו דם. (טו"ד סוס"י סמך כס"ח ועיין כס"ך ע"ס סק"א).

טהרות הרוג — מי שנהרג ע"י רעם אם נמצא רושם מכה וחבלה בגופו דאפוקי דמים אוי נדון כהרוג ובאם לאו אז דינו כשאר בני אדם. י"ד ס"י שס"ד בפ"ת סק"י. ואם מת על מטתו בדרך כל הארץ ואחר כ' או ג' שעות שתת לו דם מנקביו מחוטמו או

וראשו ומנקין אותו היטב בין אצבעות ידיו ורגליו ובכל מקום וחופפין את ראשו וסודקין וגוזזין שערות ראשו ונוטלין צפורני ידיו ורגליו (ובמדינתנו אין נוהגין זאת) וצריכין ליהדר שלא יהפכו את המת על פניו שהוא דרך ביוזן אלא יטו אותו על צדו ואח"כ על צדו השני לאחר שנקו אותו היטב שופכין עליו מ' קבין מים דהיינו שמעמידין את המת על הקרקע או ע"ג קש ושופכין את המים על ראשו שירדו על כל הגוף (עיין י"ד ס"י סמך ס"ה וס"א ק' מ"מ א"ת ו' ובקלש"ע ס"י קלז ס"ב).

טהרת המת — מי שנפל ויצא ממנו דם אלא שפסקו פשטו את בגדיו וחי' אח"כ איזה ימים ואח"כ מת מטהרין אותו ועושין לו תכריכין ואעפ"י שהוא מלוכלך מדם שייצא ממנו אפילו הכי מטהרין אותו כי אין לחוש לדם שייצא ממנו בהיו אלא לדם שייצא ממנו בשעת מיתה היישינן שמה הוא דם הנפש או שמה נתערב בו דם הנפש (ט"ך וס"י ס"י סמך ס"א כלל קנ"ו וקלש"ע ס"י קלז ס"י).

טהרת המת — מי שנפל מאליו ומת. אם יש פצעים בגופו ויצא ממנו דם. וא"כ יש לחוש שמא נבלע דם הנפש בבגדיו ובמנעליו לכן אין מטהרין אותו אלא קוברין אותו בבגדיו ובמנעליו רק למעלה מבגדיו בורכין אותו בסדין שקורין סובב. ונוהגין לחפור בקרקע שנפל שם אם יש שם דם וכן בקרוב לו וקוברין עמו את כל העפר שיש בו דם. ודוקא בבגדיו שהיו לבוש בהם קוברין עמו אבל אם נבלע מן הדם על שאר בגדים שאינו מלוכלך בהם. וכן אם הניחוהו על כרים וכסתות ועדיין הדם יוצא אינן צריכין קבורה אלא יכבסו היטב עד שלא ישאר בהם רושם דם והמים ישפכו

הנותן בים דרך עיר א רחוב ג. אבלים נח

ברית מילה של בנו ביום ההוא פטור מלהתענות דיו"ט שלו הוא (א"ח תקס"ט ס"ט ברמ"א ובט"ז סק"ה).

יאהרצייט — אם מת ביום ראשון דר"ח אדר שני יתענה לשנה הבא ביום ראשון דר"ח אדר ראשון ולא בכ"ט בו דלעולם אדר ראשון עומד תחת אדר שני (א"ח ס"י תקס"ט בגמ"א סוס"ק כ).

יאהרצייט — אם מת בשנת העיבור באדר הב' מתענה ג"כ בעיבור באדר הב' ואם כשמת ה' שנה פשוטה אז צריך להתענות בשנהם (א"ח תקס"ט ס"ז יור"ד ס"ח ט"ז).

יאהרצייט — אם שכח לומר קדיש ביום היאהרצייט של א"א יאמרנה ביום שנזכר ובכל שנה יקבל ע"ע לומר קדיש גם ביום שלפני מיתת א"א (מ"ט ד' כ"א אות י"א בט"ס עקרי הד"ט).

יאהרצייט — בלילה שביום המחרת ידעו לו יאהרצייט אין לו לאכול בסעודת חתונה שיש שם מזמזמי חתן וכלה ויש בה שמחה אבל בסעודת ברית מילה ופדיון הבן וסיום מסכת מותר (יר"ד ט"א ס"ג ברמ"א בפ"ט סק"ח).

יאהרצייט — חודש השון לפעמים הוא מלא דהיינו שיש לו ל' יום ואז ר"ח כסלו שלאחריו ב' ימים יום ראשון דר"ח הוא יום ה' של השון ושייך לו יום ב' דר"ח הוא יום א' של כסלו ולפעמים הוא חסר דהיינו שאין לו אלא כ"ט יום ור"ח כסלו שלאחריו אינו אלא יום אחד ומי שמת ב'ר"ח כסלו כשהיה רק יום אחד אזי בשנה שיהיה ר"ח כסלו שני ימים יחזיק את היאהרצייט ביום ב' דר"ח שהוא יום ראשון של חודש כסלו שגם המיתה היתה ראשון בכסלו ואמנם מי שמת ביום ראשון דר"ח כסלו כשהי' ר"ח ב' ימים הנה בשנה שר"ח כסלו אינו רק יום אחד יש להסתפק מתי יחזיק את היאהרצייט אם כ"ט חשון כיון שמת

מלמטה לא דייקן ליה כדון הר"ג דלא היישינן לדם היוצא אחר מיתת שר"ח מ' אבילות אות ק"מ וכ"כ בפ"ת יור"ד ס"י שם"ד סק"ו. אבל אם מצאו בשעת מיתתו הרבה דמים וחתוכת שחורים וסלקו המטה שהי' שוכב עליו וכל ימי חליו לא נראה ממנו אפילו טיפת דם רק שעה או ב' קודם מיתתו נשמע שיצא ממנו דם דרך בית הרעי עם צואה אז צריך לכבס הדם ואפילו אם הוא ספק אם יצא בשעת יציאת נשמה וכן אם הוא ספק אם יצא אחר המיתה יש לקברו רק מחמת שמעורב בצואה אין לקברו בביה"ק משום יקרא דשכבו ויקברוהו במקום אחר ויזהרו שלא יהי' רביעית של תורה במקום אחר מחשש שלא ילך בהן על אותו מקום (מ"ט ד"א אות י"ב).

טהרות יולדת — כתב הש"ך ביו"ד ס"י שם"ד סק"א שהוא ראה בכמה קהלות דנוהגין לטהר כל יולדת ולהלבישה תכריכין ולהלביש בגדיה למעלה מהתכריכין ולמעלה מהן הסדין והדמים שיצא ממנה יקבצו אל כלי וישפכו לקרן זווית של קברה ובאופן שלא ילכלכו המת אלא יעמיקו שם בקרן זה והבגדים או חתיכת בגד שרחציה וקניחו בהם הדם ונבלעו בהן ישימו על הארון ובאם הבגדים טובים או הכרים והכסתות נתלכלכו בדם בשעת מיתה יכבסו אותן וישפכו המים בקברה ואין לה דין יולדת רק אם לא פסקו המים קודם שמתה אבל אם פסקו קודם שמתה אף שקורין אותה בשם יולדת מ"מ הרי כשאר נשים (י"ד ס"י ט"ז בט"ז סק"א חכ"א כלל קמ' אות י"א מ"ט ד"א אות י"ב).

יאהרצייט — אם חל מיתת אביו או אמו בשבת המנהג שאין מתענין כלל וכן בשאר ימים שאין אומרים בהם תחנון וכן אם אירע לו

הנותן בים דרך עיר א רחוב ג. אבילם נמ

יאהרצייט מותר לו לעלות לתורה בשבת שבתוך ז' וכן בשאר חייב כגון אם אשתו יולדת וכדומה. דאליב הו"ל אבילות פרהסיא (יור"ד סי' ת צפ"ט סק"ה)

יאהרצייט -- מי שמת אביו או אמו ב"ה ניסן ל"א בכ"ט באדר שאחריו מקצת היום ככלו. אלא צריך לנהוג דברים האסורים ב"ב חודש עד שיכנס ר"ה ניסן ונהגו להוסיף עוד. היום שמת בו האב או האם לנהוג בו דין יב"ה ואפילו חל אותו היום בשבת נהג בו דין יב"ה אבל אם השנה מעוברת. דמותר ליכנס לבית המשתה לאחר יב"ה אין נהג דין יב"ה ביום שמת בו אב או אם. אע"פ שאומר קדיש וברכו דמאחר דכבר הפסיק מאבילותו שוב אינו חוזר לאבילותו והיינו דוקא בשאר מיני אבילות אבל לאכול בסעודה של שמחה ומשתה אסור בכל שנה ביום שמת בו אב ואם (יור"ד סי' ט"ז ס"ג וס"ד סק"ג).

יאהרצייט -- מי שמת אביו בשנת העיבור בערב ר"ה אדר שני שהוא כ"ט לחודש אדר ראשון יתענה בשנה פשוטה בכ"ט באדר ולא בכ"ט שבט (יור"ד סי' ת"ב צפ"ט סק"ו)

יאהרצייט -- מי שמת אחר ערבית ועוד היום גדול. בין שהוא בימות החול בין בע"ש לעולם חשבינן ליממא לקבוע יאהרצייט ביום שעבר (יור"ד סי' טע"ה צפ"ט סק"ו)

יאהרצייט -- מי שמת ביום שמת בו אביו ואמו אסור לו לאכול בסיום מסכתא (יור"ד סי' רמו צ"ד ס"ק כו)

יאהרצייט -- מצוה להתענות בכל שנה יום שמת בו אביו ואמו כדי להתעורר לתשובה לפשפש במעשיו באותו היום ולהתחרט עליהם ועיי' יזכה את אביו ואמו שיתעלו בן עדן ולערב בתפלת המנחה ואומר עננו כמו בכל תענית יחיד ואם התענה פעם

בסוף חשוף או כיון דבגדרים הולכים אחר בנ"א יחזק את יאהרצייט ב"ה כסלו כמו שקורין אותו ויש לנהוג כן אם בשנה הראשונה הבא ר"ה כסלו הוא רק יום אחד יחזיק את יאהרצייט כ"ט חשוף וכן לעולם כשיהי' חשוף חסר ומ"מ אם גם למחרתו ביום ר"ה אין שם אבילים יש לו ג"כ לומר קדיש ולהתפלל לפני התיבה רק לא יסוג אחרים אבל אם גם בשנה הראשונה הבא ר"ה כסלו ב"מים וא"כ קובע את יאהרצייט לר"ה כסלו. ויחזיקו בן לעולם גם כשיהי' ר"ה רק יום אחד יחזיקו אז ב"ה (מג"א סי' תקסח סק"ב. בקש"ע סי' רמ"א ד).

יאהרצייט -- חתן שיש לו יאהרצייט אין מתענה בו ימי המשתה שלו (א"ח תקסח צטע"ט ס"ק יט ויור"ד סי' תב צפ"ט סק"ד).

יאהרצייט -- יאהרצייט הוא קודם להתפלל למוהל. גם במקום דנהגו המוהלים להתפלל ביום המילה אם אין הקהל מקפידין בזה (א"ח סי' כ"ג במג"א סק"ד).

יאהרצייט -- כהן שיש לו יאהרצייט וביום זה ניתן לו בן לפדות דעת הפ"מ ה"ב סימן צ"ה דהוא יפדה ואחר מברך ברכת היין ובפ"ת ב"ד סי' ת"ב סק"ד חולק על זה ודעתו כיון דהוי סעודת מצוה רשאי לאכול ואפילו אם נדחה הפד"ב מ"מ רשאי לאכול (ועי' בא"ח סי' תקסח צטע"ט תשובה סק"ט)

יאהרצייט -- מי שאינו יודע יום שמת בו אביו ואמו יברר לו יום אחד בשנה וידליק אז נרות ויאמר קדיש אך אל ישיג גבול אחרים אבל אם יודע באיזה חודש רק שבה באיזה יום אז מוקמינן אותו בחזקת ה' יום האחרון של החודש הוא יום יאהרצייט (יור"ד סי' טעו בק"א טל לח"פ. וחכ"א כלל קע"א-י"א).

יאהרצייט -- מי שהוא אבל תוך ז' ויש לו

הנותן בים דרך עיר א רחוב ג. אבלים ס

סוס"י מו' אר"ח סוס"י רס"א ב"ט"ו, ועיין מנ"א ס"י
רס"א סק"י, ועיין ב"ט"ו ס"י קנד סק"י).

יאהרצייט - נודהגן לילך ביום היאהרצייט על
קברי אבות ולהתפלל שם. וכן נודהגן
להתפלל בעד המתים ביום היאהרצייט
שלחם. ואם אינו במקום ששוכבים אבותיו
הולכין על שאר קברי ישראל להתפלל כי
סדנא דארעא חד הוא ועיין מתעוררים כל
הנשמות (סו"ט כ"ח חו"ד סס"י קע"ח, וקב
הישר פרק ע"א).

יאהרצייט - נודהגן שמי שיש לו יאהרצייט הוא
מתפלל מוסף לפני העמוד בשבת שלפניו
(מו"ק) ונדהגן בהרבה מקומות שמי שיש לו
יאהרצייט בשבוע זו הוא מתפלל ערבות
במוש"ק לפני העמוד, וגם הוא עולה
למפסיר, ויש מקומות שעושין אל מלא
רחמים בשבת שלפניו אף שחל יום
היאהרצייט ביום ב' או ה'.

יאהרצייט - ר"ח טבת הוא לפעמים רק יום
אחד דהיינו יום ו' דחנוכה, והוא יום ו'
דחנוכה אחד בטבת, יום ז' ב'טבת
ויום ח' ג' בטבת ולפעמים שני ימים,
ואז הוא יום ז' דחנוכה אחד בטבת ויום ח'
ב' בטבת, לכן מי שיש לו יאהרצייט
בימים אלו לא יטעה למנות לימי חנוכה,
כי צריך למנות לימי החודש (א"ח תקס"ח
ב"ט סק"י, קט"ע ס"י רכ"א סק"י).

בהן - אין הכהן מיטמא לאבר מן החי מאביו ולא
לעצם מעצמות אביו, וכן המלכט עצמות
אינו מיטמא להם אעפ"י שהשררה קיימת.
חסר ממנו כ"ש אפילו הוא מונח אצלו
אינו מיטמא לו. שאינו מיטמא אלא למת
שלם. ויש מי שאומר דה"מ כשחסר לאחר
מיתד אבל אם חסר ממנו אבר בחייו ומת
מיטמא לו אעפ"י שאינו שלם. וי"א שאינו

אחת, מסתמא ה"י דעתו להתענות כל ימיו
וא"כ הרי היה עליו כמו נדר שהוא מן
התורה וצריך להתענות לעולם, וכשהוא
הולך או שהוא בענין אחר שהוא צריך
לאכול צריך התרה, ואם פירש שאינו
מקבל עליו בנדר אינו צריך התרה (יור"ד
ס"י ת"כ-י"ג, א"ח ס"י תקס"ח ס"ח, וקט"ע סימן
רכ"א ס"א).

יאהרצייט - מתענין לעולם ביום המיתה ולא
ביום הקבורה, ואפילו בשנה ראשונה,
ואפילו מת בסוף היום לאחר שהתפללו
ערבית, אם עדיין הוא יום נקבע זה היום
ליאהרצייט, אך אם הקבורה נמשכה מיום
המיתה ג' או ד' ימים, יש להתענות בשנה
ראשונה ביום הקבורה, כדי שיעשה היאהרצייט
צייט בתשלום האבילות כיון דלא אפשר
בענין אחר, ומשנה ראשונה ואילך יתענה ביום
המיתה, ובשנים מהרש"ם ח"ג ס"י ר"ה אות ה'
העלה דבכל אופן גם בנדר חקקה הקבורה כמה
ימים לעשות היאהרצייט ביום המיתה כמ"ש
בש"ת כנ"ח סוס"י מ"ד לדחות דברי המ"ב
והש"ך שהרי פוסקים מלומר קדיש בכלות
י"א חדשים כדי שלא ידא נחשוב כרשע
ואין לחלק בין רחוק כמה ימים לקרוב,
ושכן נמנו וגמרו האחרונים וכן נהג הלכה
למעשה (יור"ד ת"כ ב"ט סק"י, א"ח
ס"י קל"ב ב"ט סוס"י וס"י תקס"ח).

יאהרצייט - נודהגן להדליק נרות לפני העמוד
ביום היאהרצייט ונר גדול או עשירות
שידליק כל המל"ע, וטוב שיהי' משל שעוה,
וכשחל ביו"ט דעת האמרי אש בחא"ח
ס"י מ' שלא להדליק, אבל בס' ארה"ח
ס"י רס"א כתב בשם הכת"ס דמותר להדליק
גם ביו"ט ובביהכ"נ מותר בכל ענין, ואם
חל בשבת ושכה להדליק ונוכר בע"ש בין
השמשות מדליק על ידי עכו"ם (ת' מהרש"ל

הנותן בים דרך עיר א. רחוב ג. אבלים סא

מיטמא להרוג דמקרא חסר (י"ד ס')
שעג ס"ט).

כהן - אינו מוזר מליגע בטומאת נבילה ושרצים
וכן כתב הרמב"ם בפט"ז מה' טומאת
אוכלין ד"ט דאף כהנים ונזירים מותרין
להטמא בשאר טומאת חוץ מטומאת מת
(ר"ה טז. רש"י צטורות טז. צה"ט י"ד סימן
שסט סק"א).

כהן - אינו מטמא לקרוביו אלא עד שיסתום
הגולל דהיינו כסוי הארון בקבר ואם דעתו
לפנותו מותר לטמא לו לצורך עד שיסתום
גולל שני (י"ד ס' שעג-ו).

כהן - אלו הם הקרובים שמיטמא להם אשתו
נשואה שהיא כשרה אבל פסולה או
גרופה או ארוסה לא אונן ולא מיטמא
לה וכן היא לא אוננת ולא מיטמא לה
ומיטמא לאמו אפילו נתחללה ולבנו ולבתו
דקים ליה שכלו לו חדשיה או שהם
משלשים יום ואילך אפילו הם פסולים חוץ
מבנו ובתו משפחה או כותית ולאחיו
ולאחותו מאביו אפילו הם פסולים א"כ
הם בני שפחה או כותית אבל לאחיו
ולאחותו מאמו אינו מטמא וכן אינו מטמא
לאחותו ארוסה אפילו היא ארוסה לכהן
ולא לאנוסה ומפותרה אבל מטמא לאחותו
ארוסה שנתגרשה ובוגרות ומוכת ע"ן
ומיטמא לשומרת יבם אפילו אי כתב
בכתובתה אי מיתת בלא בנים תהדר
כתובתך לבי נשא (יבמות כב: ודף נ: י"ד
ס' שעג-ד).

כהן - אלמנה שנכנסה לחופה ולא נבעלה
ומתה קודם טהרתה כיון דכניסה לרשות
אינו מועיל לענין שיהא בעלה כהן מטמא
לה ממילא שאסור לו להתאבל עליה שלא
יבא ע"ז מבשול לענין טומאה (ת' חת"ס ס'
קמא מוצא בפ"ח אה"ע ס' כז סק"א).

כהן - אם הכהן אבל ואין כהן אחר בבדכ"ג
מותר לקרותו בשבת אבל בענין אחר
אסור אבל במקום דכהן רגיל לצאת מבדכ"ג
כדי לקרא ישראל במקומו א"כ גם כשהוא
אבל ליכא פרהסיא כולי האי אם יצא
מבדכ"ג ומ"מ אם אינו יוצא וקורין אותו אין
בכך כלום אבל בחול כה"ג אסור (י"ד ס'
ת' ס"א צרמא וס"י שפד-3 וצ"ח חת"ס ס' שגב
מוצא בפ"ח שס סק"ד).

כהן - אם יש כהן הולח שאינו יכול לצאת מביתו
כופין הקרובים להוציא המת מביתו כדי
שלא יעבור על דאורייתא (א"ח ס' ט"א
צמג"א סק"ד).

כהן - אם מובילים מת במסולת הברזל בעגלה
אחת מותר לכהנים ליסע בעגלות אחרות
הגם כי לפעמים עומד מסולת הברזל אצל
התחנה תחת גג וגם כשנוסע דרך נקבה
(מונעל בלע"ז). אזי מאדיר עליו ומביא את
הטומאה מטעם כי התא שהמת מונה שם
הוא מסוגר ואין רשאים לפתחו עד שיגיע
למקומו א"כ האודל מפסיק בפני הטומאה
ולא היו אודל זריק דלא שמי' אודל דמבואר
במשל"מ פ"א מה' טומאת מת דלא אמרו
כן אלא כשפורח באויר אבל כשמהלך ע"ג
קרקע אין לו דין אודל זרוק ועוד דדוקא
לענין מאדיל על הטומאה לא שמי' אודל
אבל לענין לחצוץ בפני הטומאה אף אודל
זרוק חוצץ (ת' תלפיות שנת תרס"א חות קכ"א
בסס ההג"ג מוואיטלען ז"ל צע"ח ס' מעשי למקד).

כהן - אסור להתטמא למת אף בעת שמיטמא
לקרוביו וכו' ודוקא לאחר שפירש ממתו
אבל בעוד שהוא עוסק במתו מותר
ליטמאות אף לאחרים (י"ד ס' שעג-ז ובש"ך
שס סק"ב).

כהן - אסור לכהן ליכנס לבית שיש שם גוסס

הנותן בים דרך עיר א רחוב ג. אבלים סב

אבל יאן צריכין להקיצו ולהגיד לו כששי גוסס, כמו שצריכין להקיצו בשיש מת, וכן אם הגידו לו והוא ערום מותר להמתין עד שילביש עצמו ואח"כ יצא, ואם הכהן רופא מותר ליכנס לביתו של גוסס לעשות לו רפואה אף אם יש רופא אחר שאינו כהן (יור"ד סי' טע"א וצ"ד סק"ד ובפ"ט ס"ס סק"א ועיין בת"ס חזק"ל סי' טלח).

כהן - אסור לכהן ליכנס תחת האוהל שהמת תחתיו ואפילו הוא גדול הרבה ואפילו לבית אחר, או לעליה אחרת הפתוחים לאותו בית בנקב שיש בו טפח על טפח, ובית לאותו בית עד עולם, ואם נכנס לוקה, ואם סתם הנקב כלו בדבר שאינו מקבל טומאה מותר ליכנס לבית האחר או לעליה, שהסתימה חוצצת בפני הטומאה, דמן התורה אוהל שיש בו חלל טפח על טפח מהור, דדוקא טומאה רצוצה ר"ל שאין בין המת ובין מה שעל גביו ובצדדיו טפח אויר היא בוקעת ועולה, אבל אם יש טפח על טפח אויר מהור על גביו, ואם סתם כל הנקב, אע"פ שלא ביטל אותו דבר להיות שם עולמית, אלא דכוונתו דלאחר שיוציאו המת יטלנו משם, אפ"ה חוצץ, אבל אם לא סתם כל הנקב, רק שמיעמו שלא יהי בחור ובחלון טפח, אם נתנו להיות שם עולמית ממעט וחוצץ בפני הטומאה, אבל אם דעתו ליטול משם הסתימה לא מהני המיעוט ואינו חוצץ, ודוקא אם סתם בדבר שאינו מקבל טומאה כגון באבנים או פשוטי בלי עץ בקסמים וכיוצא בזה, אבל אם הוא בלי אפילו דף הרחב קצת שיכול להניח עליו דבר דהוי כבית קבול, כיון שהוא מקבל טומאה אינו חוצץ בפנומאה, ולא הט מקרי סתימה אא"כ יכול לעמוד בלא

סמיכה דאם צריך סמיכה, לא מקרי אלא סתימת ארעי, ואם מניח באותו חלון או חור עצים ואבנים כ"כ הרבה עד שכותלי החלון מחזיקים אותם, זה ודאי מהני וחוצץ, ומותר לכהן להיות בבית הסמוך לו, אבל אם סתם בפשוטי בלי מתכות, כגון חתיכת ברזל אעפ"י שאינם בליים, אלא חתיכות חתיכות לא הוי סתימה כיון דמקבלין טומאה, אבל גולמי מתכות כגון חתיכת ברזל שקורין טשאבעס אינו מקבל טומאה וחוצץ בפני הטומאה, ואפילו סתם באבנים וכיוצא בו, אלא שסמך אותם בכלים כדי שלא יפלו, לא הוי סתימה, ונקב העשוי לאורה, כגון שפתחו לאויר שיעורו בפונדיון (אהלות פ"ג ו-ו יור"ד סימן טע"א, רמב"ם פ"ד מה' טומאת מת א, חכ"א כלל קט"ה, מג"א סי' תרכט סק"א).

כהן - אסור לכהן לקרב בתוך ד' אמות של מת או של קבר, ודוקא כשהמת מונה במקום קבועתו, אבל כשהוא במטה שמוציאין אותו ובעת אמירת צדוק הדין אף כשמעמידין אותו, אין שם קבועתו, ואין צריכין להרחיק כי אם ד' טפחים (יור"ד סי' טע"א צ"ד סק"ה, וקצ"ע סי' רכ"ח).

כהן - אסור לכהנים לילך על קברי צדיקים כמ"ש רש"י ז"ל ב"מ דף פ"ה: ד"ה מציין מערתא דרבנן שלא יבשלו כהנים לעבור עליהם ולהאדול שלא תאדע תקלה ע"י הצדיקים, הרי מפורש ברש"י ז"ל דכהנים מזהרים בזה (ועיין פ"ט חזק"ל סי' טע"ב סק"ב, ובת"ס מהר"ל סי' קן ועיין בטו"ט מהדו"ג ח"ב סי' רל"א).

כהן - אפילו כהן בעל מום מזהר מליטמא, אבל חלל וכהנת מותרין ליטמא, ודוקא חלל דאורייתא, אבל של דבריהם כגון שנולד מחליצה אסור לטמא, ואם הוא נולד

הנותן בים דרך עיר א רחוב ג. אבלים סג

מס' חליצה היו כהן גמור לכל דבר
(ספרא ריש אמות, יור"ד סע"ג-ב).

כהן — אפר השרופים אינו מטמא וצריך קבורה
ע"כ יכול הכהן לטמא עצמו למת שרוף
אפילו יש לו קוברין זולתו (שאלת יעב"ץ
ח"ב סי' קסט, ות' צ"י יור"ד סי' קנ"ט).

כהן — במדינתנו שנגות הבתים בולטין להוין
ברוחב טפה וקו"ל דרוחב טפה מביא את
הטומאה וא"כ זה הקצה מן הגג הוא אוחל
להביא את הטומאה לפי זה שני בתים
סמוכין זה לזה אם יש מת באחד מהם
הולכת הטומאה דרך פתח או חלון תחת
הקצוות מן הגגין שבולטין להוין, ונכנסת
גם לתוך הבית השני דרך חלון או פתח
פתוח ואסור לכהן ליכנס גם לתוך הבית
השני וכן אפילו כמה בתים הסמוכים זה
לזה (יור"ד סימן שט"ז, חכ"א כלל קנ"ט-י
קלש"ע סי' רב-ג).

כהן — ב' גגין שאינן נוגעים זה בזה, אע"פ שאין
ביניהם רק פחות מג' לא הוא חיבור
לטומאה, ולא אמרינן לבוד להחמיר, ואם
היו זה למעלה מזה, אע"פ שאין נוגעין
אמרינן הביט רמ"י פירש שאנו רואים כאלו
העליון נחבט ונשפל עד למטה ומאחר
שאם ה' נשפל עד התחתון ה' נוגע בו,
ע"כ הולכת הטומאה מזה לזה אבל אם יש
הפסק ביניהם אפילו כ"ש שוב אינה הולכת
הטומאה (יור"ד סי' ט"א-ד כהנ"ג).

כהן — דלת הוצצת בפני הטומאה והצורים
המחבורים לא מעכבי וגם יכול הכהן
לעשות דלת לפנים מדלת כדי שיוכלו
להביא לו איזה דבר, וטרם יפתחו דלת
הפנימית יסגרו החיצונה אמנם צריך לזהר
שצירי הברזל שעליה סובבת הדלת יהיה
תחילת עשייתם לקובעם בדלת, שאם
תחילת עשייתם לבלי כבר ירדה עליהם

טומאה ושוב אף שקבעם במחומר לקרקע
הרי הם בטומאתם, ודבר הנסמך בהם אינו
הוצץ, וכן אם הדלת עשויה בזכוכית
להביא אורה, ג"כ הוצצת, אף שכלי זכוכית
מקבל טומאה ואפילו מגבו מ"מ הא הנך
זכוכית לאו כלי קיבול ניהו ופשוטי כלי
זכוכית טהורים (ת' נז"י חור"ד סי' נ"א-ג,
מוכ"א בפ"ט יור"ד סי' שט"א סק"ט).

כהן — הא דאסור לכהן לקרב בתוך ד' אמות
של מת או של קבר היא מדרבנן שמא יגע
במתו, ולכן אם הקבר מסוים במחיצות
גבוהות י"ט, או בחרוץ עמוק י"ט, א"צ
להרחיק ממנו אלא ד"ט, ולכן מותר לכהן
לעמוד אצל הבית שיש שם מת, ומותר
ליגע בכותליו, ובלבד שלא יהא שם דבר
מאחיל עליו אבל הקבר אע"פ שבנוי
באבנים כיון שאין שם מחיצה גבוה י"ט
לא מקרי מסיימי מחיצות (סוטה מד. יור"ד
סי' שט"א-ה, חכ"א כלל קנ"ט-ד):

כהן — הכהן מזהר שלא ליטמא במת ולא לכה
טומאות הפורשות ממנו, ולא לגדל ולא
לדופק ולא לאבר מן החי שאין בו כדי
להעלות ארוכה אם ה' מחובר, ולא לאיץ
המיסך על הארץ וענפיו מובדלין זה מזה
וטומאה תחת אחד מהם ואין ידוע תחת
איזה, או אבנים היוצאים מהגדר וטומאה
תחת אחד מהם ואין ידוע תחת איזה, וכן
שדה שנחרש בו קבר ואין ידוע מקומו וכו'
(מיר נד. יור"ד סי' שס"א-ב).

כהן — הלכה למשה מסיני שהפתח אשר
עתידים להוציא דרך שם את המת מן
האודל אשר הוא שם, שעל ידי הוצאה
זאת תטהר האודל, אע"פ שהפתח הזה הוא
סתום מ"מ נדון כאלו ה' פתוח, ולכן אסור
לכהן שיעמוד שם תחת המשקוף אף על
פי שהדלת נעולה מבפנים, וכן אם יש שם

הנותן בים דרך עיר א רחוב ג. אבלים סד

החדר עד אחר הוצאת המת שדרי כל זמן שלא נפתח החדר, לא נכנס המומאה לתוכו וכשיפתח תכנס המומאה לתוכו (יור"ד סי' סע"א כס"ד סק"טו).

כהן — כהן שהוא ישן באוהל שיש בו מת שהמומאה נכנסת בו וא"א לסגור בעדו למנוע את המומאה. צריבין להקיצו ולהפרישו שילך משם, ואם הוא שוכב ערום אין להגיד לו אלא יקראו לו סתם שיצא בכדי שילבוש את עצמו תחילה דגדול כבוד הבריות, מ"מ לאחר שנודע לו מן המומאה אסור לשהות שמה עד שילבוש את עצמו אלא צריך לצאת מיד (יור"ד סי' סע"א ס"א כהנה ועיין בדגמ"ר ס"ס, ובהג' אמרי ברוך על הדגמ"ר).

כהן — כהן שנחתך רגליו ויש עליהן בשר באופן שמטמאין אסור לכהן להחזיקם אצלו כדי להראות אשר נעשה בו למען יוכמרו רחמים עליו. דאף באבר מדה"ה של עצמו מוזהר (ת' טוב"י חור"ד סי' רט מוכח בס"ת יור"ד סי' ססט סק"ג).

כהן — כהן שפרשו אבותיו מדרכי הצבור, אינו מיטמא להם ולא להדונו ביד, ולא למי שמאבד עצמו לדעת, ולא לספק, כגון שנתערב ולדה בולד חברתה, או ספק בן מ' לראשון או בן ז' לאחרון (סנהדרין מז. יור"ד סע"ג-ח).

כהן — כל אלו שמיטמא להם אפילו שלא לצורך, וי"א דוקא לצורך, ולסברא הראשונה אפילו מת בשבת שא"א לקברו בו ביום שרי לטמאות לו ולשמרו כדי שלא יהא מוטל בבזיון, ונכון להחמיר כסברא האחרונה שלא לטמאות רק לצורך קבורה ולהביא לו ארון ותכריכין, והגאון מליסא בסידור שלו כתב דבחול מותר להיות בבית שהמת בו שמצוה לטמא לו אף שאחרים עוסקים עמו דמ"מ צריך להיות שם

גג בולט מפה נגד הפתח מביא את המומאה לכל מקום שאפשר, כאלו היה הפתח פתוח, אך אם נפתח מצד אחר פתח או חלון שהוא ד' טפחים על ד"מ, אז לא נחשוב הפתח הסתום כאלו היה פתוח ומותר לכהן לעמוד שם אם אין המומאה יכולה להגיע אליו דרך הפתח או החלון הפתוח (יור"ד סי' סע"א ס"ד כהנה, וקט"ע סי' רכ"ו).

כהן — ובין דאמרינן סוף מומאה לצאת הוי כאלו יצאה, לכן יש מחמירים לכהנים לילך דרך שער העיר שסוף המת לצאת משם אלא ימתינו עד שיוציאו המת משם, ויש מתירין דס"ל דלא אמרינן סוף מומאה אלא באותו פתח שמוציאין תחלה מתוך האוהל, כיון דע"י אותו היציאה נסדר האוהל אבל לא בשאר פתחים, ובמקום שאין מנהג להחמיר המיקל לא הפסיד (יור"ד סי' סע"א כהנה ס"ד וחס"א כלל קכ"ט-יג).

כהן — יש אומרים דכהנים אסורים ליטמא להרב שנטמא במת, ויש מקילין וכן נהגו להקל ואין נזהרין מזה (יור"ד ססט-ח).

כהן — יש לו להיות זהיר מלידך על קברי עכו"ם אע"פ שיש מקילין נכון להחמיר, ומב"ש כשיש לחוש שגם מומר נקבר שם שהמומר דינו כישראל, וגם הולד שילדה מומרת מא"י דינו כישראל (יור"ד סע"ב ס"ב ועיין בעקרי הד"ט חור"ד סי' לה סוס"ק לט שכתב דמדינא צריך להסיר ממומא חוהל על מח כשיטת הסוס' סנהדרין י"ב).

כהן — כהן אבל אינו נושא את כפיו כל יב"ה אם הוא אבל על אביו ואמו, ועל שאר קרובים כל ד' יום (או"ח קכ"ח סי' תג, ובמג"א סק"טו).

כהן — כהן שהוא בבית, או בחדר שהמומאה נוגעת אליו, והוא נעול בדלת וחלונות, ונודע לו שהגיע המומאה אליו, אסור לצאת מן

הנותן בים דרך עיר א רחוב ג. אבילם סה

שאפשר שיצטרפו שום דבר לצורך ארון ותכריכין וכדומה הוי לצורך קבורה ומותר להיות שם (ברייטא באכל רבתי יור"ד ס"י טעג-ה וצפ"ט סס סק"ד).

כהן — כל האמור ב' כהנים שהבהן מטמא להם אבל מתאבל עליהם ואלו הן אשתו אביו ואמו וכו' ואם לא רצה מטמאין אותו בע"כ (מ"ק כז יור"ד טעג-ג וס"י טע"ד-ד).

כהן — כשיש מרתף בבית ויש למרתף פתח להוציאו לרה"י מותר להניח המת במרתף אבל אם אין למרתף פתח לרה"י אלא דרך הבית או שדעתו להוציאו דרך הבית א"כ סוף טומאה לצאת ואסור ואין הותר עד שידיא ג' תנאים (א) שידיא למרתף פתח או חלון לפחות ד' טפחים על ד"מ שזה הוא שיעור פתח להוצאת המת לצד הוי"ו דאל"כ הבית טמא מהמת סוף טומאה לצאת (ב) שלא יהיה שום גג או אוהל רחב טפה על אותו החור והדלת של המרתף דאל"כ הטומאה יוצאת מן החור וכן מן הדלת כיון שסוף טומאה לצאת משם ונכנס לתחת האוהל ומשם לבית וכן אם המת בעליה ויש שם פתח להוציא משם המת ויוציאו משם ואין אוהל על מקום אותו פתח בענין שלא תוכל לצאת ולכנס מן הצד תחת האוהל מותר לכהנים להיות בבית שתחתיו (יור"ד ס"י טע"א כט"ז סק"ז וכס"ד ס"קב וט"ו וחכ"א כלל קט"ז).

כהן — כשיש קורה מונחת על המבוי כמו שעושין לעירוב והוא רחבה טפה והגגין מאהילין עליה טפה מכאן וטפה מכאן א"כ באה הטומאה מן תחת הגג אל תחת הקורה והיא מביאה את הטומאה אל תחת גג הבית שמצד השני ומתפשטת בכל מקום שיש אוהל טפה עד המקום שיש הפסק וכן כשיש בין ב' בתים כיפה

בנויה בדרך שעושין לשער החצר הדין כן הוא ואע"פ שאין על הכיפה גג בולט מ"מ הרי באה הטומאה מתחת גג הבית לתחת הכיפה ואולם לפעמים בונים את הכיפה שיש לה כמו רגלים מן הקרקע ולמעלה וא"כ יש סתימה אצל כותלי הבתים אם אין עליה גג בולט והסתימה שמן הצד נמשך יותר מן הגג של מעלה בזה הענין אין מקום לטומאה שתבא כיון שיש קצת הפסק בלי אוהל ולפעמים יש בין בית לבית כותל סתימה בלי פתח אלא שיש עליה גג בולט והטומאה באה מגג לגג ויש תקנה לעת הצורך להסיר את הרעפים במקום אחד שיהיה קצת הפסק בלי אוהל טפה וצריכין להשגיח אם אין מהחומה עצמה בולט טפה בדרך שעושין לפעמים בליטה לחומה (יור"ד ס"י טע"א כט"ז סק"ט-ו וחכ"א כלל קכ"ט ס"א וקט"ז ס"י רב-ה).

כהן — כשם שהבהן מזהר שלא לטמאות כף מוזהרים הגדולים על הקטנים ודוקא לטמאותן בידים אבל אם הקטנים מטמאין מעצמן עיין באו"ח ס"י שמ"ג אי צריך להפרישן (יבמות קיד. יור"ד טעג-ה).

כהן — דמת מצוה יכול גם כהן גדול לטמאות ואפילו הוא נזיר והולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו ומצא מת מצוה הרי זה מטמא לו ומת מצוה נקרא כשמצאו בדרך או בעיר של עו"כ ואין לו קוברים וממקום שמצאו אינו יכול לקרות ישראל שיענהו ויבא ליטפל בו ולקברו וכו' (ברכות יט: יור"ד טע"ד-ה-ג).

כהן — מת בבית וכהן חולה וא"א לו לצאת מהבית כופין את הקרובים להוציא את המת מביתו שלא יעבור על דאורייתא (א"ח ט"א כע"א סס"ק יד).

הנותן בים דרך עיר א רחוב ג. אבלים סו

אלא יושבים ודוממים (מ"ק כג. יו"ד ס' טעח-י).

לימוד — אם רבים צריכים לו להתלמד מותר. ובלבד שלא יעמיד תורגמן, אלא יאמר לאחר, והאחר למתורגמן, והתורגמן ישמיע לרבים. ומלמדי תינוקות כשהם אבלים ג"כ יכולים ללמוד אחר ג' ימים עם התלמידים. דזה הוי בכלל רבים צריכים לו, דתינוקות של בית רבן הבל פיהם חשוב מלימוד הגדולים כדאמרינן במס' שבת אינו דומה הבל שיש בו חטא להבל שאין בו חטא, וכן אבל שיש לו בנים קטנים לא יבטלו מלימודם, שהרי אינם חייבים באבילות (מ"ק כא. יו"ד ס' טפד-א, קט"ע ר"ב-ג).

מאבד עצמו לדעת — איזהו מעל"ד, כגון שאמר הרי הוא עולה לראש הגג וראוהו שעלה מיד דרך כעס, או שהי' מיצר ונפל ומת ה"ז בחזקת שאיבד עצמו לדעת, אבל אם ראוהו חנוק ותלוי באילן או הרוג ומושלך ע"ג סיפו ה"ז בחזקת כל המתים ומתעסקים עמו ואין מונעין ממנו דבר (בריי"א באבל רבתי פ"ב, יו"ד ס' טמה-ג).

מאבד עצמו לדעת — אין לו חלק לעוה"ב (מוכח ממה שאמרו במס' גיטין טו: אם אטו טובעים בים אטו באים וכו').

מאבד עצמו לדעת — אין מתעסקים עמו לבד דבר ואין מתאבלין עליו ואין מספידין אותו ולא קורעין ולא חולצין, אבל עומדין עליו בשורה ואומרים עליו ברכת אבלים וכל דבר שהיא כבוד החיים (בריי"א באבל רבתי יו"ד טמה-א).

מאבד עצמו לדעת — אם אמר אעלה על הגג ואפיל עצמי וגם ראינוהו שעלה ואחר זמן מצאנוהו שם נפל ומת אמרינן שע"י סבה אחרת נפל, אבל ראינו שנפל אע"פ שא"א

כהן — קבר מומר מטמא בשל ישראל, ולכן אסור לכהן ליכנס לשם (ת' הרשב"א ס' קלד יו"ד ס' טע"ב ברמ"א).

כהן — תוך ג' ימים לא יצא כהן אבל לפדיון הכן אבל אחר ג' ימים מותר לו לצאת לפדיון הכן (יו"ד ט"ג בח"י רעק"א על ס"ג).

לימוד — אבל אסור בת"ת משום דכתיב פקודי ד' ישראלים משמחי לב ואבל אסור בשמחה ואסור בתורה נביאים וכתובים, משנה תלמוד הלכות ואגדות, אבל מותר לקרות באיוב ובקינות ובדברים הרעים שבספר ירמיה ובגמרא פרק אלו מגלחין דמיירי מדיני מנודה ואבל ובמס' שמחות ובספרי פוסקים מותר ללמוד הלכות אבילות, וגם בדברים שמותר ללמוד אסור לעיין קושיה או תירץ (מ"ק כא. יו"ד טפד-א-ה, א"ח תקנד קט"ע ר"ב-א ועיין בשו"ת חכ"ז ס' ק).

לימוד — אבל יכול לפסוק איסור ודיותר ליחיד השואל אותו אם אין אחר אלא הוא וצריכין לו אבל אסור לומר הלכה לתלמידיו וכן נוהגין אע"פ שיש מקילין (יו"ד ס' טפד-א בהגה).

לימוד — אבל כל שבעה לא יאמר פ"טום הקטורת, וגם לא יאמר סדר מעמדות, ובפרק איזהו מקומן לא יאמר יהי רצון כאלו הקרבתי וכו' דאבל אינו משלה קרבנותיו וכשעושה הבדלה במוצאי שבת לא יאמר פסוקי שמחה שקודם לה, אלא יתחיל מן הברכות (יו"ד טפד בפ"ט סק"ב ובסימן שצו סק"ב).

לימוד — אבל מותר לו ללמוד בספרי מוסר ויראת ד' המעוררים לב האדם לשוב אל ד', כי השעה צריכה לבך (סד"ח ת' אבילות א"ח כה).

לימוד — אין אומרים שמועה ואגדה בבית האבל

הנותן בים דרך עיר א רחוב ג. אבלים סז

חור"ד סי' שכ"ז העלה דהגם דהלכה כפסק הש"ע דאין קורעין עליו אפילו הקרובים אבל היכי דאיכא כבוד משפחה נכבדת אשר יהי להם לבז ולכלימה עולמית שאחד מהם קלקל מעשיו אבל אם יתיר להם המורה להתאבל אז יאמרו הבריות קמי ב"י רבנן במילתא ונתבאר שלא הי' לו דין מעליד, אזי יכול המורה להורות לכתחלה להתאבל אפי' אם באמת נתברר לו שהי' לו כל דין מעליד עיי"ש. מאבד עצמו לדעת — כל הפורשים מדרכי צבור, והם האנשים שפרקו עול המצות מעל צוארם ואין נכללים בכלל ישראל בעשייתם ובכבוד המועדות וישיבת בתי כנסיות ובתי מדרשות, אלא דרי כבני חורין לעצמן כשאר האומות, וכן המומרים והמוסרים כל אלו אין אוננים ואין מתאבלים עליהם וכו' (יור"ד סי' שמה-ה).

מאבד עצמו לדעת — מי שיצרו תקפו לעבור עבירה ואינו יכול לעמוד בנסיון ועי"ב אבד עצמו לדעת, לא הוי בכלל מעליד, וראיה לזה ממש' גיטין דף נ"ז: מד' מאות ילדים שנשבו לקדון וכו' (ת' רעק"א יור"ד סי' שמה בשם הריטב"א, ועיין שו"ת שבות יעקב ח"ב סי' קיא).

מאבד עצמו לדעת — מנודה שמת דינו כמעליד, אין קורעין ולא חולצין ולא מספידין עליו ומניחין אבן על ארונו וה"מ באפקירותא כשעובר על דברי תורה אבל בממונא כיון שמת פטור מגזירתם ואין מניחין אבן על ארונו ומספידין אותו כראוי (יור"ד סי' שמה-ד) מאבד עצמו לדעת — קטן המאבד עצמו לדעת חשוב כשלא לדעת, וכן גדול המעליד והוא אנוס כשאל המלך אין מונעין ממנו כל דבר (כרייתא באבל רבתי, ב"ה פ' נח פלה, יור"ד סי' שמה-ג).

לברר שהפיל עצמו מ"מ כיון שראינו נופל מאותו העליה שהבטיח להפיל בה, אמרינן חזקה מדעת עשה אבל אם לא ראינו גם ההפלה אפי"פ שמצאנוהו מת באותו המקום פשיטא דלא הוי מעליד וכו' (ת' חת"ס חור"ד סי' שטו).

מאבד עצמו לדעת — אם הבן מקבץ עשרה לביתו באופן שאין הפסד לאבליה, יכול לומר קדיש, ויאמר כל יב"ה, דטעמא מאי? אי קדיש רק יא"ח דלא לשויה לאביו רשע, האי גברא שויה נפשיה רשיעא וניחא ליה דתידוי ליה כפרה, אך בבית הכנסת במקום שיש שאר אבלים לא יאמר קדיש כדי שלא יגזול שארי המתים (ת' חת"ס חור"ד סי' שטו).

מאבד עצמו לדעת — אם הפיל עצמו למים, כיון שהמים מעלים ומורדים אותו טרם יפול אל התהום וימות, ודאי מתחרט טרם יפול וימות, ועי"ב מתעסקים עמו לכל דבר (גליון מהרש"א חור"ד סי' שמה-ב).

מאבד עצמו לדעת — אם נהרג בין בדינא דמלכותא בין בענין אחרי, אפילו הי' מומר מתאבלין עליו, דכיון שנהרג בידי אדם ולא מת בדרך כל הארץ הוי ליה כפרה (קט"ע סי' ראה, ועיין יור"ד רמה-ב בהגה).

מאבד עצמו לדעת — אם קבל עצמו משום ת' דין ד' מיתות ב"ד אינו בדין מעליד, וכן אם ממית עצמו שירא שלא יבא לידי ענוים גדולים בדרך המשפט של עו"כ, בימי הבינים, בודאי אינו בכלל מאבד עצמו לדעת (יור"ד סי' שמה, בהג' בית לחם יהודה ועיין ב"ר פ"טו-יח).

מאבד עצמו לדעת — דעת הרמב"ן מביאו הש"ך ביור"ד סי' שמ"ה סק"ג דהאבלים קורעין עליו ומה שאמרו באבל רבתי פ"ב שאין קורעין עליו קאי על רחוקין, ובת' חת"ס

הנותן בים דרך עיר א רחוב ג. אבלים סח

כתפים מיוחדים, אע"פ שיש שם מי שרוצה להתעסק עבורו אינו רשאי ומכ"ש באנינות אביו ואמו אם לא שהוא שעת הדחק וכו' (ס' לוכן להג' מסר"ז-יח).

מילה – תינוק שמת קודם שנימל מלין אותו אצל קברו להסיר חרפתו ממנו שלא יקבור בערלתו כי חרפה הוא לו ואין מברכין על המילה אבל קוראין לו שם לזכר שירחמוהו מן השמים ויחיה בתחית המתים ויהי בו דיעה להכיר אביו ואמו אם שכחו למולו וקברוהו בערלתו אם נזכר מיד, שעדיין אין לחוש שנתנוול בקבר צריכין לפתוח את הקבר ולמולו אבל אם לא נזכרו עד איזה ימים לאחר מותו אין לפתוח את הקבר (ס' נזכ' חור"ד ס' קסד, וקיש"ע ס' קסג-ז).

מומר – כל הפורשים מדרכי צבור, והם האנשים שפרקו עול המצות מעל צוארם ואין נכללים בכלל ישראל בעשיותם וכו' הרי הם כבני חורין לעצמן כשאר האומות, וכן המומרים והמוסרים כל אלו אין אוננים ואין מתאבלין עליהן וכו' (אבל רבתי פ"ב, יור"ד ס' שמה-ה).

מומר – מומר שנדרג בידו עכו"ם, יש אומרים שמתאבלין עליו, וכן מומר קטן שהמיר עם אביו או אמו דהוי כאנוס, וי"א דאין מתאבלין וכן עיקר (תוספתא פרק בתרא דסנהדרין, יור"ד ס' שמה-ה ועיין בש"ך ע"ס סק"ט וזיור"ד ס' שמה-ו).

מומר – רבינו גרשון ישב על בנו שהמיר ומת י"ד יום דקו"ח לשכינה י"ד יום (הגהות אשורי סוף פ' אלו מגלחין מובא בט"ז ס' שם סק"ג).

מלאכה – אבל העושה מלאכה בימי אבלו מגדי אותו, ואסור לילך לנחמו (יור"ד סימן ס"ב בט"ז סק"א, ותניא רבתי ס' סה).

מלאכה – אבל לא ישחוט לכתחלה משום צער

מילה – אבל שהגיע בתוך ז' מילת בנו יכול לילך לבהכ"נ להתפלל עד אחר המילה ויחזור לאבלותו ואם אין המנהג שם למול בבהכ"נ רק המנהג שם שאבי הבן הולך לבהכ"נ לכבוד ולשמחה והקהל הזורם עמו לבית למול שם אין לו לצאת ולבא לבהכ"נ כלל כשהוא אבל ר"ל (הג' מוסר"ז ס' אכלות ס' יא).

מילה – אבל שהוא בעל ברית או מוהל, ילבש בגדי שבת עד לאחר המילה, ומותר ליכנס למילה לאכול שם אם הוא לאחר ל' אע"פ שאין המילה בביתו (יור"ד טל"ב-ב).

מילה – במדינות אלו נוהגין שאין האבל יוצא אלא בשבת, ואם האבל מוהל או בעל ברית, לאחר שרשה מתפלל בביתו, וכשמביאין התינוק למול הולך האבל לבהכ"נ אבל תוך ג' לא יצא אא"כ אין מוהל אחר בעיר, ויש מקדיין אפילו תוך ג' אפילו יש מוהל אחר בעיר (יור"ד טל"ב-ג).

מילה – מי שזמן מילת בנו בשבת שבתוך ז' והולך לבית הכנסת למול, והמנהג שם לעשות שורה והעושים עושים מי שבירך לאבי הבן, והוא ג"כ עולה לתורה, בשבת זה יעשו כמנהגם שלא יהא נראה אבלות דפרהסיא, וטוב יותר שלא יבא לבהכ"נ עד אחר הקריאה, אבל כשהולכין לבהכ"נ ואין מלין שם, אלא הולכין עמו לבית למול, אז אף שהוא בבהכ"נ לא יעלה לתורה כיון שאין המילה שם אין פרסום לדבר (הגהות מוסר"ז צ"ה אכלות טו).

מילה – מי שכבדוהו להיות סנדק במילה בחוה"מ, ואירע שמת לו מת בלילה, אם נקבר המת קודם שעת המילה, רשאי הוא להחזיק במצותו להיות סנדק, ואם לא נקבר עדיין, אם יש שם כתפים מיוחדים ומסרו לידם, מותר לעשות המצוה ואם אין שם

הנותן בים דרך עיר א רחוב ג. אבלים סט

מלאכה — אם היה עוסק בתורה או במלאכה או שהיה רחוק וסך, ובא לו שמועה רחוקה. מפסיק שעה אחת משום אבלות וחוזר למה שבידו וכו' (יור"ד תכ-ב).

מלאכה אם יש לאבד המור או ספינה מוחבר או מושבר ביד אחר, ה"ז לא יעשה בימי אבלו יש בעל החמור והספינה אם לא ששכרו קודם שהתחיל האבלות ועדיין לא בלה הזמן, אבל אם בלה הזמן אסור (מ"ק יא: י"ד טפ-ד).

מלאכה — אם יש לו דין על אדם, אינו תובע כל ז' ואם הוא דבר האבד, כגון שביקש לילך למדינת הים או שעדים חולים עושה מורשה ודן עמו (יור"ד טפ-ט).

מלאכה — אם יש שכיר יום שעובד שדה האבד, אפילו בעיר אחרת לא יעשה (מ"ק יא: יור"ד טפ-ג).

מלאכה — אסור לעשות מלאכתו ע"י אחרים אפילו ע"י עו"מ, אא"כ הוא דבר האבד, שדבר האבד מותר לאבד לעשות ע"י אחרים, אפילו דבר האסור במועד משום מירחא מותר, ואפילו מעשה אומן, ויש אומרים דאם לא יוכל לעשות ע"י אחרים, והוא דבר האבד, מותר לעשות האבד בעצמו ולאחר ג' ימים יש להקל ואפילו תוך ג' ימים והוא הפסד מרובה (מ"ק יא: י"ד טפ-ה).

מלאכה — אשה המשרתת בבית בעה"ב אחד ואירעה אבל, מותרת לאפות ולבשל ולעשות שאר צורכי הבית, בין שהוא משרתת בחנם, בין בשכר (יור"ד ס"ט טפ-כב). מלאכה — ב' שותפין חנונים שאירע אבל לאחד מהם, נועלים חנותם שלא יעשה השותף בפרהסיא, אבל יכול לעשות בצניעה בתוך ביתו אפילו בעסק השותפות, ואם האבד אדם חשוב והשותפות נקרא על שמי

ואולי ינבל ולא אדעתיה, וכ"ז לכתחלה אבל בדיעבר ששחט אין להחמיר, ואם אין שו"ב אחר, מותר לו לשחוט אפילו לכתחלה, ושו"ב מתא שאירעו אבל מותר לישחוט בביתו לצורך רבים (יור"ד ס"ט טפ בגליון רס"א). שו"ב ס"ט פה, חכ"א קונטרס מלכת משכ"ז ט"ח מ' אכילת אות מה).

מלאכה — אבל ששדו ביד אחרים באריות, אי בחבירות או בקבלנות, הרי אלו עובדין בדרך בימי האבד של בעל השדה, ואפילו נשלם זמן חכורתם קודם ונשארו בשדה כמו שהיו (מ"ק יא: יור"ד טפ-יא).

מלאכה — אחד מבעלי חניות אבל, שאם יסגור חניתו יגיע לו הפסד רב, כגון שהוא קודם חגם, ועיניהם של בעלי חניות נשואות על פדיון סחורתם בימים אלו מותרת אשת האבד לישב בחנות במשך ימי אבלו, כי הוא דבר האבד אם תהי' ההנות מסוגרת (דבר משכ"ז ע"א, ועיין חת"ס אש"כ ס"י קטג, ועיין חכ"א כלל קסד).

מלאכה — אי מסיק זוזי באינשי והאידנא משבח להו ובתר הכי לא משבח להו שרי לשדוריו עלייהו (יור"ד טפ-ח).

מלאכה — אם האבד הוא אופה, ויש לו קונים הרבה, ואם לא יאפה יפסיד הקונים שלא יוכל אחר ג' ימים לשים אחר תזוזתו שיאפה בעדו, רק שלא ימול כי אם דמי עצים ושכירות התנור העולה לאותן הימים, ואם הוא עני יש להקל אחר ג' ימים בכל ענין, כיון שהוא דבר האבד (בגל"א י"ד ס' אכל אות מ). מלאכה — אם האבד הוא ארים בשדה של אחרים, לא יעבוד הוא בעצמו אבל ע"י אחרים מותר (מ"ק יא: יור"ד טפ-יב).

מלאכה — אם האבד מושבר לאחר, לא יעשה מלאכה בימי אבלו אבל ע"י אחרים שר, (יור"ד טפ-טז ועיין בס"ד סק"י).

הנותן בים דרך עיר א רחוב ג. אבלים ע

מלאכה — כבוד הבית, הדחת כוסות, והצעת המטות אין בהם משום מלאכה לאכל, וכן מותר לאשה לאפות ולבשל בימי אבלה הצריכה לה וכו' (אבל רבתי פ"א, יור"ד טז-כז).

מלאכה — כל ג' ימים הראשונים אסור במלאכה אפילו עני המתפרנס מן הצדקה, מבאן ואילך, אם הוא עני ואין לו מה יאכל עושה בצינעה בתוך ביתו וכו' (מ"ק כ"א: יור"ד טז-כז).

מלאכה — כל הדברים שלא התירו במועד משום דבר האבד וכדג' אלא משום צורך המועד, כולם אסורים באבל (יור"ד טז-כז ובש"ך סק"א).

מלאכה — כשם שהוא אסור בעשיית מלאכה כך הוא אסור לישא וליתן בסחורה ולילך ממדינה למדינה בסחורה (יור"ד ס" טז-כז).

מלאכה — מותר לקבל מלאכה בימי אבלו לעשות אח"כ, ובלבד שלא ישקול ולא ימדוד בדרך שהוא עושה בשאר פעמים (יור"ד טז-כז ובה"ט).

מלאכה — מי שאירע לו אבל ויש יום השוק, מותר לאכל ליסע על יום השוק תוך ג"י כיון דא"א בצינעה מותר בפרהסיא (שו"ת ה"י"ב משה ס"י כט, ועיין חת"ס אה"ע ס"י קעג).

מלאכה — מי שמוכר לאחרים בעסק היין בחוה"מ ואירע לו אבל ביום ב' של חג, מותר לו להתעסק בחוה"מ בעסק היין דה"ל דבר שבפרהסיא (עקרי הד"ט חא"י ס"י כו אות ה, ועיין שו"ת מ' אבילות אוח ל וזה).

מלאכה — מי שמוכר מאכלים ומשקאות, והוא לפני חגם ואירע לו אבל ביום שקודם חגם ואסלא ימכור כעת יפסיד הרבה, מותר למכור ע"י אחרים, ואם אין לו אחר מותר למכור בעצמו דהוי כמו שיירות מצויות שביוד

שאפילו אם יעשהו בצינעה בתוך ביתו ידוע שיש לאכל חלק בו אסור לשני לעשות אפילו בתוך ביתו (ועיין בת' חת"ס חוור"ד ס"י טכד כ"ל יתנהג בזה, ובגליון רש"א ס"י טפ על ס' כ"א, ובשו"ת מוה"ר אסאד חא"י ס"י קפט, ועיין לעיל בזה אצל).

מלאכה — ב' שותפין שיש להם ב' חנויות, וכל אחד ואחד יושב בהנותו, אם יארע לאחד מהם אבילות, אם יכול האחר לפתוח חנותו פליגי בזה הרב המב"ש והראנ"ה, והרב אביו הורה כמה פעמים להקל בזה, דהלכה כהמיקל באבל אפילו בפוסקים (עקרי הד"ט חוור"ד ס"י לו אות ג).

מלאכה — בהמות של האבל המושכרים לאחר, מותר השוכר לעשות בהם מלאכה, כיון ששכרם קודם שנעשה אבל ושכירות קניא והויין של השוכר, ולאחר כלות ימי השכירות אסור (יור"ד ס"י טז-כז).

מלאכה — בן גדול הסמוך על שלחן אביו ואביו אבל יכול הבן להפרד מאביו בימי אבלו שלא לסמוך על שלחנו ויהא מעשה ידיו לעצמו ואז רשאי לעשות מלכה (עקרי הד"ט חוור"ד ס"י לו).

מלאכה — ההולך ממקום למקום לסחורה, ושמע שמועה קרובה, אם יכול למעט שלא לעשות שום עסק באותה העיר מוטב וכו' (מ"ק כו, יור"ד טז-כז).

מלאכה — היתה מלאכתו ביד אחרים בקבלנות בדבר תלושי בביתו לא יעשו בבית אחרים יעשו ובלבד שקבלו המלאכה קודם שנעשה אבל, וכתב הר"י דמכאן יש ללמוד שאם ה' לאבל מלמד או סופר או פועל שלא יעשה בביתו ובספר בה"י כתב דבמלמד תינוקות מותר (יור"ד טז-כז, ובה"ט טס סק"ד).

חנות בים דרך עיר א רחוב ג. אבלים עא

לו וגם הוא דבר האבד, כשהתינוקות במלים (יור"ד ס"י ספד כש"ך סק"ב וכן הוא הסכמת האחרונים).

מלאכה — על כל המתים אסור עד ל' יום לילך לסחורה למרחוק וכו' באביו ואמו עד שיגדלו בו חבריו ויאמרו לך עמני (ירושלמי סוף מ"ק יור"ד ספ-כה).

מלאכה — על כל המתים, רצה למעט בעסק סחורה המותרת לו כגון דבר האבד, ימעט רצה אינו ממעט, על אביו ואמו ימעט (מ"ק כב: יור"ד ספ-כד).

מלאכה — עני שכל עיקר פרנסתו ביומא דשוקא ואז משתכר במה שמוליך סחורתו, והוא אבל תוך ג' וא"א לו ע"י אחרים, העלה בשו"ת השיב משה חיוור"ד ס"י ג"מ להקל כיון דהוה דבר האבד, וכן אם הוא יום השוק וכל מחיתו הוא מיום השוק רשאי לפתוח חנותו אף תוך ג' (מ"ט ד' כג אות לט ועיין בה' חת"ס חת"ס ס"י קעג).

מלאכה — פרקמטיא שלו בדבר האבד, שאם לא ימכור יפסיד מהקרן, נמכרת ע"י אחרים, אבל אם לא יפסיד מהקרן, אלא שאם ימכרנה עתה ירויח בה יותר משאם ימכרנה אח"כ אסור, ומ"מ אם שיירות או ספינות באו או שמבקשים לצאת ומוכרין בזול או לוקחים ביוקר מותר למכור ולקנות ע"י אחרים, אפילו שלא לצורך תשמישו אלא לעשות סחורה ולהשתכר (יור"ד ס"י ספ-ו).

מלאכה — שמש הכנסת שהוא אבל מותר לילך בע"ש בימי אבלו לבהכ"נ להכין הנרות ולהדליקן ולעשות שאר צרכי בהכ"נ כדרכו ולא כמ"ז ש"פ סק"א (יור"ד ס"י ספ כפ"ט סק"ח).

מעוברת — אשה שהפילה ומתה קוברין הנפל עמה ונותניו הנפל על יד ימנה, ודוקא

ס"י ש"פ"ו אע"ג דאין הפסד מהקרן כיון שהוא דבר שאינו מצוי חשוב דבר האבד (שו"ת ארן כ"ז יור"ד ס"י ס).

מלאכה — מי שמת לו מת ביו"ט או בחוה"מ ויש לו חנות, אי רשאי לו למכור בחנותו כיון דהאידנא כל אחד יושב בחנות בחוה"מ א"כ אם הוא יסגר חנותו הוי פרהסיא, דעת הא"א באו"ח ס"י תקמ"ה"ד דאין לו למכור בחוה"מ גם לצורך יו"ט דאינו פרהסיא כשסגור חנותו אבל מ"מ יוכל להשאיל לאחר שימכר בחנותו ואחר יו"ט וזו אבילות שלו ושלם לו שכרו, אבל בחגות הגאון מהרש"ם לאו"ח ס"י תרצ"ו שכתב דאם האבל יסגור חנותו בפורים הוי פרהסיא ומותר לפתוח א"כ לפ"ז גם בחוה"מ הדין כן כיון דהאידנא כל אחד יושב בחנותו בחוה"מ הוי פרהסיא (מ"ט ד' יז אות טו).

מלאכה — מי שמת לו מת ודוא במקום אחר ואינו יודע מיתת קרובו מותר להבירו לעסוק במלאכתו (עקרי הד"ט ט"ו-ל-ב).

מלאכה — מי שקנה הגאבעללע מהקהל בדבר קצוב לשנה, ואירע לו גאבעל אין זה דהא"ב להתיר לו לעשותו ע"י אחר, יען כי לא יפסיד מהקרן, כיון דקנה על כל השנה בעד סכום קצוב וגם אם לא ימכור בשבוע זו לא יפסיד מהקרן, ולא מקרי דבר האבד רק חסרון הריוח דאסור (עקרי הד"ט חיוור"ד לו-לא).

מלאכה — מלאכת בנין של האבל, אפילו ע"י א"י ובקבלנות ובמקום רחוק שאין ישראלים דרים שם אסור, ובמלאכת שדהו ביד אחרים בקבלנות, דהיינו שהוא נותן להפועל שכר קצוב בעד כל עבודת השדה חרישה זריעה קצירה וכדומה יש אוסרין ויש מתירין (יור"ד ספ-יט-כ).

מלאכה — מלמד תינוקות מותר ללמוד בג' ימי אבלו גם בתוך ג"י דהוי כרבים צריכים

הנותן בים דרך עיר א רחוב ג. אבלים עב

הזהרת ע"פ חרם שתמלט הולד ולא שמעת, ואולי הוא מפני שחששת שמא לא יקרא שם להולד, ע"כ אנו מבטיחין אותך שיקראו לו שם בישראל, הן אם ידוי זכר הן אם תהי נקבה ואם יחי זכר נימול אותו ואח"כ נקרא לו שם (ש"ס הסיב מסס חל"ח ס"י יג, ועיין בטוטר"ד ק' ס"י רפה).

מצבה — אם העמידו מצבה על קבר אחת בטעות שסברו שהוא מת פלוני ואח"כ נודע ששם מונח איש אחר, יכולין ליקח משם את המצבה כיון שהעמידו בטעות והרי אפילו בהקדש קי"ל דהקדש טעות אינו קדוש, ובפירוש אמרו בש"ס סנהדרין דף מ"ח דלא חזי לא תפוס (ש"ס מהר"ם תלמי ס"י מה, ועיין בש"ס סוכה ל"ן ס"י כח הובא בפ"ת יור"ד ס"י מסד סק"י).

מצבה — אסור למכור מצבה שנשברה, ואסור להשעין על המצבה, ואסור לדרוך על גבי קברים דאסור בהנאה (יור"ד סימן מסד בש"ך סק"ג).

מצבה — הבעל חייב להעמיד מצבה לאשתו שמתה (טו"ט אה"ע ס"י פט-ה).

מצבה — הקורא כתב שע"ג מצבה משכח תלמידו ודוקא בכתב בולט ולא שוקע (הוריות יג, ילקוט חדש ערך מ"ה סימן פו מסס ס"י הנוטע ועיין ק"ש"ע כלל קכח סוס"י ג, ובא"ח לח"ח ס"י רכז סק"א).

מצבה — יש מקומות שאין מציבין מצבה עד לאחר יב"ח/משום דהמצבה נראה לחשיבותא, ובתוך יב"ח יש לו צער, ועוד טעם המצבה שלא ישבח מן הלב, והמת אינו נשבח עד לאחר יב"ח, ויש מקומות שאין מדקדקין בכך ומעמידין תיבה אחר ז' ול' (א"ר ח"ח רכז חידושי רעק"א יור"ד ס"י שטו וקש"ע סימן קל"ט-י, ועיין בעקרי הד"ט חור"ד סימן לה א"ח יט).

כשמת הנפל קודם שנקברה אמו אבל אם נקברה אמו תחילה ואח"כ מת הנפל, אסור לקברו עם אמו (ש"ג ס"י טסז סק"ה, ועיין דרישה טסד סק"א, ועיין זול"א ה' אבלות א"ח ק).

מעוברת — אשת כהן מעוברת מותרת ליכנס לאוהל המת, דס"ס הוא שמא נפל הוא או שמא נקבה היא (יור"ד ס"י טע"א בש"ך סק"א בשם הרמק"א, ועיין מג"א טמג סק"א).

מעוברת — אשת כהן משנכנסה לחדש המ' אפילו רק יום אחד, לא תכנס באוהל המת, שהיא דבר המצוי שיוולדת למקוטעין (שאלת יעב"ץ ח"ב ס"ח קנו).

מעוברת — המקשה לילד מחתכין הולד במעיה ומוציאין אותו אברים אברים, מפני שהייה קודמין לחייו, יצא רבו אין נוגעין בו שאין דוחין נפש מפני נפש (אבלות סוס"י, ח"ח ס"י חכ"ב, ועיין ש"ס פנים מאירות ח"ג סימן מ' ובמהר"ם ס"ק חור"ד ס"י קנה).

מעוברת — יולדת שאירע לה אבילות ז' ימים קודם החג, ולא יכלה לנהוג דיני אבלות בהליצת סנדל וכד"ג, אעפ"כ הרגל מבטל ממנה אבלות, כיון שהנהגה קצת אבלות בעניני שמחה וגיהוץ ותספורת, יצאה ידי חובתה דלא כת' נח"ש (שב"י ס"י פח).

מעוברת — נהגו בקצת מקומות לקבור אותן בשורה מיוחדת ולא עם שאר נשים (וטעמו עיין בש"ס דברי מלכ"ל ח"ב נד).

מעוברת — שמתה בחודש ה' לעיבורה, אין צריך להשהותה רק עד הלילה (מ"ס ה' שמחה דף לא: א"ח טה).

מעוברת — שמתה ואי אפשר להוציא ולדה אין קורעין בטנה משום ניוול, וממתינין כ"ד שעות ולא יותר, ומעמידין ב' נשים אצלה וילכו ג' אנשים בשרים אצלה בתורת ב"ד ויאמרו בדברים רבים, את פב"ה כבר

עב

מקצת היום ככלו — ביום השביעי לאחר שהלכ.
המנחמין מן האבל, מותר בכל הדברים
שהיו אסור תוך שבעה דאמרינן מקצת
היום בכלל, תוך מתה"מ שאסור כל היום,
ובמדינות אלו שאין המנחמין רגילין לבא
ביום השביעי צריך להמתין עד שעד
שרגילין לבא בשאר הימים, והיינו לאחר
יציאה מביהמ"נ שרגילין לבא מנחמין, וכן
אם חל יום ד' בשבת אזי לאחר יציאת
מביהמ"נ שהרית מותר בת"ת (יור"ד ס"ח א.
ופ"ת ט"ז ס"ק א-ב, ועיין בטו"ז ח"ו"ח סו"ס תקנ"א
וקט"ע סי' רטו-א).

מקצת היום ככלו — בשנים עשר חודש שעל
אביו ואמו לא אמרינן מקצת היום ככלו
ואדרבה נוהגין להוסיף גם יום היאהרצייט
לנהוג בו כל דין שנים עשר ואפילו חל
בשבת, אך אם היתה השנה מעוברת ג"כ
אין נוהגין באבלות שלכבוד אביו ואמו כי
אם שנים עשר חודש, ומאחר שכבר כלו
השנים עשר חודש קודם היאהרצייט, אזי
ביום היאהרצייט אינו חוזר עוד לאבילות
(יור"ד סי' ס"ג, וכת"ך שם סק"ג, וק"ש סימן
רט"ג).

מצבה — מותר להעמיד מצבה ישינה למת אהרן
דהיינו לגרר האותיות ולחקוק אחרים
במקומם גליון מהרש"א בס"י שם"ד בשם
ת' הרשב"א וכן אם המצבות שנענו לא
משתמרים כראוי מותר למוכרם לפוסלי
אבנים ע"י טובי העיר, ובלבד שיבטלו
פתוחי האותיות ויעקרו שם הבעלים מהם
והדמים יפלו לצורכי ציבור (יור"ד סי' סג)
בגליון מהרש"א).

מצבה — מי שהזמין מצבה לאביו ונהג בו שם אביו ועי' איזה סבה לא אסתעייא מלתא להעמיד האבן הזאת על ציון אביו וביני ביני נשתכח מקום קבר אביו דעת השיבת ציון. סי' נ"ח דאסור למכור מצבה זו דאסורה בהנאה מ"מ העלה דהמורה להתיר להיורשים למכור מצבה זאת למת אחר אין לתפוס עליו 'עיי"ש (יור"ד סי' סגל בפ"ט סק"י).

מצבה – מן שהעמיד מצבה למת, ואח"כ רוצה להחליף מצבה זו ולקנות מצבה גדולה ונאה הימנה ולשלם הדיפרערנצצן להמוכר, הדין דאסור מאחר דקו"ל דמצבה אסורה בהנאה גם זו הנאה מקרי ("יור"ד סי' טסד בפ"ט סק"ג).

מצוה - כל דבר מצוה שא"א לעשות בלא האבל מותר לו לצאת ולקיים את המצוה (יור"ד סי' ט"ג-ג).

מקצת היום ככלו — ביום ג' לא אמרינן מקצת היום ככלו וכל דבר האסור בג' ימים הראשונים אסור כל היום, אולם בשד"ח מ' אבלות אות ל"ח הביא מבמה אחרונים דגם ביום ה' אמרינן מקצת היום ככלו וסו"ס דהמיקל גם ביום ה' אין מוה"נ בידו (יור"ד ס' טפ בחי' רעק"א על ס"ג, וחכ"א בק' ת"ת אות ד).

מקצת היום ככלו – ביום ל' אמרינן ג"כ מקצת

חנות בים דרך עיר א רחוב ג. אבלים עד

בתוך ד' לליתתו וכן כשמת ע"כ בבית שבת צר ישראל דחמירא סכנתא ואם אפן במים הללו פתא אסור הפת וכן אם בשלם בהם תבשיל אסור התבשיל לכן אם נפל ממים הללו בתוך התבשיל אינו בטל במ' דדבר של סכנה אינו בטל במ' כמ"ש המ"ז ביר"ד ס"י קט"ז אולם אם בשלם במים הללו לצורך שבת אין לאסור בדיועבד דשומר מצוה לא ידע דבר רע וכן אם לשו בהם מצות כמבואר בא"ח ס"י תנ"ה ס"א וכן אם בידך על המים ושמע שמת לו מת מותר לשתות מעט כדי שלא יהי' ברכה לבטלה כנה"ג א"ח ס"י ר"ד ובשבת אין שופכין והברכי יוסף כתב דיש להחמיר גם בשבת ועכ"פ למ"ש ישפוך מעט (יר"ד ס"י סל"ט) ובפ"ת שם סק"ה ועיין ת. בית יוסף סימן מו ובהג' רעק"א וגליון מהרש"א שם.

מת - המת יודע ושומע קולו כמתוך החלום וכל שאומרים בפניו יודע עד שיסתום הגולד (ירושלמי מוכא כט"ז יור"ד סד"ס סק"א).

מת - יש קפידא גדולה שלא יגע ערל במת ושלא יתעסק עמו בשום דבר (כ"ר ל"ה ס"ס פ"ק-ב ועיין טבוח"ג ס"י עז).

מת - כשהולכין אל קבר אומרים יהי' שתהא מנוחתו של פלוני פה בכבוד וזכותו יעמוד ל' ותולשין עשב או צרור ומשימין על המצבה משום כבוד המת להראות שהיה על קברו וכשמשום ידו על המצבה יניח יד שמאלו דוקא (א"ח ס"י רכז ככ"ט סק"ח ושע"ת שם סק"ח).

מת - כשמוציאין המת מהבית לא יצא אדם ראשון אבל המתעסקים בו שצריכין לידך ראשון כדי לנשאו אין קפידא (נראה ר"ח ס"י ה' יור"ד ס"י שנה ככ"ט סק"ד).

מת - כשנושאין את המת ממטתו להשכיבו על הארון ישניחו שיהא מכוסה כי כל מה

א"כ ל"א בזה מקצת היום ככלו (מ"ש ד' מט אות פה כ"ס הג' מבערשאן).

מקצת היום ככלו - לענין קדיש לא אמרינן מקצת היום ככלו ואע"פ שיש אחד שמת לו מת באמצע השבוע וזה מת לו מת ביום א' שנידום שוין ביום השבת (א"ח ס"י קל"ב כמג"א סק"ב).

מת - אין להטיל עפר על גוף המת מפני שבזיון הוא לו וכן צריך לכסות גופו בדף (יר"ד ס"י שס"ב כ"ד סק"ב).

מת - המנהג לשפוך כל המים שאובין שבשכונת המת ושינייה הוא ג' בתים והבית שמת בה המת הוא בכלל הג' ובעיירות שיש חומות של כמה שטאקן ישפכו ב' דיוורין של מעלה ושל מטה ושבעדדן ושאר הבעלי בתים אין צריכין לשפוך (יר"ד סל"ט-ה פ"ת שם סק"ה מ"ש ה' שמחות דף כ"ב אות ל).

מת - המנהג לשפוך כל המים שאובים שבשכונת המת ויש בזה ג' מעמים א' שמה"מ מפיל במים טפת דם המות ומשפשף סבינו במים ב' כדי שידעו הכל שיש בו מקרה מות ולא יצטרכו להודיע בפה ג' שכשמתה מרים הנביאה פסק הבאר דכתיב ולא היה מים לעדה שבזכותה די' הבאר הולך ואנו מרמזין בזה שהוא גדול ובדין הוא שיפסוק המים בשביל תשב"ץ ס"י תמ"ז ובעיירות גדולות שיש שם וואסערליימונגען ואין המים עומדים מכונסים בכלי לא שייך בהו מעם הא' אבל לפי מעם הב' והג' די' צריך לשפוך קצת מים לחוץ כללא דמילתא כל שנשתנו המים ע"י בישול או ע"י קרישה או תערובות או שיש לו שם לווי כמו זאדעוואסער מינעראלוואסער או שיש בו משום הפסד או משום מצוה אין צריך לשפוך (יר"ד ס"י סל"ט-ה).

מת - המנהג לשפוך כל המים גם אם מת ילד

הנותן בים דרך עיר א רחוב ג. אבלים עה

שנוהג בחי משום צניעות נוהג גם במת (מעבר יצוק קס"ע ס"י קלד-ח).

מת — מותר להדין את המת כדי שיבאו בניו או קרוביו שהוא לכבודו של מת (ס"ע יור"ד ס"י שז-ה).

מת — מותר לומר תהלים בבית שהמת בו להצילו מרוחות רעות אבל לא יאמרו קדיש וברכו או שאר דברי תורה (חכ"א כלל קס"ט).

מת — מי שמת לו מת וגשתגע מרוב צער ואח"כ שב לבריות מונה ז' מיום ששב לבריות ואפילו מצא גדול הבית וישב באבלות ביון דלא נודע לו מקורם מסתימת הגולל (טו"ט מהד"ג ח"ב ס"י רכב).

מת — מעצימין עיניו של מת ומי שיש לו בנים יעשה זאת בנו כמו שנאמר ויוסף ישית ידו על עיניו ואם יש בכור יעשה הוא (יור"ד ס"י שז-ה, חכ"א כלל קס"ט פ"ט שם סוהר).

מת — נוי המת המחוברים בגופו כגון פאה נברית וכיוצא בה אסורים כמו המת עצמו והוקא כשהם קשורים בשערות גופו אבל אם אינם קשורים מותר ולכן מותר ליטול טבעת שבידם של מתים וכיוצא בזה (ערכין ז: יור"ד ס"י שז-ב ועיין פ"ט שם סק"ב).

מת — שן תוחבות מעצם או משאר מיני מתכות שדוא בשני של מת אין צריך להסירו (יור"ד ס"י שזט ב"ט סק"ג).

מת — תאומים שמת אחד בתוך ה' והשני אחר ה' על הראשון אין מתאבלין ועל השני מתאבלין (יור"ד ס"י שזט-ט ב"ט סק"ג ובס"ד סק"ט, יעין בחי רעק"א שם שז"ן מקור לדן זה כמזכיר ג).

מתים — בדין שריפת המתים אשר חדשים מקרוב באו וניסדו חבורות לשרוף גופות

המתים ולטמון האפר בכלי למען יהיה למזכרת לבניהם אם האפר אינו בא לכלל קבורה העושה כן עובר בעשה ולא תעשה וגם אם יקבור האפר אח"כ באדמה איסור גמור הוא לשרוף המת ומי ששרף את מתו אחר הוא שכופר בתורה ובכל התורה כולה (שו"ת בית יצחק חור"ד ח"ב ס"י קנה, ועיין פ' אבן יקרה מהד"ט ס"י סה, ועיין סנהדרין פב, ומורה לד, ועיין חס"י חולין דף קכ"ה ד"ה יכול ומג"א ס"י ט"א סק"ג, ובשו"ת מחנה חיים חור"ד ח"ג ס"י מב, ובתל תלפיות שנת תרס"א אות ע"א-ב-קב, ובס"י חיי עולם להס"ג ר"ת לערנער כ"י מאלטאנא).

ניחום אבלים — אבל מנודה אין מברין אותו ואין אומרים לו תנחומי אבלים אבל מנודה שמת מנחמין אבליו (יור"ד ס"י שזג-ג).

ניחום אבלים — אין המנחמין רשאים לפתוח עד שיפתח האבל תחלה והאבל מסיב בראשו וכיון שנענה האבל בראשו בענין שנראה שפטר את המנחמים אינם רשאים לישב אצלו (מו"ק כח: יור"ד שזג-ה).

ניחום אבלים — אם עברו ז' ימים למיתת המת אין לנחם עוד האבל אח"כ וכן כשחל ע"ש ביו"ט אחרון אף שלא שלמו ז' למיתת המת אין לקרות צאו כנגד האבל דהוי פרהסיא (או"ח ס"י תקמח ב"ט סק"ט).

ניחום אבלים — אע"פ שאין אבלות ברגל מתעסקין בו לנחמו ולאחר הרגל כשיכלו שבעה מיום הקבורה אע"פ שעדיין לא כלו שבעה ימי אבלות מלאכתו נעשית ע"י אחרים בביתם ועבדיו עושין לו בצינעא בתוך ביתו ואין צריכין לנחמו אחר הרגל מנין דומים שנחמוהו ברגל אבל מראין לו פנים (יור"ד ס"י שזט-ב, או"ח תקמח-ג).

ניחום אבלים — ביום השביעי לאחר שהלכו המנחמין מן האבל מותר בכל הדברים

הנותן בים דרך עיר א רחוב ג. אבלים עו

נשואין — אבל יכול לברך ברכת אירוסין ונישואין תחת החופה שבבית הכנסת, וכן יכול להכניס חתן בדרך ארצנו ששני אנשים מכניסין החתן תחת החופה, ויכול ללבוש קצת בגדי שבת בשעה שמכניסין ובלבד שיהא אחר ל' וכן נוהגין (יור"ד ס"א ג.)

נשואין — אבל כל שלושים אסור לישא אשה וכן אשה שהיא אבלה אסורה שתנשא עד לאחר ל' ולאחר ל' מותרין אפילו על אב ואם, אבל להתקשר בשידוכין ובלא סעודה מותר אפילו תוך שבועה (מ"ק נג. יור"ד ס"א ג.)

נשואין — אבל לא יכנס לבית כלל בשעה שעומדים שם במזמורי חתן וכלה, וכן נוהגין באשכנז ובמדינות אלה, וכל זה בבית שעושין החתונה שאוכלין ושותין ושמחין שם, אבל בחופה שעושין בבית שמכריזין שם ברכת אירוסין ונישואין ואין שם שמחה כלל מותר אחר שבועה ויש אוסרים עד שלושים וכן נראה ל' ויש מקומות שמחמירין להיות האבל עומד כל י"ב חודש חוץ לבית הכנסת לשמוע הברכות (יור"ד ס"י ס"א ג-כ"ג כ"הג.)

נשואין — אלמנה שנשתדכה לאלמן ואירע לה אבלות דרבנן כגון שמת אחיה מהאם, ותבעה האלמן לינשא תוך ל' יום, כי יש לו בנים קטנים, ובאם לא יפריד הקשר, מותר לכנסה ולבא עליה, אף שכבר קיים פו"ד כיון דאבילות דרבנן הוא יש להקל בשעהד"ה (ש"ח מ' אבילות ס"קנח.)

נשואין — אם יש לו בנים קטנים ונתרצה לאחות אשתו, מותר לכנסה (מ"ד) כי הוא מרחמת על בני אחותה יותר מאחירת אבל אסור לבא עליה אחר ל' כיון שקיים פו"ד, ובלא קיים פו"ד אחר ז' (יור"ד ס"א ג-כ"ג ובס"ק ז.)

שה' אסור בכל ז' דאמרינן מקצת היום ככלו חוץ מתשמיש המטה שאסור כל היום, ובמדינות אלו שאין מנחמין רגילין לבא ביום השביעי צריך להמתין עד שעה שרגילין לבא בשאר הימים, דהיינו לאחר יציאה מבהכ"ע שאז רגילין מנחמין לבא, וכן אם ה' יום שביעי בשבת אזי לאחר יציאה מבהכ"ע שחרית מותר בת"ת (מ"ק יט: יור"ד ס"א ג.) ועיין פ"ח ס"ק ו' וא"ח ס"ק כ"ט ס"ק"ה.

ניחום אבלים — יכולים לנחם אבלים בשבת וכן יכולים לבקר את החולה, ויאמר שבת הוא מלנחם ונחמה קרובה לבא, אבל בטי"ד ס"י שצ"ג איתא דרשאי לומר המקום ינחמך וכו' וכן ביו"ט מותר לנחם (שבת י"ב: א"ח ס"י רפ"א, יור"ד ס"י ס"ג וס"י ס"ט-כ.)

ניחום אבלים — לא ינחם אבל שהוא שונאו שלא יחשב ששמה לאירו ואינו לו אלא צער, אבל מותר ללוות את השונא, דליכא למימר דשמה לאירו באשר הוא סוף כל האדם, ומיהו הכל לפי מה שהוא השנאה ולפי מה שהם השונאים, ובבב"י סוס"י שס"ב כתב דעכשיו נוהגין שהשונא הולך לבקר חולה ולנחם אבל וע"י זה נעשה שלום ביניהם (יור"ד ס"י ס"א ג-כ"ג ובס"ק כ"ג ס"ק"ב).

ניחום אבלים — מנחמין אבלי עכו"ם מפני דרכי שלום (גיטין ס"א, ירושלמי סופ"ס דגיטין, יור"ד ס"י ס"א-כ.)

ניחום אבלים — נוהגין שאין מנחמין עד יום ג' דאז כלו ימי הבכיה, וביום ג' אמרינן מקצת היום ככלו (טו"ט דמסוד"ג ח"ב סוס"י ל"ט).

ניחום אבלים — עבדים ושפחות אין עומדין עליהם בשורה, ואין אומרים עליהם תנחומי אבלים, אלא אומרים לו המקום ימלא חסרונך, כשם שאומרים לאדם על שורו וחמורו שמת (ברכות טז: יור"ד ס"א ג-כ.)

הנותן בים דרך עיר א רחוב ג. אבלים עז

עד ג' חדשים משום הבחנה אבל באיש צריך שיעבור עליו ג' רגלים (יבמות מג: ירושלמי יבמות פד, הל' יא, טויר"ל ס"י טלכ כש"ך סק"ב).

נשואין — בזמן הזה שיכולים גם אחרים להכין צורכי נשואין, אם הכין צורכי החופה ומת אחד מן הקרובים של החתן או של הכלה, אפילו אבי החתן והכלה דוחין את הנשואין עד לאחר ימי האבל (יור"ד סמ"ב ג, ו' חס"ס חויר"ל ס"י סמח).

נשואין — בתולה שנכנסה לחופה בע"ש ולא נבעלה עדיין, וביום השבת מתהאמה אסור לבעול בעילת מצוה עד אחר שבעה, ויש מי שמתיר לבעול בעילת מצוה בשבת, או אפילו בחול יבעול קודם קבורת המת, ונוהג ז' ימי המשתה ואח"כ ז' ימי אבלות (ה' אוכן למחר"י ס"י לג).

נשואין — הא דאבל אסור לישא אשה תוך ל' יום אם פגע רגל בתוך ל' מותר לו לישא אשה דכמו דמבטל ממנו גזירת ל' כן מבטל ממנו איסור זה (ברכי יוסף ס"י טלכ סק"א).

נשואין — חיבי דכנס בנישואין גמורים ואח"כ אירעו אבל בין דאב ואם, בין דקרובים, אומרים לו לכתחלה זיל לבעול בעילת מצוה אפילו אירע כה"ג בחול קו"ה בשבת ויו"ט והמחמיר הוא מהתמיהן (שו"ת יעב"ץ ח"ב סוס"י קפו).

נשואין — חיבי דלא בעל נמי מ"מ אינו פוסק שמחרתו אלא נזהג ז' ימי משתה ואח"כ ימי אבלות וכוזה כל אלו י"ד ימים נזהג דברים שבצינעה אבל מותר בשמחה בפרהסיא (שו"ת יעב"ץ ח"ב סוס"י קפו דין ג).

נשואין — חיבי דלא עשה נישואין רק קידוש ואירעו אבל דקרוב, או בנווני דליבא פסידא ה"ל כדברי המיקל לבעול בע"מ קודם קבורה ולנהוג ז' ימי אבלות תחלה ואח"כ

נשואין — אם כנס לחופה והתחילו ימי המשתה שלו ואח"כ מת לו מת, מותר להתייחד עמה כמו בשאר אבלות, והוא שבעל אבל אם לא בעל אסור להתייחד עמה כל ימי האבל בין בחול בין בשבת (כתובות ד, יור"ד ספ"ג-ב).

נשואין — אם לאחר שבעל מת קרובו של החתן או של הכלה, כבר הלך עדיהם ימי המשתה והמה להם כמו רגל שאין אבלות נזהג בהם, ועוד קלים יותר שמותרין בגידהן ותספורת, ואין אסורין אלא בדברים שבצינעה, ולאחר ז' ימי המשתה מתחילין ז' ימי אבלות, וגם שלשים אינו מונה אלא מימי האבלות ואילך, כיון שמותר בז' ימי המשתה בתספורת (יור"ד ס"י סמ"ב, וק"ש"ע ס"י ר"ג-ה).

נשואין — אם מת אביו של חתן או אמה של כלה, שמכניסין את המת לחדר, ואת החתן ואת הכלה לחופה, ובוכל בעילת מצוה ופורש, ונוהגין ז' ימי משתה ואח"כ ז' ימי אבלות, אסור להתייחד עמה כל י"ד יום וכו' (כתובות י, יור"ד ספ"ג-ב).

נשואין — אסור לישא אשה כל ל' יום אפילו בלא סעודה, ולאחר ל' מותר אפילו על אביו ואמו, ואפילו לעשות סעודה, ומותר לקדש אשה אפילו ביום המיתה, והוא שלא יעשה סעודה אח"כ עברו ל' יום, וי"א דגם לארס אסור כל ל' יום, מיהו דקשר עצמו בשידוכין בלא אירוסין בודאי שרי אפילו ביום המיתה (מ"ק כג, יור"ד ס"י טלכ-ב, כס"ט סק"א).

נשואין — אפילו באבלות דאביו ואמו מותר לישא ולבא עליה אחר ז' אם לא קיים פו"ר וכו' (יור"ד טלכ-ב).

נשואין — אשה שמת בעלה, אינה מתאבלת אלא ל' יום, אלא שאסורה ליארס ולנישא

הנותן כים דרך עיר א רחוב ג. אבלים עה

יחיש לעצמו (יור"ד 353-354 סהגה, וכת' חת"ס ס"י טנא, ועיין בדגמ"ר סס).

נשואין - בלה שאירעה אבל תוך ל' יום לחופתה מותרת להתקשט אפילו תוך שבעה בוגרת שאירעה אבל כיון שעומדת לינשא מותרת בכיחול ופירקום אבל אסורה בהוצאת כל גופה וכו' (מכונות ד: יור"ד טפא-ו).

נשואין - מי שהתירו לו לישא בתוך ל' ע"פ המבואר בש"ע פשוט דמותר לכבס וללבוש דלרוב הפוסקים אינו מן הדין לאסרו. ונדו דנוהגין להחמיר, הבא אין להחמיר. ולענין תספורת פשוט ג"כ דביום התונתו ממש מותר להסתפר, אמנם בשאר יומי אם לא גילה ביום הנישואין אסור לו לגלח נמי בשאר ימים. ואם גילה באותו יום, אז יש להתיר לו גם בשאר הימים שבתוך ימי המשתה לגלח. ואין ימי הנישואין מבטלין ממנו גזירת ל' אלא אחר ימי הנישואין חוזר להשלים ימי אבלו הנשארים. וימי הנישואין עולים, ולא דמי לקובר מתו קודם הרגל שהרגל מבטלין לגמרי דהתם אמרו המעם באגדה שהרגל מבטל מהנשמה דין שמים, וזה שייך רק ברגל דרבים, אבל הבא ביו"ט שלו אין הדין מתבטל מהנשמה על כן בשיעברו ימי המשתה חוזר להשלים (ת' חת"ס חו"ר"ד ס"י טמח, ובפ"ת יור"ד ס"י טלז סק"ב, ועיין פרמ"ג א"ח ס"י קלב במ"ז סק"ה, ובח"י רעק"א יור"ד טז-ד).

נשואין - מי שלא קיים פו"ד ושירך אשה, ואחר שהבין צרכי חופה, מת אחי המשודכת מותר לבנסה ולבא עליה אחר שבעה וכו' (יור"ד טלז-ג).

נשואין - מתה אשתו לא ישא אחרת עד לאחר ג' רגלים, כדי שע"י שמחת הרגלים תשבה ממנו אהבת הראשונה בשעה שיהיו עם השניה, שלא ישתה בכוס זה ויתן דעתו

שבעה ימי המשתה, וד"ה אם אירע כך אחר שהבין א"ע לחופה ולא הספיק לו לעשות חופה ולברך ז' ברכות עד שחל עליו אנינות דקרובים, יש לו ג"כ על מי לסמוך לבעול בעילת מצוה קודם קבורת המת כש"כ כשאירעו בשבת ויו"ט, ובזה לעולם נוהג אבלות תחלה ואח"כ מיד שבעה ימי המשתה (שו"ת יעב"ץ ח"ב סוס"י קפו דין ד).

נשואין - היכי דשמע בימי החתונה שמועה קרובה אחר שכנס קודם שבעל, אם שמע קודם שנקבר המת, בועל ג"כ בע"מ קודם, ובמקום פסידא נוהג ז' ימי המשתה תחלה ובליכא פסידא ימי אבלות תחלה (שו"ת יעב"ץ ח"ב סוס"י קפו דין ה).

נשואין - חתן שמת לו מת בז' ימי המשתה שלו, ויש שם גדול הבית שצריך לו לישב עוד יום אחד אחר כלות יום ז' ימי המשתה שלו, אינו יכול למנות עם גדול הבית וצריך למנות ז' ימי אבלות לעצמו (בית דוד ס"י קעז, וכן הסכים הג' מהרש"ק מובא בס' רב טו"ך חו"ר"ד ס"י ל-לא, וכ"כ בשו"ת ארץ נבי חו"ר"ד סוס"י נט).

נשואין - חתן שנשא אשה אבלה תוך ל' יום, משום בנים קמנים שהיה לו, וקודם הל' של אבלות שלה, אירע אבלות להחתן, יכול לבעול בעילת מצוה אחר השבעה, דדוקא נשואין ובעילה יחד בתוך אבלות אי אסרו, אך נשואין באבלות אחד ובעילה באבלות אחר לא אסרו (זכ"א יור"ד ה' אבל אות כ).

נשואין - י"א מי שהיה עשיר, ויכולת בידו לשבור משרתים ומשרתות, מ"מ אם אין בתו או בלתי אצלו בביתו שתוכל לשמשו בחפירות הראש או שאר דברים שמתבטל מ'מאחרים, מקרי אין לו מי שישמשנו, וכל כיוצא בזה, ולכן נשתרבה המנהג שרבים מקילין בענין ונושאים נשים תוך ג' רגלים, ובעל נפש

הנותן בים דרך עיר א רחוב ג. אבלים עמ

על הראשונה ור"ה ויו"כ אינם חשובים כרגלים לענין זה וגם שמיני עצרת אינו נחשב כרגל בפ"ע לענין זה ואם עדיין לא קיים מצות פורי או שיש לו בנים קטנים או שאין לו מי שישמשנו אינו צריך להמתין ג"ר ואשה שמת בעלה צריכה להמתין תשעים יום משום הבחנה (תוי"ק כג: יור"ד ס"ג-ב, ועיין בדגמ"ר וז' חת"ס ס"ז טז).
נשואין — נהגו העולם שמי שמתה אשתו ורוצה שישא אחותה עושים השידוך עוד קודם קבורה כי אם לא יעשו השידוך בעת הימים שמה לא יתמצה אח"כ (סד"ח מ' אבילות א"ח פו).

נשואין — נשא אשה ודיתה נדה ולפני טבילתה אירע אבל להבעל אפילו אם קיים פורי מותר לו לבוא עליה אחר עבור ז' ימי המשתה וז' ימי אבילות ידידה ואין צריך להמתין עד אחר ל' יום כיון שנשאה קודם שהיה אבל (סד"ח מ' אבילות ס"ז רטו).
נשיקה — אין לאב ולאם לנשק בנם או בתם שמתה ואל יניחו שינשקם וגם אין לשום אדם כשמת מוטל לפניו ונפשו מרה לו לומר שיוליכנו וכ"ש שאין לתפוס ידו בידו לומר שיוליכנו אחריו (יור"ד ס"ז טז כהג' בית לחם יהודה על ס"ד).

סעודה — אבל על אביו ואמו אסור לילך תוך יב"ח על סעודת תנאים כי סעודת תנאים לא הוי סעודת מצוה (מ"ש ה' אבילות דף לו ע"ב א"ח לא).

סעודה — אבל על שאר קרובים תוך ל' והוא בעל ברית או מוהל מותר ליכנס לסעודה כיון שיש מקילין אפילו אינו בעל ברית ליכנס לסעודת ברית מילה א"כ י"ל בכה"ג כ"ע מוה"א אבל במשיא יתום ויתומה אין להקפד בתוך ל' אפילו על שאר קרובים (עיין יור"ד ס"ז טז בשך סק"ג).

סעודה — אבל שהוא סנדק או מוהל לאחר ל' אפילו על אביו ואמו ולבוש בגדי שבת עד לאחר המילה ויכול לאכול גם בסעודה (יור"ד ס"ז טז ס"ב כהג').

סעודה — אבל תוך ל' או יב"ח דאב ואם שאסור ליכנס לבית משתה ושמחה אף בשבת אסור ואם הם קרובים לחתן או לכדה יש מקום להקל בשבת לילך אם קראוהו דהוי כפרהסיא ולסעודה שאינה של שמחה כגון במקום שעושין סעודה בליל שבת שנולד זכר והוא שבוע הבן או סעודת ברית מילה או סעודה שעושין בשבת שיולדת הולכת בבדיק"י יש להקל אף שבהול המנהג שלא ליכנס לשום סעודה בעולם מ"מ בשבת מותר מכ"ש שמותר לאכול אצל חבירו לעונג שבת או בדרך חברים המסובין בסעודה שלישית אף שנמשכה תוך הלילה אין לחוש בדבר (הג' מוה"ר ס' אבילות כג, ועיין סכ"י ס' קפב).

סעודה — אבל תוך ל' אינו יכול להזמין לאחרים או להזמין עם אחרים וה"ה כל יב"ח על אביו ואמו ואף בשבת במקום דנוהגין דאין שואלין בשלום בשבת (יור"ד ס"ז טז סק"א ובה"ט ס"ז סק"ג).

סעודה — בחבורת מצוה כגון שמיא יתום ליתומה לשם שמים ואם לא יאכל שם יתבטל המעשה מותר לאחר ל' אבל תוך ל' אסור לכל סעודת מצוה שבעולם אבל סעודת מצוה דלית בה שמחה מותר ליכנס בה כגון פדה"ב או סעודת ברית מילה וכו' (יור"ד ס"ז טז-ה).

סעודה — המנהג שלא לאכול בשום סעודה שבעולם כל יב"ח אם הוא הוץ לביתו ובתוך הבית מקילין שאוכל בביתו בסעודת ברית מילה וכ"ש בשאר סעודות שאין בהם שמחה אבל בסעודת נשואין יש להחמיר וכו' (יור"ד ס"ז טז-ב).

שישמע הסיום. אבל אחר הצות ודאי מותר (עיין רמ"א ב"ר"ד סימן שלט"ג, והגהות יד שאל ל"ר"ד סי' של"ג).

סיום — סיום מסכתא הוי סעודת מצוה דאפילו אבל תוך יב"ח על אביו ואמו יכול לסעוד שם, וחינוך בית אם קובע בו מקום לתורה לדרוש בו הוי סעודת מצוה אפילו בח"ל ומה דאיתא בירושלמי סוטה פ"ט והובא בלח"מ ה' מלכים דבחי"ל לא הוי סעודת מצוה הוא רק באינו קובע בו מקום ללמוד (י"ר"ד סי' רמז בש"ך סק"ז ובהג' יד אברהם סס).

פורים — אבל בפורים לא יקרא את המגילה (ש"יכ"ג בשם מהר"ל בתשובה סי' כב הגהות אמרי ברוך ל"ר"ד סי' של"ג ת' בית יחזק י"ר"ד ח"ב סי' קנ"א).

פורים — אבל תוך יב"ח רשאי לנגן בכלי זמר בפורים לאחרים (ח"ס שאל ח"א סי' כ"א). פורים — אם חל פורים במוצאי שבת והאכל יושב בבב"ב בשבת במנחה לא יצא משם עד שיתפלל תפלת ערבית וישמע קריאת מגילה, ולמחרת לא יצא מפתח ביתו, ואם חל בחול, אם יכול לאסוף מנין בביתו לקרות המגילה מוטב, ואם לאו יתפלל בביתו וילך לבהכ"נ לשמוע המגילה, וכן ביום מותר לו לילך לבהכ"נ (א"ח סי' תרנ"ד-ה).

פורים — אם יש לאבל חנות פתוח תמיד מותר לפתחו גם ב"ד וט"ו דה"ל פרדס"א (א"ח סי' תרנ"ו סק"ז בהג' מהרש"ס סס):

פורים — אם מת לו מת בפורים, דעת הא"ר מובא באו"ח סי' תרצ"ו סק"ז דיני תפילין, וכ"כ הפר"מ באו"ח סי' ל"ה, אבל המג"א בסימן תרצ"ו סק"ז העלה דלא יניח תפילין אחר הקבורה דאקרי פאר, וכן הוא בחב"א כלל קנ"ה סי' ל"ח, וכן הוא הברעת האחרונים, וראי מחו"מ דלכ"ע אין אבילות נוהג בו, ועכ"ז הדין דאסור להניח תפילין בהברעות

סעודה — יש מתירין לאבל לאכול סעודה של דגים שעושין לאחר הנשואין, כי מאחר שכבר פסקו לומר שהשמחה במעונו, אית ליה היכר שאין שמחה באותה סעודה ושרי וכו' (י"ר"ד של"ג-ג).

סעודה — יש מתירין לאבל לאכול בסעודת נשואין או ברית מילה עם המשמשין ובלבד שלא יהא במקום שמחה כגון בבית אחר ויש אוסרין וכו' (י"ר"ד של"ג-ג).

סעודה — מותר לאבל ללכת אל המשתה לשמש ואוכל בביתו מה ששולחין לו מן הסעודה (י"ר"ד של"ג-ג בהג').

סעודה — מי שיש לו יאהרצייט, אסור לו לילך בלילה שלפני יום האהרצייט על סעודה, וי"א דאינו אסור רק בשנה ראשונה ושאר שנים מותר, ומ"מ נראה דאם הוא סעודה של שמחה, דהיינו סעודת נישואין יש להחמיר אף בשאר שנים, אבל בסעודה שאינה של שמחה אין להחמיר בשאר שנים, ואף בסעודה של שמחה אין איסור בלילה שאחר האהרצייט (הג' מהר"ז בה' אבילות כ"ה, ובשאלת יעב"ץ ח"ב סי' קפ"ד).

סעודה — סעודת בר מצוה דינו בסיום מסכתא, והיינו אם הנער דורש, או שהוא ממש ביום שנעשה בר מצוה (י"ר"ד סי' של"ג בהג' על ס"ב).

סעודה — סעודת חינוך הבית מקרי סעודת מצוה, ומותר לאבל לילך שם, ודוקא אם יאמרו בה דברי תורה תחלה (עקרי הד"ט לו-מ). סעודה — על כל המתים נכנס לבית המשתה לאחר ל' יום, על אביו ועל אמו לאחר יב"ח, ואף אם השנה מעוברת מותר לאחר יב"ח וכו' (מו"ק כ"ב, י"ר"ד של"ג-ג).

סיום — אבל תוך ז' והוא בבור, אין לו לילך ע"פ אל סיום מסכתא כדי שיוכל לאכול, דהא אבל אסור בדברי תורה ואינו יוצא כמה

הנותן בים דרך עיר א רחוב ג. אבלים פא

חשבוני מובא בשערי תשובה או"ח סימן תקמ"ח סק"ד, וכן חפר"ח במ"ז סוס"י ע"א נראה שחזר בו דלא כהמג"א ס"י תקמ"ח סק"ד מכש"כ בפורים דדעת הרבה פוסקים דאבלות נוהג בו וגדו דנוהגין כרמ"א לענין אבלות, אבל לענין הנחת תפילין שפיר פסקינן בהכרעות מג"א דלא יניח תפילין ובוזה מתורץ סתירת מג"א מחוזה"מ לפורים ודוק

פורים — לענין אבלות בפורים גרירא עלמא בתר דברוי רמ"א שאין אבלות נוהג בפורים, לא ב"ד ולא במ"ז, ואפילו אבלות יום א' נדחה מפני פורים, אבל דברים שבצנעא נוהג ואע"פ שאינו נוהג אבלות בפורים, עולה לו למנין ז' ימי אבלות כמו שבת (או"ח תרנ"ז, יור"ד ת"א-ז).

פורים — מי שמת לו מת בתענית אסתר ובלילה הוא אונין קודם הקבורה, ישמע קריאת המגילה מאחרי, ולא יאכל בשר ולא ישתה יין, כי בלילה אינו חייב במשתה, וביום לאחר יציאה מבהכ"נ קוברין את המת ואח"כ יתפלל ויקרא את המגילה, או ישמע מאחרי, ואם שמע קריאת המגילה קודם הקבורה יצא, ומ"מ נכון שיחזור ויקרא בלא ברכות, ותפילין לא יניח אפי' אחר הקבורה כיון שהוא יום ראשון באבול, ואונין בפורים מותר בבשר ויין (או"ח סימן תרנ"ז, ועיין במג"א ס"ס סק"ט).

פורים — מת לו מת קודם פורים ופגע בו פורים אינו מפסיק האבלות, ומ"מ אין אבלות נוהג בו לא ב"ד ולא במ"ז, אלא דברים שבצנעא נוהג בו, וחייב לשלוח מנות, אבל אין שולחין לאבל כל יב"ה, ואם אין בעיר אלא האבל עם אחר חייב לשלוח לאבל כדי לקיים לשלוח מנות אח"כ מהל האבל על מנתו, ובשכנה"ג כתב דאבל פטור משלוח

מנות רק תוך שבועה, אבל אחר שבועה ישלח בצנעה לאחד מקרוביו, או לאחד מהעניים, ואם האבל הוא עני מותר לשלוח לו מעות דלא גרע מצדקה (יור"ד ת"א-ז, או"ח ס"י תרנ"ז ובה"ט ס"ס סק"ט).

צדוק הדין — אלו ימים שאין אומרים בהם צה"ד, ע"ש ועיו"ט אחר הצות יור"ד ת"א ס"ז ברמ"א ושי"ך שם סק"ג וכ"ש ע"פ, וערב ר"ה וערב הנוכה אחר זמן מנחה גדולה ח"י ס"י תכ"ט סק"ז, וערב ר"ה אחר הצות וי"א דגם קודם הצות מט"א תקפ"א"ג, וערב יוד"כ אפילו בלילה גם במקום שאומרים צה"ד בלילה מט"א תר"ה"ד, ברי"ח או"ח ת"כ כל חודש ניסן, וסיון עד אחר אסרי חג, ומיום כיפור עד אחר סוכות או"ח תכ"ט ס"ב, ובב"י ס"י ת"א ביור"ד כתב דרבינו יואל הלוי לא אמרו עד כל ז' ימים שאחרי עצרת כיון דעצרת יש לו תשלימין כל ז' וכן בפורים לא ב"ד ולא במ"ז מג"א תרצ"ז סק"י, וכן בפסח שני כיום י"ד או"ח ס"י קל"א בשעת, ועיין פרי"מ ס"י קל"א במ"ז סק"טו ועיין בהג"י יד שאול ליור"ד ס"י ת"א, ובחזק"מ שיטת הרמ"א ביור"ד ס"י ת"א ס"ז דלא יאמרו, אולם על אדם גדול דעת האחרונים דיאמרו צה"ד ויש רא"י לזה ממדרש רבה פ' נשא פ"ח מפסוק ותמהו על הצור שאמרה הצור תמים פעלו והמה הומתו מ"ז בניסן יום שהיו מקריבין את העומר, וכן הוא בירושלמי קידושין פ"ד הל"א.

צדוק הדין — אם נקבר חמת בלילה אין אומרים קדיש ולא צידוק הדין (יור"ד ס"י ת"א ס"ז ברמ"א ובש"ך ס"י טע"ז סק"ג, ובאו"ח ב"י ת"כ-ב).

צדוק הדין — בש"ע יור"ד ס"י של"ט ס"א אין פותחין עליו בצה"ד עד שתצא נפשו משמע ד"ל צה"ד בשעת יציאת נשמה וכ"כ בחכ"א כלל קנ"ב ס"א דהמנהג הנכון שיאמרו צה"ד

פב

צוואה — אם כתב בצוואתו שאשתו תהי גברת הבית או שליט, אי הוי לשון מתנה או אפוטרופסת. הדין הוא דאין לה רק דין אפוטרופס, דיד בעל השמר על התחתונה (ת' חת"ס ח"ס סוס"י סג).

צוואה – אם לפי עומד הדעת חי' דעת המצוה
כך וכך, מקיימין בן אה' לעקור ירושה
דאורייתא (פ' מהרש"ם סי"ט ס"ג שם, וסי"ט
ס"ט מהר"ב ח"א סי"א).

צוואה — אם נכתב בצוואה מקומי שיש לי בבחינת
נתון לבני ראובן ויען שהוא ממלא מקומי
במקום קדושי חייב הוא או ישכור ת"ח
שילמוד בכל יאדהרצויט על מקום הנ"ל
ויעמיד נר נשמה וראובן מחזיק גם בעזרת
נשים המקום בטענת ברי שנתן לו אביו
ב' המקומות ושמעון טוען שלשון הצוואה
מורה רק על מקום עזרת אנשים עיין בזה
(בש"ת מהר"י אסאד חלו"ח סי' לא).

צוואה — אם צוה להם האב או האם שלא לנהוג בהם יב"ח (רק ז' וז') מצוה לקיים דבריהם וזה"ה בצו שלא ללבוש שדחורים עלי' שומעין להם (יור"ד ש"ס כס"ד סק"ט כ"י ס"ס סק"ג).

צוואה — אם צוה החולה שלא יניחו לפלוני להתעסק בו אחר מיתתו אל יתעסק בו (ס' חסידים סוס"י תקנ').

צוואה — אם צוה לבנו שיאמר אחריו קדיש גם בחודש ה'י"ב. או ה'י"ג בשנת העיבור עד ה'א'הרצייט, אף שאביו ה' ת"ח ועדיק מ"מ ישמע לו והג' מדר"ש קלוגער צוה לבנו שיאמר עליו קדיש גם בחדש י"ב או י"ג בעיבור עד ה'א'הרצייט, וכן צוה הגאון מו"ה נפתלי כ"ץ, ובס' ברכי יוסף כתב דמותר לומר קדיש בחודש י"ב רק יפסיק שבוע אחד ובחדש י"ג יתפלל בפני העמוד בשנת העיבור ובזה יקיים דברי אביו

בשעת יציאת נשמה וכן הוא בתורת האדם
להרמב"ם ז"ל וכ' דנהגו כן בר' ישראל
ועתה נהגו לאמרו בבה"ק מפני כבודו של
מת (רוקח ה' חבלות ס"ו טז).

צדוק הדין — חמנהג פשוט במדינות אלו שלא לומר צדוק הדין בכל הימים שאין אומרים בהם תחנון ולכן אין אומרים ג"כ בשקובדין אחר הצות בע"ש (יור"ד טא-י).

צוואה — אחד עשה צוואת ש"מ בפני ג' ואח"כ
מת אחד מה' והשנים עשו שטר צוואה ויש
יורש קטן וגם גדולים ומינו אפוטרופס
והאפוטרופס תפס מהעזובן עבור הגדולים
שלפי הצוואה נגרע חלק הקטן ויש מעררין
בין שלא נשארו רק שנים היו רק עדי
צוואה ואין גובין עדי צוואה על יורש קטן
והאפוטרופס טוען בשביל הגדולים קי"ל
שגובין עדי צוואה על קטן (עיין שו"ת ברכת
יוסף חיים סי' כ' ובד"צ כלל ע-ו):

צוואה — אם האב צוה לבניו שלא ידברו עם פלוני ושלא ימחלו לו עד זמן קצוב, והבן רוצה לחתופים מיד לולא צוואת אביו אין לחוש לצואתו משום דאסיר לשנוא לשום יהודי וה"ל כמי שצוה לעשות עבירה דא"צ לשמוע לו (יור"ד סי' רת-טו, ט"ז ס"ק טז וסך ס"ק"א).

צוואה — אם יודע שבנוי בני מריבה יחלק להם חלקם קודם מותו לכל יגבירו בריבם וע"ז ונמצא ש"ש מתחלל ביניהם בשבועות וחירופים ולהביא דינם לפני שופט וכו' ואוי לנפש האב שגורם ברוע הנהגתו קטמה בין בנוי שגם הוא לא יניה על משכבו בהשקט ונותן כח לדינים להתגבר עליו ואם הבנים מחמת צואתו יתנהגו באהבה יאחזה ושלום יתנו מעדנים לנפשו וישכב ואין מחריר (מעביר יבוק מוכא ב"ש דף טז אות יב).

הנותן בים דרך עיר א רחוב ג. אבלים פג

שומעין לה דמי ששורף את מתו אות הוא שכופר בתחיית המתים ובכל התורה כולה (סו"ט בית יצחק חו"ד ס"ב ס"י קנה, וי' אבן יקרה מהד"ט ס"י סד).

צוואה — אם צוה שלא לנהוג עליו ז' וגזירת שלושים אין שומעין לו (יור"ד ס"י טזס-ה, ועיין בפ"ט טס סק"ב).

צוואה — אם רוצה השכי"מ שיקבלו ממנו בק"ס כדי לחזק דברי צוואתו והוא שבת, קונים ממנו אפילו בשבת, חו"מ ס"י רנ"ה, ובספר פחד יצחק ערך גירושין שכותב להחזיר לשכי"מ לעשות צוואה בשבת ע"י סופר עכ"ם (נאטארה) כדי שלא תטרף דעתו עליו (מ"ט ד' מ"ב אות יג).

צוואה — כשאדם חולה אל יבטיח עצמו לומר הוא יבריא וירפא וא"צ לצוות, אלא יאמר עתה בידי ליתן ולצוות ולדבר כי שמא ימות פתאום (ס' חסידים ס"י תשי"ט).

צוואה — כשיגיע האדם לשנת החמשים לימי חייו ראוי ונכון שיכתוב צוואה על נחלתו ואחזתו איך יתנהגו בניו בהחלוקה אחרי פטירתו, וכן הגאון מהרש"ק מבראד ז"ל כתב צוואתו בשנת החמשים ונתן רמז לזה הכתוב "בשנת הוי"ב הזאת תשובו איש אל אחוזתו". ועיין בתפ"י סוף סדר נזיקין בדרוש אור החיים אות ד (מ"ט ד' מב אות יא).

צוואה — בשיקרבו ימי אדם למות, יצוה לפני עדים, ואפילו לאביו ולאמו לא יאמין כשי"ב לבניו ולאשתו, ואם יודע שאביו אינו נאמן לא יעזוב ביד אביו רק ביד ירא שמים נאמן, שאל"כ אתה פושע וכו' ועליו נאמר מי יוכל לתקן את אשר עותו, וזה שנאמר למען תחכם באחריתך (ס' חסידים ס"י תשי"ח).

צוואה — מי שאמר בלשון צוואה אללע קינדער ואללען גלייך זיין הוי גם הבנות בכ"ל כמ"ש

(מ"ט דף ת"ג אות כו, ועיין בית יצחק ח"ב יור"ד ס"י קנז).

צוואה — אם צוה לו אביו קודם מותו לעשות איזה דבר אחרי מותו ואמו מעכב אותו, יניח דברי אביו המת בשביל פקידת אמו החי (יור"ד ס"י רמ בפ"ט סק"א בשם הסו"ב"ט אה"ע סו"מ מה, ובת' ד' מלכאל ח"ב רס"י קל"ז חלק ע"ז ופשיטא ל"י דבכה"ג אביו קודם).

צוואה — אם צוה לנהוג בזיון בנופו כגון להכות על גופו אין שומעין לה, ואם בשביל כפרה שומעין לה, והג' מהרש"ק בצוואות שלו אות ה' צוה דבעת שיקחו אותו להניחו על הארץ יורקוהו מן המטה על הארץ, ויקחו אבן גדול וישליכו על דכו לא בנחת רק בעין זריקה ממש בכה, ויאמרו אל מלא רחמים רחם על מת זה ויחשב לו כאלו נסקל בסנהדרין ע"י מחשבה שלו בעת הכתיבה עם צירוף המעשה של עתה, והג' בעל בניה ז"ל צוה להחזיק דבעת שיניחוהו על הארץ יניחוהו בלי כתונת למטה ולא שום תבן כ"א גופו ממש יד"י נוגע בארץ, וזה יד"י במקום סקילה, והג' שד"ה מ' חמ"ם בצוואה שלו בפרק פירוד הנפש אות א"ב צוה ג"כ דיעשו לו סדר ד' מיתות ב"ד ויאמרו אע"פ שד' מיתות ב"ד בטלו וכו' ועיין בפרישה ס"י שם"ב סק"י דכל מה שעושין לטובת המת אין זה גנאי (הכ"א כלל קנה סו"מ, בשם ס"ח ס"י תשכ, ומ"ט ד' מב אות טז).

צוואה — אם צוה לפני מותו לתפור בטליתו איזה שמות ופסוקים בכתב על הקלף, מצוה לקיים דבריו אף שאינו ת"ח, דדוקא בס"ת שבלה אמרו במגילה לקבור אצל ת"ח, ובכלי הרם, אבל בקמיעין אין בהם חומר כ"כ (עקרי הד"ט יור"ד ס"י לה אות כה).

צוואה — אם צוה שישרפו גופו אחר מותו אין

חנוּת בים דרך עיר א רחוב ג. אבלים פד

כמותם מכבר יתנו לחתנו ויש לבנו הרבה ספרים כמותם ממקנת כספו שיש כמותם בעזבונו האב וגם יש לו ספרים שנתן לו האב בחייו וטוען חתנו שכוונת הצוואה הי' אף על הספרים שיש לבנו מקנין כספו יתנו לחתנו והבן טוען שרק על הספרים שנתן לו אביו בחייו הי' כוונתו הדין עם הבן (תחת"ס ח"ט ס" כג).

צוואה — מי שכתב בצוואתו שראובן יאמר אחריו קדיש ויתנו לו בעד זה ג' זהובים והקרובים נתנו לו ה' זהובים והתחיל לומר קדיש ובאמצע השנה נפטר ראובן והקרובים תובעים מיורשי ראובן שיחזירו המעות אחרי שלא נתקיים התנאי ע"י בשו"ת שואל ומשיב ח"ג סימן קנ"ב דרעתו כיון דכתב בצוואתו שראובן יאמר קדיש ויתנו לו ג' זהובים דומה לדין המבואר בחו"מ ס"י רנ"ג ס"יב דאי אמר הבן לי ד' מאה זוזי ולנסוב ברתני אי נסיב שקיל אי לא נסיב לא שקיל ואין לומר כיון שמת באמצע השנה הו"ל אונס ופטור, דכבר כתב הי"ד בחו"מ סימן ר"א ובט"ז יור"ד ס"י רל"ז דאונסא כמאן דלא עבד אבל לא כמאן דעבד אבל לדינא כיון דכבר קיבל המעות אין יכולין לדוציא מהם ושאני בס"י רנ"ג כיון דלא נתנו לו עדיין ע"כ אין מחוייבין ליתן לו אבל אם עדיין לא נתנו לו המעות אין מחוייבין ליתן רק בעד הזמן שאמר לפי השבון (שו"ת חסל"א חו"מ ס"י מו).

צוואה — מי שכתב צוואה וחילק נכסיו קרקעות ומטלטלין לדי' חלקים והשוה הבכור עם הפשוטים ובתו ואשתו הכל חלק בחלק בשוה והבנים טוענים דהוי כמתנה על מה שכתוב בתורה אם הצוואה נכתבת בלשון אשכנז איך פערלאססע דאם פערמעגען אין 5 מהיילע הוי לשון מתנד

הרמ"א בחו"מ ס"י רמ"ז ס"ג דאם אמר יתמי הוי גם הבנות בכלל וא"כ הוי מתני על מה שכתוב בתורה והצוואה במלה (שו"ת דברי חיים חו"מ ח"א ס"י לח).

צוואה — מי שאמר בשעת מיתתו נכסי ידיו לבן בני אברהם ויש לו ב' בנים שיש להם ב' בנים ששםם אברהם איך להתנהג בזה (עי'נכח"מ ס"י רנ"ג כט, ובת' נכ"ח"מ ס"י מח).

צוואה — מי שהיה לו בן אחד ובנות הרבה וצוה לפני מותו שאשתו תשלום בכל נכסיו כל ימי חייה ואחר מותה יקח בנו שני חלקים מהנכסים והמותר יקחו בנותיו ובניהם ואחר כך מתה בת אחת בחיי אמה ואח"כ מתה אמה ובא הבעל של הבת ורוצה לזכות בירושת חלק הבת מצד הבעל יורש את אשתו הדין בזה דאין מגיע לו כלום דאין הבעל יורש רק במוחזק ולא בראוי וכיון דהבת מתה בחיי אמה ואז לא הי' חלקה ראוי לגבות לפי הצוואה ע"כ אין לו שום טענה (שו"ת חסל"א חו"מ ס"י מד, ועי'נ כט"ח שו"ת מהר"ב ח"ד ס"י כאל, ובמהר"ג ח"ג ס"י ק"א שחולק עליו).

צוואה — מי שמעביר בצוואתו את בנו מדירושה מחמת שבנו הוא אפיקורס שפיר עבד ואינו בכלל לא תהוי בעבורי אדסנתא אפי' מברא בישא לברא טבא דלא שייך בכח"ג דלמא נפקי מיניה בנין דמעלי דמסתמא אינו מגדל את הבנים בדרך הטוב (ת' מהר"ס שיק מחו"מ ס"י מג).

צוואה — מי שכתב בצוואתו שכל הכלי כסף וכלי זהב יתנו לראובן ויש טבעות של זהב שקבועים בהם אבנים טובות הם ג"כ בכלל כלי זהב שהאבנים טובות במלים לגבי הכלי זהב (שו"ת מהר"א הלוי ח"ב ס"י פו).

צוואה — מי שכתב בצוואתו שכל הספרים שלו יתנו לבנו אפס מהספרים שיש לבנו

הנותן בים דרך עיר א רחוב ג. אבלים פה

הזה (ס' חסידים ס' חסידים) ועיין מג"א סימן תקנו סק"ח

צוואה — מי שצוה ליתן לבת בתו חמשה מאות זהובים לבשתנשא ובת בתו מרוצת לתת את המעות הנ"ל עתה לאביה יש בזה משום מצוה לקיים דברי המת ולא יתנו לה אלא לבשתנשא (מהר"ס סיק ח"מ ס' מ. ובת מהר"י הלוי ח"ב ס' פו. והג' רע"א חזק"ד ס' כח).

צוואה — מי שצוה לפני מותו לבניו שאם יהיה ביניהם איזה מריבה בעסק הירושה שידון הכל על פי אחד מקרוביו ונתנו כולם ת"כ ע"י ואחר שמת אין אחד מהבנים מרוצה לדון בפניו מפני שהוא ע"ה וטוען שמה שנתן הת"כ כדי שלא תטרף דעת המת (עיין בח"מ ס' רכב בפ"ת סק"א, ובפ"ת מהר"י חסיד"י ס' מד).

צוואה — מי שצוה לפני מותו לחלק מנכסיו סך חמש מאות זהובים לעניי קרוביו עד כמה הוא נדר הקורבה ליטול חלק מאותו ממון (עיין בת' חס"ס ח"מ ס' קט-קכ).

צוואה — מי שצוה לפני מותו ליתן לראובן סך כך וכך מפני שגזלו סך כזה והיורשים טוענים אין אדם משים עצמו רשע מחוייבים היורשים לקיים דבריו דאדם יכול להיבד בהודאת פיו אף שמישים עצמו רשע (ט"ת חזק"ד ס' רלא, וט"ת שבות יעקב ח"א סימן קט).

צוואה — מי שצוה לפני מותו שביתו וחנותו ישאר לקרן קיימת וחלק אחד מן הרווח ינתן לראובן ומינה אפטרופס לזה והאפטרופס נתן לו כמה שנים ובשעת מיתה די' ראובן איש כשר וירא' וכעת יצא עליו קול רינוק ועיי' אין האפטרופס רוצה ליתן לו כי על אופן זה לא די' בדעת המצוה ליתן הדין דאין האפטרופס יכול

ולא לשון ירושה כמבואר בח"מ ס' רנ"ג ס"ב וא"כ מהני צוואתו (ת' חס"ס ח"מ ס' קמה ועיין בפ"ת סתפ"ן ח"ב ס' רנז).

וצאה — מי שנשבע או נדר ליתן לפלוני כך וכך ומת ולא נתן יורשיו פטורין ואין בזה משום מצוה לקיים דברי המת (ח"מ ס' רכב ס"ב ברמ"א ועיין בפ"ת סס סק"ג ועיין בפ"ת שו"מ מהר"ב ח"א ס"א).

צוואה — מי שצוה בחלויו ואמר מעט המעט מן נכסי לראובן והשאר לשימעון במה הוא שיעור "מעט המעט" (עיין בפ"ת הרשב"א ס' סח וכד"ג כלל ע אות יח).

צוואה — מי שצוה בשעת חלויו ליתן כל הספרים שלו לבה"מ ואח"כ חזר בו וצוה ליתן הספרים שלו לקרוביו פסק בת' חס"א ח"מ ס' מ"ה דאינו יכול לחזור בו ועיין בשו"ת שו"מ ה"ב סימן צ"ה (ועיין כד"ג כלל עד-ה).

צוואה — מי שצוה בשעת מיתה לחלק נכסיו לקרוביו אין קרובי אשתו בכלל ואין דין קורבה רק לאלו הפסולים לו לעדות (תשובת חס"ס ח"מ ס' קלט).

צוואה — מי שצוה ואמר שיפרשו סך אלפים זהובים מנכסיו עבור חמותו וכל זמן שתהי' בה"ל יתנו לה הפירות מסך הנ"ל והקרן יהי' קיים ואם תרצה לילך לארץ ישראל אז יתנו לה האלק זהובים ואח"כ נפטרה בה"ל ויורשיה תובעים סך הנ"ל הדבר פשוט דלא זכתה בהם כיון שלא הלכה לא"י (ת' מהרש"ס ח"מ ס' תלא).

צוואה — מי שצוה לבנו שיקבור אותו בקברי אבותיו והבן הפין להוליכו שמה ואמר לו שלחיות העת הם שמא יסריח עד שיביאחו שמה ושאל לחכם ואמר לו כיון שכבודו שלא להוליך אותו אל תוליכו מן המקום

הנותן בים דרך עיר א רחוב ג. אבלים פו

צוואה — מי שצוה שישנו תכריכין שלו ממנהג המקום אין שומעין לו כיון שיש מנהג ותיקין בתכריכין כיצד יעשו אם ישנה המנהג הוא כיוון גדול להמתים הראשונים ע"כ לא ישנה המנהג (בל"י סי' טסד סק"ה).

צוואה — מי שצוה שלא יאמרו עליו שום תואר בהשכבה רק כאחד העם גם שלא יעשו לו מצבה וגדולי העיר רוצים לשנות צוואתו הדין בזה מה שצוה שלא יתארוהו חייבים לקיים צוואתו ובמה שצוה שלא ישימו לו מצבה לא ישמעו לו רק יעשו לו מצבה קטנה שיש בזה תיקון להנפש לפי דברי האר"י ז"ל במבואר בשערי המצות אשר סידר מהר"ש ויטאל פ' ויחי (זכור לאברהם יור"ד ח"ג סי' אכל אות 5 ס"ק קנל).

צוואה — מצוה לקיים דברי המת אפילו שצוה ומת והוא שנתנו עכשיו לשליש לשם כך (גיטין יד-טו ח"ט רכב-ג ועיין בפ"ט ס"ס סק"ה).

צוואה — ראובן צוה מחמת מיתה שהחנות ומערה שיש לו הוא נותן במתנה לגיסו שמעון שהוא ת"ח בתנאי שלא ימכרה שמעון כל ימי חייו בעבור תכריכו נפשו כל הימים אשר הוא חי ויכול ללמוד בלי צער דאגת פרנסה ושמעון החזיק בהחנות והמערה הרבה שנים ועתה יש לשמעון בת ואין לאל ידו להשיאה אם לא ימכור החנות והמערה הנ"ל הדין דיכול למכור ואינו עובר בזה על הצוואה דכיון שמוכר לצורך מצוה שיש מצוה לאב לתת נדוניא לבתו במבואר בהג' מרדכי קידושין סימן תקכ"א א"כ לא עבר שמעון על דעת הנותן דלמצוה כזאת לא התנה וגדול ידו חסדו האחרון יותר מן הראשון (שו"ת תורת חסד סי' רמל).

צוואה — ש"מ שצוה לתת ס"ת שלו לקהל העיר לקרן קיימת והדורש רוצה לעכבו אצלו

לעכב בשביל אומדנא זאת וכיון שהמתנה ברורה ואנו מסופקים אם הקול אמת או שקר או הררר בתשובה בכה"ג מוקמינן בחזקת המקבל מתנה (ת' מהר"א סג"י ח"ב סי' פ).

צוואה — מי שצוה לפני מותו שהארגז ספרים שלו יתנו להקלוז והמה ילמדו אחריו משניות ומצאו בהספרים מעות בקופערט אחד ואחד מן הדורשים אמר קודם שמסור הספרים לאנשי הקלוז שבאם ימצאו מעות באיזה ספר יחזירו להם כי דרכו היה להחזיק מעות בהספרים מחייבם להחזיר להדורשים (שו"ת שאלת שלום מה"ס סי' רכט).

צוואה — מי שצוה מחמת מיתה שיתנו כל ספריו לבניו ולא יהי לו בן כלל רק יש בן לאשתו יהוא צורבא מרבנן וטוען שעליו כוון בצוואתו ובן בתו טוען שעליו כוון כיון דבני בנים הרי הם כבנים הדין עם בן בתו (ת' שבות יעקב ח"א סי' קסט).

צוואה — מי שצוה קודם מותו לאשתו שלא תתן את בתו הבוגרת לשמעון אחיו לאשה ועתה רוצים לישא זה את זה אין בזה משום מצוה לקיים דברי המת דלא שייך מלקדח"מ אלא בהשליש מתחלה ביד שלישי לכך (ת' נוכ"ח חאה"ע סי' מה).

צוואה — מי שצוה קודם מותו שבתו פלונית תנשא לפלוני ובנו פלוני ישא לפלונית אם אמר בן כמצוה לבניו מצוה לקיים דבריו וכופין על מצוה זו כמ"ש הרמב"ן בהידושיו פ"ק דגיטין שכופין על מצוה לקיים דה"מ (שו"ת החשב"ן ח"ג סי' קל ועיין בחו"מ סי' רכב-ב ובק"ח ס"ס סק"ג-ה ובשו"ת שו"מ ח"ג סי' קמ) ות' מהר"ס שיק חו"מ סי' ת).

צוואה — מי שצוה שימכרו כל ספריו וידפסו במחירם את הספרים שהניה אחריו איך יתנהגו בזה (עיין בת' חת"ס ח"ט סי' נח).

הנותן בים דרך עיר א רחוב ג. אבלים פז

בכפר שלפעמים מתפללים שם בעשרה ודרכה ליתן לקהל העיר מעות שוויו על קרן קיימת אם הציבור נתרצו תיקף על מעות מותר (ס' מהר"י אסאד חא"ע ס' מו ד"ג כלל עז-ו).

צוואה — שכיב מרע שצוה שיתנו לאשתו בגדים. נוטלת כל בגדיה בין של חול בין של שבת. ואם אמר מלבושים גם הסרבלי ואונקלי ומטפחות וסודר בכלל, דבכל דבר שאדם לובש ומתעטף נקרא מלבוש. וי"א דאם נתן לה במתנה בשעת מותו. אף צמידים שבבגדיה בכלל, אבל אם כתב לה רק בשעה שנשאה אין הצמידים בכלל (א"ח"ט ס' קט-ז, ועיין פ"ת שם סק"ג).

צוואת ריה"ח — אדם שה"י חולה ויה"ח אשה, אם אומרים לאדם קבל זה הילד שיש פה, או קבל דבר אחר והוא רואה שאין שם שום דבר, אין לו לומר תן לי ברצון כי הוא עצמו ימות אלא אומר אינו אוכל (סימן יב). צוואת ריה"ח — אין להניח ארון של מת על ארון אחר שיש בו מת כבר, ואם נעשה בודאי שימות אחד מבני העיר בתוך ט' ימים (ס' ג).

צוואת ריה"ח — אין להצוב קבר ולהניח פתוח אם אין נותנין בו המת מבעוד יום, ואם יניחו פתוח עד הבקר בימים מועטים ימות אי מבני העיר (ס' ב).

צוואת ריה"ח — אין לקבור שני מתים זה אצל זה שחיו שונאים בחייהם, כי אין להם מנוחה יחד (ס' ה).

צוואת ריה"ח — אין לקבל שום דבר מן המת בחלום ואין לנדר לו שום דבר (סימן יא). צוואת ריה"ח — אם יש קברות בעיר לא יעברו המת לעיר אחרת לקבור, כי המתים ששוכבים שם כועסים כי הוא בזיון להם (ס' ח).

צוואת ריה"ח — ג' בעלי בתים לא ידורו בבית א' כי אחד מהם יעני או ימות כש"כ ד' או ה' (ס' לה).

צוואת ריה"ח — כל הבוכה על מת יותר מדאי על מת אחר יבכה, וג' ימים לבכיה, שבעה להספה, ושלושים יום לגדיון ולתספורת מכאן ואילך אמר הקב"ה אין אתה רחמני יותר ממני (ס' יג).

צוואת ריה"ח — כשנושאין המת מן הבית יזדר שלא יצא אדם ראשון (ס' ה). צוואת ריה"ח — לא יבנה אדם בית על קרקע שלא עמד בו בנין מעולם ואם בנה לא ידור בו ימים כי הוא או בניו ימותו אלא ימכרו וישר עין ספק (ס' יד).

צוואת ריה"ח — לא ילך אדם על קבר אחד ב' פעמים ביום א' אלא יבקש רצונו ולא ישוב עד למחר (ס' ט).

צוואת ריה"ח — לא ינשק (ס"א לא יאחז) אחד מילדיו כשהוא מת כי לא ישאר אפילו אחד (ס' ז).

צוואת ריה"ח — לאחר שטיהרו המת לא יניחו המת באותו המקום שטיהרו אלא ישכיבוהו כנגד פתח הבית לפניו מן הבית (ס' י).

קבורה — אין מוליכין מת מעיר שיש בה קברות לעיר אחרת אא"כ מח"ל לא"י או שמוליכין אותו למקום קברות אבותיו ואם צוה להוליכו ממקום למקום או שצוה לקברו בביתו ולא בבית הקברות שומעין לו ומותר ליתן סיד עליו כדי לעכל הבשר מהר ולהוליכו למקום אשר צוה (יור"ד ס' שסג-ב, ת"ר שצ"א ס' שסט, ועיין פ"ת שם סק"ה).

קבורה — אין נותנין ב' ארונות זה על זה, ואם נתן כופין העליון שיפנה, ואם יש ביניהם עפר ו' טפחים מותר, ובח"י רעק"א כ' דדוקא בדופן מפסיק בעיני ר"מ אבל בזה למעלה מזה סני בג' טפחים, ואם אין מקום פנוי

הנותן בים דרך עיר א רחוב ג. אכלים פח

ה' דופן הקבר המפסיק ביניהם יכול לעמוד בפני עצמו והוא לפחות יש אצבעות ואם אפשר יש להחמיר שיה' ששה טפחים בין זה לזה אבל האיש או האשה נקברים עם בנם ובתם או עם בן או בת בנם ובתם זה הכלל כל קטן שישן עמו בחייו נקבר עמו במוות אבל בן גדול עם אביו או בת גדולה עם אמה אינם נקברים יחד ואפילו בקטנים דוקא לקבור שניהם בבת אחת אבל אם כבר נקבר אחד אסור לקבור אצלו את האחר (בריימא באבל רבתי יור"ד סי' טסג-ג קט"ע סי' קלט-ג).

קבורה — אין קוברין רשע אצל צדיק ואפילו רשע חמור אצל רשע קל וכן אין קוברין צדיק וכ"ש בינוני אצל חסיד מופלג אבל קוברין בעל תשובה אצל צדיק גמור ובת' חת"ס חו"ד סי' שמ"ה העלה דהוא איסור דאורייתא מהללמ"מ והולכין בספיקו להחמיר ובס"ח סי' תש"ה הביא מעשה בצדיק אחד שקברוהו אצל מי שאינו הגון ובא הצדיק בחלום לבני העיר הרעותם לי שקברתני אצל ביה"כ שריחו רע ושמנו אבנים בין קבר הצדיק לקבר הרשע כמחיצה ומשם והלאה לא בא להם אבל אם הצדיק נקבר באוהל אין קפידה אם קבור הרשע בצד האוהל שו"ת אמרי יושר ח"ב סי' ק"ג אבל בשו"ת רמ"ע מפאנו סי' מ"ד כתב דהא דאין קוברין רשע אצל צדיק הוא גם אם כותל מפסיק ביניהם ועי' בגליון מהרש"א סי' שסב"ה דמי שלמד אצל מיסאנער צריך להרחיק קברו יותר מח' אמות מקבר ישראל כשר כמו מוחרם (סנהדרין מז' יור"ד טסג-ה).

קבורה — אם מתחלה קברוהו על דעת לפנותו כשיזדמן להם מתחילין אבלות מיד ואם פיננהו תוך שבעה חזרין ומונין משיקבר

ויציאו העצמות ויעמיקו לחפור כדי שישאר אחר שנקבר המת ג' טפחים למעלה מקבר התחתון (בריימא באבל רבתי יור"ד סי' טסג-ז וצ"ך סק"ד וצ"פ סק"ג).

קבורה — אין קוברין את המת אלא בטלית שיש בו ציצית ואם היה לו טלית נאה ואחר מותו רוצים להחליף על טלית רע או שאינו נאה לא יפה הם עושים דניחא לאדם בטליתו ואין בזה משום כל תשחית כי יעמדו המתים לעתיד בלבושיהם קוש"ע סי' קצ"ז ס"א ובתשובה מאהבה כתב דל"ד בטלית בלבד אלא דה"ה בקיטל שיש בו קצת גוי שהתפלל בו ביום הכפורים אינו ראוי להסיר הגוי או להחליפו ואם יש לו ב' טליתים אחד שהתפלל בו בחול ואחד שהתפלל בו בשבת והטלית של שבת נאה יותר קוברין אותו בטלית של שבת הגם שהתפלל יותר בהטלית של חול ואין בזה משום תדיר ואינו תדיר תדיר קודם (מ"ט ד' כ' אות נג).

קבורה — אין קוברין את המת אלא בטלית שיש בו ציצית וי"א דאין צריך ציצית ונהגו לקברו בציצית אך שפוסלין תחילה הציצית או כורכין אחד מן הכנפות ומותר להלביש את המת בטלית חדש ואין צריך להיות דוקא טלית שלבש בחייו (יור"ד סי' טנא ס"ב ועיין פ"ח סק"ג).

קבורה — אין קוברין את המת אלא בטלית שיש בו ציצית ומי שהתנהג בקלות ולא לבש ציצית בחייו אין לקברו בציצית כי כן באו"ז ה' אבלות סוס"י תכ"א אך בשו"ת מהר"ם שיק חו"ד סי' ש"ג כתב דגם בכה"ג מותר ללבשו בציצית דודאי קודם מיתתו הרהר בתשובה וחזר מקלות דעתו אם לא היה לכה"ס מומר להכעיס.

קבורה — אין קוברין ב' מתים זה בצד זה אא"כ

הנותן בים דרך עיר א רחוב ג. אבלים פט

משיקבר שנית, ואם לא פיניהו עד לאחר ז' כבר עבר אבלותם ואין מתאבלים עליו פעם אחרת וכו'. (יור"ד טע"ג)

קבורה — אם האב והאם אין נקברים זה אצל זה אצל מי יניחו הבנים אצל האב או אצל האם מבואר במדרש שוחר טוב על פסוק נפלא נא ביד ה' דקוברין אצל האב (יור"ד סי' סטו כהנ"י יד שאל).

קבורה — אם האב אינו רוצה לסלק לח"ק חק הקצוב אז הוא עובר על לא תלין, ואם האב רוצה לצוות דין כפי שישימו הב"ד והגבאים אין רוצים לצוות דינא, אז הם עוברים (חכ"א בקונטרס מ"ח אות יד).

קבורה — אם יש חיוב קבורה בכזית מן המת או לא, התוס' יו"ט פ"י דשבת מ"ה כתב דכזית מן המת חיוב בקבורה, וכן העלה בס' מנ"ח מצוה תקל"ז, אבל במל"מ פ"ד מהלכות אבל הל"א דחה דברי תו"ט והעלה דאין חיוב קבורה בכזית מן המת וראיתו מירושלמי גזיר פ"ז ה"א: "כי קבור תקברנו" מכאן שאינו נעשה מ"מ עד שידא ראשו ורובו, ודוקא בכזית מן המת, אבל אם נחתך לאחד אבר בחייו העלה בשב"י ח"ב סי' ק"א מובא בפ"ת יור"ד סי' שס"א סק"א אף דבש"ס כתובות כב: משמע דיש לקברו מ"מ ו"ל דאין זה מצד החיוב ומי שהושש לעצמו משום סכנה אפשר דאינו מחויב לקברו, אך צריך ליתנו לחדר מיוחד שלא יכנסו שם הכהנים כי אבמה"ה מטמא ורא"י לזה מב"ק פ"ה ע"א דבסיפא ל"י מלתא למשקל מבשרו למשדייה לכלבים, וכן העלה בנוב"י ת' חו"ד סוס"י ר"ט, ועיין ב"ר פ"ס ג' נפתח מת בנשילת אברים בכ"מ שהי' הולך בו ה"י אבר נישל הימנו והיה קוברין אותו שם וכו' (מ"ט דף מה-יט, ודף ח' אות ט).

קבורה — אם יש יתום בבית הקברות אזי לאחר הקבורה אם הוא יום, מרחיקין לכל הפחות ד' אמות מן הקברים ואומרים את המזמור למנצח שמעו זאת . . . (תהלים מ"ט), וביום שאין אומרים תחנון, אומרים מכתם לדוד (תהלים מ"ז), והיתום אומר קדיש שהוא עתיד לאתחדתא, והקהל עונין עמו עד ויקריה, ויש מקומות שגם הקדיש אומרים תהלה קודם הקבורה לאחר צדוק הדין, ויש מקומות שגם צדוק הדין אין אומרים עד לאחר הקבורה (יור"ד טע"ז, קי"ט סימן קט"ט).

קבורה — אם מפנין את המת מקבר לקבר, אם קברוהו בקבר ראשון על דעת להיות קבור שם עולמית, אלא שאח"כ נמלכו לפנותו משם, אין מונין לו אלא משיקבר בקבר ראשון אפילו פיניהו תוך ז' וכו' (יור"ד סימן טע"ג).

קבורה — אם מת בלילה צריך לקברו בלילה ואם מלינו עד עמוד השחר עובר בכל תלין (רדב"ז סי' ט"א ומנחות סי' תקל).

קבורה — אסור לדרוך על גבי הקברים, משום דיש אומרים דאסור בהנאה ומ"מ אם צריך לאיזה קבר ואין לו דרך אא"כ ידרוך ע"ג קברים מותר (יור"ד ססד כט"ז סק"א).

קבורה — אסור לחצוב שום קבר להיות פתוח עד למחר שלא יקברו בו המת באותו היום ויש סכנה בדבר, ואם אין פנאי לקבור המת עד למחר ימלאו את הקבר בעפר (רמ"א ב"ר"ד סי' שלט סי"א בשם ס"ח).

קבורה אסור לפתוח הקבר אחר שנסתם הגולל אפילו אם עוררים חורשים לפתחו כדי לבדוק אם הביא שתי שערות, ואם שכחו להלביש מלבוש אחד מן המנהג לתכריכי מתים אם ה' בן כ' שנה אין לפתוח קברו מחמת חרדת יום הדין, אבל אם ה' פחות

הנותן בים דרך עיר א רחוב ג. אבלים צ

מפקיעין קורבת הראשון ובספר הנצחון
מבואר בזמן התחייה הבעל האחרון ישאר
אצלה על כן צ"ע בכ"ז איך להתנהג
ועיין בשו"ת מהר"ם שיק חו"ד סי' שני'
קבורה — אשה שמת בעלה ונישאת לשני
ואח"כ לקטו עצמות בעלה הראשון אינה
צריכה להתאבל דנישואין השני מפקיעין
לגמרי קרבת בעלה הראשון (ת"ס חו"ד
סי' טכה).

קבורה — בחר שמת במקומות שהמנהג שמי
שלא נשא אשה אינו לובש טלית גדול
כתב סי' להח"פ בק"א לסי' שני' דאם הוא
ת"ח ואיש כשר וחי ראוי לציצית אלא
שמפני ענותנותו לא הי' רוצה להתנאות בו
עבדין ליה ציצית

קבורה — בק"ק פרעסבורג קוברים הראש
למערב ורגלים למזרח ובספר החיים כתב
לקבור ראשו לצפון ורגליו לדרום (ועיין
בחמ"ס חו"ד סי' טלז).

קבורה — הא דעובר על לא תלין הוא דוקא אם
מלינו עד הבוקר אבל אם מלינו מקצת
הלילה אינו עובר ואפילו איסורא ליבא
(יור"ד סי' שז) כפ"ס סק"א ובחמ"ס קונטרס מ"מ
אות יב כתב דע"כ עוברים על עשה לקבור
תקברו).

קבורה — המנהג להקפיד שלא ליקח מרא או
או חצינא מיד הבורי בשקוברים את המת
אלא זה זורקו מידו וזה נוטלו (חמ"ס כלל
קנט-ל, וקש"ע סי' קלט-ז).

קבורה — יש מקומות שנוהגין לקבר אנשים לבד
וגשים לבד ואין לשנות במנהג אבל מדינא
אין אסור לקבור איש אצל אשה (שו"ת אומרי
אש סי' קי' ושו"ת הרי בשמים סי' רכא).

קבורה — יש מקומות שנוהגין שאין מניחין דף
תחת המת רק משכיבין אותו על הקרקע
זולת לכהנים ולכזרים ולדרוג וליוולדת או

מבן כ' מותר לפתחו וכן אם יש לו איזה
סימן מבהק בגופו שאין עשוי להשתנות
לאחר מיתה וצריך לבדקו כדי להתיר את
אשתו ג"כ מותר (ב"ב קנז-קנה, יור"ד ססג-ז
ופ"ט טס ס"ק ו).

קבורה — אסור לפתוח קבר אחר שנפתח הגולל
ודוקא שכבר נתנו עפר על הכיסוי של
ארון אבל כ"ז שלא נתנו עפר עליו מותר
לפתחו אף משום שאר דברים (יור"ד ססג-ז,
חמ"ס כלל קנה-יא, ועיין סי' חכ"ז רס"י י' וסוף
סי' כ).

קבורה — אפילו אם הבן לא ירש כלום מאביו
מ"מ מוציאין מידו צורכי קבורה כיון דקבורה
יקרא דשכבי הוא והדין ביור"ד סימן ר"מ
דמחויב לכבד אביו בחייו ובמותו ואם כן
ה"ה דמחויב למקבר ולהספיד משלו אם
אביו עני ולא יבזה קבורת אביו בשביל
ממון דלא כשי"ך יור"ד סי' שד"ס סק"ז
(ת' מהר"ם מ"נ סי' כג, ועיין ב"ש אה"ע סי' קיח
סק"כ, ועיין בק"א של הצ"ח בת' השי"ך לסי' שמח).

קבורה — אשה שמת בעלה ונישאת לשני ומת
ואח"כ מתה האשה איך יתנהגו עם קבורתה
אם יקברו אותה אצל בעלה הראשון או
הב' מבואר בזוה"ק פ' בראשית דף כ"א ע"ב
דבעלה הראשון עיקר וז"ל שם "מכאן
ניקבא דאתנסבת בתרין ביהווא עלמא
אהדרת לקדמאה" ובעקרי הר"ש חו"ד
סי' ל"ה אות כ"ג הביא בשם זרע אמת
ח"ב סי' קמ"ז דיש לחוש לסברת הרב
מעב"י מאמר ב' פ"ז בדין אלמנה לבעל ב'
ויש לה בנים משניהם ומתה שתקבר אצל
בעלה הראשון אם לא שנודע דהוות
מתיישבא כדקא יאות בבעלה תנינא וניחא
נפשה טפי הרי דגם בדי' לה בנים מבעלה
הב' צריך לקברה אצל בעלה הראשון אולם
בשו"ת חת"ס סי' שני' סי' דנישואין השניים

הנותן בים דרך עיר א רחוב ג. אבלים צא

מקום בביה"ק בכדי שיהיו מונחים על מקומם שלהם, והוא מש"ס ב"ב ק"ב ע"א נמצא צדיק קבור בקבר שאינו שלו ועיין ויק"ר פ"ה"ה אמר ר"א צריך אדם שיהיה לו מסמר או יתר קבוע בביה"ק כדי שיזכה ויקבור באותו מקום (עיין מג"א ס' קנג סק"מא ות' חת"ס חו"ד ס' של, ות' מהר"ס מ"כ ס"ח).

קבורה — נוהגין כשהולכין מבית הקברות תולשין עשבים ומשליכין אחר גומ' ואומרים זכור כי עפר אנחנו וגם הוא רמז לתהיה"מ שיחיו מעפרם על דרך ויציצו מעיר כעשב הארץ, ויכולין לעשות כן גם בחו"מ, ורוחצין ידיהם, ויש רמז שאין הטומאה זאת נטמאת אלא בג' דברים אלו: מים, ואפר פרה, ואזוב, אין לרחוץ את הידים בנהר אלא בכלי ואין ליטול את הכ"י מיד מי שרחץ, אלא זה מעמידו וזה נוטלו, ואין לנגב את הידים, ר"א שיושבים ז' פעמים מפני שהרוחות מלוות אותם, וכל זמן שיושבין בורחין ממנו ובקצת מקומות נוהגין לישב רק ג' פעמים לאחר שרחצו את הידים ואומרים בכל פעם ויהי נועם, וגם כשנקבר המת ביום טוב יכולין לישב כך ג' פעמים כמו בחול, ונוהגין להקפיד אם יכנס אדם לבית קודם שירחץ ידיו וישב ומנהג אבותינו תורה (אליהו רבס סוס"י רמל, יור"ד שער ד כרמ"א).

קבורה — קבורה האמירה בתורה, הוא שיתן את המת בקרקע ממש, ובהרבה מקומות נוהגין להניח את המת בארון העשוי מנסרים וכך קוברים אותו, דא"א שלא יהיו נקבים בארון וסגי בהכי ויש מקומות שקוברים בלא ארון אלא מניחין אותו על הקרקע ממש אלא מן הצדדין נותנים שני דפים, ועל אלו נותנים עוד דף אחד, כדי שלא תפול העפר על גוף המת שזרזו בויון, ויש מקומות עוד שקוברים שאר מתים כך בלא ארון ורק

למי שמת בבית האסורין מתוך יסורין (עיין ביו"ד ס' שסג א ובס"ד ס' ק-ה).

קבורה — יש נותנין למת עפר ארץ ישראל בקבר, ויש למנהג זה על מה שישמכו (ירושלמי כלאים פט וירושלמי כתובות פ"ב סוף סל"ג ובתנחומא ויחי, וביו"ד ס' שסג א).

קבורה — לאחר שהניחו את המת בקבר מהפכין את המטה שלש פעמים, כי מטה בגימטריא דין, לרמזו שיתהפך הדין לרחמים, וההפך למחול, וזכר לדבר הפכת מספדי למחול לי, וביום שאין אומדין תחנון אין עושין כן (חכ"א כלל קנח-ל).

קבורה — מי שנהרג ע"י רוצח כתב ס' מעב"י שפת אמת מ"ב פ"י דמנהג בהרבה מקומות לקבור הנהרגים לבדם להיות כי תמיד תובעים דין עד כי ישפוך דם הרוצח עיניו, אולם בתי חת"ס יור"ד ס' של"ג מובא בפ"ת סוס"י שס"ב סק"ד העלה דמותר לקברו בקברי אבותיו, וכ"כ בשד"ח מ' אבלות אות קס"ט דצריך לבטל מנהג זה, ועיין בתשובת חת"ס אד"ע ח"ב סימן קל"ב דשם הסכים להרב השואל לקבור ההרוגים במקום מיוחד מטעם דדין ד' מיתות ב"ד לא בטלה והמתחייב מיתת ב"ד אין קוברים אותו בקברי אבותיו, וע"י במ"ש ד' מד אות י"א שטארק בזה והעלה לקיים המנהג לקברם בפ"ע אך רק בנהרג ע"י רוצח דשייך בו הטעם כדי להעלות נקם, אבל בנפל מן הגג או טבע בנהר דלא שייך בו טעם הנ"ל מותר לקברו בקברי אבותיו.

קבורה — מי שנקבר בקרקעות עכו"ם יכולין להוציאו משם לקברו בקבורת ישראל.

(פ"ת יור"ד ס' שסג סק"א, ועיין בתי' נזכ"ת חו"ד ס' פט, ובתי' חת"ס חו"ד ס' של).

קבורה — נהגו כל ישראל אפילו עניים אם רק באפשרות להם לשלם איזה מחיר בעד

הנותן בים דרך

עיר א

רחוב ג. אבלים צב

דורש אל המתים, וכבר נתקנו סדר תפלה למשתטח על קברי אבות ונדפס בס' מענה לשון, ובס' קב הישר פרק ע"א כתב דהודש ניסן ותשרי מתפללין המתים בעד החיים, ובשו"ת משיבת נפש סוס"י י"ז כתב דנהגו עלמא להרבות בחוצאות להתפלל על קברי אבות, ובשנה ראשונה נהגין שלא לילך על הקברים (כ"ח סוס"י ר"ז, וס"ד יור"ד סימן קעט סק"ט, ועיין מג"א חו"ח סי' תקפ"א סק"ט, ועיין ת' מהר"י אשכנזי חו"ח סי' כ"א, ומהר"ם טיק חו"ח סי' רנ"ג).

קברי אבות — נהגין ביום היארצייט של או"א לילך על קברם ולהתפלל שם, ואם אינו בעיר שאבותיו שוכבים שם יוכל לילך על שאר קברי ישראל, כי כשהולך על קברי ישראל להתפלל מתעוררים כל הנשמות שבג"ע וסדנא דארעא חד הוא, ובס' תפא"י סוף סדר נזיקין בדרוש אור החיים סימן ב' כתב דבשעת המולד או בטי"ו להודש או ביארצייט טוב לכתב על קברי אבות מפני שאז הנשמה תעוף יותר סביב להקבר והעצמות (ט"ו תת"ס חו"ד סוס"י קע"א, ועיין שבט מוסר סי' לה, ובס"ח סי' תתשע"ב וסי' תן וסי' תס"ה, ועיין ת' הרשב"א חו"ד סוס"י תקל"ט).

קברי אבות — קצת מקפידין שבאם לא היו על קברי אבות משך י' שנים, וקצת מקפידין אף בז' שנים, שלא ילכו עוד על קברם, ואומרים שיש חשש סכנה בזה, ובס' יוסף דעת להגאון מלבוב כתב דאין בזה קפידא, והביא רא' מכלב שנשתטח על קברי אבות, אולם בס' מ"ש דחה רא' זו דכל החשש הוא דוקא באם היה פעם אחת על קברו ואח"כ פסק עשרה או ז' שנים, אבל באם לא היה מעולם על קברי אבותיו אין קפידא, אף אחר שנים הרבה, וא"כ אין רא' מכלב דהוא לא היה מעולם על קברי האבות.

לכהנים ובכורים שהם חשובים עושים ארון, ובדרישה כתב דבזמננו שנותנים חרסות על פיו ועיניו הוי במקום עפר דבזמננו ועיין בה"ט סק"א דלפי מנהגנו שמניחין כים עפר תחת ראשו הוי כקבור בעפר, אע"פ שהכים מפסיק, כיון שהוא מפתח דק אין זה הפסק, ולאותן שנותנין עפר אי' על פניו של מת נחא מפי' (סנהדרין מו. יור"ד סס"ב-א וקט"ז קל"ט-א).

קבורה — שנים שהיו שונאים זל"ז אין לקבורם יחד שגם במותם אין להם מנוחה יחד, ואם רוצים לקברו אצל אבותיו ומצד אחר נקבר שונאו וא"א לקברו מצד אחר אצל אבותיו ג"כ אסור כיון דהראשון זכה שלא להניח אצלו שונאו והשני בא בגבולו אין לקבור אצלו ובפרט בזה"ז שאין מדקדקין כל כך שיקבור אצל אבותיו, אבל בשו"ת שב"י ח"ב סי' צ"ז הובא בברכ"י סוס"י שם"כ כתב אם כבר עברו יב"ח מעת שהשונא נקבר שם מותר לקברו אצל קברי אבותיו ואין לחוש במה ששונאו קבור מצד אחר, אבל בבלי' כתב כיון שהב"י והאחרונים לא חלקו בזה בין אם הוא תוך יב"ח או אחר יב"ח ע"כ אין להניחו גם אחר יב"ח (יור"ד סס"ב-א ובבלי' טס).

קברי אבות — כשהולכין אל קברי אבות או אל קברי צדיקים אומרים יה"ר שתהא מנוחתו של פלוני פה בכבוד וזכותו יעמוד לה וישים יד שמאלו על הקבר ולא יד ימינו (חו"ח סי' רנ"ד בב"ט סק"ח, טערי ת' טס סק"ח בשם הברכ"י).

קברי אבות — נהגו בחודש אלול לילך על קברי אבות וקברי צדיקים, ויש לזה סמך בזוה"ק, ודוקא להשתטח על קברי אבות ולהתפלל לפניהם על כל צרה שלא תבא בזכות אבותיו שוכנו עפר, דבלאו הכי הוי בכלל

ומנוסה שיזקק לו ח"ו מ"ש דף י"ג אות כ"ט
בשם הגאון מהרש"ם ובס' קב הישר פרק
פ"ה כתב דבהודש ניסן המנהג שלא לילך
על בית החיים להתפלל על הקברים ולומר
תחנונים כמו בשאר ימים כדי שיהי' החודש
ניסן קודש. ואין לילך על קבר אחד ב"פ
ביום (זוואל ריט"ח אות ט, ועיין בא"ח בגליון
א"ח ס' רכ"ד אות א).

קברי צדיקים — מי שיש לו חולי בתוך ביתו
ויש בו סכנת היום מותר לו לילך על בה"ק
ולתפלל על קברי אבותיו או על קבר צדיק
אף בר"ח וחוד"מ ושבת, וכן על מקשה
לילד, והזה"ק בפ' אחרי כתב: "בשעתא
דאצטרך עלמא רחמא וחייא אזלי ומודיעי
לנפשיהו דצדיקיא ובכין על קבריהו . .
כדין איתערין נפשיהו דצדיקיא ומתכנפי
ואזלין ושאתן לדמיכי חברון ומודיהו לחו
צערא דעלמא (א"ח ס' רפח ס' ובמג"א סק"ד
וס' תקע"ג).

קברי צדיקים — נוהגין לסייע על קברי צדיקים
ביום ה'ארצייט שלהם, ויש לזה מקור
ברש"י מס' יבמות דף קכ"ב ד"ה תלתא
ריגלי שהביא בשם ת' הגאונים: "מצאתי
כל הנך ריגלי דאמוראי דינו יום שמת בו
אדם גדול, קובעים אותו לכבודו ומדי שנה
בשנה כשמגיע אותו יום מתקבצים ת"ח
מכל סביביו ובאים על קברו עם שאר העם
להושיב ישיבה שם, ונוהגין להתפלל
על קברי צדיקים (ברכ"י ס' טסז סק"א).

קברי צדיקים — עיקר זמן להשתטח על קברי
צדיקים הוא בער"ה ומ"ז לחודש, ולא בשבת
ויז"מ ור"ח (א"ח ס' תקפא כהגות מהרש"ס).
קבורה ביו"ט — אין קורעין על המת אפילו ביו"ט
שני אפילו קרוביו (א"ח תקנ"ה).
קבורה ביו"ט — אם אין בעירו קברות ישראל
מותר להוליכו לעיר אחרת ביו"ט ראשון

ובקונטרס עשר צהצחות כתב דסיפרו לו
בשם הגאון הקדוש מצאנץ ז"ל, שפעם א'
הי' בעיר פרעמעסלע, ואמר שמעתי אומרים
שאם לא הלך על קברי אבותיו י' שנים
שוב לא ילך, ופעם א' שאל הה"צ מדזיקוב
לזקינו הג"ל אם יוכל לילך על קבר אביו
שלא היה ז' שנים על קברו, והשיב לו תוכל
לילך כי שמעתי י' שנים (ת"ש ס' שמחות ד' יד
אות לב).

קברי צדיקים — בת"ב לאחר הליכה מבדב"נ
נוהגין לילך על הקברות וכן בער"ה נוהגין
לילך על הקברות ולהרבות בתחנונות ונותנין
שם צדקה לעניים, והמתפלל על קברי
צדיקים על ישים מגמתו נגד המתים רק
יבקש מהקב"ה שירחם עליו בזכות הצדיקים
שוכני עפר (א"ח סוס' תקנט וס' תקעט ס"ג
ובמג"א סק"א).

קברי צדיקים — הנאה למתים כשאזהבים הולכים
על קבריהם ומבקשים על נשמתם טובה
ומטיבים להם באותו עולם, וגם כשמבקשים
מהם הם מתפללים על החיים (ס"ח ס' תכ
וס' תשי ועיין ס' תתע"ב).

קברי צדיקים — כהנים אסורין להשתטח על
קברי צדיקים, וראי' לזה מרש"י ב"מ ד' פ"ה:
ד"ה מציון מערתא דרבנן: "שלא יכשלו כהנים
לעבור עליהם ולהאדיל שלא תארע תקלה
ע"י צדיקים" (יור"ד ס' טעב בפ"ת סק"ב, א"ח
סימן תקפא א"ת י' כהגות הג' מהרש"ס, ועיין
רדב"ז על הכ"ת פ"ג מאכל הל"י).

קברי צדיקים — מי שהוא טמא טומאת קרי לא
ילך לבדו דאז מתדבקים בו החיצונים
מ"א סוס' תקנ"ט, וכן בשעת הדבר יש
לזהר שלא לילך על בה"ק מ"ש דף י"ג
אות כ"ט, וכן אשה נדה לא תלך לבדו
עד שתטבול, ומי שיש לו חולה נכפה ר"ל
לא ילך בשום פעם על בה"ק כי הוא בדוק

הנותן בים דרך עיר א רחוב ג. אבלים צד

ביום"ט, כי שבת שבת ושבת יום"ט אסור, ואם אינם רוצים לעשות בהם מטעין להו כמו בחליצה או יתנו להם שבת ודן עתידין ליתן את הדין. ואנשי הח"ק לא יקחו מעות בעד הקרקע, רק משכונות בלי קציצת דמים (א"ח תקנו-ס' כמ"א סק"ב, ובח"א כלל קע-ב, וקט"ע ס' ר-ד).

קבורה ביום"ט — ילד קטן אפי' אחר ל' יום שידוע שאינו נפל מ"מ אם העת קר ואין ביון להשהותו יכולים להלינו במרתף וגם אין שיך לומר עליו שמתבזה בין החיים כמו במת גדול, א"כ טוב שלא לקברו ביום טוב ראשון, וי"מ דגם במת גדול אי לא אשתדו משהינן ל' עד יום"ט שני ובמקום שאין מנהג ידוע נראה דיש לנהוג בן (א"ח תקנו כמ"א סק"ה, וקט"ע ס' ר-ב).

קבורה ביום"ט — ילד שמת לאחר ל' שידוע שאינו נפל, דינו כשאר מת, אך אם הוא זכר ומחמת איזה סיבה עדיין לא נמול אע"ג דאשתדו אין קוברין אותו ביום"ט ראשון משום דצריכין להסיר ערלתו ואין לעשות זאת ע"י אינו יהודי, אלא משהינן ליה עד יום"ט שני דמותר להלינו לכבודו וביום"ט שני מסירין ערלתו וקוברין אותו אבל אם הוא נפל אסור להסיר ערלתו אפילו ביום"ט שני אפילו על ידי א"י אלא משהינן ליה עד אחר יום טוב ומסירין ערלתו וקוברין אותו (א"ח ס' תקנו-ט-י ובמ"א סק"כ).

קבורה ביום"ט — מותר ללוות את המת ביום טוב ראשון בתוך התחום, וביום"ט שני אפילו חוץ לתחום וחוזרין למקומן בו ביום, וכן מותר להחזיר כלי הקבורה שהוליכו עמהם חוץ לתחום, אבל אסור לרכוב ע"ג בהמה כדי ללוות את המת ביום"ט, אפילו ביום"ט שני אפילו האבלים, אבל הקברנים אם א"א להם לילך ברגליהם מותרין לרכוב ביום"ט שני

ע"י א"י, וביום"ט שני גם על ידי ישראל כדי לקברו בקברות ישראל, אבל אם לא יקברוהו היום, אסור לישראל להוליכו ביום"ט לקברו אחר יום"ט (א"ח תקנו-ה, וקט"ע ס' ר-ה).

קבורה ביום"ט — אם נקבר ביום טוב, אין לקרוע בחוד"מ עד אחר יום"ט דההוא שעתא לאו שעת הימים ולא שעת שמועה היא (א"ח ס' תקנו כמ"א סק"ג, ובזו"ר סימן טז בפ"ט סק"א).

קבורה ביום"ט — ביום שני של יום"ט אפילו של ר"ה אם אפשר לעשות בלי שידוע ע"י א"י דברים הנזכרים לעיל, יעשו ע"י א"י, ושאר הדברים יעשו ישראלים כמו שכתבנו ויכולים למהרו גם על ידי בגדים וסדינים, רק שיזהרו שלא יעשו סחיטה בידים, ואם א"א על ידי א"י יתעסקו בו ישראל בכל מה שצריך כדרכם בחול. כי יום"ט שני לגבי מת כחול שוינהי רבנן, ומ"מ אם יש במקום ההוא מי שהבין לו תכריכין, יקחו אותן המתקנים שלא יצטרכו לתפור, והא דמותרין להתעסק בו דוקא בשרוצין לקברו בו ביום, אבל אם אין רוצין לקברו בו ביום אין עושין בו שום דבר אפילו בטלמול אסור (ב"ב ג, א"ח תקנו-ה, ובכ"ט ס' סק"ד וקט"ע ס' ר-ג).

קבורה ביום"ט — בשבת וביום"ט לא יתעסקו בו כלל, אפילו ע"י עממין, אפילו להוציאו עד ידיהם ולהניחו בכוך העשויה מאתמול משום כבוד המת שלא יאמרו שנתחלל שבת על ידו (א"ח תקנו-ג).

קבורה ביום"ט — הא דשונינהי רבנן יום"ט שני לגבי מת כחול, זהו מפני כבודו של מת שלא יהא מוטל בבזיון, אבל לעשות שאר דבר אסור, ולכן אסור לקצוץ עם בעל החנות דמי הפשתן שלוקחין לתכריכין, אם לא שא"א בענין אחר, כגון שלוקחין מאינו יהודי והקברנים אסורין ליקח שבת קברנות

הנותן בים דרך עיר א רחוב ג. אבלים צה

ומ"מ לא ירכבו בתוך העיר מפני הנכרים (א"ח תקנו-ו-ז) וכו"ט סס סק"ד).

קבורה ביו"ט — מי שמת ביום טוב וצריך להוליכו לעיר אחרת רחוק ממחלך יום א' והנכרי לא יוליכוהו למחר וגם א"א לקברו לאחר שבת ע"י ישראלים יקברוהו על ידי נכרים בביתו ולאחר שבת יוציאוהו ויקברוהו או יניחוהו בארון ויחמרוהו בחמר ובזפת ע"י נכרים כדי שלא יסריח (א"ח סימן תקטו במג"א סק"א).

קבורה ביו"ט — מת ביו"ט ראשון אסור להלינו עד יו"ט שני כדי שיתעסק בו ישראל או שילוו אותו אשתו ובניו (א"ח תקנו-ג).

קבורה ביו"ט — מת בליל יו"ט שני דמתעסקין בו ישראל אם אין א"י משיבמין עשרה בני אדם וקוברין אותו בשעה שהשליח צבור אומר פזיזים ואם הוא אדם חשוב שרבים צריכין ללוותו קוברין אותו לאחר יציאה מבהכ"נ קודם האכילה דאיתא במדרש לא תאכלו על הדם דאסור לאכול סעודת קבע קודם שנקבר המת ואם אי אפשר להבין כל צורכי הקבורה עד הזמן ההוא קוברין אותו אחר אכילה ולענין אנינות ק"ל בס"ת תקמ"ה ס"ה דאם מת ביו"ט ראשון ורצה לקברו ע"י א"י או ביו"ט שני ורצה לקברו בעצמו חל עליו דין אנינות אבל בשעה שאינו מתעסק בצורכי קבורה אין דין אנינות נוהג בו ובליל יו"ט חייב בכל המעות הדוקא ביו"ט שני שוינהו רבנן כהול אבל בלילה שלפניו לא וכ"ש לדין שנוהגין לעשות צורכי קבורה על ידי נכרי דחייב בלילה (א"ח תקנו-ז וכו"ט תקמ"ה וכו"ט סק"ח).

קבורה ביו"ט — מת המוטל לקברו אם ביו"ט ראשון לא יתעסקו בו ישראל ואפי' יסריח וא"א בעממין אבל יתעסקו בו עממין אפילו מת בו ביום ואפילו אם יכולין

להשדותו עד למחר ולא יסריח וכל זה בעשיית קבר וארון ותכריכין אבל להלבישו ולחמם לו מים לטהרו ולהוציאו ולשומו בקבר מותר על ידי ישראל וטוב ליזהר לטהרו ע"י קש על גבי עור או נסר ולא ע"י מדינים שלא יבוא לידי מחימה (שצט קמא. א"ח סי' תקנו-ה).

קבורה ביו"ט — נפל גמור אין קוברין אותו אפילו ביו"ט ב' ואפילו מת בתוך ל' ונגמר צפרנו ושעריו מ"מ במקום שיש צער לחיים שמסריח בבית מותר לקברו ביו"ט שני ע"י עממין אם הוא בתוך ל' ואפילו ביו"ט א' ע"י עממין במקום צורך גדול ולאחר ל' אם יכול להלינו במרתף או שהעת קר אין לקברו ביו"ט ראשון אבל אם יש לחוש שיסריח דינו כמת גדול ואין מסירין ערלתו (א"ח תקנו-ז, וכו"ט כלל קע-ז).

קבורה ביו"ט — ספק נפל אם לא אשתחי אין קוברין אותו ביו"ט ראשון אפילו ע"י א"י ומשהינן ליה עד יו"ט שני וקוברין אותו ע"י א"י ולא על ידי ישראל ואי אשתחי קוברין אותו ביו"ט ראשון ע"י א"י ואם מת ביו"ט קוברין אותו בו ביום ע"י אינו יהודי ולא ע"י ישראל (א"ח תקנו-ט, קט"ט סי' ר-ט).

קבורה בחוד"מ — אין לתלוש עשבים ועפר בחוד"מ בבית הקברות כמו שנוהגין לעשות כהול ודין צדוק הדין במועד עיין ביור"ד סי' ת"א ס"ה וכשאין אומרים צדוק הדין אין אומדין שבהי של מת דהא נמי מרגיל ההספד כשמזכיר שבהי וא"כ אסור לדרוש עליו אלא להכנס בפניו וכו' (א"ח תקנו-יב ומג"א סק"ח).

קבורה בחוד"מ — בני אשכנז נהגו שאין קורעין במועד כי אם על אביו ואמו ועל שאר המתים קורעין אחר המועד אבל בפולין נהגו לקרוע על כולם ואף באשכנז בשמועה

הנותן בים דרך עיר א רחוב ג. אבלים צו

קרובה שהוא רחוקה אחר הרגל קורעין
אבל רחוקה אין קורעין אף על אביו ואמו
(א"ח ס"י תקמ"ג ובמג"א סק"ג ובה"ט סס סק"ה
ועיין ביור"ד ס"י סמ"לא ובש"ך סק"מ).

קבורה בחו"מ — עושין כל צורכי המת בחו"מ
גוזזין שערו ומכבסין כסותו ועושין לו ארון
בחדר שבו המת, כדי שיהא ניכר שהוא
לצורך המת, ואם לא היה להם נסרים
מביאים קורות ונוסרים מהם נסרים בצנעא
בתוך הבית, ואם היה אדם מפורסם, עושין
אפילו בשוק, אבל אין כורתין עץ מן היער
לנסור ממנו נסרים לארון, ואין חוצבין אבנים
לכנות בהם קבר, ובמקום שהיהודים מעט
ודרים במקום אחד והבדל יודעים כשיש מת
בעיר הבדל חשיב כמפורסם (מ"ק ח. א"ח
תקמ"י).

קדיש — אם שמיחה את בנו שלא יאמר קדיש
על אמו אל ישמע לו (יס של שלמה פ"ק
דקדושין דף סג, טז"ר ברכה יור"ד סע"ו).

קדיש — אותו יום שפוסק לומר קדיש שייך לו
כל הקדישים רק להוציא יתן קדיש אחד
(א"ח קלב במג"א סק"ב).

קדיש — אם אביו ואמו בהיים לא יאמר קדיש.
וזה דוקא כשיש יתום, אבל קדיש דרבנן
יכול לומר (יור"ד סע"ו-ד).

קדיש — אם אין בביתו אבל על אביו ואמו
יאמר אותו קדיש מי שאין לו אב ואם בעד
כל מתי ישראל, ויש מקומות ששאר קרובים
אומרים קדיש על קרוביהם כשאין אבלים
על אביהם ואמם, וגם כשיש אבלים על
אביהם ואמם, אם יש מי שרוצה לומר קדיש
אחר אבי זקינו או זקנתו שמתו בלא בנים
או אחר בנו ובתו שמתו בלא בנים, יניחו
לו האבלים לומר קדיש אחד לאחר שהם
אמרו כל אחד וכו' (יור"ד סע"ו-ה בהג"ט ועיין
קש"ע ס"י כו"ט).

קדיש — אם יצא קול על אשה שמת בעלה אסור
לבנו לומר קדיש כל זמן שאין עדות בראוי
להשיאה (יור"ד ס"י טע"ה בפ"ט סק"ג).

קדיש — אם מת הבן בלא בנים, אם יאמר אביו
קדיש אחריו עיין ת' נוב"י הא"ח סימן ח'
כי לא מצינו שאב יאמר קדיש עבור הבן,
דרך ברא מזכא אבא, אבל אין אברהם
מציל את ישמעאל, אבל יש שכתבו דמועיל
קדיש שאומר האב על בנו (מ"ס שמוח
דף מ: אות כב).

קדיש — אם נאבד איש ולא נודע מה היה לו, לא
יאמרו בנו קדיש, כדי שלא יבאו עי"ז להשיא
את אשתו, אבל יכולין לברך בהמ"ז ולהפטר
ולתפלל לפרקים במקום שאין דוחין שאר
אבלים (יור"ד טע"ה בפ"ט סק"ג).

קדיש — אם צוה אביו לבנו שיאמר אחריו קדיש
גם בחודש י"ב או י"ג בשנה מעוברת עד
הוארצי"ט ישמע לו אף שאביו היה ת"ח
ועדיק, וכן צוה הג' מדרש"ק לבנו, וכן צוה
הגאון הר"י נפתלי ב"ר לבנו שיתפלל ויאמרו
אחריו קדיש גם לאחר יב"ח (לוחט הגאון
מדרש"ק בסיו"ר הלאה שלו משנת תרי"ג אות ה'
ועיין בשו"ט בית יצחק ח"ב חור"ד ס"י קנ"ו).

קדיש — אם שמעו על רווק או על אשה שמתו
אע"ג דלא נתברר שמתו מ"מ יכולין להתאבל
ולומר אחריהם קדיש (שב"י ח"א ס"י קב).

קדיש — בבנים זכרים נוהגין להודיע להם שמת
אב"א כדי שיאמרו קדיש, אולם אם נודע להם
בפורים אין להגיד לו כיון דהוי ספק אם
אבילות נוהג בפורים ע"כ מותר שלא יודיעו
אותו עד אחר פורים, וכן בחו"מ לא יודיעו
אותו משום מניעת שמחת יו"ט (יור"ד ס"י תב
י"ב בהג"י יד שאל סס ופ"ט סס סק"ב).

קדיש — בעל על אשתו אינו מחויב לפרוע למי
שיאמר קדיש עבורה (אש"ע ס"י פט בפ"ט
סק"ב).

הנותן בים דרך עיר א רחוב נ. אבלים צו

אבל, משום דזכרון אחד עולה לכאן ולכאן (קט"ז ס"ו טו).

קדיש — מי שדי' לו יאדעצייט, ולא יכול לומר קדיש, כגון שהיה בדרך, או שלא הגיע לו קדיש, יכול שיומר קדיש בתפלת ערבית שלאחר היאדעצייט (מטה אפרים וקט"ז סימן טו-כא).

קדיש — מי שיודע באביו ואמו שהיו רשעים מחוייב לאמר קדיש אחריהם י"ב חדשים (יור"ד סימן שצ"ט סק"ט, חיי"א כלל נב-יט ועיין חת"ס יור"ד ס"י טז).

קדיש — מי שיכול וראוי להתפלל לפני התיבה יתפלל ומועיל יותר מקדיש יתום, שלא נתקן אלא לקטנים, ומי שאינו יכול להתפלל כל התפלה, יתפלל מאשרי ובא לציון ואי"ך, ומי שיש לו זכות יותר בקדישים כגון בן ז' וד' יש לו ג"כ זכות יותר בענין התפלל קט"ז ס"י טו-יד).

קדיש — מי שמת בלא בנים, חייב התנו לומר קדיש בשבילם, לפי מ"ש במעב"י טעם אמירת קדיש הבן על אביו מפני שהייב בכבודו א"כ ה"ה בחתנו שהייב בכבודו ובפרט אם המיו ת"ה ולמד ממנו תורה ורש"י כתב בשבת כג: ד"ה "נפק" דחתנו בבנו (סד"ח מ' אכלות אות קנט).

קדיש — מי שמת לו מת ולא נודע לו אינו חובה שיאמרו לו אפילו באביו ואמו, ועל זה נאמר ומוציא דבה הוא בסיל וכו' ומ"מ בבנים זכרים נהגו להודיע כדי שיאמרו קדיש, אבל בבנות אין המנהג כלל להודיעם (יור"ד טז-יז).

קדיש — מי שנחרם או שנתנדה יכולין למחות עליו שלא יאמר קדיש (יור"ד ס"י סלד בפ"ט סק"ק).

קדיש — מי שנעדר בלא בנים, וצוה שבתו תאמר

קדיש — בשיש הרבה אבלים ר"ל, אזי כדי שלא יבואו לדי קטנות ומריבות נוהגין בהרבה מקומות שאומרים ב' או ג' ביחד, ויש מקומות שכל האבלים אומרים (יור"ד ס"י שצ"ט סק"ו ועיין קט"ז ס"י טו-יח).

קדיש — לענין קדיש לא אמרינן מקצת היום ככולו, ואע"פ שיש א' שמת לו מת באמצע השבוע, וזה מת לו מת ביום א' שנים שנים ביום השבת (א"ח קלכ ב"א סק"ב יור"ד ס"י שצ"ט ס"ח).

קדיש — מומר שנהרג, הריגתו מכפרת עליו, ויש לו לבנו לומר קדיש עליו וגם מתאבלין עליו (יור"ד ס"ח שצ"ט בד"מ יור"ד ס"י טז-ה).

קדיש — מותר לומר קדיש על זקינו וזקנתו שלא עזבו בנים זכרים בה"י אביו ואמו (פחד יצחק אות ק ערך קדיש וכו"ל יור"ד ה' אכל אות ק).

קדיש — מותר לומר קדיש על מאבד עצמו לדעת, ואדרבה צריך להרבות עליו יותר משאר מתים, ועיין מעב"י דעל רשע שמת טוב להתפלל וליתן צדקה אפילו אחר יב"ה וגם קדיש יאמר כל יב"ה (שלי חמד מ' אכלות אות קק ועיין פ"ת ביור"ד ס"י שמה ס"ק א').

קדיש — מי שא"א לו לאסוף מנין בביתו ואין להנפטר מי שיאמר קדיש בעבודו וזולתו, מותר לו לילך לבהב"נ לומר קדיש, כיון דאין הולך לבהב"נ רק לומר עליו ניהום נפשי, שהרי אפילו להלך את המת שהוא איסור תורה היכי שהוא לכבודו מותר להלינו ואין לך צורך גדול וכבוד יותר מזה, וכמו דקיימ"ל דלצורך דבר האבד מותר לו לצאת ה"ה בזה (מ"ט ד' כג אות לו).

קדיש — מי שהוא אבל על אביו ועל אמו מ"מ אין לו זכות יותר בתפלות וקדישים משאר

הנותן בים דרך עיר א רחוב ג. אבלים צח

של מעלה עד כי היונו בחיים אבל לאחר מיתה מענישין (סד"ח מ' אכלות אית קנא).

קדיש — רבים נהגו לצוות לבניהם לומר ח' קדישים ביום משום מ"ש בזה"ק דהקדיש מועיל לשעתא ופלגא ולהכי יאמרו ח' קדישים להציל ל"ב שעות, אמנם רבינו מהר"ח ז"ל גלה סודו שכונת שעתא ופלגא אינו כפשוטו אלא יש מדרגה בגיהנם שנקראת שעתא ופלגא (יור"ד סע' בהגות סורא ברכה על ס"ד).

קריעה — אחד האיש ואחד האשה שוים לענין קריעה אלא שהאשה קורעת התחתון ומהזרתו לאחריה, והזרת וקורעת העליון (מ"ק כב: יור"ד סמ"א).

קריעה — אין קורעין על שמועה רחוקה ועל אביו ואמו קורע לעולם, ובמקום שאין לו לקרוע אסור להתמיד על עצמו ולקרוע (מ"ק כ: יור"ד סב"ד).

קריעה — אם מת רבו קורע עליו כל בגדיו עד שמגלה לבו וי"א שאינו קורע אלא טפח ואינו מאחה לעולם, ומתאבל עליו בחליצה וכל דיני אבלות מקצת יום המיתה או מקצת יום השמועה, ואפי' בשמועה רחוקה קורע על רבו כשם שקורע על אביו ומי שגיר גרים והכניסן תחת כנפי השכינה ואח"כ מת מחייבים לקרוע עליו בדין רבו (מ"ק כו. יור"ד ס' רמז-כה-כו וצ"ע סס סק"טו).

קריעה — אם קרע על אחת מערי יהודה אינו חוזר וקורע כשיראה שאר ערי יהודה חזין מירושלים שחוזר וקורע עליה קרע אחר בפ"ע, ואם קרע על ירושלים תחלה אינו צריך אח"כ לקרוע על שאר ערי יהודה (א"ח תקס"א-ג).

קריעה — אם שמע שמועה רחוקה על אביו ואמו בחוה"מ הסכמות רוב האחרונים דקורע אחר הרגל, אפילו בשמע תוך יב"ח דלא

קדיש מדינא יש לה לומר, דגם בבת יש תועלת ונ"ר לנפש יור"ד ס' שע"ו בפ"ח סק"ג ויש חולקין על זה, וי"א שאם רוצה לעשות מנין שם בביתה שתאמר קדיש הרשות בידה, וי"א דגם זאת אין לעשות קש"ע ס' כ"ו כ', ובמטה אפרים ובאלף למטה סק"ט כתב שתהא זדורה לילך לבחב"נ להטות אוזן דהקדיש ולענות אמן וגדול העונה אמן יותר מן המברך.

קדיש — מי שצוה שבנו לא יאמר קדיש אחריו שימעין לו (יור"ד סד"ס צפ"ס סק"א).

קדיש — נהגו לומר קדיש על האם אע"פ שהאב חי עדיין, ואינו בידו למחות לבנו שלא יאמר קדיש על אמו (יור"ד סע"ה ברמ"א).

קדיש — נהגו שאין אומרים קדיש ותפלה רק י"א חדשים כדי שלא יעשו אביהם ואמם רשעים כי גשפט רשע יב"ח (יור"ד ס' סע"ה ברמ"א סוף הסימן).

קדיש — נוהגין שאין אומרים קדיש רק י"א חדש למשל אם מת ג' שבט פוסק ביום ב' טבת וג' טבת לא יאמר, ואם ה' שנה מעוברת פוסק ב' בסלו (א"ח ס' קלב צב"ט סוסק"ה ח"י"א כלל לב-יח ועיין יד שאל ליר"ד ס' סע"ה).

קדיש — נכון לומר קדיש י"א חדשים אף על קמן שאינו בר עונשין (שדי חמד ס' אכלות אית קנא).

קדיש — נמצא במדרש לומר קדיש על אב, ע"כ נהגו לומר על אב ואם קדיש בתרא יב"ח, וכן נהגו להפטיר בנביא ולהתפלל ערבית במוצאי שבתות, שהוא הזמן שחוזרין הנשמות לגוהנם, וכשהבן מתפלל ומקדיש ברבים פודה אביו ואמו מן הגיהנם (יור"ד ס' סע"ה ברמ"א).

קדיש — קמן שמת, כל שבא לכלל דעת ובינה אומרים עליו קדיש, דהא כתב הגוב"י ת' חי"ד ס' קס"ד דהא דאין מענישין בב"ד

הנותן בים דרך עיר א רחוב ג. אבלים צט

בכ"א כלל קנ"ב סי' ב' (יור"ד סי' שט כט"ז סק"יח, א"ח סי' תקנז כמ"ז סק"ד).

קריעה — אמרו מת אביו וקרע, ואח"כ נמצא שהוא בנו יצא ידי קריעה, והוא שנודע לו תוך כדי דיבור, ואם לא נודע לו אלא אחר כדי דיבור לא יצא אבל אם אמרו לו מת לך מת וקסבר אביו הוא וקרע ואח"כ נמצא שהוא בנו יצא אפילו לא נודע לו עד אחר כדי דיבור, ואם אמרו לו מת לך סתם ואינו יודע איזהו וקרע סתם ואח"כ נודע לו מי הוא יצא ידי קריעה דיש ברירה (יור"ד שם כל ובש"ך שם סק"לח).

קריעה — אמרו לו מת אביו וקרע, ונהג קצת אבלות, ואח"כ אמרו לו לא מת והפסיק וחזרו ואמרו לו בפעם הראשון מת, כמו שאמרו הראשונים יצא ידי קריעה (יור"ד סי' שט-כו).

קריעה — אמרו לו מת בנו וקרע, ואחר ז' מת אביו אינו מוסיף אלא קורע קריעה אחרת שאין אביו ואמו בתוספת (מ"ק סי' יור"ד שט-כב).

קריעה — אמרו מת וקרע, ולא מת, ואח"כ מת לא יצא ידי קריעה (יור"ד שם בש"ך סק"לט).

קריעה — במדינות אלו אין קורעין החלוק של פשתן שהוא בגד הויעה, ולא הסרביל העליון, אבל שאר בגדיו קורע באביו ואמו ובשאר מתים המלבוש העליון תחת הסרביל (יור"ד שם-י).

קריעה — האומר לחברו השאילני חלוקך שאבקר את אבא שהוא חולה, וחלף ומצאו שמת קורעו ומאחריו ומחזיר לו חלוקו ומשלם לו דמי קרעה, ואם לא הודיעו ה"ז לא יגע בו (מ"ק כ"ז יור"ד שם-לד).

המת טרם שמוציאין המת מהבית קורעין האבלים (מ"ש דף מח א"ח פ).

קריעה — הרואה ירושלים בחורבנה, אומר ציון מדבר היתה, ירושלים שממה, וקורע, וכשרואה בית המקדש אומר בית מקדשינו ותפארתינו אשר הללך בו אבותינו היה לשרפת אש וכל מחמדנו היה להרבה וקורע, ומדיכן חייב לקרוע מן הצופים ואחר כך כשיראה המקדש קורע קרע אחר וכל קריעה טפה, ואם בא דרך המדבר שאז רואה המקדש תחלה קורע על המקדש טפה ואח"כ כשיראה ירושלים מוסיף על קרע ראשונה כ"ש, הדר בירושלים ועברו עליו ל' יום שלא ראה בהמ"ק חייב לקרוע אך לא זהורי בזה, והנכנס עתה למקום המקדש חייב ברות (מ"ק כ"ז א"ח סימן תקס"ב ובמג"א שם סק"ב וטע"ת שם סק"ה).

קריעה — ההולך בבגד קרועה לפני המת, שמראה עצמו שקרע ולא קרע, ה"ז גזול את החיים ואת המתים (מ"ק כ"ז יור"ד שם-לג).

קריעה — היה הולך ובא לירושלים, הולך ובא תוך ל' יום אינו קורע קרע אחר, ואם לאחר ל' יום חזר וקורע, וד"ה בערי יהודה, ובמקדש (ירושלמי פ"ק דברכות, א"ח סי' תקס"ה).

קריעה — היה לו חולה ונתעלף וקרע עליו, ואח"כ מת, אם מת תוך כדי דיבור של קריעה, אין צריך קריעה אחרת ואם לאו צריך קריעה אחרת (כד"ס פ"ז יור"ד שם-כט).

קריעה — המנהג שאין קורעין בחוה"מ רק על אב ואם והוקא בשמתו בחוה"מ אבל במתו ביו"ט ונקברי ביו"ט אין לקרוע בחייהם כיון דהאי שעתא לאו שעת הימום ולא שעת שמועה (א"ח תקנז במג"א סק"ג ובש"ט שם סק"ד).

קריעה — האידנא נוהגין דאחר הטהרה בשמלבישין קריעה — העומד בשעת יציאת נשמה של איש או

הנותן בים דרך

עיר א

רחוב ג. אבלים

ק

לקרוע, והוא שישמענה מִישראל ויֵאָדָבּוּמָה"ז מוֹמֵר דִּינוֹ כַּעֲבוֹרָם, ואפילו השומע מהעדים האֵיךְ בִּירֵךְ פְּלוֹנִי חַיִּיב לִקְרוֹעַ, והעדים אֵינֶן צְרִיכִין לִקְרוֹעַ פֶּעַם אַחֲרֵת, וּבִשְׁם הַמַּיּוֹחֵד חַיִּיב לִקְרוֹעַ אֲפִילוּ שִׁמַּע מַעוֹ"ב, וְכֵן אִם בֹּא יִשְׂרָאֵל וְאָמַר שִׁשְׁמַע מַעוֹ"ב שְׁנִידוּף כִּיּוֹן דַּעְתָּה שִׁמַּע הַגִּידוּף מִפִּי יִשְׂרָאֵל חַיִּיב לִקְרוֹעַ, וְהִ"ה הָאִישׁ עֲצָמוֹ שֶׁחֹזֵר הַגִּידוּף כִּיּוֹן שֶׁבִשְׁעָה שִׁשְׁמַע מַהֲעוֹ"ב לֹא קָרַע (מ"ק כו: יו"ד ס"ו שם-לז, וּבִשְׁ"ךְ ס"ק כג ופ"ט שם סק"ז).

קריעה — הֵחֵן שֶׁמֵּת אָבִיו אוֹ אִמּוֹ בְּתוֹךְ שִׁבְעָה יָמֵי הַמִּשְׁתָּה שֶׁלֹּו דִּהְיִין שִׁמְשָׁלִים שִׁבְעָה יָמֵי הַמִּשְׁתָּה וְאִחֲ"ב נֹהֵג ז' יָמֵי אֲבָלוֹת בִּשְׁוֹת יַעֲבִ"ן ס"י קפ"ה פֹּסֵק דְּצִרִיךְ לִקְרוֹעַ תִּיכַף לִפִּי שֶׁאֵין ז' יָמֵי הַמִּשְׁתָּה כִּי"ט שֶׁל תוֹרָה וְלֹא עֲדוּפִי ז' יָמֵי הַמִּשְׁתָּה מִחוּ"מ דְּאוֹרֵייתָא עִי"ש וּבִבְלִי ס"י שִׁמ"ב סוֹסְק"א כֶּתֵב בִּשְׁם דְּרִשּׁוֹת מִהֲרִ"ל דְּאֵינוֹ קוֹרֵעַ עַד אַחֵר ז' יָמֵי הַמִּשְׁתָּה (וְעֵינִן בַּעֲקָרִי סֵדֵר חוֹרֵ"ד ס"י לוֹ אֹת יב וּבִשְׁד"ח מ' אֲבִילֹת אֹת רטו).

קריעה — יֵשׁ אוֹמְרִים דָּאֵין חַיִּיב לִקְרוֹעַ עַל אִדָם כִּשְׁרֵי אֲא"ב עוֹמֵד עָלָיו בִּשְׁעַת יִצְאָתָהּ נִשְׁמָה, אֲבָל חַיִּיב לִבְכוֹת וּלְהִתְאַבֵּל עָלָיו וְכֵן נִהְגוּ לְהַקֵּל (יור"ד שם-ו ברימ"א).

קריעה יֵשׁ אוֹמְרִים דָּאֵין צְרִיכִין לִקְרוֹעַ אֲלָא עַל רַבּוֹ שֶׁלִּמְדוּ רֹב חֲבֵמֹתָהּ, אֲבָל הַבְּרִיּוֹת הַלּוֹמְדִים זַעֲזוּ אוֹ שֶׁהָאִיר עֵינָיו בְּדַבֵּר אַחֵר, אֵינוֹ אֲלֵא הוֹמְרָא בַּעֲלִמָּא וְהוֹכֵא דִּנְהֵגוּ נֹהֵג וְכִי (יור"ד שם-ח בִּסְגָה).

קריעה — יֵשׁ אוֹמְרִים דְּקָרַע שַׁעַל רַבּוֹ מוֹבָדֵק נִמִּי אֵינוֹ מִתְאַחֶה (יור"ד שם-ח בִּסְגָה).

קריעה — יֵשׁ אוֹמְרִין שֶׁאֵין קוֹרְעִין עַל חֶכֶם אֲא"ב הוּא רַבּוֹ אוֹ שְׂוֹדְעִין מִשְׁמוּעוֹתָיו שֶׁהִדֵּשׁ דִּהְיִינוּ רַבּוֹ וְכֵן נִהְגוּ בַּמִּדִּינֹת אֵלוֹ

אִשָּׁה מִיִּשְׂרָאֵל חַיִּיב לִקְרוֹעַ וְאִפִּי אִם לִפְעָמִים עֲשֶׂה עֲבִירָה לְתִיאָבֵן אוֹ שִׁמְנִיה לַעֲשׂוֹת מִצְוָה בִּשְׂבִיב טוֹרָה אֲבָל רִגִּיל לַעֲשׂוֹת עֲבִירָה אֵין מִתְאַבְּלִין עָלָיו (מ"ק כ"ה: יו"ד שם-ה). קריעה — הַקּוֹרֵעַ בַּחֲלוֹק גִּזוּל לֹא יֵצֵא יָדֵי קְרוּעָה לִפִּי שֶׁעֲשֶׂה עֲבִירָה בְּגוֹף הַחֲלָק מִשְׁא"ב הַקּוֹרֵעַ בִּשְׁבֵּת (יְרוּשָׁלַיִם שִׁבְת פ"ג יו"ד שם-כט) קריעה — הַקּוֹרֵעַ בִּשְׁבֵּת עַל מְתוֹ אֶף ע"פ שֶׁחָלַל יֵצֵא יָדֵי קְרוּעָה (שִׁבְת קכ: יור"ד שם-כח). קריעה — הַקּוֹרֵעַ מִתּוֹךְ הַמִּלֵּל וּמִתּוֹךְ הַשִּׁלָּל וּמִתּוֹךְ הַלִּיקוּם וּמִתּוֹךְ הַסּוּלָמוֹת לֹא יֵצֵא, אֲבָל מִתּוֹךְ אֵיחָיו אֲלֵכֶסְנֵדְרֵי דִּהְיִינוּ תִּפְרִידָה שֶׁהוּא שׁוֹה לַמַּעֲדָה וּבִלְטוֹת מִלְמָדָה יֵצֵא (מ"ק כו: יור"ד שם-כ).

קריעה — הַרּוּאָה ס"ת שֶׁנִּשְׂרָף אוֹ תִּפְלִין אוֹ אִפִּי מְגִילָה אַחַת מִדִּנְבִּיאוֹת אוֹ מִדִּבְרֵיבִים, קוֹרֵעַ שְׁתֵּי קְרִיעוֹת, וְדוֹקָא שְׁשׁוּרְפִין אוֹתוֹ בְּזִרְעוֹ וּבִמְעִשָּׂה שֶׁהִיָּה שִׁשְׂרָף יִהְיוּקִים אֶת הַתּוֹרָה וְהִ"ה נִקְרַע וְנִחְתָּךְ וְנִמְחָק בְּזִרְעוֹ בֵּין מִיִּשְׂרָאֵל בֵּין מַעֲבוֹרָם דִּהְכָּל תִּלּוּי בִּשְׁרׁוּאָה הַחִיּוֹל הַשֵּׁם בְּזִרְעוֹ, וּבִסְפָּרִים שֶׁנִּתְּנוּ לִכְתוּב מִשׁוּם עֵת לַעֲשׂוֹת כִּמוֹ סְפָרֵי הַתְּלָמוֹד וְהַמִּדְרָשִׁים וּבְדוּמָה צִ"ע (מ"ק כו: יור"ד שם-לוּ וּשְׁ"ךְ שם ס"ק נו ופ"ט שם סק"כא).

קריעה — הַרּוּאָה עֵרֵי יְהוּדָה בַּחוּרְבָּנָן אוֹמֵר עֵרֵי קִדְשִׁיךְ הָיוּ מִדְּבַר וְקוֹרֵעַ וְאֵנִי חַיִּיב דְּקָרַע אֲלָא כִּשְׁמִגְוֵי סִמּוֹךְ לִהְיוֹת כִּמֵּן הַצּוֹפִים לְיִירוּשָׁלַיִם וְדוֹקָא עֵרֵי יְהוּדָה וְלֹא עֵרֵי יִשְׂרָאֵל, וְעַל עֵיר חֲבֵרוֹן נִהְגוּ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא לִקְרוֹעַ לִפִּי שֶׁחֲבֵרוֹן מַעֲרִי מְקַלֵּט שְׁנִיתָנוּ וְלֹא מַעֲרֵי יְהוּדָה הוּא (מ"ק כו: אר"ח ס"י תַּקס"א-ב ב"ז) שם סק"א וְשַׁעֲ"ט סק"א יור"ד ס"י שם לח).

קריעה — הַשּׁוֹמֵעַ אֲזַכְרָה מִפִּי עֲבוֹרָם אֵינוֹ חַיִּיב לִקְרוֹעַ (סְנֵהֲרִין ס. יור"ד ס"י שם-לט).

קריעה — הַשּׁוֹמֵעַ בְּרַכַּת הַשֵּׁם וְאִפִּי בְּרַכַּת הַכִּיּוֹנוֹ וְאִפִּילוּ אִמְרוּ בִּלְשׁוֹן לַעֲזוֹ הוּא כִּכִּיּוֹנוֹ וְחַיִּיב

הנותן בים דרך עיר א רחוב ג. אבלים קא

(יור"ד ש"מ: כ"ח-כ"ט)

קריעה — כל אלו הקרעים רשאי למוללן לשללן ללקטן לעשותן כמין סולמות למחרתו אבל אין מתאחזין לעולם (מ"ק כ"ג יור"ד ש"מ-ל"ט).

קריעה — כל הקרעים האלו (שקורעין על יהודה וירושלים) בידו ומעומד וקורע כל כמותו שעליו עד שיגלה את לבו וע"כ יקרע בצד שמאל ואינו מאחה קרעים אלו לעולם אבל רשאי לשללן למללן ללקטן ולתופרן כמין סולמות (א"ח ס"י תקס"א-ד).

קריעה — כל זמן שאסור לשלול אפילו לחבר ראש הקריעה ע"י מחט גם בן אסור ויש מקומות שנדגו להחמיר אפילו על שאר מתים שלא לשלול תוך ל' ואז אפילו ראש הקריעה אסור ע"י מחט (יור"ד ש"מ-טו).

קריעה — כל שקורע עליו בשעת מיתתו קורע עליו בשעת ליקוט עצמותיו וכל שאינו מתאחה בשעת מיתתו אינו מתאחה בשעת ליקוט עצמות (יור"ד ח"ג-ב).

קריעה — כשם שאסור לאחות קרע שאינו מתאחה כך אסור להפוך צד עליון של בגד למטה ולאחותו ואפילו הדוקה אותו אסור לאחותו וכו' (מ"ק כ"ג יור"ד ש"מ-ט).

קריעה — כשם שקורע על קרובו שמתאבל עליו כך קורע בפני קרובו על מת שמת לקרובו כיצד הרי שמת בן בנו או אחי בנו או אם בנו חייב לקרוע בפני בנו ובן קורע על חמיו וחמותו ואשה קורעת על חמיה וחמותה ואין נוהגין עכשיו כן (מ"ק כ"ג יור"ד ש"מ-ד).

קריעה — מי שיש עליו בגדי חמודות והם עליהם לקורען יכול להחליפם אף על אביו ואמו (ש"ח מ' אבלות אות קטו ועיין זכ"א ה' אבלות אות ק וזכ"א כלל קכ"ב ס"ו ועיין ירושלמי סוף פ"ב ד"כ הל"א).

קריעה — מי שמת לו מת והוא מהמתים שראוי

להתאבל עליהם חייב לקרוע עליו וצריך שיקרע מעומד ואם קרע מיושב לא יצא וצריך לחזור ולקרוע (מ"ק כ"ג יור"ד ש"מ-ה). קריעה — מי שמתו לו שני מתים כאחד או שבאה לו שמועה משנים כאחד קורע קריעה אחת על שניהם (מ"ק כ"ג יור"ד ש"מ-כג).

קריעה — מי ששמע שמועה קרובה על שאר מתים בחו"מ ולאחר הרגל נעשית רחוקה כיון דאינו יכול לקרוע אחר הרגל יש לו לקרוע בחו"מ (יור"ד ס"י ש"מ כ"ט סק"ח ועיין בפרמ"ג א"ח כמ"ז סק"ד וזכ"א כלל קכ"ב-ג).

קריעה — מנודה שמת דינו כמאבד עצמו לדעת אין קורעין ולא חוצצין ולא מספידין עליו ומניחין אבן על ארונו וכו' (מ"ק סו. יור"ד ש"מ-ד).

קריעה — מקום הקריעה בכל מקום בבית הצואר לפניו אבל אם קרע לאחוריו או בשולי הבגד או מן הצדדים לא יצא (מ"ק כ"ג יור"ד סימן ש"ב).

קריעה — מת אביו או אמו ואחד משאר קרוביו קורע תחלה על אביו או על אמו עד לבו ומרחיק שלשה אצבעות וקורע מפה על המת האחר (מ"ק כ"ג יור"ד ש"מ-כג).

קריעה — מת אביו וקרע ואחר שבעה מת אחד מהקרובים מוסיף על קרע הראשון ותחתון מתאחה ועליון אינו מתאחה (מ"ק יור"ד ס"י ש"מ-כג).

קריעה — מת אחד מהקרובים וקרע ואח"כ מת אביו או אמו בין בתוך ז' בין לאחר שבעה מרחיק ג' אצבעות מן הצד בשפת הבגד שהרי צריך להבדיל קמי שפה וקורע עד שמגיע ללבו (מ"ק כ"ג יור"ד ש"מ-כג).

קריעה — מתו אביו ואמו כאחד קורע קרע אחד על שניהם (מ"ק כ"ג יור"ד ש"מ-כג).

הנותן בים דרך עיר א רחוב נ. אבלים קב

הרגל או לא, על אביו ואמו לאחר 5' ואינו מאחה לעולם והאשה שוללת לאחר מפני כבוד (מ"ק כז: יו"ד סמ-טו).

קריעה — על רבו שלמד רוב חכמתו ממנו אם מקרא מקרא אם משנה משנה אם גמרא גמרא קורע כל בגדיו עד שמגלה לבו וי"א שאינו קורע אלא טפה ואינו מאחה לעולם וכו' (ב"מ לג: יו"ד סמ-ח).

קריעה — קורעין על שמועות רעות כגון שנקבצו רוב הצבור למלחמה ושמעו שנגפו לפני אויביהם אפילו לא נהרגו אלא המיעוט מהם (מ"ק כז: יו"ד סמ-ט).

קריעה — קמן דלא קים לן ביה שכלו לו חדשיו שמת בתוך 5' או אפילו ביום שלושים אין קורעין עליו (שם קל: יו"ד סמ-ג).

קריעה — קמן שמת לו מת מקרעין לו מפני עג"מ כדי להרבות בהספד ואם הגיע להניח קורעין אפילו היכא דלא שייך עגמת נפש (מ"ק כז: יו"ד סמ-כז: דכ"ז על הרמב"ם פ"ח מה' אבל ה"ד).

קריעה — שיעור קריעה טפה ואם קרע על מת ובא להוסיף באותה קריעה על מת אחר אם אחר 5' סגי בכ"ש ואם הוא בתוך 5' צריך טפה ועל אביו ואמו אפילו לאחר 5' קורע עד שיגלה את לבו (מ"ק כז: יו"ד סמ-ג).

קריעה — קרע על המת ומת לו מת אחר תוך שבעה קורע קרע אחר (היינו שבאותו קרע מוסיף עוד טפה) לאחר 5' מוסיף על קרע הראשון כ"ש וכו' (מ"ק כז: יו"ד סמ-כא).

רגלים — אבל בליל יו"ט שני חייב בכל המצוות דדוקא ביו"ט שני כתב הראש דכחול שויה רבנן אבל בלילה שלפניו לא וכ"ש לדין שנוהגין לעשות צרכי קבורה על ידי נכרי דחייב בלידה והיכא דמת לו מת בשמיני עצרת מותר לקדש בליל שית' אבל ביום

קריעה — על כל המתים אם בא להחליף תוך 5' ימים מחליף ואינו קורע על אביו ואמו אם מחליף תוך 5' קורע כל הבגדים שהוא מחליף ואינו מאחה לעולם כמו בפעם הא' וכו' ובגדים ישנים שדיו יודעים שלבש אותם קודם מיתת אביו יכול ללבוש אחר 5' בלא קריעה ובס' זכ"א יו"ד ה' אבל אות ק' כתב דגם בקריעה אמרינן מקצת היום ככלו (יו"ד סמ-יד ובט"ז סס סק"ז).

קריעה — על כל המתים אם לא שמע אלא לאחר 5' יום אינו קורע על אביו ואמו קורע והולך לעולם כל בגדיו (מ"ק כז: יו"ד סמ-יח).

קריעה — על כל המתים אם רצה מניה שפת הבגד שלומה וקורע מהשפה ולמטה ועל אביו ואמו צריך לקרוע כל השפה וי"א אף על שאר מתים צריך לקרוע כל השפה (מ"ק כז: יו"ד סמ-יג).

קריעה — על כל המתים יכול להחזיר קרעו לאחריו תוך שבעה אבל לא באביו ואמו (יו"ד סמ-יד).

קריעה — על כל המתים יש לו לקרוע בפנים שלא בפני אדם לפיכך יש לו להכניס ידו בפנים וקורע בצנעא אבל על אביו ואמו אינו קורע אלא מחוץ בפני כל אדם (מ"ק כז: יו"ד סמ-יג).

קריעה — על כל המתים קורע עליו טפה בבגד העליון ודיו ועל אביו ואמו קורע כל בגדיו אפילו הוא לבוש 5' עד שמגלה לבו ואם לא קרע כל בגדיו לא יצא (מ"ק כז: יו"ד סמ-ט).

קריעה — על כל המתים רצה קורע ביד רצה קורע בכ"י על אביו ואמו ביד (מ"ק כז: יו"ד סמ-יד).

קריעה — על כל המתים שולל לאחר 5' ומאחה לאחר 5' יום טאין חיזוק אם פגע בהם

הנותן בים דרך עיר א רחוב ג. אבלים קג

כ"ע מודים דפטור, אך לא יאמר ההגדה בליל פסח כיון דאית ביה מדרש פסוקים. אבל ביום אפילו אינו רוצה לקברו עתה חל עליו דין: דכחול שווה רבנן אבל אם א"א לקברו מהמת יום הגם או אינם אחר לא חל עליו דין אנינות והוכי שחל עליו דין אנינות אסור גם בד"ת וב"ש ישאסור לעלות לתורה (א"ח ס"י תקמח במג"א סק"ח ועיין מ"מ פ"ד מה' אכל ס"ו).

רגלים — אם היה ערב יו"ט בשבת ושמע שמועה קרובה סמוך לערב, אע"פ שבישבת אינו נוהג אלא דברים שבצנעא, כיון שנהג אפי' רק בזה, גם כן הרגל מבטל את השבעה (יור"ד ס"ט-6).

רגלים — אם חל א' מימי האבלות חוץ מהשביעי בערב הרגל מותר לכבס ולא ילבשו עד הלילה, וטוב ליהדר מלכבס עד אחר חצות, כדי שידא ניכר שמפני הרגל הוא מכבס, אבל לרהוץ אסור עד הלילה, ויש מתירין לרחוץ אחר תפלת המנחה סמוך להשיבה וכן נוהגין (יור"ד ס"ט-5).

רגלים — אם לא היה לו מי שיקרע לו ובכה והתאונן וצעק לעת ערב כשנוהג לו, כיון דנתחמם בעת ההוא אע"פ שלא קרע הרגל מבטל ממנו גזירת ז' (סד"ח מ' אבלות אית ד"ח).

רגלים — אם מת ביו"ט של עצרת, או ז' של פסח שחל ביום ו' ונקבר ביו"ט, השבת שלאחריו עולה למנין ז' ולא מבעיא בזה שנוהג דברים שבצנעא לפחות לפני שבת, אלא אפילו נקבר בע"ש סמוך להשיבה ולא נהג כלל, או שלא נהג בשוגג או במזיד, עולה לעולם, וכן המנהג כשקוברין לפעמים סמוך להשיבה כשמתחילין ברכו ועולה (מ"ג מוסר"ז ס"א אבלות כח).

רגלים — אם מת ביו"ט שני של ר"ה וקברו בו ביום, אינו נוהג בו אבלות, יט' דומים ביום

ארוך הם, במד"א ב' מתים המפורשים בתורה שבהן מטמא להם, אבל אותם שהוסיפו עליהם כדאיתא בסימן שע"ד אין אבלותם אלא מדרבנן לפיכך אינו נוהג עליהם אבלות בשום יום טוב, אפי' באותם שאמרנו שנוהג אבלות ביו"ט שני אינו קורע, והעולם נוהגין שלא להתאבל ביו"ט שני של גלויות על שום מת אפילו הוא יום מיתה וקבורה דסוברין כדעת האומרים דאין שום אבלות דאורייתא וכן המנהג פשוט ואין לשנות (יור"ד ס"י ס"ט-יג וא"ח ס"י תקמח-3).

רגלים — אם מת לו מת ביו"ט, יום האחרון של יו"ט עולה לו למנין ומונה מאחרון ששה ימים, ואפי' יום שני של ר"ה ג"כ עולה למנין (א"ח ס"י תקמח במג"א סק"ז וס"ג מוסר"ז סלכות אבלות ס"י כז).

רגלים — אם מת לו מת ברגל או שבא לו שמועה קרובה ברגל, שאין האבלות מתחיל עד אחר הרגל, אינו פטור מתפילין ביום ראשון של אבלות, ותפילין דר"ת לאיניח אבל כל ז' ימי אבלות (ס"ג מוסר"ז ס' אבלות ג).

רגלים — אם מת לו מת ברגל אף דמתחיל באבלות לאחר יו"ט מ"מ אסור בתה"מ ואם הוא כהן אסור לישא את כפיו והחב"ץ ס"י ק' כתב שהורה לחכם א' שהי' רגיל לגרום משניות בע"פ שמותר לגרום בכל המועד כלו אף שדבר שבצנעא נוהג מ"מ מותר חדא דאין לך דבר האבד גדול מזה שאם לא יחזור עליהם ודאי יושבת, ועוד דדוקא בשאר ימות השנה שיוכל לעסוק בדברים הרעים שבירמיה, אבל ברגל אינו נכון לעסוק בזה ואינו נכון לישב בטל מד"ת וגם בכה"ג כדאי הוא הרמב"ם דסבירא ליה דברגל אין נוהג אפילו דבר שבצנעא ולכך במשניות השגורות בע"פ יש לסמוך על

הנותן בים דרך עיר א רחוב ג. אבלים קר

הקבורה, אע"פ שעדיין לא כלו ז' ימי האבילות מלאכתו נעשית ע"י אחרים בבתיהם ועבדיו עושיין לו בצנעא בתוך ביתו ואין צריכין לנחמו אחר הרגל מנין הימים שנחמדהו ברגל אבל מראין לו פנים (א"ח תקמח-ו ועיין בה"ט ס"ט סק"ח).

רגלים — אע"פ שאין אבילות נודג במועד, אנינות נודג בו שאם מת לו מת בחוה"מ אסור בדברים שאונן אסור בהם ואם מת ביו"ט ואינו רוצה לקברו בו ביום אין עליו דין אנינות, אא"כ צריך להחשיך על התחום להכין לו צורכי קבורה או חל עליו דין אנינות משעה שמחשיך אבל אם מת ביו"ט שני והוא רוצה לקברו בו ביום או ביו"ט ראשון ורוצה לקברו ע"י גברים חל עליו אנינות (מ"ק כג. א"ח ס"ו תקמח-ה).

רגלים — במקומות שעושיין שני ימים מוגד השבעה מיו"ט שני האחרון, הואיל ומדבריהם הוא, עולה מהמנין ומונה מאחריו ששה ימים בלבד (א"ח תקמח-ב ויר"ד ש"ט-ב).

רגלים — בערב פסח מותר בכל אחר חצות, והיינו מזמן שהיטת הפסח ואילך, ועדיף שיגלח קודם חצות, הואיל ואחרים אסורים לגלח אחר חצות (יר"ד ש"ט-ג וק"ט ע"ס ס"ז).

רגלים — הא דרגל מבטל גזירת שלשים, בשאר מתים אבל באביו ואמו שאסור לספר עד שיגער בו חבריו אפי' פגע בו הרגל לאחר ל' יום אינו מבטל (מ"ק כג. י"ד ש"ט-ד וא"ח תקמח-ט, ועיין בפ"ת יר"ד ס"ז סק"ג).

רגלים — דוכי דשמע שמועה רחוקה אינו קורע ברגל אפילו על אביו ואמו (יר"ד ס"ז סק"ד).

רגלים — הקובר את מתו או שמע שמועה קרובה ברגל בין ביו"ט בין בחוה"מ לא חל עליו

הרמב"ם וסיעתו וכו' (א"ח ס"ו תקמח ט"ד בשע"ט ס"ט סק"ה ויר"ד ש"ט-ב ופ"ת ש"ט סק"ב ועיין בא"ח ס"ו קנח במג"א סק"ס).

רגלים — אם עשרה ימים אחר החג שמע שמת לו מת בערב החג, אע"פ שאם נמנה שעה אחת לפני החג שבעה ושבעת ימי החג ויום שמיני עצרת כ"א וי' ימים אחרים הרי ל"א, אין לזה דין שמועה רחוקה, אלא דין שמועה קרובה שאין הרגל עולה למי שלא נהג אבלות קודם לו כדל' וכ"ש למי שלא היה יודע שמת לו מת (א"ח ס"ו תקמח-כ ויר"ד ת"ח).

רגלים — אם שגג או הזיד ולא נהג אבלות קודם הרגל, או שנקבר המת סמוך לחשיכה ולא היה יכול לנהוג אבלות, אין הרגל מבטלו ודינו כד"ן קובר מתו ברגל (יר"ד ש"ט-ה).

רגלים — אע"פ דרגל מבטל שבעה מ"מ מה שנוהגין להדליק נר במקום שמת המת לפבוד הנשמה ידליקו גם ביו"ט ומ"מ טוב יותר להדליק בבהכ"נ (ק"ט ע"ס ס"ו רכ"י).

רגלים — אע"פ שאין אבלות ביו"ט וחוה"מ ואפילו גזירת שלשים אין בהם, ומותר לו ללבוש בגדים מגוהצים מ"מ כיון דאסור בגילוח מחמת המועד, לכן עולין למנין ל' ומונה ל' מיום הקבורה ויום שמיני עצרת אע"פ שהוא רגל בפני עצמו מ"מ כיון שלא התחיל עדיין באבלות אינו מבטל, וגם במנין ה' אינו נמנה רק ליום אחד, אבל התן שנשא אשה קודם הרגל, ובא הרגל תוך ז' ימי המשתה שלו ומת לו מת בתוך הרגל, או כל שבעה ימי המשתה שלו אין עולין לו למנין ל' (א"ח ס"ו תקמח-ה ויר"ד ס"ו ש"ט-ב ובט"ז ס"ט סק"ב וק"ט ע"ס ר"ט-ה).

רגלים — אע"פ שאין אבלות ברגל מתעסקין בו לנחמו ולאחר הרגל בשיבולו ז' מיום

הנותן בים דרך עיר א רחוב ג. אבלים קה

רגלים — ח' שביעי שלו בע"ש ויום השבת יהיה ערב יו"ט מותר לכבם ולרחוץ ולגלה בע"ש (יור"ד ס"ט-ג).

רגלים — יהוד שנתמנה להתן תורה ומת לו מת בסוכות לא ילך באותו יום לבדכ"ג זה אלא לבדכ"ג אחר וימנו אחר תחתיו (א"ח תרס"ט ס"ט-א).

רגלים — מת לו מת בערב יו"ט ונתיירא שמא לא יספיק לקברו מבעוד יום ומסרו לעכו"ם שיוליכוהו לקברו כיון שהוציאוהו מהעיר ונתכסה מעיני הקרובים חלה עליו אבלות ואם הוא שעה אחת קודם הרגל ונהג בה אבלות במלה לה גזירת ז' אע"פ שנקבר ביו"ט (יור"ד ס"ט-ד).

רגלים — נהג אבלות שעה אחת לפני הפסח אותה שעה חשבה כז' וז' ימי הפסח הרי ט"ו ומשלים עליהם ט"ז אחרים (מ"ק כד. א"ח תקמ"ב, יור"ד ס"ט-ז).

רגלים — שנג או הויד ולא נהג אבלות קודם הרגל או שנקבר המת סמוך לחשיכה ולא היה יכול לנהוג אבלות אין הרגל מבטל ודינו כדין קובר מתו ביום טוב (יור"ד סימן ס"ט-א, א"ח תמ"ח).

רגלים — שעה אחת לפני החג והחג הרי י"ד ושמיני עצרת שבעה הרי כ"א ויום שני של שמיני עצרת הרי כ"ב ומשלים עליהם עוד ה' אחרים (מ"ק כד. יור"ד ס"י ס"ט-יא, א"ח תקמ"ט).

רגלים — שעה אחת לפני יו"ט במלה ממנו גזירת שבעה מפני יו"ט, וגזירת ל' במלו ממנו החג ומגלה בערב החג (יור"ד ס"ט-ג, א"ח תקמ"ט).

רגלים — שעה אחת לפני עצרת חשובה כשבעה ועצרת כיון דאם לא הקריב קרבנות עצרת בעצרת יש לו תשלומין כל שבעה חשוב

אבלות עד לאחר הרגל וה"מ בדברים שפ' פרהסיא אבל דברים שבצנעא נוהג גם ברגל לא וחליף בגדיו דזה הוי פרהסיא ומי שמניח תפילין בחוה"מ יניח גם ביום הראשון שלאחר הקבורה (א"ח ס"י תקמ"ה-ד ומג"א סק"ה וק"ש ס"י ר"ט-ה).

רגלים — הקובר את מתו ברגל בחוה"מ או ביו"ט שני או ביו"ט ראשון כשהוציאה לקברו ע"י עממין נוהג דין אנינות כז' שלא נקברה ולאחר שנקבר נוהג דברים שבצנעא אבל אבלות לא חלה עליו עד לאחר הרגל ואין צריך להחליף בגדיו דזה הוי פרהסיא ומי שמניח תפילין בחול המועד יניח גם ביום הראשון שלאחר הקבורה (יור"ד ס"ט-ג וא"ח תקמ"ה-ד ומג"א סק"ה).

רגלים — הקובר את מתו ז' ימים קודם הרגל ונהג בהם גזירת שבעה הרגל מבטל ממנו גזירת ל' אפילו ח' יום ז' בערב הרגל דמקצת היום ככלו ועולה לבאן ולבאן ומותר לכבם ולרחוץ ולספר (מ"ק יט: י"ד ס"ט-ג).

רגלים — הקובר את מתו שעה אחת קודם הרגל אותה שעה והרגל חשובים כ"ה ומיד אחר הרגל יש לו דין שבוע שלשיי לענין שיושב במקומו ואינו מדבר ועכשיו נוהגין שאין יושבין במקומם כל ז' ועל אביו ואמו כל יב"ח ואין למנהג זה עיקר מ"מ אין לשנות מן המנהג כי כל מקום לפי מנהגו (יור"ד ס"ט-יב, וס"י ס"ג-ב בהגה).

רגלים — הקובר מתו קודם הרגל בענין שהל ע"ו אבלות ונהג בו אפילו שעה אחת קודם הרגל הרגל מפסיק האבלות ומבטל ממנו גזירת שבעה וימי הרגל עולים לו למנין ז' הרי ז' לפני הרגל וימי הרגל ומשלים עליהם ל' (מ"ק יט. יור"ד ס"ט-ה).

הנותן בים דרך

עיר א

רחוב ג. אבלים

קו

שבעה — אבל תוך שבעה אין לו להתפלל לפני התיבה אלא אם אין שם אחר מן שיתפלל אך אם הוא אבל על אביו ואמו נזהגן שמתפללין לפני התיבה אע"פ שיש שם אחר, ובשבתות וימים טובים נזהגן שאינו מתפלל לפני התיבה כל השנה אלא בדליכא אחר, ואם ה' דרכו להתפלל לפני התיבה גם קודם שנעשה אבל יש להתיר בכל ענין ומותר להתפלל בימי הסליחות ועי"ת דלענין זה אינם נקראים ימים נוראים, ובראש חודש חנוכה ופורים יתפלל עד הלל (יור"ד סי' סט"ו כהנא ופ"ת סק"ח ועיין גליין מהרש"א ס).

שבעה — אבל תוך שבעה אסור לו לישב ע"ג ספסל או ע"ג ברים וכסותות אלא על גבי קרקע אך חולה או זקן שיש להם צער לישב ע"ג קרקע מותרין להשיב כר קטן תחתיהם מיהו יכול לילך ולעמוד ואינו צריך לישב כלל רק כשמנחמן אצלו צריך לישב, וכן אסור לישן ע"ג מטה או ספסל רק ע"ג קרקע אבל יכול להציע תחתיו ברים וכסותות על הקרקע כמו שהוא רגיל לשכב במטה ויש מתירין לישן במטה וכן נזהגין קצת מפני שמבעין חלוש והיון כמו חולים לענין זה (יור"ד סי' ספ"ו ומסוכה מאהבה בשם נכ"י וס"ת פנים מאירות ח"ב ק"ג).

שבעה — אבל תוך שבעה בערב יוה"כ המיקל לאכול סעודה המפסקת על גבי כסא או ספסל לא הפסיד (יור"ד ספ"ו בפ"ת סק"ח ועיין במג"א סי' תרו' ובת' שמש לדקה חל"ח סי').

שבעה — אבל תוך שבעה שהוא חייב לעלות לתורה כגון שאשתו יולדת או שיש לו יאחרצייט מותר לעלות לתורה בשבת דאם אינו עולה הוי אבלות בפרהסיא (יור"ד סי' ת בפ"ת ס"ק-ה).

שבעה — אסור ללבוש בגד מכובס ואפילו כתונת

כשבעה הרי י"ד ומשלים עליהם מ"ז אחרים ויום שני של עצרת עולה למנין הטי"ז (מ"ק כד: יור"ד סט"ט, ח"ח תקמח-יג).

רגלים — שעה אחת לפני ר"ה במילה ממנו גזירת שבעה מפני ר"ה וגזירת ל' מבטל ממנו יו"ב ומגלה ערב יו"ב, וה"ה לקובר מתו בשלשה בתשרי שמגלה בערב יום הכפורים (מ"ק כד: יור"ד סט"ט, ח"ח תקמח-יד).

שבועה — אין להשביעו חבירו שיבא אחר פטירתו להגיד לו בחלום הא"ך התנהגו עמו כי אין לו רשות להגיד (עיין קצ' סיכר פ"ה ועיין מדרש טו"ט טז ועיין ס"ח ס"ח תקכח ופ"י משכח).

שבעה — אבל שבוע הראשון אינו יוצא מפתח ביתו אפילו לשמוע ברכות חופה ומילה דאע"ג דחייב בכל המצות היינו במצות עשה שבגופו כגון ציצית ותפילין או למול בנו אבל לילך לחופה ומילה דאינו אלא גמ"ח אין לו לצאת, ובני ימים ראשונים אינו יוצא אפילו לבית האבל אחר או לבח"ק כשמת לאחרים מת, מכאן ואילך אם מת לאחר מת בשכינותו יוצא אחר המטה לבח"ק ויושב עם האבלים ועכשיו אין נזהגין כן כי אין אבל הולך לבית הקברות ולא לבית האבל כל שבעה כיון דאין מתנחמן כמו בימיהם אבל אם מת לו מת או אפילו אצל אחרים אלא שאין שם כדי מטה וקובריה יוצא אפילו כיום א' אפילו בשכונה אחרת מיהו המיקל לצאת כלילה מפני הצורך לא הפסיד, והא דאסור לצאת חוץ לביתו היינו דוקא לטייל או למ"מ וכדומה אבל אם שלח המושל אחריו או שצריך לילך לדרך או לשאר דברים הצריכין לו הרבה כגון דבר האבד מותר לו לצאת ויתן לו עפר במנעליו (מ"ק כא. יור"ד ס"ג ח"ב חכ"א כלל קס"א ועיין ת' חת"ס חור"ד סי' שט).

הנותן בים דרך עיר א רחוב ג. אבלים קו

בתוך שבעה ואפילו לכבוד שבת, אפילו סדינין ומצעות המטה ומטפחת ידים אסור להציע המכובסין, אך לכבוד שבת מותר להציע על השלח מטפחות מכובסות מכבר (יור"ד שפ"ט-ה, קי"ט"ע ר"א-ד).

שבעה — אסור לסו אפי' כ"ש אם מכין לתענוג, אבל אם הוא מכין להעביר הזדמא מותר, וכן מי שיש לו חמטין בראשו מותר לסוך משום רפואה (יור"ד שפ"ט-ב).

שבעה — בתוך שבעה אינו יוצא לפי מנהגנו אפילו להתפלל בבדכ"י רק בשבת, אך אם אי אפשר לו לאסוף עשרה ויהא מוכרח להתפלל ביחודית ובשכנותו יש מנין יכול לצאת להתפלל שם שלא להתבטל מתפלה בצבור (יור"ד ש"ג-ג ופ"ט ס"ס סק"ב, ובהגהות רמ"א ס"ס, ובחכ"א ב"ק מנצח משה ס"ה, ועיין מג"א תרו"ס סק"ח).

שבעה — בתוך שבעה אסור לכבס כסותו אפילו להניחו אחר שבעה משום מלאכה, ואם היה כסותו ביד אחרים מותרין לבבסן כמו שאר מלאכה שלו שהוא בקבלנות ביד אחרים (יור"ד שפ"ט-ג).

שבעה — בתוך שבעה לענין קידוש לבנה, אם הוא חושש שלא יוכל לקדש אחר כך כגון בסוף חצי חודש או שהם ימים מעוננים מותר לצאת, אפילו לפי מנהגנו דאינו נכנס לבדכ"י להתפלל, משום דקידוש לבנה הוא בלידה, ובלידה מותר לצאת לצורך (חכ"א כלל קס"ד).

שבעה — הא דאסור לאבל תוך שבעה ללבוש כתונת מכובס הוא דוקא למחליף לתענוג, אבל אם מחליף לצורך, כגון שהחליק מכולך או משום עירבוביא שרי אפי' בחול תוך שבעה (יור"ד שפ"ט ס"ס סק"ב).

שבעה — יולדת שאירע לה אבל והיא צריכה

לרחוק, מותרת גם בתוך שבעה, אך ביום הראשון יש להחמיר אם אין צורך ב"ב, וכן מאן דאית ליה ערבוביא ברישיה מותר לו לחוף ראשו בחמין דלא גרע מאיסטנים שמותר לרחוק כל גופו, ולא כל מי שאומר איסטנים אני מתירין לו, אלא דוקא שהוא ידוע שהוא איסטנים ומתנהג בנקיות ואם לא ירחץ יצטער הרבה ויבא לידי מיחש (ברכות טו: יור"ד שפ"א-ג).

שבעה — מותר לסרוק במסרק אפי' תוך שבעה (יור"ד ש"ו-ו).

שבעה — שאר דיני אבלות הנוהגין תוך שבעה ודיני מלאכה עיין בבית אבל ובבית מלאכה כי שם ביתו.

שבת — אם חל יום ז' בשבת, משתנין החמה אמרינן מקצת היום ככלו ויוכל אחר כך לעלות לתורה, וכן הוא המנהג בחברין לקרותו לכתחלה בשבת שחל בו יום ז' (עקרי סד"ט חזיר"ד לו-ט).

שבת — אם חל יום ז' שלו בשבת, אמרינן ג"כ מקצת היום ככלו ואין צריך לנהוג בדברים שבצנעא רק עד הג' החמה (יור"ד ת"ב ב"ש סק"ד ובה"ט סק"ס).

שבת — אם חל ערב שבת או ערב יו"ט בתוך ז' אסור בכל דבר עד מנחה קטנה, ואם הוא ערב פסח כתב הרמ"א ביו"ד ס"י שצ"ט ס"ג דמותר בכל אחר הצות מומן שהימית הפסח ואילך, ועיין בש"ך סק"א, ובחכ"א כלל קס"ט ס"ג כתב דבחל ע"פ תוך ז' שאף הליצת מנעלים ושיבת קרקע מותר אחר הצות דהוי כיו"ט לכל דבר (או"ח תקנח-י ומג"א סק"ד ובס"י תרו, ועיין ביור"ד ת-ב"פ סק"א).

שבת — אם נקבר המת בשבת ע"י נכרים מטעם הממשלה ובדומה, אז יום השבת עולה למנין ז' (ירושלמי מ"ק פ"ג ה"ה, ועיין סו"ס מ"ק

הנותן בים דרך עיר א רחוב ג. אבלים קח

שבת — במקומות שנהגו שהחכם עולה לקרא השירה או עשרת הדברות או תוכחה אם הוא אבל תוך ז' ע"א יעלה. וכן אם ה' המנהג לקרות לו שלישי בכל שבת ואירע לו אבל לא יעלה (בש"ס רס"ל ס"י ע"א, מוסר"י ה' אבלות אות יד).

שבת — בקושי התירו לנחם אבלים ולבקר חולים בשבת (שבת י"ב: א"ח ס"י רפ"ו-ה).

שבת — בשבת אם בידך ביהוד או בנ' אבלים מברך בדרך שמברך בחול. דענעא הוא וכו' (יור"ד טע"ז-ד).

שבת — בשבת שבתוך ז' ואין במהב"נ כהן אחר אלא הוא יש לו דאבל לצאת בעצמו קודם הוצאת ס"ח ואם לא יצא אין לו לצאת אח"כ ומכשי"ב שאין לצוות לו שיצא אלא קורין לו לעלות לתורה. שאם יצא במהב"נ או לא יקראוהו הוא מראה אבלות של פרהסיא שאסור בשבת (מוסר"י אבלות ס"י יג).

שבת — הנהגות כשהם אבלים שלא לשנות מקומם במהב"נ בשבת יפה הם עושים. וי"א שגם בשבת ישנה מקומו. וכן המנהג פשוט ואין לשנות. וכשמשנה מקומו צריך להרחיק ד' אמות. והט"ז בא"ח ס"י תקכ"ז סק"א כתב דאם בא אחר ברכו לא ישנה מקומו (יור"ד ט"ז-ד פ"ט סק"ז ועיין מג"א 5 סק"ל).

שבת — זמירות של שבת אומרים בבית האבל בדרכן (שבלי לקט ה' שמחות ס"י כב).

שבת — י"א דאבל אסור ללבוש בגדי שבת תוך ד' שבועות הראשונים אבל אח"כ מותר אף על אביו ואמו. ובברכ"י ס"י ת' סק"ב כתב דאבל יחליף בגדיו בשבת דאל"כ הוי פרהסיא כי בגדילותינו אין שום עני בישראל שאין לו בגד על שבת ואף בעיר שמולד"ן ללבוש בגדי חול בשבת אם האבל נזהג לכבד השבת כדן ללבוש בגדי שבת

ד"ל. ד"ה הלכה כר"ג. ועיין שבלי לקט סימן מ"ד ועיין שד"ח מ' אבלות אות יז).

שבת — אם פגע יום ד' של אבלות בשבת ויום כ"ט בע"ש מותר לו לרחוץ בע"ש. אף במקומות שנהגו שלא לרחוץ כל ל' דהואיל ומדינא שרי לאחר ז' אלא שנהגו להחמיר כל ד' בכי האי גונא שרי משום כבוד שבת (יור"ד ת-ב ועיין בפ"ט ס"ט סק"ו).

שבת — אם קראו את האבל לתורה בשבת צריך לעלות שאם ה' נמנע הוי דבר של פרהסיא ור"ת היה קוראים אותו בכל פעם לשלישי ואירע בו אבלות ולא קראו החזן ועלה הוא מעצמו וכו' (יור"ד ת-ה).

שבת — אסור למטל מת ע"י כבד ותינוק לצורך כהנים או דבר אחר. אבל ע"י א"י יש מתירין ומלטול מן הצד שרי לצורך כהנים ומ"מ אין דבהנים יכולים לבקש לקרוביו שיציאוהו אפילו צריכין ליכנס לבמה דהוי מצוה אם לא בנפ"ל ומ"מ אם יש כהן חולה שאינו יכול לצאת מביתו כופין את הקרובים להוציא את המת מביתו כדי שלא יעבור על דאורייתא (א"ח ט"א-ב בהגה ובה"ט ס"ט סק"ט).

שבת — אשה יולדת שהיתה אכלה והגיע זמנה לידך לבית הכנסת מותרת ללבוש בגדי שבת אך לא בגדי יום שלא תזוה דעתה מלשכוח ימי אבלות. וגם אינה צריכה לשנות מקומה (יור"ד ט"ט פ"ט סק"ג).

שבת — אשה שקיבלה עליה שבת בהדלקת נרות ועדיין ה' יום ואח"כ קודם ליל שבת שמעה שמת קרובה שמחוייבת עליו להתאבל וע"ש ה' יום כ"ט למיתתו והאשה לא נהנה שום אבלות. העלה בשו"ת בית שלמה הא"ח סימן ק"ט סק"ג שדינו כשמועה רחוקה. כיון שהיתה אסורה להתאבל ע"י קבלת שבת שלה ע"ש.

הנותן ביום דרך עיר א רחוב ג. אבלים קט

ילבוש ג"ב בימי אבלו (ברכ"י סס סק"ג וע"י)
יור"ד ספט צפ"ט סק"ג).

שבת — יש אומרים דאסור לשתות מים בין מנחה למעריב בשבת דאז חוזרין הנשמות לגיהנם (א"ח רלא-3).

שבת — יש מי שאומר שאם נתן על המת אחד מכלים שהוא לבוש חשוב כנותן ככר או תינוק וה"ה שאר כלים שמלאכתן להיתר (א"ח ט"א-ג ובמג"א סק"ט).

שבת — יש מי שאומר שלא הצריכו ככר או תינוק אלא למת ערום אבל אם הוא בכסותו א"צ ככר או תינוק (א"ח ט"א-ד וע"י בט"ז סק"ד ובמג"א סס סק"ט).

שבת — מה שנוהגין העולם בע"ש שבתוך שבעה ימי אבלות לישב על כסא וספסל וללבוש מנעלים תיכף אחר חצות היום מפני כבוד השבת, טעות הוא וראוי לכל בעלי תורה למחות ולגעור באותן אנשים המקילין בדברי ורק משעה שהקהל קבלו עליהם שבת, דהיינו באמירת ברכו פסק דין אבלות, דאז הוא הכנסת שבת, וכן נוהגין שהאבל עומד בע"ש למנחה בחליצת מנעלים חוץ לבהכ"נ, וקודם שמתחיל החזן ברכו קורין להאבל שיכנס ונועל מנעליו (יור"ד ס"ז ת צפ"ט סק"א).

שבת — מותר האבל בשבת שכימי אבלו לקרות הפרשה של שבוע שנים מקרא ואחד תרגום (יור"ד ס"ז ת-א, והג' מוסר"ז ה' אבלות ס"ח).

שבת — מותר לסוך המת ולשמוט הכר מתחתיו כדי שלא יסריח, ובלבד שלא יזוז בו שום אבר, ואם הי פיו נפתח והולך, קושר את הלחי בענף שלא יוסף להפתח, אבל לא כדי שיסגר מה שנפתח קצתו, שא"כ הי מזוז אבר, ומטעם זה אין מעצימין עינו של מת בשבת (שבת קכב, א"ח ט"א-ז).

שבת — מי שחל שביעי של אבלות שלו בשבת משהולכין מאתו האנשים שהיו מתפללין עמו פסק ממנו דין אבלות שבעה, ואם הלך לבהכ"נ והמנהג שם שמלזין את האבל מבהכ"נ לביתו, ונוהגין לעשות כן אף ביום הזה, לא פסקה האבלות עד אחר שהלכו האנשים שלוידהו, ואם לא התפללו עמו וגם לא הלך לבהכ"נ, מ"מ כיון שהגן החמה בטל גזירתו ומותר ללבוש מיד חלק מכובס שלבש אותו אדם אחר תחלה, ואם אין לו שם מי שילבוש חליקו, מותר ללבוש חלוק מכובס אחר שבטל ממנו גזירת שבעה, ובמוצאי שבת אין צריך לישב כלל, אפילו שעה א' דמקצת היום ככלו בשבת כמו בחול (הג' מוסר"ז אבלות כו).

שבת — מי שמת בע"ש יש למהר לקברו קודם שבת, כדי לפטור מעליו חיובת הקבר, ולא ימתינו למו"ש כדי לכבדו בהספדים, ומובא בראשית חכמה בשם זוה"ק דלית צדיק דצית ליה דינא דקברא (מ"ט ה' שמחות דף לט א"ט יד).

שבת — מי שמת לו מת בשבת, ובמו"ש היה אונן כל הלילה ולא התפלל ערבית ונקבר בשחרית, א"צ להתפלל בשחרית שתים (יור"ד שמי"א ב).

שבת — מי שנתמנה מהציבור לקרות בתורה בכל שבת ואירע לו אבל, אי איכא אחר, אז טוב שילך לבהכ"נ אחר, אבל אי ליכא אחר יוכל הוא לקרות (זמלא יור"ד ה' אבלות א"ט ט, וע"י ברכ"י יור"ד ת-סק"ג, והג' מוסר"ז ה' אבלות סז).

שבת — מי שקרבו גוסס בשבת ואם ימות יצטרך לבטל חנותו כל שבעה, ויכל לומר לחבירו שנותן לו הכל במתנה, ולך חזק וקני ויחזיק בזה אחר השבת בשעה שיעסוק בעסק הדין (ת' דברי מלכאל ח"ג ס"י פה).

הנותן בים דרך עיר א רחוב ג. אבלים קי

וכי בגליון רש"א סימן ט"ז על הס"ך סק"י ועיין מהר"ם ש"ך חור"ד סי' טס"ז דרב בעירו ישכ"ה ג"כ קל"ח).

שבת — שבת עולה ואינו מפקיך דאם שמע ש"ך בשבת השבת עולה לו ליום אחד וביום ע"ש שאחריו הוי ליה יום ז' לאבלותו (ירושלמי מ"ק פ"ג ה"ה יור"ד תכ"ג, ועיין בטו"ט מהר"ג ח"ב סי' רמ"ז ועיין בת"י בע"י חור"ד סי' רלט ורמ"ז ופ' הראשית ח"ב סי' נ"א).

שבת — שמע שמועה קרובה בשבת כיון דישבת עולה למנ"ץ ז' א"כ יום א' הוי יום ב' דאבלות שלו על כן חייב להניח תפילין ביום א' (ט"ז שאלת יעקב סי' פ"ב).

שלום — אין שואלים בשלום כשיש מרת על בית הקברות אבל בשאין מרת שם שואלין ברחוק ד' אמות מן הקבר יור"ד סימן שמי"ג ס"ב ובהג"י בל"י כתב והעידנא מקילין בזה ששלום שלנו לא מקרי שאילת שלום שלהם ע"ש

שלום — אם רבים באים לנחמו מותר לומר להם לכו לבתיכם לשלום דלכבוד רבים שרי ויש מקילין האידנא בשאילת שלום דאבל לאחר שלושים על אור"י משום שמה שאנו קורין שלום לא מקרי שאילת שלום שבימינו ודו"ש"ך בסק"ב חולק על זה אך בבחי"ש שם סק"ב כתב כיון שרוב שאילת שלום שלנו אינו אלא שאומר צפרא טבא וזה מותר שאינו שאילת שלום ממשי וכ"כ ב"י בשם ר"י פרישת שלום כמו בריעה אבל שלום בפה כמו צפרא דמרי טב וכיוצא בה מותר וכן כתב בזה"ק פ' פקודי דף ק"ג לענין שלא יתן שלום לחבירו קודם שיתפלל דאינו אסור רק כשמוכיר את השם ושמי"ט שמה שאנו נוהגין אינו בכלל שאילת שלום (יור"ד שפ"א ובה"ט שם סק"ב).

שבת — מי שרגיל לסעוד סעודה ג' עם חביריו בשבת מותר לו לסעוד ג"כ בימי אבלו דאם ימנע עצמו הוי כמו אבלות פרדסא (עיין אור"י תקנ"ב בשע"ת סק"י).

שבת — מי ששמע ש"ך בשבת או ביו"ט כיון דכבר נקבר המת ויכל לומר קדיש ביום שמעו (קור"א מל"פ יור"ד סי' שט"א).

שבת — מקום שנדגו להיות שואלים בשלום אבלים בשבת שואלים וכתב הרמב"ם שהאבל נותן שלום לכל אדם בשבת שהוא מכלל דברים שבפרדסא (ירושלמי ברכות פ"ג יור"ד שפ"א).

שבת — מת המוטל בחמה מטלטלו מהמה לצל באותו רשות ע"י כבד או תינוק ואם אין לו כבד או תינוק לא יטלטלו כלל אפילו להפכו ממטה למטה דטלטול מן הצד שמה טלטול (שבת מג. אור"י ט"א-ה).

שבת — מת שמוטל במקום שמתירא עליו מפני הדליקה אם יש כבד או תינוק ממלטו על ידיהם ואם אין לו כבד או תינוק אם יש שתי ממות ממלטו ע"י שיהפכו ממטה למטה דהוי טלטול מן הצד ואם אין לו לא זה ולא זה מטלטל טלטול גמור (שבת מג. אור"י ט"א-ה).

שבת — נהגו להתפלל מוסף בשבת שקודם שבוע זו שיש לו בה יאהרצייט וכן להתפלל מעריב לפני העמוד במו"ש זה שיהיה לו יאהרצייט בשבוע זו (מ"ק ומ"ש ד' כא אות ג).

שבת — נוהגין שאין האבל מתפלל בשבת וביו"ט לפני התיבה וכן בימים נוראים אבל הוכיח דליכא העדיף מיניה שרי (יור"ד סי' שפ"א-ה ברמ"א ובש"ך שם סק"ד ועיין פ"ה שם סק"ח).

שבת — רבנים שיש להם מקום מיוחד בבתי"ד לא ישנו מקומם בשבת בימי אבלם דהוי כאבלות פרדסא (עקרי הד"ט חור"ד ל"ב-כ).

הנותן בים דרך עיר א רחוב ג. אבלים [קיא

שלום — מקום שנהגו להיות שואלים בשלום אבלים בשבת שואלים, והאכל נותן שלום לכל אדם בשבת, כי דבר שבפרהסיא הוא (ירושלמי פ"ג דברכות, יו"ד ספ"ג).

שלום — ר' אושעיא רבה אול לחד אתר והמא תמן אבלים בשבתא ושאל בהון ואמר להון אינו יודע מנהג מקומכם, אבל שלום עליכם במנהג מקומי (ירושלמי מובא בס"ד יו"ד ספ"ג סק"ד).

שלום — שלשה ימים הראשונים אינו שואל בשלום כל אדם, ואם אחרים שלא ידעו שהוא אבל שאלו בשלומם לא ישיבם שלום אלא יודיעם שהוא אבל, ולאחר שלשה עד שבעה אינו שואל, ואם אחרים שלא ידעו שאלו בשלומם משיב להם, ומשבעה עד שלושים הוא שואל בשלום אחרים שהרי האחרים שרווין בשלום ואין אחרים שואלים בשלומם שהרי הוא אינו שרוי בשלום, ואם לא ידעו ושאלו משיב להם, לאחר שלושים הרי הוא כשאר כל אדם, בד"א בשאר קרובים, אבל על אביו ואמו שואל בשלום אחרים אחר ז' ואין אחרים שואלים בשלומם עד אחר יב"ה (מ"ק טו, יו"ד ספ"ג-ט).

שלשים — אבל אסור לגלה שעריו כל שלושים ועין פרטי דינים אלו לעיר באות גלות, ובשם שאסור לגלה כל ר' בך אסור לקצוץ צפרניו בב"ה, אבל בידיו או בשיניו מותר אפילו תוך שבעה, ואשה שארבע טבילתה לאחר שבעה תוך ל' תאמר לאישה נכרית שתקוץ צפרניה ואי ליבא נכרית תקוץ לה ישראלית ואפילו מוחל אסור לו לתקן הצפרנים לצורך פריעה רק בדליבא מוחל אחר, ואז מותר אפילו תוך ז' (יו"ד ס"ט טז, ועין ס"ז סק"ג ובס"ד סק"ד).

שלשים — אבל אסור ליכנס לבית נישואין כל

שלושים על שאר קרובים וי"ב חודש על אביו ואמו ואפילו לשמוע את הברכות שמברכין שם, אבל בחופה שעושין בחצר בהכ"נ ומברכין שם ברכת אירוסין ונישואין מותר לעמוד ולשמוע הברכות לאחר ל' אפילו על אביו ואמו וגם הוא בעצמו יכול לברך את הברכות, וגם יכול להיות שושבין להכנים את החתן תחת החופה ויכול ללבוש בגדי שבת ובלבד שיהיה לאחר ל' אבל לא יכנס לאכול על הסעודה ויש מקוילין גם לאכול על הסעודה (יו"ד ט"א-ג כ"טג ועין קס"ע ס"י ר"ב-ד).

שלשים — אבל אסור ללבוש תוך שלשים בגדי שבת אפילו בשבת, ומכ"ש ללבוש בגדים חדשים, ועל א"א נהגו איסור ללבוש בגדים חדשים כל יב"ה, אך אם צריך להם יתנם לאחר ללבוש תחלה ב' או ג' ימים, ואשרה יולדת שהגיע זמנה לילך לבהכ"נ תוך ל' לאבלה מותרת ללבוש בשבת בגדי שבת שזה אך לא בגדי יו"ט, וכן אינה צריכה לשנות מקומה (יו"ד ס"ז ט"ז-ט"ג ובפ"ט ס"ט סק"ג).

שלשים — ביום שלושים אמרינן ג"כ מקצת היום ככלו, וכיון שאז אין באין מנחמין לבן תיכף בשתגן החמה בטלו ממנו גזירת ל' חל יום ל' בשבת מותר לו לרחוץ בחמין בע"ש לכבוד שבת, ולבוש בגדי שבת וחזור למקומו בבחכ"נ, אבל אסור בגילוח דהמיר ט"ז (יו"ד ט"א-ט) ועין כפ"ט ס"ט סק"א, ועין יו"ד ס"י ת"ב ופ"ט סק"ו).

שלשים — כל שלושים אסור לישא אשה, וכן אשה שהוא אבלה אסורה שתנשא עד לאחר ל' יום, ואם היא אבילה אחר בעלה צריכה להמתין ג"ח משום הבחנה, ולאחר שלושים יום מותרין אפי' על אב ואם, אבל להתקשר בשידוכין ובפ"א סעודה מותר

הנותן בים דרך עיר א רחוב ג. אבלים קיב

שמועה — אם לא היה יום המיתה ויום הקבורה ביום אחד והוא שמע ביום הל' לקבורה שהוא יום ל"א למיתה. לענין זה יום המיתה עיקר והוא שמועה רחוקה (יור"ד סי' כב כס"ך סק"ה, חכ"א קט"ג, ובא"ח סימן תקמח כפרמ"ג סס כמ"ז סק"ה, שב"י ח"ב סוסי"ק ועיין בדגמ"ר סס).

שמועה — אם נודע שמת לו מתוס' אם הוא ש"ק או רחוקה והמכתב בא מת"ה אז גם למחמירין בספק ש"ק מ"מ בכד"ג סומכין להקל דמסתמא הוא אחר ל' כיון דהחכם יודע שיש נ"מ בזה לא היה שותק (כן כתב בשו"ת מהר"ם מ"ק ס' קכט, ועיין בב"ח סי' שצו ובפ"ת סס סק"ה).

שמועה — אם שמע מיום ל' ואילך א"צ לנהוג אלא שעה אחת ל"ש שמע ביום ד"ש שמע בפלילה שאם שמע בפלילה ונהג מקצת אבלות בפלילה שעה אחת עולה לו ואפילו שמע על אביו ואמו וד"מ לענין גזירת ז' אבל לענין גזירת שלושים נהג על אביו ואמו ותספורת עד שיגיעו בו וכו' (מ"ק כ. יור"ד כב-כג).

שמועה — אם שמע שמועה קרובה בסוף יום ל' אחר תפלת ערבית ועדיין יום הוא ודאי לא אמרינן דהוה לילה מכח התפלה דלהחמיר אמרינן כן לענין שלא יעלה לו יום שעבר למנין ז' אבל לא להקל לומר שהוא שמועה רחוקה אלא צריך להתאבל וכו' (יור"ד כב כט"ז סק"ז, ועיין בחידושי הגרסוני סס).

שמועה — אם שמע שמועה רחוקה על קרובו שחייב להתאבל עליו ושמע שדרגוהו לסמים וקברוהו והשתדלו לקברו בקברות ישראל, צריך לנהוג שבעה מחדש מיום הקבורה השנייה דלא חשובה קבורה רק כשנקבר על ידי כותי אדעתא דישאל (תנ"א רבתי ה' אצל סוסי"ק סט).

אפילו תוך שבעה, ועיין מדינים אלו באות נשואין כי שם ביתו (מ"ק כג. יור"ד כב-כג). שלושים — לאחר שבעה עד שלשים מדינא אינו אסור ללבוש או להציע תחתיו אלא בגד מגוהץ, והוא שיהא לבן וחדש, אבל נהגין לאסור גם במכובס אפילו בלא גידוץ, אא"כ לובשו אדם אחר תחלה זמן מה, אך אם אינו מכובס אלא במים לבד, אין צריך שילבשו אחר תחלה (יור"ד ספט-ה-ו-ז).

שלושים — לפי המנהג שכתב הרמ"א ביו"ד סימן שפ"א ס"א אסור רחיצה בחמין כל ל' אבל בצונן שרי מ"מ לתענוג אסור כל ל' ואשה לצורך הפיפה מותרת לרחוץ בחמין לאחר שבעה, וחולה שאמרו לו הרופאים שתורפתו ללכת למרחצאות חמין ולישב בכ"ז יום שעה או יותר, יש להקל בתוך ל' לצורך רפואה ולצורך מצוה כגון בעיוד"כ מותר בכל גוני ואפילו מת בין ר"ה ליו"כ מותר לרחוץ ולטבול בעיוד"כ דיוה"כ מבטל שבעה (יור"ד סי' טפ"א-ה, ובשו"ת ברמ"א סי' תרו).

שלשים — מותר לכבס ולגהץ לאחר שבעה ללבשם דאחר שלשים, או ללבשם אפילו תוך שלשים לאחר שילבשם אחר תחלה (יור"ד ספט-ז ועיין ס"ך סס סק"ב, ועיין קש"ט סי' ר"א-ט).

שלשים — נהגין שהאבל משנה מקומו בבדי"נ כ"ל שלשים, ולאחר אביו ואמו כל שנים עשר חודש ושנוי מקום היינו לכל הפחות רחוק ד' אמות ממקומו (יור"ד סג-ד ופ"ט סס סק"ז).

שלשים — שאר דיני שלושים עיין בדיני אבל. שמועה — אם בא לו שמועה על אביו ואמו אחר יב"ח אינו נהג אלא יום אחד אף בגזירת ד' יור"ד כב-כג).

הנותן בים דרך עיר א רחוב ג. אבלים קיג

שמועה — בא לו שמועה קרובה בשבת והוא עיו"מ. כיון שדברים שבצנעא נודג בו מבטל הרגל את השבעה (יור"ד תכ"י).

שמועה — בא לו שמועה קרובה בשבת, יום השבת עולה לו ליום אחד, ולמוצאי שבת קורע ומונה לו עוד ששה ימים (יור"ד תכ"ז-תכ"ח וקט"ע רז-ד).

שמועה — השומע שמועה קרובה בשבת או ברגל, ולמוצאי שבת או למוצאי יו"ט נעשה רחוקה. אסור ביום השבת או בימי הרגל בדברים שבצנעא, ולמוצאי שבת והרגל נודג שעה אחת כמו בשמועה רחוקה, אבל אבל אם שמע שמועה בשבת שהוא יום כ"ט אזי נודג אחר השבת שבעה ושלושים (יור"ד תכ"ח, וט"ז סס סק"ד וקט"ע רז-ז).

שמועה — השומע שמועה רחוקה אין צריך לנהוג כל דין אבלות, אלא דיו בחליצת המנעל, ואין צריך לא עטיפה ולא כפיית המטה, ומותר במלאכה רחיצה וסיכה ותשמיש המטה ובת"ת וכו' (מ"ק כ: יור"ד תכ"ג).

שמועה — השומע שמועה רחוקה בשבת או ברגל, אינו נודג אפילו דברים שבצנעא, ולמוצאי שבת ורגל נודג שעה אחת וכו' (יור"ד תכ"ו).

שמועה — מי שאמרו לו שמת לו מת ביום הא' וה' בעיר אחרת ולא נהג אבלות, אין צריך להשלים ומונה ז' מיום הראשון (יור"ד טז-ב ועיין פ"ת סס סק"ה).

שמועה — מי שבא לו שמועה שמת לו קרוב, אם בתוך ל' יום הגיע השמועה אפילו יום ל' עצמו ה"ז שמועה קרובה וחייב לנהוג שבעה ימי אבלות מיום שהגיע השמועה, וקורע ומונה ל' יום מיום השמועה, דתספורת עם שאר דברים. כללו של דבר יום שמועתו הקרובה כיום הקבורה וכו' (מ"ק כ: יור"ד תכ"ח-כ).

שמועה — מי שהתפלל ערבית ועדיין הוא יום ושמע שמת לו מת, יש מי שאומר שמונה מיום המחרת ואותו יום אינו עולה לו (יור"ד טז-ב וסי' תכ"ח ועיין בש"ך סס סק"ט).

שמועה — מי שיש לו ב' אחין או אחיות, ושמע על אחד או אחת שמתה ונהג אבלות, ואח"כ שמע שאח האחר או אחותה האחרת מתה, צריך לישב מחדש שבעה ימי אבלות (ס' האשכול ה' אבלות סימן נא, ראב"ד ס' תמים דעים ס' קכח).

שמועה — מי ששמע שמת לו מת וספק אם הוא ש"ק או רחוקה יש אחרונים הרבה שפסקו דצריך להתאבל כשיטת מהר"ם מינץ ס' צ"ה, וכ"פ הגוב"י ק' ח' אה"ע ס' ל"א ובת' חו"ד ס' ר"ה, וכ"כ החכ"א בכלל קס"ח ס"ה, אכן בשאלת יעב"ץ סימן קכ"ח ושבו"י ח"א ס' צ"ה ובחכ"צ סימן ג' פסקו כהמ"ז יור"ד ס' שצ"ז סק"ב דאין צריך להתאבל והלכה כדברי המיקל באבל אף בפוסקים כמ"ש בב"י ס' שצ"ז ובס' ברמי יוסף סימן שצ"ז סק"ד הכריע להחמיר באב ואם ולחקל בשאר קרובים.

שמועה — שמע ברגל שמועה קרובה קורע, ואפי' אם אחר הרגל תהיה רחוקה, וזה אף לפי מנהגינו דאין קורעין על שאר קרובים בחוה"מ, לא נהגו כך אלא היכא דיכול לקרוע אחר הרגל, אבל היכא דנעשית רחוקה לאחר הרגל דאין יכול לקרוע אחר הרגל בהא ליכא מנהג (יור"ד טז-ב וט"ד סס סק"ז וסי' תכ"ג).

שמועה — שמע ש"ק אע"פ שעבר ז' למיתת המת מ"מ אסור בז' ימי אבלות שלו בסחורה כשאר אבל בתוך ז' למיתת המת, אך בצנעא מותר בזה ע"י עבדיו או ע"י אחרים בבתיהם (א"ח תקמח בפרמ"ג במ"ז סוסק"ה).

הנותן בים דרך עיר א רחוב ג. אכלים קיד

תפלה — אבל אסור לצאת מביתו לכהב"ע לשמוע סליחות רק בער"ה שמרבים בסליחות מותר (א"ח תקפ"א-ה).

תפלה — אבל חייב ביום ראשון להניח טלית ולא דמי לת"ב דאין מניחין ציצית דשאני התם דנהגו כן ע"פ המדרש בצע אמרתו כמבואר בהלכות ת"ב וכו' ולכן נראה דיש להניח טלית ביום ראשון אולם ברוקה ה' אבילות סימן שי"ג כתב דהמנהג שאין מתעטפין ביום ראשון (טו"ר"ד סי' שפ"ב ד"מ סק"ה).

תפלה — אבל יכול לומר משנת איזהו מקומן של זבחים דאין זה נחשב ללימוד (א"ח סי' כ סק"א, ועיין פ"ת יו"ד ספ"ד סק"ב).

תפלה — אבל מצטרף לתפלה ולזימון בין לג' בין לעשרה (יו"ד סע"ט-ס).

תפלה — אבל מתפלל בראש חודש חנוכה ופורים וחז"מ עד הלל, והרבה אחרונים כתבו שהתפלה בקיר ותפלל אחר (ש"ת מהר"ם מינץ סי' מג, וזכר לאברהם יו"ד ה' אבל אות ט, ועיין ט"ז א"ח סי' תרע"א סק"ח).

תפלה — אבל על אביו ואמו כל יב"ה או ל' יום על שאר קרובים אינו עובר לפני התיבה בעת ההלל (ש"ע הרב א"ח קלא"ט).

תפלה — אבל על אר"א תוך יב"ה או תוך ל' על שאר קרובים מותר לו להיות ש"ץ לפני התיבה בימי הסליחות שקודם ר"ה ואפילו בעי"ת, ואף בער"ה בזכור ברית יכול האבל להתפלל (נוכ"י ק' חא"ח סי' לב, א"ח תקפ"א במח"ש סק"ד).

תפלה — אבל שמונה ז' מיו"ט שני האחרון מ"מ יכולים להתפלל שם ערבית בבית האבל ולא חשיב פרהסיא (סג' מוסר"ז ה' אב"ט ט).

תפלה — אבל תוך ז' מותר לעלות לתורה בשמחת תורה כיון דמנהג קדמונים הוא

שמועה — שמע ש"ק בשבת ערב הרגל כיון דדברים שבצנעא נודג עולה לו אותו שבת למנוח שבעה (יו"ד תכ"ו).

שמועה — שמע שמועה רחוקה כלילה כיון דסגי בשעה אחת סלקא אפילו כלילה ומותר אח"כ אפילו בתה"מ (יו"ד ס"ה-ב ובמ"ש ה' שמחות דף נט אות).

שמועה — שמע שמת קרובו ונדג עציו ז' ימי אבילות ואח"כ נודע לו שלא מת רק עתה צריך לחזור ולמנות שבעה (ת' הרא"ש כלל כו, ועיין רמ"א סי' שעה-ה).

שמועה — שמע שתי שמועות רחוקות ביום אחת אינו נודג עליהן אלא יום אחד, ה' קרובות או שמתו לו שני מתים באחד מונה לשנים כאחד שבעה ושלושים שמע לזה היום ולזה למחר מונה לשני מיום שמועה ז' ושלושים (ת"ק כו יו"ד תכ"ט).

שמירה — אם מת לכהן בשבת אחד מהקרובים שמיטמא להם אע"פ שא"א לקברו בו ביום מ"מ שרי לטמאות לו ולשמרו כדי שלא יהא מוטל בבזיון, ונכון להחמיר כסברא האחרונה שלא לטמאות רק לצורך קבורה ולהביא לו ארון ותכריכין ועיין בנקה"כ שכתב דנוהגין להקל בזה (יו"ד שעג"ה ועיין בא"ר א"ח סי' ט"א).

שמירה — חיוב גדול לשמור המת כל זמן שהוא בביתם ועאכ"כ כשהוא בבית הח"ק ששם יותר מצויים עכברים ורוחות רעות והשומרים פטורים מכל המצות (שבת קנ"א: דרכי יח: א"ח ע"א-ג, יו"ד שם-ג, חכ"א בהכנסת ח"ק סק"ד).

שמירה — שומרי המת יזהרו שלא ידברו דה"ד ודברים בטלים וטוב שיאמרו תהלים וכן בעת שהוציין קברו ומתעסקין בארונו ושאר צרכיו (מעב"י שפ"י רכ"ט פט).

הנותן בים דרך עיר א רחוב ג. אבלים קטו

לקרות לכל אחד לתורה אם הוא לא יעלה
הוי אבלות פרהסיא (יור"ד סי' שט"ז פ"ט סק"א
ועיין שד"ח תי' אבלות אות ד).

תפלה — אומרים בבית האבל מזמור מ"ט בתהלים
אחר תפלת שחרית ואחר מנחה (בא"ח ג' יור"ד
סוסי' ש"ג).

תפלה — אין אומרים ברכת כהנים בבית האבל
(זכ"א יור"ד אות ב, ובמעבר יצוק עטר עין
הקטורת תאמר דף פ"א).

תפלה — אין אומרים למנצח שקורם ובא לציון
בבית האבל (ב"י סוסי' ש"ג בשם הגליוני-עיין
מג"א סי' קלא סק"י).

תפלה — אין לרחות האבל מלהתפלל אפילו
כשיש מילה דנהגו דהמדהל מתפלל ביום
המילה מ"מ אין לרחות האבל מלהתפלל
דכל המוחה באבל כאלו גזול את המתים
(יור"ד סי' רס"ז פ"ד ס"ק כג).

תפלה — אם אין אבלים רק מתפללין בבית
שמת שם המת יכולין לומר הלל וכן אם
מתפללין בבית האבל אבל לא מת שם
המת ג"כ יכולין לומר הלל אך האבל לא
יאמר עמהם (יור"ד סי' שט"ז פ"ט סק"ב).

תפלה — אם אין שם מי שיתפלל להוציא את
הרבים ידי חובתן יכול האבל להתפלל
להוציאן (יור"ד שפ"ג).

תפלה — אם האבל כהן ואין בבהב"ג כהן אחר
אסור לו לעלות לקרות בתורה אבל מותר
להשתמש בתשמישי התורה כשקורין כגון
גלילה וכיוצא בה דקריאה לחוד אסור
משום דכתיב משמחי לב וכן נהג ר"ח
כשהי' אבל (יור"ד שפ"ג כ"ז ס"ק-א).

תפלה — אם האבל עושה מנין בביתו בלי ש"ק
תוך ז' ימי אבלו אין אומרים ברכה מעין
שבע או"ח רס"ח ובמקום שנהגין לאומרו
אין למחות בידם מג"א שם ס"ק יד ובמה

מדליקין יאמר בכל ענין טו"ט מהר"ג ח"ב
סי' רי"ט ודוקא במקום שאין מנין קבוע
אבל במנין קבוע אומרים (הג' יד שאל שם
ועיין ב"י סו"ס ש"ג).

תפלה — אם הוא בתחלת החודש אם יכול
להמתין בקידוש לבנה עד אחר אבלות
וידו' עוד זמן מוכשר לקדש הלבנה ימתין
ומ"מ ימתין עד אחר ג' לבני ואח"כ יקדש
ומי שמחמיר ואינו יוצא לשום צורך לחוץ
גם בקידוש לבנה לא יצא אלא יקדש אותה
בדרך הלון או בהצר נקי שם ומי שמיקל
לצאת בלילה לאיזה צורך יוכל לצאת גם
עתה כדי לקדשה בעשרה (או"ח סי' סו
במג"א סק"ה ובס"ג מוה"ר ה' אבלות ה).

תפלה — אם המת קטן פחות מכן שנה אין
מתפללין בבית שמת (ח"י רע"א סי' שפ"ד)
אבל בקטן בן שנה יש לנהוג להתפלל שם
בעשרה שיש ג"ד לנשמה (קטור שלי' הובא
בזכ"א אות ט).

תפלה — אם חל יום של אבלות ברי"ח מ"מ
לא יאמר הלל באותו יום אף שפסקו
המנהגין מ"מ עדיין מדת הדין מתוחה עליו
דלא בפ"ט סי' שצ"ו סק"ב בן הורה הגאון
מודר"ש נאטהאנזאדן מלבוב (מוכא ב"ש
ה' שמחות דף יד אות לט).

תפלה — אם מתפללים בבית האבל בעשרת י"ח
אומרים אבינו מלכנו (שכ"ל הלכות ה' שמחות
סי' כג).

תפלה — אם מתפללין בבית האבל בשבת שבתוך
שבעה ימי אבלות אומרים אב הרחמים
(פר"מ או"ח סי' קלא ח"א סק"י).

תפלה — בבית האבל אין אומרים הלל ברי"ח
והנוכה ואם האבל הולך לבית הכנסת
יאמר הלל עם הציבור ויש מי שסובר
דבחנוכה אומרים הלל בבית האבל ועכ"פ

הנותן בים דרך עיר א רחוב ג. אבלים קטן

איכא אחר מי שיתפלל בז' ימי אבלות שלו מ"מ יתפלל האבל בעצמו אבל בשאר קרובים אם יש אחר להתפלל אז לא יתפלל האבל (יור"ד ספד בבית הלל סס).

תפלה — מי שיום ז' של ימי אבלותו בשבת והוא ש"ץ וצריך להתפלל בשבת לשמחת ברית מילה מותר להתפלל (הג' מוהר"ז ה. אכלות יז).

תפלה — מי שלא נתמלא זקנו אע"פ שהוא אבל אין לו להתפלל תדיר כי אם באקראי (א"ח קלב בפר"מ ב"א ס"ח ס"ח קב).

תפלה — מי שמת לו מת והוא אינו יודע מזה ולא התפלל עדיין אי"צ לומר לו עד אחר התפלה כדי שיוכל להתפלל בטלית ותפילין (הג' מוהר"ק בת' שבעה עינים).

תפלה — מי שמת לו מת קודם התפלה אם יש לו קוברין זולתו אין דהגיד לו בכדי שיוכל להתפלל ואם אין לו מי שיתעסק בו צריך להגיד לו (יור"ד שם ב"א ס"ח ס"ח).

תפלה — מי שנדר שלא להתפלל במקום שחבירו מתפלל שם מותר להתפלל עמו בבית האבל (הג' מוהר"ז ה' אכלות ו).

תפלה — מי שקבר מתו ברגל ומתפלל בבית האבל ביו"ט אומרים הלל וה"ה כשהל ר"ח בשבת ומתפלל בבית האבל ואף האבל יבוא לומר אז הלל (א"ח סימן קלא בפר"מ ב"א ס"ו).

תפלה — מצוה להניח לאבל להתפלל שהוא נדר למת ומצילו מדינו של גיהנם (א"ח סי' כג בבב"ט סק"כ).

תפלה — מצוה להתפלל שחרית וערבית במקום שמת שם אפילו אין אבל כי יש בזה נדר לנשמה (יור"ד ספד-ג).

תפלה — נהגו להפטיר בנביא ולהתפלל ערבית

יש לכל אחד לקרות הלל בביתו (א"ח קלא יד אפרים ח).

תפלה — המנהג שלא לומר שום הרהמן בבית האבל (זכ"א יור"ד אות כ, ועיין יור"ד סע"ט).

תפלה — יכולין להתפלל סליחות בבית האבל בבה"ב ובשובבים ת"ת (יור"ד סי' ספד בב"ט סק"א, ובפר"מ א"ח סזס"י תרפד ב"א).

תפלה — יש מקומות שאין אומרים וידו נועם בבית האבל רק מתחילין וישוב בסתר והטעם הוא מפני שהאבל אסור במלאכה ולענין אמירת ויתן לך אצל האבל דעת התניא רבתי ה' אבל סי' ס"ח דיאמרו אותו (א"ח רמ"ב בבב"ט סק"א, ועיין זכ"א יור"ד ה' אכלות ת).

תפלה — כפר קטן שאירע אבל לאחר מהם ואין שם אלא מנין בצומצם אין האבל יכול לכוף השאר שילכו לביתו ואדרבה הם יכולים לכופו להשלים המנין וכו' (הג' מוהר"ז אכלות ז).

תפלה — כשמתפלל מנחה בשבת בבית האבל לא יאמרו פסוק ואני תפילתי וכו' (זכ"א יור"ד ה' אכלות ת).

תפלה — כשמתפלל מנין במקום שמת המת ואין שם אבל אומרים תחנונים ויש מקומות שנוהגין שאין אומרים ואם יש אבל בבית אחר שיש שם קרובים אבלים אין חיוב להתפלל במקום שהי' המת שם (הג' מוהר"ז אכלות ו).

תפלה — מה שמתפלל האבל בימות החול לפני העמוד כל י"א חודש על א"א הוא יותר מועיל מקדיש יתום ומי שאינו יכול להתפלל כל התפלה יתפלל מלמנצה ובא לציון (יור"ד סוס"י סע"ו).

תפלה — מי שהוא אבל על אביו ואמו אפילו

הנותן בים דרך עיר א רחוב ג. אבלים קיו

ובכר"י סי' פח כתב כיון דפליגי בזה שב ועל תעשה עדיף.

תפילין — אם מת לו מת ברגל או ששמע ש"ק ברגל ומתחיל למנות אחר הרגל, הברעות רוב האחרונים דמותר לו להניח תפילין ביום א' שלו (הגאון מוה"ר צה"ל אבילות סימן ג פרמ"ג או"ח סימן תקמח א"א סק"ה, ח"י"א כלל יד-יט).

תפילין — אם שמע שמת לו מת אחר שהתפלל הוא ערבית ועדיין הוא יום דקו"ל ביו"ד סוס"י שע"ה דאותו יום אינו עולה ומונה מיום המחרת, מניח תפילין בלא ברכה (יור"ד ספח כ"ט סק"ב, ועיין בפר"מ סי' נח במ"ז סק"ז דמשמע דאין להניח).

תפילין — השומע שמועה רחוקה והי' לבוש תפילין אינו צריך לחולצן אבל בשמועה קרובה צריך לחולצן (יור"ד ת"ז-כ"ג ובס"ד סק"ב).

תפילין — מי שלא נהג אבילות שבעה בין שונג בין מזיד דהדין דמשלים כל שלושים צריך להניח תפילין ביום ראשון של השלמות ימי האבילות (הגאון מהרש"ק בקונטרס אביל יחיד).

תפילין — מי שמת לו מת בחו"מ דלא חל עליו אבילות רק אנינות נהג בו מניח תפילין ביום ראשון כיון דאין אבילות נהג בו (או"ח סקמ"ח במג"א סק"ה).

תפילין — מי שמת לו מת והוא אינו יודע והוא מוכתר בטלית ותפילין אין צריך להודיעו עד אחר התפלה כדי שיוכל להתפלל בטלית ותפילין ואחר התפלה יודיעהו כדי שיאמר קדיש (שד"ח מ' אבילות אות נג, ועיין בפ"ת ביו"ד סמ"א סק"ח).

תפילין — שיטת המהריט"ן דדוקא יום המיתה שהוא יום הקבורה ג"כ אז פטור מתפילין אבל כשהמיתה יום א' והקבורה יום אחר

במו"ש של שנה ראשונה שהוא הזמן שהזריין הנשמות לגיהנם וכשהבן מתפלל ומקדש ברבים פודה או"א מן הגיהנם (יור"ד טעו-ד).

תפלה — נוהגים להתפלל בעשרה כל ז' במקום שנפטר שם האדם ודינו על אדם שלא הניח קרובים ידועים להתאבל עליו אבל אם יש לו בשום מקום שמתאבלים עליו אין צריך (יור"ד טעו-ג).

תפלה — שליח ציבור שדרכו להתפלל תמיד ונעשה אבל על או"א מותר לו להתפלל לפני התיבה (ת' מהר"ם מ"נ סי' ס).

תפילין — אבל ביום הראשון אסור לו להניח תפילין בין שהוא יום מיתה וקבורה בין שהוא יום קבורה לחוד, ואם נקבר בלידה אסור להניח תפילין ביום שלאחריו ושיטת הח"י אדם דינה בלא ברכה וביום השני מניחין לאחר הנץ החמה ויום שמועה קרובה ביום מיתה וקבורה דמי אבל מי שמת לו מת ברגל או שבאה לו שמועה קרובה ברגל אזי ביום הראשון שלאחר הרגל מניח תפילין (יור"ד ספח-ה, וז' רעק"א כ"ס או"ח, וז' אבילות למוה"ר).

תפילין — אבל שבא ביום ז' אצל גדול הבית קודם שעמדו המנהמין דהדין דמונה עמו ופוסק מאבילות מיד חייב בתפילין באותו יום כיון דנפסק אבילותו (שו"ת ח"י בשמ"ס ת' קע"א, ושו"ת שארית יעקב ח"י פ"ב, וטו"ט מהר"ג ח"ב רכ"ז).

תפילין — אין להניח תפילין דר"ת כל ז' ימי האבילות או"ח סי' ל"ד בבב"ט סק"ה ובשע"ת שם סק"ג וכ"כ הר"מ מפאנו סו"ס ק"י והברכ"י כתב שהמקובל מדר"ש ז"ל ה' מניח תפילין דר"ת בימי אבילו ואמר שכן נכון עפ"י הסוד אך בשבוי סי' ל"ה

הנותן בים דרך עיר א רחוב ג. אבלים קיח

ויש בזה ב' טעמים: (א) משום הזכירת המתים משבר לבו של אדם, (ב) לפי שגם המתים צריכים כפרה כדאיתא בספרי "כפר לעמך ישראל" אלו החיים "אשר פדית" אלו המתים, מלמד שגם המתים צריכים כפרה ונודרים צדקה בעבורם, וממך לזה בסוף פרשת תצוה כתיב אחת בשנה יכפר וכתוב וסמך ליה ונתנו איש כופר נפשו לד' ומועילה הצדקה בעבור המתים, כי ד' בוחן לבבות שאם היה זה המת חי גם כן היה נותן צדקה, והחי יכול לבקש להקל דין המת כמו שהתפלל דוד המלך על אבשלום, והמתים הצדיקים מליצים על צאצאיהם (א"ח מרכ"ג וקיש"ע קלג-כא).

הזכרת נשמות — נוהגין מי שיש לו אב ואם יוצא מבית הכנסת בשעת הזכרת נשמות, והוא מטעם עין הרע כדאיתא ביבמות ק"ז. אבך היכא? וכו' יהיב ביה עיניה ושכובין ויש מקומות שנוהגין שאין מזכירין נשמות בשנה ראשונה של מיתת האב והאם, מובא בדרם שלמה א"ח ס' תרס"ח, וקיש"ע ס' קל"ג כ"א, אולם בספר סוכת שלם כלל ו' קרא תגר על מנהג זה, ואדרבה דעתו שיש חיוב יותר להזכיר נשמותיהם בשנה ראשונה, כי אז צריכה הנשמה לרחמי שמים ומצפים שבניהם אשר הניחו יעשו להם טובה, וכן משמע מהפרמ"ג א"ח ס' תקמ"ז בא"א סק"ב, וגם בס' ד"ת אות כ"ט הרעיש בדבר זה וכתב דכל הטעמים שכתבו אותן המונעים מלהזכיר בשנה ראשונה המה טעמים לפגם והעיד בשם רבותינו הקדושים נ"ע שאמרו להזכיר נשמות תוך יב"ח והקפידו ע"ז מאוד הזכרת נשמות — נוהגין שקודם שמתחיל השי"ן הזכרות נשמות מכריז השמש יזכור, ומי שיש לו אב ואם יוצא מבד"כ והטעם כמו שכתבנו משום עידוד (מוכא בספר ערוגת

חייב, אכן כל האחרונים השיגו עליו יור"ד ספח בפ"ח ט"ז, א"ח א"ח לח סק"ג, א"ח תקמ"ג פרמ"ג א"ח סק"ס).

תפילין — שמע ש"ק בשבת צריך להניח תפילין ביום א' בברכה כיון דכבר עבר עליו המרידה בעת ששמע בשבת (שארית יעקב ס"י 39)

תשובה — אם נכשל אדם בעבירה חייב מיתה בידי שמים, מהו יעשה ויחי אם היה למוד לקרות דף אחד קורא ב' דפי', ואם היה למוד לשנות פרק אחד, ישנה שנים, ואם אינו למוד לקרות ולשנות מה יעשה ויחיה ילך ויעשה פרנס על הציבור וגבאי של צדקה והוא חי' וכו' (ויק"ר כה-א) ועיין בת' מים רבים חו"ד סימן מ"ח שהעתיק מספר חרדים שמצא כתיב בשם תנא דבי אליהו שכל מה שתמצא בדברי הראשונים תוכחת על עון וסיגופים ויסורים קשים, לא נזכרו אלא למי שאין עמלו בתורה, אבל מי שתורתו אומנתו זאת הוא תקנתו לא יחיש ולא יתבטל מלימודו, ת' מועיל גם לעון שי' לבטלה, ת' מהרש"ם ח"א סוס"י נ"ח בשם זוהר רות' וכן הוא ברש"י יחזקאל כ"ג פסוק ל"ג (בהגה) ובכלבו סימן ס"ז יש שם סדר תשובה לזה.

השמות

הזכרת נשמות — מזכירין נשמות ביום אחרון של פסח, וביום ב' דשבועות, ובשמיני עצרת לפי שקורין בהם כל הבכור וכתוב שם איש כמתנת ידו, לכן נודרין מתנות לצדקה, וכיון שנודרין לצדקה נוהגין ליתנה בעבור הנשמות שיוכר אותם אלהים לטובה, גם אותנו יזכור אלהים עמדם לטובה בזכויותיהם (לבוש ס"ו ת"ץ ס"יט, קיש"ע ס"י קלג-כא).

הזכרת נשמות — מזכירין נשמות ביום הכפורים,

הנותן בים דרך עיר א רחוב ג. אבלים קיש

הבוסס בהספד יו"ט, ועין קה"ט סימן תרכ"א
אות ב).

הספד — מותר להספיד כל אדם אם מת בתוך
שלושים יום סמוך לרגל ואפילו ערב הרגל.
אמנם במת עיו"ט אחר חצות הניח הפר"מ
באו"ח סי' תקמ"ז במ"ז אות ה' בצ"ע, ולפמ"ש
המ"א בסי' תקמ"ז אות ה' דכשאין אומרים
צ"ה אין אומרים שבחי של מת דהאי נמי
מרגיל ההספד כשמזכיר שבחו א"ב במת
בין יו"ט לסוכות דאין אומרים תחינות ולא
צ"ע כמבואר באו"ח סוס"י תרכ"ד א"כ אין
מספידין ג"כ, וכ"כ הפר"מ באו"ח סי' תרכ"ב
במ"ז סק"א בהדיא, וז"ל: ימי ניסן אינו אלא
מנהג ובין יו"ט לסוכות וסיון עד שבועות
וא"ח של שבועות יש לאסור מדינא וא"ח
דפסח וסוכות מנהגא, ובמ"ז באב ושבת
ול"ג בעומר אומרים על אדם גדול עיו"ט.
נמצא דמ"ש המחבר באו"ח סי' תקמ"ז ס"ג
דבמת תוך ל' רגל או בעיו"ט דמותר
להספידו הוא דוקא בפסח ושבועות אבל
לא בחג הסוכות.

הקפות — מי שאירע לו אבל בחג וכן אבל בכל
יב"ח על אביו או אמו נוהגין שאינו מקוץ
ויש לו לכבד באתרוג ולולב שלו את מי
שאין לו שיקוף הוא (או"ח סי' תרס"ב, וק"ש ע'
סי' קל"ג).

השמטות מאמרי אגדה

אגרא דבי טמא שתוקותא (ברכות ו)
אחד קרע לאחוריה וקרע קרע אחרונה
אמר נח נפשיה דרב וברכת מזוני לא
נמידנא (שם מג).

אחד מנחת הוטא ואחד כל המנחות שקמצן זר
אונן וכו' (מנחות ו, רמב"ם פ"א מה' פסח"מ א).

אלעזר ועירא הוי סיים מסאני אוכמי — חשובי את
להתאבולי אירושלים (ב"ק נט).

אמר איוב, אם היה יצר הד"ע בא להטעותי
שלא לילך לנחם את האבלים לומר
שאני גדול, לא הייתי שומע, למד שהייתי
אומר לא טוב אני מבוראי הקדוש ב"ה
הוא בכבודו הוא מנחם את ישראל שנאמר
אנכי אנכי הוא מנחמכם (נסיקה נחמי).

אמר הקדוש ברוך הוא למוד ממני שהנחתני
שמחתי במשכן והלכתי לאבל נדב ואבורו
(לקוט קהלת ז).

אמר להם הקב"ה בעולם הזה נצטערתם עם
הצדיק הזה ושמרתם לו אבל ז' ימים לע"ל
אני מחזיר אותו האבל לשמחה (כ"ר פ"ק יד).

אמר ליהושיע למוד לבוש עלי שחורים ודתכסה
שחורים והזהר בכבוד עלובה זו
(מאמר מובא בת"ס לרמב"ן).

בעל התאנה יודע אימתי עונתה של התאנה
ללקוט, כך הקדוש ב"ה יודע אימתי
עונתן של צדיקים לסלקן מן העולם
(ירושלמי ברכות פ"ב הל"ח).

בשעת חרותא חרותא בשעת אבלא אבלא
(ב"ר כז-ד).

ג' אלפי הלכות נשתכחו בימי אבלו של משה
(תמורה טז).

דיו לאבל שיעמוד באבלו (סנהדרין לז)
הלכו לבית המשתה ולא נדחו מגידנם, הלכו
לבית האבל ונדחו מגידנם (קט"ר פז-ח).

הלכו לבית המשתה ולא נתפרש שמותם, הלכו
לבית האבל ונתפרש שמותם (שם).

הלכו לבית המשתה ולא שרת עליהם רוח"ק, הלכו
לבית האבל ושרת עליהם רוח"ק (שם).

המדיר את אשתו שלא תלך לבית האבל
או לבית המשתה יוציא ויתן כתובה וכו'
(כתובות ע"א: א"ב ע"ד-ו).

ואור החמה יהי שבעתיים כאור שבעת הימים
ר"ג אמר אלו שבעת ימי אבלות של

הנותן בים דרך עיר א רחוב ג. אבלים קב

דבורה וכתוב וירא אלהים אל יעקב וכו' (לקוט קהלת-ז).
 י. קללת נתקללה חור, עטופה כאבל וכו' (עירובין ק:).
 כי עתה ד' עזרתני בצרת של שכני דכתיב ויהי חתת אלקים על הערים ונחמתני בברכת אבלים (ב"ר פ"א-ה).
 כי נח נפשיה דר"ם לא קרעו רבנן עליו וכו' (מ"ק כה-ז).
 כי נח נפשיה דרבי קרע בר קפרא ואהרריה לקרעיה וכו' (כתובות קד).
 כיון שהגיעו להר הבית קרעו בגדיהם (מכות כד).
 כיצד משתתפין בתחומין מניח את החביות ואומר חרי זו לכל מי שילך לבית האבל או לבית המשתה וכו' (עירובין פב).
 כל האבלים אבלם מתמעט וחולף אבל זה דהמן מתגבר וכו' (סנהדרין פח).
 כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בנחמתה (תענית נ:).
 כל הנכנסין להר הבית נכנסין דרך ימין ומקיפין ויוצאין דרך שמאל, הוץ ממי שאורעו דבר שהוא מקוץ לשמאל, מה לך מקוץ לשמאל שאני אבל, השוכן בבית הזה ינחמך (מדות פג-ב).
 כל מי שמתאבל הקב"ה משמחו (ק"ר פו-ה).
 כל תקפו של אבל אינו אלא בשלישי עד תלתא יומין נפשא תייבה על קברה סבירא הוא שדיא הוזרת, כיון דהוא חמי דאשתני וזדון דאפוי אולח לה ושבקה ליה (ב"ר ק-ז).
 לא הכל בקריעה ולא הכל בנפילה משה ואהרן בנפילה יהושע וכלב בקריעה (תענית יד).
 מדריקין בבית המשתה (בשמן שריפה) אבל לא בבית האבל דברי ר"י ר"א בבית האבל אבל לא בבית המשתה וכו' (תרומוס פ"ח-ז).

משותלח הצדיק שהשפיע להן הקב"ה אורה (ב"ר פג-ו).
 ואשלם ניהומים לו ולאבליהו אלו אברים המתאבלים עליו (לקוט ישע"י כז).
 ויברך אלהים את יום השביעי ולא יוסיף עצב עמה זה האבל כמד"א כי נעצב המלך על בנו (ב"ר פ"ק-ז).
 ויהי בדידות יהושע ביריחו א"ל ואת יהושע וכו' במנעלים אתה נעול ואין אתה נודג אבל על ישראל שבטל המן ובטלה התורה של נעליך וכו' (לקוט יחזקיהו).
 ויעש לאביו אבל שבעת ימים ולמה עושין זו כנגד ז' ימי המשתה (ב"ר פ"ק-יד).
 ויקהלו על משה ואהרן והי משה ואהרן יושבים ומתאבלים על מרים א"ל הקב"ה בשביל שאתם אבלים ימותו בצמא (לקוט חוקת).
 ויקם איוב ויקרע את מעילו מכאן שצריך אדם לקרוע מעומד (ב"ר נד-ג, מ"ק כ"א-ז).
 ויקרא שמו אלון בכות, רשבי"ג אמר עד שהוא משמר אבלה של דבורה בא ליה בשורתא שמתה אמו וכו' (ב"ר פ"א-ה).
 ויתמו ימי בכי אבל משה ימי בכי ז' אבל שלושים וכו' (ב"ר ק-ז).
 ומפתח אודל מועד לא תצאו יומם ולילה שבעת ימים א"ל משה שמרו שבעת ימי האבל, שמרו את משמרת ד' כשם ששמר הקב"ה ז' ימי אבל עד שלא הביא את המבול (לקוט קהלת-ח).
 ופתח אודל מועד רשבו ז' ימים א"ל משה לאהרן ולבניו שמרו אבלות ז' ימים עד שלא הגיע בכם וכו' (תנחומא שמיני).
 חכם שמת הכל בקרוביו הכל קורעין עליו וכו' (שבת קס: ז"ר ט"ז ס"י ט"ז-י).
 טוב ללכת אל בית האבל, ומי הראדה פנים ותחלה לאבל זה הקב"ה שנאמר ורתמת

הנותן בים דרך עיר א רחוב ג. אבלים קבא

מה די' אותה התאנה רא"א ברת שבע דאמטיית
 זי ימי אבל לעלמא (כ"ד טו-ח).
 מה ימי הסגר שבעה אף ימי אבל ז' (כס ק-י).
 מי שמרנו מוטל לפנינו פטור מקריאת שמע
 ומן התפלה ומן התפילין ומבל מצות
 האמורה בתורה (ברכות יז: א"ה ע"ה).
 מלקט אדם עצמות אביו ואמו מפני שיטמאה היא
 לו רי"א אבל הוא לא וכו' (מו"ק ח"ד-ה-ד).
 מנין לאבל שבעת ימים שנאמר והפכתי הגיבס
 לאבל מה חג שבעת ימים וכו' (כ"ד ט-ה).
 מנין לאבל שהוא שבעה רא"א ויעש לאביו אבל
 שבעת ימים וכו' (כ"ד ק-י).
 מנין לאבל שמיסב בראש וכו' (מו"ק כח:).
 מנין שאין אבלות בשבת מהבא שנאמר ברכת
 די' הוא תעשיר ולא יוסף עצב עמה וכו'
 (כ"ד פק-י).
 מעשה באחד ששימש מטתו בימי אבלו ושמתו
 חזירים את גוייתו (מו"ק כד).
 מעשה באחד ששתה מים בין מנחה למערב ובא
 מה"מ והרגו מפני שמתים שותים ונמצא
 גזול המתים (ירושלמי מוכא כ"ז ס' מו"ט).
 מפני מה מתים בניו ובנותיו של אדם כשהן
 קטנים כדי שיבכה ויתאבל על אדם כשר
 (שבת קה:).
 משום דלא אאביל על חורבן ירושלים וכו'
 (גיטין כז).
 משחרב בהמ"ק התקינו שיהיו חתנים ואבלים
 הולכים לבהכ"ע ואנשי המקום רואין את
 החרתן ושמהים עמו ורואין את האבל
 ויושבים עמו על הארץ כדי שיעזבו ישראל
 ידי חובתן בגמ"ח (פדר"א פ"י).
 נח נפשיה דרב קרע עליה י"ב מגי וכו' (מו"ק כד).

נפשו של אדם מתאבלת עליו כל ז' (שבת קכב).
 עד שלשה ימים תקפו של אבל שעדיין צורת
 הפנים נכרת (קט"ד פ"ב-ו).
 עניים מרודים אלו אבלים ומרי נפש שנפשו
 ענומה עליהן ומי משמחן יין וכו'
 (ויק"ר לד-יג).
 עשר כוסות תקנו חכמים בבית האבל וכו'
 (כתובות ח:).
 עת לבכות בשעת האבל ועת לשחוק אחר
 האבל עת ספור בשעת האבל ועת רקוד
 אחר האבל (מ"ד קהלת פ' עט ספול).
 קוצרין מפני הנטיעות מפני בית האבל וכו'
 (מנחות ע"ה).
 קברוהו בסדין אחד (ירושלמי כלאים פ"ט הג).
 ריב"ל לא אויל לבי אבלא אלא למאן דאויל בלא
 בני וכו' (מו"ק כז).
 קרעו לבבכם אם קרעתם לבבכם בתשובה
 אין אתם קורעין בגדיכם על לבבכם
 (ירושלמי תענית פ"ב).
 רחץ כלילה הראשונה שמתה אשתו
 אמרו לו תלמידיו לא למדתני רבינו שאבל
 אסור ברחיצה א"ל איני כשאר כל אדם
 אסמנים אני (ברכות טז: יור"ד שפ"ה-ה).
 שבעה ימים נתאבל הקב"ה על עולמו קודם המבול
 (כ"ד ס"פ כז).
 שלא להתאבל כל עיקר א"א ולדתאבל יותר
 מדאי א"א וכו' (כ"ד ס:).
 שמואל קרע על האי מדרבנן דאסבריה אחד יורד
 לאמת המים וכו' (כ"מ לג).
 תנוק בן יום אחד — הרי הוא לאביו ולאמו ולכל
 קרוביו כחתן שלם למאי הלכתא אמר ר"פ
 לענין אבלות וכו' (כדס מד יור"ד טע"ח).

הנותן בים דרך

רחוב ה. אבות ואמהות

אברהם אבינו התחיל בזקנה וביסורין ובפונדק
ובליגמא (תנחומא כח).

אברהם אבינו והמלאכים (ב"מ פו:)

אברהם אבינו זקן ויושב בישיבה היה שנאמר
ואברהם זקן בא בימים יצחק אבינו זקן
ויושב בישיבה היה שנאמר וכו' (יומא כח:)

אברהם אבינו יושב על פתח גיהנם ואינו מניח
אדם מהול מישראל לירד לתוכה (עירובין
יט, ב"ר פ"מ ח).

אברהם אבינו יצא ממנו פסולת ישמעאל וכל בני
קטורה מיצחק יצא עשו וכל אלו פיו וכו'
(ב"ר סח-יג).

אברהם אבינו כה"ג היה שנאמר נשבע ד' ולא
ינחם אתה כהן לעולם וכו' (ב"ר מו-ה, ועיין
נדרים לב:).

אברהם אבינו כרת ברית עם עמי הארץ בשנגלו
המלאכים אליו סבר שהן אורחי עמי הארץ
(פדר"א פ' לו).

אברהם אבינו לא בעל לשרה עד שנימול
(מ' תלפיות טקף אברהם).

אברהם אבינו לא בעל לשרה עד שנתבשר לזרע
(שם).

אברהם אבינו לא היה לו אב שילמדנו תורה
מאן למדו רגני רשבי מלמד שזימן לו
הקב"ה שתי כליות כשני רבנן (מ' סוה"ט
תהלים א).

אברהם אבינו לא ניצל מכבשן האש אלא בזכותו
של יעקב (ב"ר פ"סג-ב).

אברהם אבינו נימול ביום הכפורים (פרקי דר"א
פרק כט:).

אברהם אבינו עשה היצר הרע טוב (ירושלמי
נדרים פ"ט ה"ה).

אב לא למדו לאברהם אבינו ורב לא היה לו
ומהיכן למד את התורה וכו'.

(בראשית רבה ר"ט פס"א).

אבא לא תודיע את אמי כשהיא עומדת על
הבור (תנחומא וירא כג).

אבות דרך הסב קבורין (ירושלמי תענית פ"ד ה"ב).

אבות העולם אברהם יצחק ויעקב (טב"ב).

אבות הראשונים התקינו שלשה תפלות אברהם
תקן תפלת שחרית וכו'.

(ב"ר סח-יא נדרים כג: זוהר שמות ד' כה).

אבינו יעקב סבור שתחיית המתים מוגעת בימיו וכו'
(ב"ר פד-י).

אבן טובה היתה תלויה בצוארו של אברהם אבינו
וכל חולה הרואה אותה מיד נתרפא ובשעה
שנפטר א"א תלאה בגלגל החמה (ב"ב טז:).

אברהם אבינו אוכל חולין בטרהרה היה ושרה
אמנו אותו היום פירסה נדה וכו' (ב"מ פו:).

אברהם אבינו אפילו בדידיה לא היה אסתכל
דכתיב הנה נא ידעתי וכו' (ב"ב טז).

אברהם אבינו בהאי שעתא נ"ב שנים היה וכו'
(ע"ז ט).

אברהם אבינו הוא סוד המרכבה (מ' תלפ"ז ע'
אברהם).

אברהם אבינו הוצרך להושלך לכבשן האש
מטעם הנקרא חלה דהיה גלגל דאדה"ר
שהיה חלתו של עולם (מ' תלפ"ז ע' אברהם).

אברהם אבינו היה גובה קומתו כנגד ע"ד אנשים
(מס' סופרים פ"א-ט).

אברהם אבינו היה מפל לשרה בנביאות (שמות
רבה רפ"א).

אברהם אבינו ה' מעשרה זקנים שע"י כתב דוד
ספר תהלים (ב"ר יל).

הנותן בים דרך עיר א רחוב ד. אבות ואמהות קבג

אברהם אבינו ראש לכל הצדיקים (שם"ר פ"ג פסוק מי זאת).

אברהם הוא צואר הקודש שהמרגליות היתה תלויה בצוארו שהיו תלויות בה נשמות הגרים גם כל הנשמות שבעולם ומצרים ה' צואר לאנדרתי של מלכותו ופרעה היא העורף אחרי הצואר וכו' (עשרה מאמרות פי' כו דף מד).

אברהם היה בן ע"ה שנים ויהי נע ונד בארץ בשביל לקרוא שמו של הקב"ה וגיר גרים לכך יצא ממנו הדסה שהיתה בת ע"ה שנה (מי' תלפיות ענף אברהם).

אברהם היה מברך את הכל שנאמר ונברכו בך מי ברך את אברהם הקב"ה מברכו ודי ברך את אברהם בכל (ב"ר נט-ח, ילקוט טו). אברהם היה מקבל את העוברים ושבים ומשהיו אוכלין ושותין אמר לון בריכו וכן אמרין מה נימור, ואמר להון ברוך אל עולם וכו' (ב"ר נד-ח, ע"ן סוטה י).

אברהם הרבה, אמר אלו מת בדר המוריה לא היה מת בלא בנים עכשיו שנעשה לו נס מה אעשה אשיאנו מבנות ענר אשכל וממרא שהן צדקניות וכו' (ב"ר טו-ב). אברהם הרבה ואמר שמחתי ושימחתי את הכל ולא הפרשתי להקב"ה אפילו פר אחד ולא איל אחד וכו' (ב"ר נה-ד).

אברהם ויצחק שמשו כל חד באתתא חדא ברזא דקדושא אברהם בשרה יצחק ברבקה ולקבל תרוייהו הוו ארבע נשים ליעקב בתרין חולקין (זוהר ח"י טרס). אברהם ושרה טומטמין הוי שנאמר הביטו אל צור הוצבתם וכו' (יבמות סד).

אברהם חידש זקנה יצחק חידש יסורין יעקב חידש חולי וכו' (ב"ר סד-ד וע"ן ב"מ פו). אברהם יצחק ויעקב ו"ב שבטים היו בוכין וצועקין וסופדים ואומרים הילל ברוש כי

נפל ארז וכו' (אבר"ר פד).

אברהם יצחק ויעקב שעצמים במצוות (סוטה יד). אברהם לא חזר מדר המוריה אלא בזכות השתחויה וכו' (ב"ר נו-ג).

אברהם לא ניצל מכבשן האש אלא בזכותו של יעקב, משל לאחד... כך אברהם יצא מלפני נמרוד לישורף וצפה הקב"ה שיעקב עתיד לעמוד ממנו אמר כראי הוא אברהם להנצל בזכותו של יעקב וכו' (ב"ר סג-ב, וע"ן סנהדרין יט, זוהר וילא וירש אחר).

אברהם מגייר את האנשים ושרה מגיירת את הנשים, ומה ת"ל אשר עשו מלמד שה' איא מכניסן לתוך ביתו ומאכילן ומשקן ומקרבן ומכניסן תחת כנפי השכינה וכו' (ב"ר פד-ב, תנחומא לך, זוהר לך).

אברהם מסוק רשעים מגיהנם וכו' (עירובין יט). אברהם מקדים רחיצה ללינה ולוט מקדים לינה לרחיצה, אלא אברהם מקפיד על טנופת ע"ז לפיכך הקדים רחיצה וכו' (ב"ר כז-א, ע"ן ב"מ פו).

אברהם נמשל לחמה יצחק ללבנה יעקב לכוכבים ועתידים חמה ולבנה בושים ואין בושה לכוכבים, לפי שאברהם ויצחק פניהם מתכרכמים בשביל ישמעאל ועשו ואלופיו ובני קטורה אבל יעקב אין לו בושה כי אין פסול במסתמי שנאמר לא עתה יבוש יעקב (במ"ר פב-יב, ילקוט מלכים דף כח).

אברהם נקרא אברהם יצחק נקרא אברהם וכו' (ב"ר סג-ג).

אברהם עד שלא נימול ולא הוליד היה חסר ה' כשםל נתוסף לו ה' ונעשה שר' (מי' תלפיות ענף אברהם).

אברהם עדר שנאמר קום התהלך בארץ יצחק זרע שנאמר וזרע יצחק וכו' (תנחומא מקץ). אברהם עצמו לא נברא אלא בזכותו של יעקב וכו' (ויק"ר ט-ד).

הנותן בים דרך עיר א רחוב ד. אבות ואמהות קבר

ליה וכן ליצחק וכן ליעקב וכו' (ב"מ פה).
אדם אחד מאלף מצאתי זה אברהם ואשה בכל
אלה לא מצאתי זה שרה וכו' (ויק"ר פא).
אהבה מקלקלת השורה ושנאה מקלקלת השורה.
אהבה מקלקלת את השורה דכתיב וישכם
אברהם בבקר וכו' (סנהדרין קט: ב"ר נה-יא
מנחם צלח פא).

אוהל פלן של אברהם אבינו מפולש היה
(ב"ר מח-ט).

אולי יחסרון חמשים הצדיקים חמשה בקש
אברהם לירד לו מחמשים לחמשה אל
הקב"ה חזר בך למפרע וכו' (ב"ר מט-כד).
אורך ימים בימינו... ממי אתה למד מאברהם
ע"י שכתב בו ושמרו דרך ד' לעשות צדקה
ומשפט וזה לזקנה ואברהם זקן
(ב"ר נט-ג-ילקוט טו).

אותה האיר שהקריב אברהם אבינו לא יצא ממנו
דבר לבטלה (פרקי דר"א פ"א).

אותו היום יום שלישי של מילה של אברהם היה
ובא הקב"ה לשאול באברהם וכו' (ב"מ פו).
אותו היום נפטר א"א ועשה יעקב אבינו תבשיל של
עדרים לנחם את יצחק אביו וכו' (ב"ב טו).

אותו היום שגמל אברהם את יצחק בנו עשה
סעודה גדולה היו כל אומות העולם
מרננים ואומרים וכו' (ב"מ פז).

אותו היום שנפטר אברהם אבינו מן העולם עמדו
כל גדולי אומות העולם בשורה ואמרו אוי
לו לעולם שאבד מנהיגו ואוי לה לספינה
שאבד קברניטה (ב"ב נא).

אותו מלאך שנזדמן לו לאברהם אבינו לילה שמו
שנאמר והלילה אמר הורה גבר

אותן האבנים שנתן יעקב אבינו תחת ראשו נעשו
תחתיו כמטה וכפרנס (ב"ר סח-ג).

אותן המלאכים שבאו אצל אברהם לא פרשו
ממנו אלא בברכה (סס עח-ג).

אברהם קיים כל התורה כולה שנאמר עקב אשר
שמר אברהם וכו' יצחק קיים מה שכתוב
בתורה והשליך עצמו לפני אביו כשה זבוח.
יעקב קיים מה שכתוב בתורה שנאמר וכו'
(ויק"ר ב-ט, יומא כח).

אברהם קרא אותו יראה שנאמר ויקרא אברהם
שם המקום ההוא ד' יראה שם קרא אותו
שלם שנאמר ומלכי צדק מלך שלם אמר
הקב"ה וכו' (ב"ר נו-טז, נדרים לב).

אברהם ראש למולים (פתיחתא דאסתר רבתי).

אברהם שהיה כוחו יפה התהלך לפני והיה
תמים אבל נה שהיה כוחו רע את
האלהים התהלך נח (ב"ר ל-ה).

אברהם שורש הנפש לכל ישראל יצחק שורש
הרוח יעקב שורש הנשמה וכו'.

(מ' חלפיות ענף אבות).

אברהם שורש עין הדעת טוב ורע לתקנו ויצחק
הוא עין הדעת שממנו טוב ויעקב הוא
התוכיות עין החיים וכו'.

(לוחות סב"ת דף רפז ע"א).

אברהם שכוחו יפה נדמו לו בדמות אנשים אבל
לום ע"י שהיה כוחו רע נדמו לו בדמות
מלאכים (ב"ר כ-ג).

אברהם שנתמעך ע"י אשה כתיב בשר ערלתו
ישמעאל שלא נתמעך ע"י אשה כתיב "את"
בשר ערלתו (סס מז-י).

אברהם תבע זקנה אמר לפניו רבון העולמים
אדם ובנו נכנסין למקום ואין אדם יודע למי
מכבד מתוך שאתה מעמרו בזקנה אדם
יודע למי מכבד וכו' (ב"ר סה-ה, ב"מ פז).

אברהם תיקן תפלת שחרית יצחק תפלת מנחה
יעקב תפלת ערבית (ברכות טו).

אברם הוא אברהם בתחלה נעשה אב לארם
ולבסוף נעשה אב לכל העולם כלו

(ברכות יג).

אדאוקימנא לאברהם ומשינא ידיה ומצלי ומגנינא

הנותן בים דרך עיר א רחוב ד. אבות ואמהות קכה

אותן שבעים יום שבין איגרת לאיגרת כנגד שבעים יום שעשו מצרים חסד עם אבינו יעקב (ב"ר ק"י).
אותן שנים ושישים מלכים שהרג יהושע כולן היו במשתה של אברהם אבינו (ב"ר נג"ד, ילקוט יוסף ע"כ).
אז דברת בחזון להסידך מדבר באברהם שנדבר עמו בדיבור ובחזון וכו' (ויק"ר א-ד).
את אחד היה ליעקב אבינו והלואי קבריה (קוס"ר פ"ט יא).
אחד נדמה לו לאברהם אבינו בדמות סדקן ואחד בדמות נווטי ואחד בדמות ערבי (ב"ר פמ"ח ט).
אחות לנו קטנה מדבר באברהם אבינו בשיעוריו נמרוד בתוך כבשן וכו' (מנחם כח).
אחרי הדברים האלה אחר הרדורי דברים שהיו שם מי מהרדרי אברהם הרדרי אמר אלו מת בהר המוריה לא הי' מת בלא בנים וכו' (ב"ר מ-ג).
אחת היא יונתי תמתי זה אברהם אחת היא לאמה זה יצחק שהיה יחיד לאמו ברה היא לילדתה זה יעקב שהיה ברור לאמו שהוא צדיק וכו' (ספ"ר ו-ג).
אמו יעקב אבינו חזן מתא הוה דאמר ליה ללבן נטרי לך נטירותא יתירתא כחזני מתא (ב"מ נג:).
אמו יעקב אהא אזהרי אהא לא אזהרי יעקב על כל מילי אזהרי (כתובות ל).
אמו כ"ע יעקב אבינו הואי דכתיב ביה כחי וראשית אוני שלא ראה קרי מימיו (יבמות עו).
אי בעי אברהם למקריבי מן גביה עד גבי ואנא מקריב מגבי עד מלכא משיחא ואין לא בעי יצטרף אהיה השילוני עמי ואנן מקריבין מן אברהם עד מלכא משיחא (ב"ר לה-ב).
איוב אימתי דאי בימי אברהם הי' — ראב"כ אמר

בימי יעקב היה דא"ר אבא ב"כ דינה אשתו של איוב היתה וכו' (ב"ר מ-ג, ע"ין ב"ב טז).
איזהו מטבע של א"א זקן וזקנה מצד אחד ובהור ובתולה מצד אחר (ב"ק מז: ב"ר לט-טז).
אי חסיד אי עניו מתלמידיו של אברהם אבינו (ברכות ו).
אייתי חכב"ה לאברהם אבינו ואותביה מימיניה (סנהדרין קח, ילקוט כח תמו).
אימר ליה ליעקב דהוי ליה צער גדול בנים אפשר דבעי רחמי עליהו וכו' (שבת פט:).
אימתי אני אגדל את בניך ככוכבים בשאגלה אליהם בכה כה תאמר לבית יעקב (ב"ר מג-א).
אימתי עשה חכב"ה את אברהם אבינו לגוי גדול משקבלו ישראל את התורה (מנחם לך).
אין אברהם מציל את ישמעאל ואין יצחק מציל את עשו (סנהדרין קד).
אין דור שאין בו כאברהם ואין דור שאין בו כיעקב ואין דור שאין בו כמשה וכו' (ב"ר נו-ט, עד-ב).
אין העולם יכול לעמוד בפחות משלשים צדיקים כאברהם אבינו וכו' (ב"ר לה-ב).
אין ישראל נגאלין אלא מתוך חמשה דברים מתוך צרה מתוך תפלה מתוך זכות אבות וכו' (ירושלמי תענית פ"א סה"א).
אין כאל — ומי כאל ישורון ישראל סבא מה חקב"ה כתיב בו ונשגב ד' לבדו אף יעקב ויותר הוא לבדו (ב"ר עז-א).
אין קורין אבות אלא לשלשה ואין קורין אמהות אלא לארבע (ברכות טז: שמחות פא-יד).
אין קיום הגש אלא בהותמיו שלא תאמר אילו לא שרימה יעקב באביו לא נמל את הברכות ת"ל גם ברוך יהיה (ב"ר מ-ג, זוהר מולדות דף קמד).
איצטגנינות היתה בלבו של א"א שכל מלכי מזרח ומערב משכימין לפתחו (ב"ב טז:)

אותן שבעים יום שבין איגרת לאיגרת כנגד שבעים יום שעשו מצרים חסד עם אבינו יעקב (ב"ר ק"י).
אותן שנים ושישים מלכים שהרג יהושע כולן היו במשתה של אברהם אבינו (ב"ר נג"ד, ילקוט יוסף ע"כ).
אז דברת בחזון להסידך מדבר באברהם שנדבר עמו בדיבור ובחזון וכו' (ויק"ר א-ד).
את אחד היה ליעקב אבינו והלואי קבריה (קוס"ר פ"ט יא).
אחד נדמה לו לאברהם אבינו בדמות סדקן ואחד בדמות נווטי ואחד בדמות ערבי (ב"ר פמ"ח ט).
אחות לנו קטנה מדבר באברהם אבינו בשיעוריו נמרוד בתוך כבשן וכו' (מנחם כח).
אחרי הדברים האלה אחר הרדורי דברים שהיו שם מי מהרדרי אברהם הרדרי אמר אלו מת בהר המוריה לא הי' מת בלא בנים וכו' (ב"ר מ-ג).
אחת היא יונתי תמתי זה אברהם אחת היא לאמה זה יצחק שהיה יחיד לאמו ברה היא לילדתה זה יעקב שהיה ברור לאמו שהוא צדיק וכו' (ספ"ר ו-ג).
אמו יעקב אבינו חזן מתא הוה דאמר ליה ללבן נטרי לך נטירותא יתירתא כחזני מתא (ב"מ נג:).
אמו יעקב אהא אזהרי אהא לא אזהרי יעקב על כל מילי אזהרי (כתובות ל).
אמו כ"ע יעקב אבינו הואי דכתיב ביה כחי וראשית אוני שלא ראה קרי מימיו (יבמות עו).
אי בעי אברהם למקריבי מן גביה עד גבי ואנא מקריב מגבי עד מלכא משיחא ואין לא בעי יצטרף אהיה השילוני עמי ואנן מקריבין מן אברהם עד מלכא משיחא (ב"ר לה-ב).
איוב אימתי דאי בימי אברהם הי' — ראב"כ אמר

הנותן בים דרך

עיר א רחוב ר. אבות ואמהות קבו

איקונן של אביו ראה יוסף וצנן דמו וכו' (ב"ר פז-ט).

איתן האזרחי הוא אברהם וכו' (ב"ב טו.)
אל הבקר רץ אברהם לקדם אותה אומה שכתוב בה ואפרים עגלה מלומדה אהבתי לדוש (ב"ר מח-יד).

אל תירא אברהם ממי היה מתיירא משם בן נח שהרג את בניו עולם ל' בניו היו לו (תנחומא פ' לך, ב"ר מד-ח).

אלא מעתה הקורא ליעקב יעקב ה"נ — שאני התם דהדר אהדריה קרא דכתיב ויאמר אלקים לישראל במראות הלילה ויאמר יעקב יעקב (ברכות יג.)

אלא מעתה הקורא לשרה שרי ה"נ התם קוב"ה אמר לאברהם שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה וכו' (ברכות יג.)
אלה תולדות יעקב יוסף כל מה שאירע לזה אירע לזה מה זה נולד מהול וכו' (ב"ר פד-ו, תנחומא וישב).

אלהי אברהם בעזרו (ברכות ו.)
אלהי אברהם קודש ואלהי נחור חול, אלהי אביהם משמעו קודש וחול (ב"ר עד-יד, מס' סופרים פד).

אלו בקשו אבות הראשונים ליטול שכר מצות קלות שעשו בעוה"ז מהיכן היתה זכות עומדת לבניהם אחריהם וכו' (ויק"ר לו-ג.)
אלו בקשו אברהם יצחק ויעקב מתן שכרן של מצות שעשו הא"ך ה"י זרע צדיקים נמלט וכו' (שם"ר מד-ג.)

אלו בקשו האבות שתהא דירתם למעלה היו יכולין ואעפ"כ לא נקראו קדושים עד שנסתם הגולל לפנייהם שנאמר לקדושים אשר בארץ המה (לקוט ח"ב ג' שו"ט תהלים טו.)

אלו ברכות שאדם שוחה בהם באבות תחלה וסוף וכו' (ברכות לד., ב"ר לט-יח).

אליעזר עבד אברהם איקלע להתם (לסדרים) וכו' (סנהדרין קטז)

אליעזר עבד אברהם זקן ויושב בישיבה היה שנאמר ויאמר אברהם אל עבדו זקן ביתו וכו' (יומא כח:)

אליעזר עבד אברהם נכנס חי לגן עדן (ד"א זוטא פ"א).

אלמלא בא הקב"ה עם אברהם יצחק ויעקב בדין אינן יכולין לעמוד מפני התוכחה שנאמר ועתה התיצבו ואשפטה אתכם ואת אבותיכם (ערכין ז.)

אם היו לך בניו בנערותך קח לך אשה בזקנותך והעמד בניו וממי אתה למד מאברהם שהי לו בניו בנערותו ולקח אשה בזקנותו והעמיד בניו וכו' (ב"ר סא-ג, יבמות סג:)

אם זכיתם לדעבו של יעקב, ואם לאו לשבעו של עשו (ויק"ר פ"ל-יג.)

אם היים המתים מה יש לך לומר לאבות לע"ל כשיעמדו אבותיהם ויבקשו ממך הבטחה שהבטחתם וכו' (שם"ר מד-ו.)

אם חסיד תתחסד — ר"י פתר קרא בא"א כיון שבא בהסידותי הקב"ה בא עמו בחסידות וכו' (ויק"ר יא-ה, מ' שו"ט פ' יח.)

אם יהיה אלקים עמדי — כך אמר יעקב, אם יתקיימו לי התנאים שאמר לי להיות עמי ולשמרני אני אקיים את נדרי (ב"ר ע-ג.)

אם יהיה לאדם בניו גדולים יהיה משיאן תחילה ואח"כ הוא נושא אשה ממי אתה למד מאברהם, בתחלה ויבואה יצחק האוהלה שרה אמו ואח"כ ויוסף אברהם ויקח אשה (ב"ר סט-טז, תנחומא ח' שרה).

אם בן למה זה אנכי מלמד שהיתה אמו רבקה מחזרת על פתחיהן של נשים ואומרת להן הגיע לכם הצער הזה בימיכם וכו' (ב"ר סג-ו.)

אם נאמר בכל נפשך למה נאמר בכל מאדך ..

הנותן בים דרך עיר א רחוב ד. אבות ואמהות קבו

ערייות ושו"ד מוטב לו שיפטור בשלום וכו' (ב"ר סג-טו).

אמר הקב"ה לאברהם אין כך פסולת אלא הערלה חעבר אותה ובטל המום התהלך לפני והיה תמים (ב"ר מו-א).

אמר הקב"ה לאברהם אתה אמרת אם מחוט . . אני נותן לבניך מצות ציצית שהוא חוט וכו' (חולין פח: מ' אגדה בראשית פ"ג).

אמר הקב"ה לאברהם אתה אמרת אם מחוט ועד שרוך נעל וכו' חייך בו בלשון אני מקלם את בניך — כחוט השני שפתותיך (חולין פח: שמי' מא-ב).

אמר הקב"ה לאברהם אתה אמרת יקה נא וכו' בו בלשון אני גואל את בניך — ולקחתי אתכם לי לעם (ילקוט וירא).

אמר הקב"ה לאברהם אתה אמרת יקה נא מעט מים חייך שאני פורע לבניך במדבר וביישוב ולע"ל וכו' (ב"ר מח-ג, ע"ן ב"מ פו: מכלתא בשלח).

אמר הקב"ה לאברהם אתה יצאת מבית אביך בן ע"ה שנים חייך שאף הגואל שאני מעמיד ממך יהיה בן ע"ה שנים כמנין הדסה (ב"ר לט-ג, ילקוט סו).

אמר הקב"ה לאברהם בזכות ג' ריעות שרצתי חייך בשאבא ליתן תורה לישראל שאני רץ לפניך וכו' (תכומא וירא).

אמר הקב"ה לאברהם חייך שאני אלהיך חייך שאני פטרוך (ב"ר מו-ב).

אמר הקב"ה ליעקב הרבה את יקר בעיני שכביכול קבעתי איקונין שלך בכסאי וכו' (במ"ר פד-ה).

אמר הקב"ה ליעקב הרבה יקר את בעיני שכביכול אני ומלה"ש שלי יצאו לקראתך בצאתך לילך לפדן ארם (במ"ר פד-ה).

אמר הקב"ה למשה אני אמרתי ליעקב אביהם אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך . .

אלא אם יש לך אדם שגופו חביב עליו מממונו לכן נאמר בכל נפשך וכו' (ברכות סא:).

אם עשו שונא ליעקב שנמל ממנו הבכורה לברבריים ולענתותים מה עשה (מדרש תהלים פ"ה-יד).

אמהות נביאות היו (ב"ר ספ"ע-ב).

אמיה דאברהם אמתלאי בת כרנבו (ב"ר סא:).
אמר אברהם ליעקב העבר הזה חשוד על כל עבירות שבתורה הביא הנערה אהלה והוציא בתוליה באצבע וכו' (ילק"א ע' אבות קעח).

אמר אברהם עד שלא מלתי היו באים ומזדווגים לי תאמר משמלתי הן באים ומזדווגים לי א"ל הקב"ה לאברהם חייך שאני אלהיך וכו' (ב"ר מו-ב).

אמר אברהם עד שלא מלתי היו עוברים ושבים באים אצלי תאמר משמלתי אינן באים אצלי א"ל הקב"ה עד שלא מלתי היו בני אדם ערלים באים אצלך עכשיו אני בכבודי בא ונגלה עליך וכו' (ב"ר מו-ג).

אמר אברהם רבש"ע כל מה שהבטחת אותי מה הנאה יש לי בהן שאין לי בנים וכו' (במ"ר פב-ה).

אמר אברהם רבש"ע כרת ברית עם נח שאינך מכלה את בניי עמדותי וסגלתי מצות ומע"ט יותר ממנו ודחתה בריתי לבריתי תאמר שאחד עומד ומסגל מומע"ט יותר ממנו ותדחה בריתי לבריתי וכו' (ב"ר מד-ח).

אמר אברהם רבש"ע שמא ישראל חוטאין לפניך אתה עושה להם כדור המבול וכדור הפלגה וכו' (תענית כז:).

אמר הקב"ה כך הבטחתי את אברהם ואמרתי לו ואתה תבא אל אבותיך בשלום זו שיבה טובה והוא רואה לביב עובד ע"ז ומגלה

הנותן בים דרך עיר א רחוב ד. אבות ואמהות קב

ומורה כלפי יצחק ועושה עצמו כאלו מצחק
(ב"ר כג-טו, פרקי ד"ר"א פ"ל).

אמר לו ליצחק בנך חטאו לי אמר לפניו רבש"ע
בני ולא בנך, בשעה שהקדימו לפניך
נעשה לנשמע וכו' (שבת פט:)

אמר עשו איני הורג את יעקב אחי בחצים ובקשת
אלא בפי אני הורגו ומוציא את דמו
(ל"ק"א ט"ז פ"א אבות לח).

אמר שמן לפני הקב"ה זקן זה חוננתו למאה
שנה פרי בטן מכל סעודה שעשה לא
היה לו תור אחד להקריב לפניך?

(סנהדרין פט:)

אמרה כנס"י לפני הקב"ה רבש"ע החזיק לי טובה
שהודעתך בעולם, א"ל טובתי בל עליך איני
מחזיק טובה אלא לאברהם יצחק ויעקב
שהודיעוני תחלה בעולם וכו' (מנחות כג.)
אמרה לאה ראו מה בין בני לבן חמי דאלו בן
חמי וכו' (ברכות ז:).

אמרה רוח פסקונית לפני הקב"ה רבש"ע אם
יבואו אברהם ושרה ויעמדו לפניך, אתה
אומר להם ומכלים אותם וכו' (סנהדרין מד:).

אפילו אתה עושה להם כסעודת שלמה בשעתו
לא יצאת ידי חובתך עמך, שהן בני
אברהם יצחק ויעקב וכו' (ב"מ פג:).

אפילו ה' עירובי תבשולין ה' אברהם יודע
(ב"ר סד-ד).

אפילו מי שיש לו זכות אבות אינה עומדת לו
בשעה שיוצא מארץ לח"ל (ב"ב נא.)
אפילו ספינות שהיו מפרשות בים הגדול היו
ניצולות בזכותו של אברהם וכו' (ב"ר לט-י).

אפרו של יצחק ראה (ברכות סב:)
אקרא לאלקים זה יעקב אבינו לא' גומר עלי
שהסכים הקב"ה עמו ליתן לכל אחד ואחד
לפי מה שהוא - ויקרא יעקב לבניו וכו'
(ב"ר נח-ה).

ועתה ירדתי לבאן להעלות בני כמו שאמרתי
ליעקב אביהם וכו' (ש"ר ג-ד).

אמר יעקב אין הרשע ראוי ללבוש בגדים הללו
מה עשה חפר בארץ וטמנם (לקוט מלכות).

אמר יעקב לבניו אתם גבורים אתם נאים אל
תכנסו בשער אחד ואל תעמדו במקום א'
שלא תשליט בכם עין רעה

(ב"ר נח-ה, תכחותא מקץ).

אמר יעקב ע"י שהייתי עוסק בתורה שנמשלה
כמים זכרתי להתברך במל שנאמר ויתן
לך האלהים מטל השמים (ב"ר טו-א).

אמר יצחק הלואי היה נגלה עלי הקב"ה ואומר
לי שאחתך אחד מאברי ולא אעכב וכו'

(ב"ר כה-ד).

אמר יצחק לפני הקב"ה: רבש"ע יחן עשו א"ל
רשע הוא וכו' (מגילה ו.)

אמר להם יצחק עד שאתם מקלסין לי קלסו
להקב"ה ומחיו להו יצחק הקב"ה
בעיניו וכו' (שבת פט:).

א"ל הקב"ה לאברהם, אתה נתת שבע כבשות
חיך שאני משהה בשמחת בנך שבעה
דורות (ב"ר נד-ה, ט"א ח"א ס' פ"ו).

א"ל הקב"ה ליעקב, אתה אמרת קום נא שבה חיך
בלשון הזה אני פורע לך שנאמר קומה ד'
(ב"ר סה-ד).

אמר לו הקב"ה (ליעקב) לדרך היה מהלך והיית
משלה אצלו ואומר לו כה אמר עבדך
יעקב וכו' (ב"ר עה-ב, לקוט משלי ר' תתקס"א).

אמר לו הקב"ה למשה, אין ישראל נגאלין אלא
בזכות אברהם יצחק ויעקב, ובזכותך ובזכות
אחרן וכו' (ש"ר כ-ט).

אמר לו ישמעאל ליצחק, אני גדול ממך במצות,
שאת מלת בן ח' ימים ואני בן י"ג שנה
(סנהדרין פט:)

אמר לו ישמעאל ליצחק, נדך ונראה חלקינו
בשרה וזהו ישמעאל נוטל קשת וחצים

הנותן בים דרך עיר א רחוב ד. אבות ואמהות קבט

ארבעה הן שיצאו להן מוניטין בעולם: אברהם יהושע דוד ומרדכי (ב"ר פ"ט-יט).
 ארבעה הן שנדרו ב' נדרו והפסידו: יעקב ויפתה וכו' נדרו ונשתכרו: חנה וישראל (ב"ר פ"ט-ג).
 ארבעה התחילו בד' דברים: נח התחיל בנטיעה בארורה בעבדות ובשכרות: אברהם התחיל בזקנה ביסורין בפנדרק ובליגמא וכו' (מנחומא ס"טן נח יג).
 ארבעה מתו בעמיו של נחש: ואלו הן בנימין בן יעקב וכו' (ב"ר י"ז).
 ארבעה נקראו עד שלא נולדו: יצחק וישמעאל יאשיהו ושלמה (ירושלמי ברכות ס"א).
 ארבעה נשים יפיפיות היו בעולם: שרה אביגיל רחב ואסתר (מגילה טו).
 אשכנזיה ר' בנאה לאליעזר עבד אברהם דקאי קמי בבא א"ל מאי קעביד אברהם א"ל גאני בכנפה דשרה וכו' (ב"ר נח).
 אשר אדירים שודדי זה אברהם יצחק ויעקב וכו' (אבדר"כ פד).
 אשר יקרה אתכם: חד אמר מפלת גוג הראה להם (יעקב) וח"א בנין בהמ"ק הראה להם (ב"ר נח-ג).
 אשר כריתי לי בשעה שעמד יעקב עם עשו א"ל מה את בעי ממון או קבורה: א"ל מה להדוא גברא קבורתא: דב לי ממון וסב לך קבורתא יכו' (ב"ר ק-ה, מנחומא ויחי, פדר"א פ' לח).
 אשר נשבע לד' נדר לאביר יעקב, לאביר אברהם ולאביר יצחק אכ"ב אלא לאביר יעקב, תלה את הנדר במי שפתח בו תחלה וכו' (ב"ר ע-ה).
 אשר פרוי יתן בעתו זה ישמעאל, ועליוהו לא יבול זה יצחק, וכל אשר יעשה יצליח אלו בני קמורה שנאמר ויוסף אברהם ויקח אשה (ב"ר סא-ה).
 אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים: זה אברהם אבינו שלא הלך בעצת אנשי דור הפלגה שרשעים היו (ע"ז יט).
 אשרי שאל יעקב בעזרו, למה לא נאמר שאל אברהם או אל יצחק, אלא אל יעקב וכו' (מנחומא מקץ).
 אשריך אברהם אבינו שאליעזר בן ערך יצא מחלצין (חגיגה יד: מכלתא ב'א).
 אשריך אברהם אבינו שר' אליעזר בן עזריה יצא מחלצין (מכלתא ב'א).
 אשריך אברהם אבינו שר"ע יצא מחלצין (ספרי בהעלותך ו-ה).
 את יעקב, כל אלו מכחו של יעקב שסגל מצות ומעשים טובים וזכה להעמיד י"ב שבטים (שמ"ר ח-ד).
 את מוצא אברהם נתברך בכבדים ויצחק נתברך בחול ויעקב נתברך בעפר (במ"ר פג-ה).
 את צורף זה אברהם שצרפו הקב"ה בכבשן האש וכו' (ב"ר מד-ח).
 אתה החילות להראות את גדלך זה אברהם, פני אריה, ירך החזקה זה יצחק, פני שור, אשר מי אל זה יעקב, פני נשר, דרך נשר בשמים (מגלה עמוקות אופן כג).
 אתה מוצא באברהם אברהם, יש בו פסק, יעקב יעקב, יש בו פסק, שמואל שמואל, יש בו פסק אבל משה משה, אין בו פסק. 'משל לאדם וכו' (שמ"ר ב-יב, זוהר נשא קלח, ופ' בלק קפז).
 אתה מוצא שלא נצב הקב"ה לא על אברהם לא על יצחק אלא על יעקב, שנאמר והנה ד נצב עליו (מנחומא מקץ).
 ב' בני אדם אמרו דבר אחד, אברהם ודוד וכו' (ב"ר מד-י).
 ב' נדרו והפסידו: וכו' נדרו ונשתכרו יעקב נדר והפסיד, יפתח נדר והפסיד, חנה נדרה ונשתכרה, ישראל נדרו ונשתכרו וידר ישראל נדר וכו' (ב"ר ע-ב, ילקוט סז).

ארבעה הן שיצאו להן מוניטין בעולם: אברהם יהושע דוד ומרדכי (ב"ר פ"ט-יט).
 ארבעה הן שנדרו ב' נדרו והפסידו: יעקב ויפתה וכו' נדרו ונשתכרו: חנה וישראל (ב"ר פ"ט-ג).
 ארבעה התחילו בד' דברים: נח התחיל בנטיעה בארורה בעבדות ובשכרות: אברהם התחיל בזקנה ביסורין בפנדרק ובליגמא וכו' (מנחומא ס"טן נח יג).
 ארבעה מתו בעמיו של נחש: ואלו הן בנימין בן יעקב וכו' (ב"ר י"ז).
 ארבעה נקראו עד שלא נולדו: יצחק וישמעאל יאשיהו ושלמה (ירושלמי ברכות ס"א).
 ארבעה נשים יפיפיות היו בעולם: שרה אביגיל רחב ואסתר (מגילה טו).
 אשכנזיה ר' בנאה לאליעזר עבד אברהם דקאי קמי בבא א"ל מאי קעביד אברהם א"ל גאני בכנפה דשרה וכו' (ב"ר נח).
 אשר אדירים שודדי זה אברהם יצחק ויעקב וכו' (אבדר"כ פד).
 אשר יקרה אתכם: חד אמר מפלת גוג הראה להם (יעקב) וח"א בנין בהמ"ק הראה להם (ב"ר נח-ג).
 אשר כריתי לי בשעה שעמד יעקב עם עשו א"ל מה את בעי ממון או קבורה: א"ל מה להדוא גברא קבורתא: דב לי ממון וסב לך קבורתא יכו' (ב"ר ק-ה, מנחומא ויחי, פדר"א פ' לח).
 אשר נשבע לד' נדר לאביר יעקב, לאביר אברהם ולאביר יצחק אכ"ב אלא לאביר יעקב, תלה את הנדר במי שפתח בו תחלה וכו' (ב"ר ע-ה).
 אשר פרוי יתן בעתו זה ישמעאל, ועליוהו לא יבול זה יצחק, וכל אשר יעשה יצליח אלו בני קמורה שנאמר ויוסף אברהם ויקח אשה (ב"ר סא-ה).

הנותן בים דרך עיר א רחוב ה. אבות ואמהות קל

בזכות אחותה וישמע אליה אלקים בזכות
יעקב ויפתח בזכות אמהות (ב"ר עג-ה).
בזמן שקולו של יעקב מצוי בבתי כנסיות אין
הידים ידי עשו שולטות בנו (ב"ר סג-כ).
בזמן ששני בעלי דינים באו לפני א"א בדיון ואמר
אחד על חבירו זה חייב לי מנה א"א מוציא
מנה משלו ונתן לו וכו' (אבדר"י פ"ג).
ביום ההוא כרת עמו ברית -- ריב"ל אמר אף
ק"ס הראה לו וכו' (ב"ר מד-נד).
בין גוי בין ישראל בין איש בין אשה... קורין את
המקרא הזה "צפונה לפני ד" וזכר הקב"ה
עקודת יצחק וכו' (ויק"ר פג-י).
ביצחק יקרא לך זרע ולא כל יצחק (לדריס לא).
ביתו של אברהם אבינו וותרנים היו שנאמר
וישכם אברהם בבקר וירא אל הגר וכו' (ב"ר נג-י).
בכל לבבך כנגד אברהם שאהב הקב"ה בכל
לבבו והמשיך הלבבות לאמונתו
(ר' בחיי ואחמנן)
בכל מקום מקדים אברהם לאבות, וכאן וזכרתי
את בריתי יעקב, מלמד ששלשתן שוה זה
זה (ב"ר ספ"א, ויק"ר לו-ה).
במה שסיים להם יעקב אביהם פתח להם משה
אמר משה מוקנים אתבונן יצחק כשבירך
את יעקב אמר לו ואל שדי במה חתם
ויקרא יצחק את יעקב ואף יעקב מה
שפסק אביו משם התחיל שנאמר ויקרא
יעקב אל בניו וחתם כשבירכם "בזאת"
וזאת אשר דבר, ממקום אשר פסק משם
התחיל משה וזאת הברכה (ב"ר ק-ג).
בן מ"ח שנה הכיר אברהם את בוראו ר"ל אמר
בן ג' שנים הכיר אברהם את בוראו וכו'
(ב"ר סד-ז, פ"ג לדריס, זכר חדש דף לד).
בן ס"ג שנים היה יעקב אבינו בעת שנמל את
הברכות, עשה עוד י"ד שנה שנמל בבית
עבר וכו' (ב"ר סח-ט, ועיין סוף פ"ג דמגילה).

בא ברוך ד' שהיה סבר שהוא אברהם, שהיה
קלסמר פניו דומה לו וכו' (ילקוט חיי שרה).
בא וראה עד היכן חיבב יעקב אבינו את רחל,
אפילו בשעה שבא לברך את בנה עשאו
טפילה לה (ב"ר נח-נד).
בא לו סמא"ל אצל א"א סבא סבא איבדת
לבך, בן שניתן לך לק' שנה אתה הולך
לשחטו וכו' (ב"ר נו-ה).
בא לו סמא"ל אצל יצחק אמר לו ברא דעלוקתא
הולך הוא לשחטך, אמר לו ע"מ כן וכו' (ס).
באברהם כתיב ויחבוש את חמורו ובבלעם כתיב
ויחבוש את חמורו משנברא העולם לא
היה אדם שחבש את חמורו כאברהם וכו'
(מ' תלפיות ענף אברהם).
באותה שעה אמר אבינו יעקב רבש"ע כתבת
בתורתך ושור או שה אותו ואת בנו לא
תשחטו ביום אחד, אם יבא רשע זה ויאבד
את בני ואת אמם כאחת, ס"ת שאתה עתיד
ליתן על הר סיני מי יקרא בו וכו' (ב"ר עה-יג, ילקוט ישלח).
באותה שעה נשא יעקב את עיניו וראה את עשו
שהוא בא מרחוק ותלה עיניו למרום ובכה
ובקש רחמים מלפני הקב"ה ושמע תפלתו
וכו' (ב"ר עה-יג).
באותה שעה פתח יעקב אבינו ואמר ברוך שם
כבוד וכו' (פסחים נו).
באנכי דברתי עם אברהם, באנכי דברתי עם
יצחק, כשנגלה אל יעקב לא נגלה עליו
אלא באנכי (פסוקתא נחמיה).
באר חפרוה שרים, ואיזה זה אברהם וכו'
(ילקוט ערך אבות קטא).
בהמות לא נבראו אלא בזכותו של יעקב, הה"ד
הנה נא בהמות אשר עשיתי עמך וכו' (ויק"ר לו-ד).
בהרבה תפילות נפקדה רחל, שנאמר ויזכור
אלקים את רחל, רחל בזכותה את רחל

הנותן בים דרך עיר א רחוב ד. אבות ואמהות קלא

ברוך שבחר בורע אברהם אבינו (סנהדרין נט.)
ברכות לראש צדיק, זה יעקב, ופי' רשעים יכסה
חמם, זה עשו הרשע וכו' (ב"ר טה-ח).
ברכת אובד עלי תבא — זה לבן הארמי שנאמר
ארמי אובד אבי — עלי תבא זו רבקה
אחותינו את הוי' לאלפי רבבה ועמדו ממנה
אלופים מעשו ורבבה מיעקב וכו'
(ב"ר ס-יג, ילקוט חוב נט).
ברצות ד' דרכי איש, זה אברהם שנקרא איש וכו'
(ב"ר נד-ה).
בשביל ד' פסיעות שלוח פרעה לאברהם נשתעבדו
בניו וכו' (סוטה מו).
בשביע משקל ב' סלעים מילת שהוסיף יעקב
ליוסף נתקנאו בו אחיו וכו' (שבת י).
בשכר צניעות שהיתה בה ברחל וכתה ויצא ממנה
שאול וכו' (תגילה יג).
בשכר שאמר אברהם אבינו אם מחוט ועד שרוך
נעלי זכו בניו לב' מצות חוט של תבלת
ורצועה של תפילין (סוטה יז).
בשכר שאמר אברהם אבינו ואנכי עפר ואפר,
זכו בניו לב' מצות אפר פרה ועפר סוטה
(סוטה יז, במד"ר פט-צ).
בשכר שני בקיעות שבקע אברהם אבינו עצי
עולה, זכה להבקע הים לפני בניו וכו'
(ב"ר נה-ז).
בשלום ובמישור הלך אתה, שלא הרחר אחר
המקום בדרך שלא הרחר אבינו אברהם וכו'
(ויק"ר ג-ו).
בשני מקומות דימה משה עצמו לאברהם . .
אברהם אמר הנני לכהונה הנני למלכות,
זכה לכהונה וזכה למלכות וכו', משה אמר
הנני וכו' (ב"ר נה-ו, עין זכאים קב).
בשעה שאמר אברהם אבינו הוא ישלח מלאכו
לפניך זמן לו הקב"ה ב' מלאכים, אחד
להוציא את רבקה ואחד ללוות את אליעזר
וכו' (ב"ר נט-יד, ילקוט סו).

פני בחוני בני אברהם יצחק ויעקב (פסחים פו):
פני ביתו של אברהם אבינו צופים היו (ב"ר מה-ז).
בניו לפו ואמרו לאברהם אבינו אתה עקדת מזבח
אחד ואני עקדתי שבעה מזבחות
(גיטין נז).
בניך חטאו אל' יצחק רבש"ע ימחו על קדושת
שמך (שבת פט).
בנימן נולדו אבות, בנימן מתו אבות, בפסח נולד
יצחק ברי"ה נפקדה שרה רחל וחנה וכו'
(ר"ה יא).
בעצם היום הזה נמול אברהם — אמר הקב"ה
אלו מל אברהם כלילה היו כל בני דורו
אומרים בכך וכך אלו היינו רואים אותו
לא היינו מניחם אותו למול וכו'
(ב"ר מז-יא, ילקוט יסעי"ר סנה).
בעת שכרת אברהם אבינו ברית עם אברהם
אבינו בן ע"ה שנה היה (במד"ר יד-נג).
בקש אברהם לעמוד, אל' הקב"ה אתה סימן
לבניך, מח אתה יושב ושכינה עומדת כך
בניך וכו' (ב"ר תח-ז).
בקש הקב"ה להוציא כהונה משם — כיון שהקדים
ברכת אברהם לברכת המקום הוציאה
מאברהם (מדרים לב).
בקש יעקב לגלות קץ הימין ונסתלקה ממנו שכינה
(פסחים נו).
בקש יעקב לישב בשלוח קפץ עליו רוגזו של יוסף
(ב"ר פד-ג).
בקש יעקב שלא יקבר במצרים שלא יעשו אותו ע"ז
(ב"ר לו-ה).
ברי"ה נפקדה שרה ונולד יצחק ליבעה חדשים
כליל פסה, שנאמר שוב אשיב אלך בעת היה
(תנחומא ורא, עין ר"ה יא).
ברי"ה נפקדה שרה רחל וחנה (ברכות נט).
בראשית בגמטריא אברהם יצחק ויעקב
(מ' תלפית ע' אבות).

הנותן בים דרך עיר א רחוב ד. אבות ואמהות קלב

בשעה שאמר הקב"ה לאברהם אבינו התהלך לפני ודיה תמים אחזתו רעדה (מדרס לב).
 בשעה שאמר הקב"ה לאברהם אבינו למול הלך ונמלך בני אודביו אמר לו ענר כבר בן ק' שנה אתה ואתה הולך ומצער את עצמך וכו' (ב"ר מ-ז, תנחומא וירא).
 בשעה שאמר הקב"ה לאברהם וגם את הגוי — לא איש אל ויכזבו וכו' (ב"ר נג-ה).
 בשעה שבא אברהם בעקמנות שאמר ואנכי הולך ערירי הקב"ה בא עמו בעקמנות מה כתיב לא יירשך זה וכו' (ויק"ר יא-ט).
 בשעה שבא עשו אל יעקב אבינו לא בא לנשקו אלא לנשכו (ספ"ר ז-ז).
 בשעה שבקש אברהם לעקוד את יצחק בנו א"ל אבא בחור אני וחוששני שמא ידוע גופי מפחד של סבין ואצערך וכו' (ב"ר נז-יא, תד"א ח"א כז).
 בשעה שברך יעקב אבינו את יוסף יצא ופניו מצהילות והשבטים אומרים דין כל עמא עם קיימא בשביל שהוא מלך . . . אמר להם יעקב אבינו יראו את ד' קדושי אלא מספקא לכוריה (ב"ר ז-ז).
 בשעה שהגיע א"א לסולמא של צור ראה אותן עסוקין בניכש בשעת הניכש אמר הלאוי יהיה לי חלק בארץ הזאת (ב"ר לט-י).
 בשעה שהיה אברהם אבינו מהלך בארם נהרים ראה אותן אוכלין ושותים ופוחזים אמר הלאוי לא יהיה לי חלק בארץ הזאת וכו' (ס).
 בשעה שהיה יעקב אבינו נפטר מן העולם קרא ל"ב בנו א"ל שמעו אל ישראל שבשמים אביכם שמא יש בלבכם מחלוקת על הקב"ה וכו' (ב"ר נח-ז, ועיין פסחים טו).
 בשעה שהפיל נמרוד הרשע את אברהם אבינו לרתוך כבשן האש אמר גבריא"ל ארד ואצנן ואציל א"ל הקב"ה אני יחיד בעולם בשעת שחרב בהמ"ק מצאו הקב"ה לאברהם שה"י עומד בבית המקדש אמר לו מה לידידי בביתו וכו' (תנחומא נג: מ' איכה).
 בשעה שהיה בנו של יצחק באים לדי עבירות ומעשים רעים תהא נזכר להם אותה העקדה ותתמלא עליהם רחמים (ב"ר טו-טו).
 בשעה שמל אברהם אותן ילדי ביתו העומדין גבעה ערלות וזרחה עליהם חמה והתליעו ועלה ריחן לפני הקב"ה כקטורת סמים וכו' (ב"ר מז-ט).
 בשעה שנולד יצחק נתרפאו כל החולים ונתפתחו החרשים ונתפקחו הסומי' (תנחומא וירא לו).
 בשעה שנכנס אבינו יעקב אצל אביו נכנסה עמו ג"ע וכו' (ב"ר סט-יח).
 בשעה שנכנס יעקב אצל פרעה לברך אותו היה עוג יושב שם (דב"ר א-כס).
 בשעה שנפל אברהם אבינו לכבשן האש אמר הקב"ה אלולי יעקב שעתיד לצאת ממך לא היית יוצא מכאן (ילקוט יט"ז מ').
 בשעה שנפקדה אמנו שרה הרבה עקרות נפקדו עמה וכו' (ב"ר נג-יב, פסיקתא רבתי נב).
 בשעה שנתברר (א"א) על עסקיו שאמר במה אדע כי ארשנה הקב"ה בירר לו עסקיו וכו' יודע תדע וכו' (ויק"ר יא-ט).
 בשעה שעלה משה למרום לקבל תורה אמר הקב"ה למלאכים כלום אכלו ישראל בשר בחלב? אתם אכלתם אצל אברהם וכו' (ילקוט ראובני וירא).
 בשעה שעקד אברהם את יצחק בנו התקין הקב"ה ב' כבשים אחד של שחרית ואחד של ערבית וכו' (ויק"ר כ-י, תד"א ח"א פו).
 בשעה ששלח אברהם אבינו ליקח המאכלת לשחוט את בנו בכו מלאה"ש וכו' (ב"ר נז-ז, פסיקתא רבתי נג).
 בשעתא דיעקב הוה קרא לבנוי אזדמנו אברהם

בשעה שאמר הקב"ה לאברהם אבינו התהלך לפני ודיה תמים אחזתו רעדה (מדרס לב).
 בשעה שאמר הקב"ה לאברהם אבינו למול הלך ונמלך בני אודביו אמר לו ענר כבר בן ק' שנה אתה ואתה הולך ומצער את עצמך וכו' (ב"ר מ-ז, תנחומא וירא).
 בשעה שאמר הקב"ה לאברהם וגם את הגוי — לא איש אל ויכזבו וכו' (ב"ר נג-ה).
 בשעה שבא אברהם בעקמנות שאמר ואנכי הולך ערירי הקב"ה בא עמו בעקמנות מה כתיב לא יירשך זה וכו' (ויק"ר יא-ט).
 בשעה שבא עשו אל יעקב אבינו לא בא לנשקו אלא לנשכו (ספ"ר ז-ז).
 בשעה שבקש אברהם לעקוד את יצחק בנו א"ל אבא בחור אני וחוששני שמא ידוע גופי מפחד של סבין ואצערך וכו' (ב"ר נז-יא, תד"א ח"א כז).
 בשעה שברך יעקב אבינו את יוסף יצא ופניו מצהילות והשבטים אומרים דין כל עמא עם קיימא בשביל שהוא מלך . . . אמר להם יעקב אבינו יראו את ד' קדושי אלא מספקא לכוריה (ב"ר ז-ז).
 בשעה שהגיע א"א לסולמא של צור ראה אותן עסוקין בניכש בשעת הניכש אמר הלאוי יהיה לי חלק בארץ הזאת (ב"ר לט-י).
 בשעה שהיה אברהם אבינו מהלך בארם נהרים ראה אותן אוכלין ושותים ופוחזים אמר הלאוי לא יהיה לי חלק בארץ הזאת וכו' (ס).
 בשעה שהיה יעקב אבינו נפטר מן העולם קרא ל"ב בנו א"ל שמעו אל ישראל שבשמים אביכם שמא יש בלבכם מחלוקת על הקב"ה וכו' (ב"ר נח-ז, ועיין פסחים טו).
 בשעה שהפיל נמרוד הרשע את אברהם אבינו לרתוך כבשן האש אמר גבריא"ל ארד ואצנן ואציל א"ל הקב"ה אני יחיד בעולם

הנותן בים דרך עיר א רחוב ד. אבות ואמהות קלג

באברהם דאלו באברהם לא כתיב מאד
ובעובדיהו כתיב מאד (ב"ב לט.)
גדול תלמוד תורה מכבוד אב ואם שכל אותן שנים
שהיה יעקב אבינו בבית עבר לא נענש וכו'
(מגילה טז.)
גדולה מילה שאין לך מי שנתעסק במצות
באברהם אבינו ולא נקרא תמים אלא על
שם המילה (כדריס לב.)
גדולה מילה שבזכות שמל אברהם אבינו את
עצמו ביום הכפורים נתן הקב"ה לבניו יום
זה לכפר (פרד"א פכ"ח.)
גדולה מילה שכל המצות שעשה אברהם אבינו
לא נקרא שלם עד שמל (כדריס לב.)
גורן האטד — שהקיפוהו בתרים לארוננו של יעקב
כגורן (סוטה יג.)
גמירי דאברהם אבינו בהדוא שעתא בר חמשין
ותרתי הוה (ע"ז ט.)
גמירי דעבודת כוכבים דאברהם אבינו ד' מאה
פירקי הויין (ע"ז יט.)
גמליו של אברהם אבינו היו ניכרים שהיו יוצאין
זמזומין (ב"ר נט-יח.)
ד' דברים הראה לו (הקב"ה לא"א) גיהנם ומלכויות
ומתן תורה ובהמ"ק א"ל כ"ז שבניך עסוקים
בשתיים הם נצלים משתיים — אברהם ברר
לו את המלכויות וכו' (ב"ר מד-נד.)
ד' הן שיצא להם מוניטין בעולם אברהם . . ומחו
מוניטין שלו זקן וזקנה מיכן בחור ובתולה
מיכן וכו' (ב"ר לט טז, עיין ב"ק לז.)
ד' הן שתבעו שלא כהונן לג' ניתן כהונן ולא נתן
שלא כהונן ואלו הן: אליעזר עבד אברהם
כלב שאול יפתח וכו'
(ב"ר ס - ג, תענית ה.)
ד' נשים יפיפות היו בעולם ואלו הן: שרה רחב
אביגיל ואסתר וי"א אפיק אסתר ועייל ושתי
(מגילה יד.)
דבר שנחבט עליו אותו זקן (יעקב) בא זה והושימו

ויעקב תמן ושכינתא (זוהר ויחי דף קלד.)
בת גלים בתו של אברהם יעקב ויעקב
(סנהדרין לד: פ' א"ה.)
בת ה' לו לאברהם אבינו ובכל שמה (ב"ב טז.)
בת שלש היתה רבקה כשיוצאה מבית אביה
(מס' סופרים ספכ"א.)
בתחלה המליכו (הקב"ה לאברהם) על רמ"ג
אברים ולבסוף המליכו על רמ"ה אברים
(כדריס לב.)
בתחלה נעשה (אברהם) אב לאדם ולבסוף
נעשה אב לכל העולם כולו (ברכות יג.)
בתשרי נולדו אבות בתשרי מתו אבות בפסח
נולד יעקב בר"ה נפקדה שרה רחל והנה
וב' (ר"ה י.)
ג' הן שנקראו בשמם לפני הקב"ה עד שלא
נצטוו ואלו הן יעקב ושלמה ויאשיהו וכו'
(ב"ר נה-יח, ירושלמי ברכות פא, פד"א פ' לב.)
ג' נשים נשא א"א שרה בתו של שם קטורה בתו
של יפת הגר בתו של חם.
(י"ד כסס סמדרט.)
ג' צווים נאמרו בענין ויצו אותם ויאמר אליהם
וימל יעקב לצות את בניו . . הראשון על
ע"ז . . השני על ברכת השם . . השלישי
על נשיאת המטה א"ל תנו דעתכם שלא
יגע גוי במטתי שלא לסלק את השכינה
מעלי וכו' (ב"ר ק-ב.)
ג' תרדמות הן תרדמות שינה ותרדמות נבואה
ותרדמות מרמיטה תרדמת נבואה וידו
השמש לבא ותרדמה נפלה על אברהם
וב' (ב"ר מד-ט.)
גדול הנאמר באיוב יותר ממה שנאמר באברהם
דאלו באברהם כתיב כי עתה ידעתי כי
י"א אלקים אתה וכו' (ב"ב טז.)
גדול הנאמר במשה ואהרן יותר מבאברהם
(חולין פט.)
גדול שנאמר בעובדיהו יותר ממה שנאמר

הנותן בים דרך עיר א רחוב ד. אבות ואמהות קלד

הגיע אדם לפרק אבותיו קודם לה' שנים ולאחר
חמש שנים ידאג מן המיתה שכן יצחק
אמר אם לשניו של אבא אני מגיע עד
עכשיו מתבקש לי' וכו' (ב"ר סה-י).
הגר בתו של פרעה היתה וכיון שראה פרעה
מעשים שנעשו לשרה בביתו נטל בתו
ונתנה לו (לאברהם) (ב"ר מה-ב).
הולך צדקות זה אברהם ושמרו דרך ד' לעשות
משפט וצדקה וכו' (ב"ר מח-ה, מכות כד).
הולך תמים זה אברהם דכתיב התהלך לפני ודיה
תמים וכו' (מכות כד).
הזכר שנסית אברהם בעשרה נסיונות ויצאו עשר
בעשרה הו' זכור לאברהם ליצחק ולישראל
(שמי' מד-ל).
החכם יענה דעת רוח זה אברהם וישמע אברהם
לקול שרי וימלא קדים בטנו זה יעקב ויחר
אף יעקב ברחל וכו' (ב"ר עה-י).
היה א"א מדרהר בלבו ואומר שמא פסלות היה
בבני ולא נתקבל יצאה ב"ק ואמרה לו
אברהם אברהם לך אכול בשמחה לחמך
וכו' (קס"ר ט-ב).
היה יעקב אבינו בשעה שנתברך מאביו בן ששים
ושלש שנה וכו' (תע"ה יז).
היה יעקב מוטמן בבית עבר י"ד שנה עבר מת
לאחר שירד יעקב אבינו לארם נהרים וכו'
(סע).
היה מרקד לפניו ואמר ברוך שבהר בזרעו
של אברהם ונתן להם מחכמתו וכו'
(סנסדרין קד:).
היום יושב בחיקו של אברהם אבינו וכו'
(קידושין עב).
היכן היה יעקב באותה שעה המלאכים טמנו
אותו שנאמר על כפים וכו' (ילק' תע"ה 65).
היניקה בנים שרה היניקה בן אבי' אמנו שרה
היתה צנועה יותר מדאי אמר לה א"א אין
זו שעת הצניעות אלא גל את דרך כרי

לו בקנה (ב"ר ע-ה).
דוד כתב ספר תהלים ע"י עשרה זקנים על ידי
אדה"ר וע"י מלכי צדק וע"י אברהם וכו'
(ב"ב יד:).
דלמא האי עפרא מעפרא דאברהם אבינו הוא
דהוה שדי עפרא והוה חרבי גילי והוה גורי
וכו' (סנסדרין קט).
האבות הן הן המרכבה שנאמר ויעל אלהים
מעל אברהם ויעל מעליו אלהים וכו'
(ב"ר פכ-י).
האבות שמשו בארבע נשיין כל חד וחד מיניהו
אברהם בד' שרה והגר ותרין פלגשים דכתיב
ולבני הפלגשים אשר לאברהם פלגשים
תרין הא ארבעה יצחק ברזא דארבע
דסמירו דרבקה דכתיב ויקח את רבקה חדי
ותהי לו לאשה תרי ויאבה תלת וינחם
יצחק תחת אמו הא ד' לקבל דא הוה ליעקב
ארבע נשין וכולא ברזא חדא וכו'
(זוהר פ' חיי שרה).
האבנים ששם יעקב מראשותיו כיון שראו כבודו
של הקב"ה נמחו ונעשו אבן אחת
(תנחומא ויל' 65).
האדם הגדול בענקים זה אברהם אבינו שהיה
גבוה קומתו כנגד ע"ד אנשים וכו'
(מ' סופרים כא-ט).
האומר לחרם ולא יזרח זה יעקב ובעד כבכים
יחתום אלו עשרת השבטים וכו' (ב"ר 65-6).
האומר שלא אכלו המלאכים אצל א"א אינו אלא
טועה אלא בצדקתו פתח להם הקב"ה פיהם
ואכלו (ילקוט וירא).
האיל שנברא מששת ימי בראשית לא היתה
פעולתו שלימה אלא גולם גוף בלא נשמה
ובפריחת נשמת יצחק בא נשמתו לתוך
האיל ואז נשלם פעולת האיל הרי הוא ממש
כמו שנשחט יצחק (עשרה מאמרות פ"ב
(מחיקור דין'))

הגות בים רדך עיר א רחוב ד. אבות ואמהות קלה

שידעו הכל שחתחיל הקב"ה לעשות נסים
(ב"ר נג-יג).

הכל בפני חוה כקוף בפני אדם, שרה בפני חוה
כקוף בפני אדם, חוה בפני אדם כקוף בפני
אדם, אדם בפני שכינה כקוף בפני אדם
(ב"ר נח).

הכל בקווי — קדושת השם בקווי, זכות אבות
בקווי, תאוותיו של עוה"ב בקווי וכו'
(ב"ר נח-כ).

הכל יודעים ואומרים בפיהם שהן מתיים אברהם
אמר אנכי הולך עירי, יצחק אמר ואברכה
לפני מותי, אף יעקב אמר ושבתני עם
אבותי וכו' (ב"ר נא-ג, מנחמא ויחי).

הכל צריכין לחסד, אפי' אברהם שהחסד מתגלגל
בעולם בזכותו, נצרך לחסד, שנאמר ועשה
חסד עם אדני אברהם

(ב"ר ס-ב, ועיין ערכין יז):

המחלל את הקדשים והמבזה את המועדות והמפר
בריתו של אברהם אבינו . . . אין לו חלק
לעוה"ב (סנהדרין נט, רמב"ם פג מה' תשובה
הל' יד).

הנפטר מחבירו בין קטן בין גדול צריך ליטול
ממנו רשות, ממי אתה למד מאברהם, פ"א
היה אברהם מדבר עם הקב"ה באו מלאה"ש
לדבר עמו, א"ל נפטר מן השכינה שהיא
גדולה מכם תחלה וכו' (ב"ר מז-ח, ילקוט לך).

הקב"ה מחדש בב"ד של מעלה הלכה בכל יום
ויום, אפילו אותה הלכה ה' אברהם אבינו
יודע (ילקוט איוב לו).

הקבצו ושמעו בני יעקב — מכאן שהיו מפורזין
וירד מלאך וכינסן וכו' (ב"ר נח-ד).

הקול קול יעקב, אין יעקב שולט אלא בקולו, הקול
קול יעקב, — ד"א קולו של יעקב מכנים
והידים ידי עשו מרמז והוא אתי וכו'
(ב"ר סה-טו).

הקול קול יעקב, בזמן שקולו של יעקב מצוי בבתי

כנסיות אין הידים ידי עשו ואם לאו הידים
ידי עשו וכו' (ב"ר סה-טו).

הקיפו כתרים לארוננו של יעקב וכו' (סוטה יג).
הקריא אברהם שמו של הקב"ה בפה כל עובר
ושב (סוטה י).

הראה הקב"ה ליעקב בהמ"ק בנוי והרב ובנוי . .
מה נורא המקום הזה! זה בנוי . . אין זה
הרי הרב . . כי אם בית אלקים בנוי
ומשובלל וכו' (ב"ר סט-ו).

הראה הקב"ה ליעקב שרי כל מלכות ומלכות
(ש"ר נב-ז).

הרי הוא אומר ואהבת את ד' — אהבנו בכל
לבבך באברהם אבינו וכו' (ספרי ואמחקן).
הרימותי בחור מעם זה אברהם שהיה בחור
מהקב"ה שנאמר אשר בחרת באברם וכו'
(ויק"ר א-ד).

הרשעים מתקיימין על אלהיהם ופרעה חולם
והנה עומד על היאר, אבל הצדיקים
אלהיהם מתקיימין עליהם שנאמר והנה
ד' נצב עליו (על יעקב) (ב"ר סט-ג).

התחיל א"א תמיה — אתמול אמרת כי ביצחק
יקרא לך זרע, וחזרת ואמרת קח נא את
בנך, ועכשיו את אומר אל תשלך ידך אל
הנער וכו' (ב"ר טו-ג).

ואברהם גופיה מנ"ל דכתיב זרע אברהם אוהבו
וכו' (סוטה לא).

ואברהם זקן בא בימים יש שזקנה קופצת על
האדם מחמת עניות, אבל באברהם בא
בימים מחמת ימים ולא מחמת עניות
(מ' תלפיות ע' אברהם).

ואברהם זקן, זקן זה שקנה שני עולמות וכו'
(ב"ר נט-ט, ועיין קידושין לב).

ואחר ילדה בת ותקרא את שמה דינה, מאי ואחר
א"ר לאחר שדנה לאה דין בעצמה ואמרה
י"ב שבטים צריכים לצאת מיעקב וכו'
(ברכות ס).

הנחת בים דרך

שנה הכיר את בוראו. ר"ל אמר בן ג' שנים
וכו' (צ"ר לה-ב).

ובתוך אחים יחלץ נחלה בתוך ישראל. מה אלו
מזכירין זכות אבות, אף זה מזכיר זכות
אבות, ויאמר אלקי אדוני אברהם וכו'
(ב"ר ס-ג).

ויד' ברך את אברהם בכל, ח"א שנתן לו נקבה,
וח"א שלא נתן לו בת כל עיקר

(ב"ר נט-י, תוספתא סוף קידושין, ב"ב טז:)

וְד' בְּדֶךְ אֶת אֲבִרְהָם בְּכָל - שַׁעֲשֵׁה יִשְׁמַעֵאל
תְּשׁוּבָה בַּחַיִּי, בְּכָל, שְׁלֹא חֹסֵר קִלְוִרִין שֶׁ
כְּלוּם - בְּכָל שְׁלֹא חֹזֵר וְנִסָּה אוֹתוֹ (ב"ר
כט-ג, וְעֵינֵי ב"ב טו, וְתוֹסַפְתָּא מִן מִס' קִדּוּשִׁין).

וְד' פָקַד אֶת שְׂרָה וְתָהִר וְתָלַד לְאַבְרָהָם בֶּן
 לְצִוְנְיָה מִלֵּמֶד שֶׁלֹּא נִגְבָּה זֶרַע מִמָּקוֹם אֲחֵר
 וכו' (ב"ר נג:).

האלהים נשא את אברהם — גדול כנס הזה של
ספינה וכו' (ב"ר נס-ה).

היה ברכה קרי ביה בריכה מה בריכה זו מטהר
הטמאים אף אתה (אמרדם) מקרב
רחוקים ומטהרם לאביהם שבשמים

(ב"ר לט-יח, תנחומא לך) היה כאשר תרדי, אם ראית אחיך פורק עולו של תורה מעליו גזר עליו שמדים ואתה שולט בו

יֹאמַר אֱלֹקִים אֶל אַבְרָהָם אֵל יִרְעָ בְּעֵינֶיךָ, מִכָּאן
 אַתָּה לֵמַד שְׂחִיזָה אַבְרָהָם מִפֶּלַל לְשָׂרָה

בנבואות וכו' (ש"ר ח-א).
 יאמר אלקים אל יעקב קום עלה בית אל - א"ל

הקב"ה יעקב שכחת נדריך קום עליה בית
אל וכו' (ב"ר פא-ב).

אמר ד' אלקים במה אדע .. א"ל באיזה זכות
א"ל בכפרות שאני נותן לבניך וכו'

אמר ד' לה — מעולם לא נזקק הקב"ה להשיח

עם אשה, אלא עם אותה הצדקות וכו' (צ"ד)

ואימא בימי יצחק דכתיב מי אפוא הוא הצד צדיק
ואימא בימי יעקב דכתיב אי"כ אפוא זאת
עשו וכו' (ב"ב טו.)

ואיש לא יעלנה מידי (הושע ב), אין איש האמור
באן אלא אברהם . . . יצחק . . . ויעקב
שנאמר ויעקב איש תם וכו' (ויקרא לז).

וואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה השון
בולן ליעקב שכולן צדיקים (שמ"ר 6-6).

ואלה תולדות יצחק בן אברהם, ללמדך שהיה
דומה לאביו בכל דבר, בנוי בחכמה בעושר
ובמעשים וכו' (סס).

אנכי איש חלקי בד"א כי חלק ד' עמו יעקב חבד
נחלתו (ב"ר סה-י).

אעשך לגוי גדול, אעשך כהן גדול באדה"ר.
(מ' תלפיות ע' אבות).

אעשך לגוי גדול. אר"י קובע יאני לך ברכה
בשמנה עשרה (ב"ר לט"ז, עיין פסחים ק"ז).

אעשך לגוי גדול, זה שאומרים אלקי אברהם, ואברכך זה שאומרים אלקי יצחק, ואגדלה שמך זה שאומרים אלקי יעקב וכו'.

אֵף יַעֲקֹב כִּי־וַיִּשְׁמָה לְמוֹת, הַתְּחִיל מִשְׁפִּיל עַצְמוֹ

לפני יוסף וא"ל אם נא מצאתי חן בעיניך וכו' (צ"ד ט"ג).

את הצפור לא בתר, הראה לו הקב"ה (לאברהם)
שמבדילים בעולת העוף ואין מבדילים

בהמאת העוף
את עצומים יהלך שכל

אתה קדוש יושב תהלות ישראל, ישראל סבא

אתה תבא אל אבותיך בשלום, אמר אברהם.

לפני הקב"ה רבש"ע כל מה שסגלתי מע"מ
בעזרה"י אני הולך אצל אבותי וכי

בן כמה שנים הכיר אברהם את בוראוי בן מ"ה

הנותן בים דרך עיר א רחוב ד. אבות ואמהות קלו

ויבא יצחק האהלה שרה אמו — כ"ז שהיתה שרה
קיימת היה ענין קשור על פתח אהלה וכו'.
(כ"ז ס-טו).
ויברה יעקב שדי ארם ויעבוד ישראל באשה וכו'.
א"ל דוגמא שלכם דומה ליעקב אביכם מה
יעקב אביכם עד שלא נשא אשה נשתעבד
משנשא אשה נשתעבד אף אתם משלא
נולד גואל נשתעבדתם ומשנולד גואל אתם
משתעבדים (כ"ז ע-יח).
ויברך דוד את ד' לעיני כל הקהל. . . אלהיו
ישראל אבינו תלה את הנדר במי שפתח
בו תחלה וכו'. (כ"ז ע-ה).
ויגד יעקב לרחל כי אחי אביה הוא וכו' בן רבקה
הוא אם לרמאות כי אחי אביה הוא ואם
לצדק וכו' בן רבקה הוא וכו'.
(כ"ז ע-יב, תגלה יג).
ויגד לאברהם העברי — כל העולם כלו מעבר
אחר והוא מעבר אחר וכו'.
(כ"ז מ-יג, פסיקתא רבתי פ' לג).
ויגד לרבקה מי הגיד לה — אמהות נביאות הן
ורבקה מן האמהות (כ"ז טו-טז).
ויגדל האיש וילך הולך וגדל — שדיו אומרים
זבל פרדותיו של יצחק ולא כספו וזהו
של אבימלך (כ"ז טז-יז).
וידר ישראל (במדבר כא). ישראל סבא
(כ"ז ע-א).
וידיו אך יצא יעקב כיצד היו פתחו של יצחק
שיעקב יצא ועשו נכנס ולא ראו זה לזה
אלא מהופך וכפל לאחוריהם היה וציר
הדלת היו באמצע המפתח למטה ובאמצע
המשקוף למעלה ופותרה וסוגר לימין
ולשמאל ובצד שמאל נכנס עשו ונפתח גם
צד ימין ודרך שם יצא יעקב וכו'.
(מ' תלפיות ענף יחק).

ויהי כבוא אברהם מצרימה ושרה הבין דהיתה
נרונה בתיבה ונעל בפניה כיון דמטו

סג-ח, ירושלמי פ' אלו נאמרים מ' טו"ט מ' (מ).
ויאמר יעקב אל ביתו א"ל כרוספדאי אר"י אין אנו
בקואים בדקדוקי ע"ז כיעקב אבינו וכו'.
(כ"ז טז-ג).
ויאמר יעקב אל לבן הבה את אשתי — כך היה
יעקב אומר — אמר לי הקב"ה שאני מעמיד
י"ב שבטים עכשיו הרי אני בכך פ"ד שנים
ואם אין אני מעמיד עכשיו איתני וכו'.
(כ"ז ע-יח).
ויאמר יעקב לבניו למה תתראו אמר להם אל
תועזאו בידכם פרוסה ואל תכנסו בולכם
בפתח אחד מפני העין וכו'. (כ"ז טז-ג).
ויאמר יעקב מכרה כיום א"ל זבון לי חד יום מן
דירך (כ"ז טג-יח).
ויאמר ישראל רב כוחו של יוסף בני שבמה צרות
הגיעו וועדיין הוא עומד בצדקו (כ"ז טז-ד).
ויאמרו אליו איה שרה אשתך, ויאמר הנה באהלה
להודיע ששרה אמנו צנועה היתה (כ"ז טז).
ויבא אברהם לספור לשרה — מהיכן בא מקברתו
של תרח לשרה בא. . . מדהר המוריה בא
ומתה שרה מאותו צער לפיכך נסמכה
עקידה ליהיו חיי שרה
(כ"ז כח-ה, זוהר דף קכז).
ויבא הפליט, הוא עוג, ולמה נקרא שמו עוג שבא
ומצא את אברהם יושב ועוסק במצות עוגות
(כ"ז מ-יב, נדה סא).
ויבא יעקב שלם — שלם בגופו שלם בבניו
שלם בממונו שלם בתלמודו וכו'.
(שם לג, כ"ז טט-ס).
ויבא לבן באוהל יעקב ובאוהל רחל. . . למה באוהל
רחל ב' פעמים שדי מכיר שהיתה משמשנית
וכו'. (כ"ז עז-ו).
ויבואו עד גורן האמה, מלמד שדיו ראויים לדוש
באמה באיזה זכות ניצולו בזכות הסד
שעשו עם אבינו יעקב ומה הסד עשו. . .
אזורי מתניהם התיירו וכו'. (כ"ז ק-ו).

הנותן בים דרך עיר א רחוב ד. אבות ואמהות קלה

למכסא אמרין ליה הב מכסא וכו'
(ב"ר-מ מד"ט, ב"ר מ-ה, זכר סז דפ"ב).

ויהי כי זקן יצחק ותכדון עיניו מראות... על ידי
שהצדיק את הרשע כהו עיניו

(ב"ר סה-ג, זכר כסלח דף מו).
ויהי ערב ערביו של עשו ויהי בוקר בקרו של
יעקב וכו' (ב"ר פג-ד).

ויהי רעב בארץ, וי רעבון באו לעולם, אחד בימי
אדה"ד... א בימי אברהם... וא בימי יצחק
וכו' (סס מד-ב).

ויוציאך בפניו מאי בפניו אלו האבות, ויוציאך
דא יעקב, בכחו דא יצחק, הגדול דא אברהם
(זכר כסלח דף נג).

ויותר יעקב לבדו מה הקב"ה ברחוב בו ונשגב
ד לבדו אף יעקב ויותר יעקב לבדו
(ב"ר עז-א).

ויותר יעקב לבדו — שנשתיר על פכים קמנים
(חולין פא).

ויובח זכרים לאלדו אביו יצחק... שחייב אדם
בכבוד אביו יותר מכבוד זקינו (סס נד-ה).
ויותר יעקב נזיר — א"ל מה טיבו של נזיר זה א"ל
שמת אותו זקן, אמר באותו זמן פגעה
מדה"ד א"ל הן אמר א"כ לא מתן שכר
ולא תחיית המתים וכו'.

(ב"ר סג-טו, ב"ר טו, זכר סז).
ויוזכר אלהים את אברהם וישלח את לואי מה
זכירה נזכר לו ללואי שותיקה ששרתן
לאברהם בשעה שאמר אברהם על שרה
אשתו אחותי היא, והיה יודע ושירתן וכו'
(ב"ר כה-ח).

ויצח לו השמש, ובי לו לבדו זרחה והלא לכל
העולם כלו זרחה, אר"י שמש הבא בעבורו
זרחה בעבירו (חולין לא).

ויהן את פני העיר, דא אמרה שאדם צריך להחזיק
טובה למקום שיש לו הנאה ממנו וכו'
(ב"ר עט-ה, שבת לג).

ויהן את פני העיר, מטבע תיקן (יעקב) להם
מרחצאות תיקן להם (שבת לג).

ויהן את פני העיר, נכנס בע"ש עם דמדומי המה
מבעוד יום וקבע תחומין מבעוד יום, דא
אמרה ששימר יעקב את השבת קודם שניתן
(ב"ר עט-ז).

ויותר אף יעקב ברחל — א"ל הקב"ה כך עונין את
המעיקות חייך שבניך עתידים לעמוד לפני
בנה (ב"ר עא-ז).

ויותר יצחק — בדין היה לקללו אלא שבטח בדי
ישוגב שברכו וכו' (סס סז-ח).

ויותר יצחק חרדה גדולה, אמר מי הוא זה שנעשה
סרסור ביני לבין המקום שיטול יעקב את
הברכות וכו' (סס טז-ב).

ויטע אשל — ר"א פרדם, רנ"א פנדק, ריב"ם אמר
סנהדרין וכו' (סס נד-ח).

וירא יעקב מאד — ב' בני אדם הבטיחן הקב"ה
ונתייראו הבחור שבאבות והבחור שבנביאים
וכו' (סס עו-א, ילקוט ישלח).

וירא יעקב מאד — מכאן שאין הבטחה לצדיקים
בעוה"ז וכו' (ברכות ז: ב"ר עו-ב).

ויכל יעקב לצות את בניו שלשה צווים נאמרו
בענין, ויצו אותם, ויאמר אליהם, אני נאסף
אל עמי א"ל אם זכיתם לכם זכיתם בעצמא
ואם לאו משאני מסתלק מן העולם אצל
אבותי אני הולך וכו' (ב"ר ק-א, תנחומא).

וילך אברהם ויקח את האיל ויעלהו לעולה תחת בנו
אמר לפניו רבון כל העולמים הוי רואה
דמו של איז זה כאלו דמו של יצחק בני
וכו' (סס טו-יד).

ויסע אברהם ארצה הנגב, לפי שחרב מקומה של
סידם פסקו העוברים ושבים, אמר מה אני
מפסיק צדקה מביתי הלך ונטע לו אוהל
בגרר (סס נב-א, פסיקתא רבתי פ' מז).

ויען עפרון החתי את אברהם באוני בני חת —
אמר ר"פ מלמד שנעלו דלתותיהן והלכו

הנותן בים דרך עיר א רחוב ד. אבות ואמהות קלט

לגמול חסדים לאברהם (ב"ר נח-ח).

ויען השמן אמר לפניו רבוש"ע שמתו בבל העולם בלו ולא מצאתי נאמן בעבדך אברהם וכו' (ב"ר טו)

ויעקב הלך לדרבו ויפגעו בו מלאכי אלהים אלו מלאכי אלקים אברהם ויצחק הוו שליוו ליעקב וכו' (זוהר פ' מורע דף קה).

ויעש אברהם משתה גדול גדול עולמים היה שם (ב"ר נג-יד, סקדמט סזסר).

ויעש להם משתה בביתו של אברהם אבינו היה שהיה מקבל את העוברים ואת השבים (ב"ר נח-ח, פד"א פ"ה).

ויעתר יצחק לר' לנוכח אשתו... מלמד שהיה יצחק שמוח כאן ואומר רבוש"ע כל בנים שאתה נותן לי יהי מן הצדיקים הוו וכו' (ב"ר סג-ה, רות רכז פז).

ויעתר יצחק לר' לנוכח אשתו... על אשתו לא נאמר אלא לנוכח מלמד ששניהם עקורים היו (יבמות סד).

ויפגע במקום — בקש לעבור (יעקב) נעשה העולם בלו במין כותל (ב"ר סח-יב).

ויצא החוצה קפץ בזכות אבות (סס פז-י). ויצא יעקב... כשהצדיק בעיר הוא זיוה הוא הדרה יצא משם פנה זיוה פנה הדרה וכו' (סס סח-י).

ויצא יצחק לשוח השדה מהיכן יצא מגן עדן (ילקוט וילא).

ויצחק בא מבא אתא ממיתא ולדיכן הלך באר לחי רואי הלך להביא את הגר אותה שישבה על הבאר ואמרה לחי העולמים ראה בעלבוני (ב"ר ס-יג).

ויקברו אותו יצחק וישמעאל אל מערת המכפלה כאן בן האמה חולק כבוד לבן הגבירה וכו' (סס סג-ג, ועיין ב"ר טז).

ויקח אברהם צאן ובקר ויתן לאבימלך ויכרתו

שניהם ברית כשכרת עמו הברית נתקבצו מלאה"ש לפני הקב"ה וכו' (תד"א פ"ז).

ויקח מאבני המקום אבני המקום לא כתיב אלא מאבני המקום אלן אינון אבני יקר מרגלאן מבאן דאינון תריסר אבנין עלאין וכו' (זוהר וילא דף קמז).

ויקח מאבני המקום מלמד שנתקבצו כל האבנים וכו' (חולין פז).

ויקח מאבני המקום ר"א י"ב אבנים נטל כך גזר הקב"ה שהוא מעמיד י"ב שבטים אמר: אברהם לא העמיד יצחק לא העמיד אני אם מתאחות הן י"ב אבנים זו לזו יודע אני שאני מעמיד י"ב שבטים כיון שנתאחו ידע שהוא מעמיד י"ב שבטים (ב"ר סח-יג).

ויקח מאבני המקום ר"א נטל ג' אבנים אמר: אברהם יחד הקב"ה שמו עליו יצחק יחד הקב"ה שמו עליו ואני אם מתאחות הן שלשה אבנים זו לזו יודע אני שהקב"ה מיחד שמו עלי וכיון שנתאחו ידע שהקב"ד מיחד שמו עליו (סז).

ויקרא יעקב אל בניו — ויקרא יעקב לאל לזהות עם בניו וכו' (סז סח-ב).

ויקרא יעקב אל בניו — למה קרא להם לגלות להם את הקץ וכו' (סז טז-ה).

ויקרא יעקב אל בניו — צוה אותם על המחלוקת אמר להון תהון כלכון אסיפה אחת וכו' (סז סח-ב).

ויקרא יצחק אל יעקב ויברך אותו ויצוהו הזהירו על בנות ענר אשכול וממרא וכו' (סז טז-י).

ויקרא יצחק אל יעקב ויברך אותו — לפי שהיו הברכות מפוקפקות בידו והיכן נתאושו בידו כאן ויקרא יצחק את יעקב וכו' (סז טז-י).

ויקרא יצחק אל יעקב ויברך אותו — ראה יצחק ברוח הקודש שעתידין בניו להגלות לבין אומות העולם אל בא ואברכך ברכות של

הנותן בים דרך

עיר א רחוב ד. אבות ואמהות קמ

פרקים, נשיקה של פרושות . . ר"ת אמר
אף נשיקה של קרובות שנאמר וישק יעקב
לרחל שהיתה קרובתו (ב"ר ע"ה).

וישקו – למה נקוד עליו מלמד שלא בא
לנשקו אלא לנשכו ונעשה צוארו של
יעקב אבינו של שיש וכו' (ס"ט ע"ה).

וישתחו אברהם לפני ע"ה מיכן שמודים על
בשורה טובה (ס"ט ע"ה).

וישתחו לך בני אמן – ולהלן את אמר
וישתחו לך בני אביך, אלא יעקב ע"י
שנטל ארבעה נשים לאה רחל ולפא ובלהה
הוא אומר בני אביך יצחק נטל רבקה אמר
בני אמן (ס"ט ע"ה).

ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק – בכורה
רנ"א ברכה ורבנן אמרה קבורה ודאיתקי וכו'
(ב"ר ס"ה ט' שוח"ע מזמור ח).

ויתפלל אברהם אל אלהים – כיון שדחתפלל
אברהם אבינו הותר הקשר רחוק וכו'
(ס"ט ע"ה).

ויתרוצצו הבנים בקרבה – בשעה שהיתה
עומדת על בתי כנסיות וב"מ יעקב מפרנס
לצאת וכו' (ס"ט ע"ה וזכר חולדות קלט).

ובולן רואין אותן כאולו הן בני חורין שירדו
מנכסיהם שהן בני אברהם יצחק ויעקב
וכו' (ב"ר פ"ה).

וכן משה בשעה שעשו ישראל אותו מעשה עמד
ולמד עליהם זכות מ' יום ומ' לילה ולא
נענה אלא כיון שהזכיר את המתים מיד
נענה שנאמר זכור לאברהם ליצחק
ול ישראל מה כתוב וינחם ד' על הרעה וכו'
(ב"ר מ"ה).

ולא שמע אליה – ארבי שמע לה אלא שהביא
הקב"ה איקונין של אביו ונתבייש וברח
(ילקוט וי"ט).

ולילף מיצחק דכתיב ויהי יצחק בן ארבעים

(ס"ט ע"ה).

ויקרא מלאך אלהים אל הגר בזכותו של אברהם
אבינו וכו' (ס"ט ע"ה).

וירא את המקום מרחוק מה ראה ראה ענין קשור
על הרה אמר דומה שזה הרה שאמר לי
הקב"ה להעלות את יצחק בני עליו וכו'
(קט"ר ט"ו).

וירק את הניכיו ח"א בכלי זיין הוריקן וחד אמר
באבנים טובות ומרגליות וח"א ב' שופטים
(ב"ר מג"ב, תנחומא ס).

וישא יעקב רגליו – כיון שנתבשר בשורה טובה
טענא טעין ליביה ית רגלוהי הדא אמרה
כריסא רגליא (ב"ר ע"ה, ילקוט וי"ט).

וישב אברהם אל נערי ויצחק היכן הוא – שדחו
אצל שם ללמוד ממנו תורה וכו' (ב"ר נ"ט).

וישב יעקב – לא נהנה יעקב ממושב עד שגר
במגורי אבותיו ואינו זו ארץ כנען ששם גר
יצחק אביו (ס"ט ע"ה).

וישב במקום ההוא – כאן שכב אבל כל יד
שנה שהי ממון בבית עבר לא שכב בלילה
וכו' (ס"ט ע"ה, שוח"ט ט' קנד).

וישכם יעקב בבקר ויקח את האבן וכו' ויצק שמן
על ראשה שופע לו מן השמים כמלא פי
הפך (ב"ר ס"ט).

וישלה אברהם את ידו הוא שולח יד ליטול את
הסכין ועיניו מורידות דמעות ונופלות דמעותיו
לעיניו של יצחק מרחמנותו של אבא וכו'.

(ס"ט ע"ה).

וישלה יעקב מלאכים – למה שלח יעקב אצלו
שלוחים אלא כך אמר אשלח לו שלוחים
אם יחזיר בתשובה וכו' (ס"ט ע"ה).

וישלח מעל יצחק בנו – א"ל כל מה שארתם
יכולים להזריח תזריחו שלא תכוו בגחלתו
של יצחק (ב"ר ס"ה, ילקוט ס).

וישק יעקב לרחל כל נשיקה לתפילות בר מן
תלת נשיקה של גדולה נשיקה של

הנותן בים דרך עיר א רחוב ד. אבות ואמהות קמא

שנה בקחתו את רבקה — ובתיב ויהי
יצחק בן ששים שנה בלדת אותם — א"ל
יצחק עקר היה וכו' (יבמות סד.)
ומבשרי אחזה אלהי אמר אברהם אחר שמלתי
עצמי הרבה גרים באו להדבק בזאת הברית
וכו' (ב"ר מח-ג.)
ומה אתה שאשתך זונה ובניך בני זנונים . .
כך ישראל שהם בני בחוני בני אברהם
יצחק ויעקב . . וכו' (פסחים פז.)
ועדיין היו מרגנים ואומרים אם שרה הבת תשעים
שנה תלד אברהם בן מאה שנה יוליד מיד
נהפך קלסטר פנים של יצחק ונדמה לאברהם.
פתחו כולם ואמרו אברהם הוליד את יצחק
(ב"ר פז.)
ועיני לאה רבות — רבות מבכיה שהיו אומרים
כך הוא התנאים הגדולה לגדול והקטנה
לקטן והיתה בוכה ואומרת יהי' שלא אפול
בגורלו של רשע וכו' (ב"ר ע-טו, כ"ב קסג.)
ועל פני כל אחיו ישכון — כל זמן שהיה אברהם
אבינו קיים ישכון וכשמת אברהם נפל וכו'
(ב"ר מה-יג.)
וענותך תרבענו — מה ענוה הרבה הקב"ה לאברהם
שהיה יושב והשכינה עומדת וכו'
(סע מח-ה.)
ועצת מלאכיו ישרים שנגלה הקב"ה אל יעקב
אבינו בשביל לקיים גזירתו של אותו מלאך
שאמר לו ליעקב וכו' (סע עח-ז.)
ועתה ד' אבינו אתה א"ל הקב"ה הנחתם אבותיכם
אברהם יצחק ויעקב ולי אתם קוראים אב
וכו' (שמו"ר מו-ו.)
ופקוד גפן זאת שוב ועשה מה שאמרת לאברהם
הבט נא הימים וספור הכוכבים ופקוד גפן
זאת וד' פקד את שרה
(ב"ר נג-ה, טו"ט מזמ"ר ע.)
ורווח תשימו בין עדר לעדר אמר לפנינו רבוש"ע
אם יהיו צרות באות על בני לא תביא אותן

זה אחר זה וכו' (ילקוט ושלח)
ושמעו אל ישראל אביכם — אל הוא ישראל
אביכם מה הקב"ה הוא בורא עולמות אף
אביכם בורא עולמות וכו'
(ב"ר נח-ה, מגילה יז.)
ושמרו דרך ד' לעשות צדקה ומשפט מרתחה
צדקה ולכסוף משפט הא כיצד אברהם
היה מקבל את העוברים ואת הרשעים
משהיה אוכלים ושותים א"ל ברכו וכו'
(ב"ר מט-ז, סוטה י. תנחומא לך.)
ושרי אשת אברם לא ילדה לו — לו לאברהם
לא ילדה אברם אלו נשאת לאחר ילדה וכו'
(סע מה-ג, ילקוט לך.)
ותגנוב רחל את התרפים אשר לאביה והוא לא
נתכוונה אלא לשם שמים אמרה מה אנא
מיזל וגשבוך הדין סבא בקלקוליה וכו'
(ב"ר עז-ה, תנחומא וילא, פדר"א פ"ט.)
ותהיין מורת רוח ליצחק ולרבקה — למה ליצחק
תחלה אלא ע"י שהיתה רבקה בת כומרים
לא היתה מקפדת על מנופת ע"י וזה ע"י
שהיה בן קדושים היה מקפיד על מנופת
ע"י לפיכך ליצחק תחלה וכו' (ב"ר סה-ג.)
ותהר ותלד שרה בן לזקניו מלמר שלא נגבה
זרע ממקום אחר (סע נג-י.)
ותכהן עיניו מראות — מראות ברעתו של רשע
אמר הקב"ה יהי יצחק יוצא לשוק ויהיו
בריי"ת אמרין דין אבזה דהוא רשיעא
אלא הריני מכהה את עיניו והוא יושב בתוך
ביתו (סע מה-ה.)
ותכהן עיניו מראות — שבשעה שעקד א"א את
בנו ע"ג המזבח בכו מלאה"ש וכו' ונפלו
דמעות עיניהם לתוך עיניו וכו' (סע.)
ותכהן עיניו מראות — שבשעה שעקד א"א את
יצחק בנו ע"ג המזבח תלה עיניו למרום
הבית בשכינה וכו' (סע.)
ותלך ללדו את ד' — וכו' בתי נסמות וברתי

הנותן בים דרך

עיר א רחוב ד. אבות ואמהות קמב

ואמונתו זה יעקב שנאמר תתן אמת ליעקב.
לבית ישראל ישראל סבא מי היה ביתו
של אבינו יעקב לא רחל וכו' (ב"ר עג-ה).
חביבה היא המילה שנשתתף הקב"ה לאברהם.
שכל מי שהוא גדול אינו יורד לגיהנם
(מדרש תהלים פ"ו ח).

חביבה היא המלאכה מזכות אבות שזכות אבות
הצילה ממון מלאכה הצילה נפשות וכו' (ב"ר עג-ה, תנחומא ו"א).

חבל על דאברן ולא משתכחין כמה פעמים
נגלית על אברהם יצחק ויעקב באל שדי
ולא הרהרו על מדותי וכו' (סנהדרין ק"א).
חזרנו על כל המקרא ולא מצאנו שחלף יעקב
אבינו אצל עשו דהר שיעיר מימיו אפשר יעקב
אמיתי הי' ומרמה בו אלא אימתי הוא בא
אצלו לע"ל וכו' (ב"ר עח-יח, זוהר ו"א ד' קעב).

חטא גדול חטא א"א במה שאמר אחותי היא
ובשביל זה היה גלות מצרים (זוהר בשלח).
הצילה לך אמר אברהם לפני הקב"ה רבושע
הצילה לך שלא יאמרו באי עולם כך
אומנתו שהוא מאבד את הדורות במדות
האבירות וכו' (תנ"ח ס"ו).

המשה צדיקים עמדו בעולם נח ועבר ושם ואשור
ואברהם — אברהם צדקתו עומדת לעד וכו' (מ' שוח"ט מ' קיח).

הרדה שההרד יעקב ליצחק שנאמר ויחרד יצחק
חרדה גדולה עד מאד יתן מוקש בדין היה
לקללו אלא ובטח בדי' שונג שברכו ואמר
גם ברוך יהיה (ב"ר מז-ה).

י' שנמל הקב"ה משרה היה טס ופורה סביב
כסאו של הקב"ה אמר לפניו רבשע בשביל
שאני קטנה שבאותיות הוצאתני משמה
של צדיקת?

(ירושלמי סנהדרין פ"ב ס"ו, וב"ר ר"פ מו).
י"ד שנמל הקב"ה משרי נחלק חציו לשרה וחציו
לאברהם (סס רפ"ז).

מדרשות היו באותן הימים... אלא ללמדך
שכל מי שהוא מקבל פני זקן במקבל פני
שכינה (סס סג-ז, זוהר תולדות קל).

ותמנע היתה פלגש דאליפו — להודיע שבחה של
א"א עד היכן היו מלכויות ושלטונים רוצים
להדבק בו וכו' (ב"ר פג-ט, סנהדרין לט).
ותקע כף ירך יעקב — סדקה כרגי רא"א שייעא
רנב"י אמר פירשה ממקומה וכו' (ב"ר עז-ד).
ותרא שרה — מלמד שהיתה אמנו שרה רואה
את ישמעאל בונה בימסות ועד חגבים
ומקריב עליהם וכו'.

(סס נג-טו, תוספתא סוטה פא).

ותשא רבקה את עיניה ותרא את יצחק — אר"ה
צפת שידו שטוחה בתפלה אמרה ודאי
אדם גדול הוא לכך שאלה עליו (ב"ר ס"ד).
ותתן אותה לאברהם אישה ולא לאחר, לאשה
ולא לפילגש (ב"ר מה-ד).

ז' אבות ברותי בריתי אלו הן: אברהם יצחק ויעקב
משה ואהרן ופנחס ודוד וכו' (ד"א פא).

זאת הארץ אשר נשבעתי לאברהם ליצחק וליעקב
לאמר — מאי לאמור: אמר הקב"ה למשה
לך אמור להם לאברהם ליצחק וליעקב
שבועה שנשבעתי לכם כבר קיימתיה לבניכם
(ברכות יח).

זימן הקב"ה לאברהם אבינו ב' כלותיו כב' חכמים
והיו מבינות אותו ויועצות אותו ומלמדות
אותו חכמה וכו' (אבדר"כ פ"ג).

זכור לאברהם — למה מזכיר כאן שלשה אבות,
אמר משה אם שריפה הם חייבים, זכור
לאברהם שנתן נפשו לכבשן האש לישרף
על שמך... ואם הריגה הם חייבים, זכור
ליצחק אביהם שפשט צוארו ע"ג המזבח...
ואם גלות הם חייבים, זכור ליעקב אביהם
שגלה מבית אביו לחרן וכו' (שמי"ר מד-ה).

זכר חסדו ואמונתו לבית ישראל וכו' — זכר
חסדו זה אברהם שנאמר: חסד לאברהם.

הנותן בים דרך עיר א רחוב ד. אבות ואמהות קבנ

יבא לבן ויעיד ביעקב שלא נחשד על הגזל (פ"ז ג.)

יבא נמרוד ויעיד באברהם שלא עבד עבודה זרה (ס.)

ידיד זה אברהם דכתיב מה לידידו בביתי (מנחות כג.)

יודע ד' ימי תמימים זה אברהם שנאמר וזה תמים ונחלתם לעולם תהיה ואלה שני היו אברהם וכו' (ב"ר סג-ה.)

יודע ד' ימי תמימים זו שרה שהיתה תמימה במעשיה ונחלתם לעולם תהיה שנאמר ויהיו חיי שרה וכו' (ב"ר נח-א. ועיין קידושין עב. וזמא לח.)

יודע היה יעקב אבינו שצדיק גמור ה' ואם מתים שבח"ל חיים למה הטריח את בנוי שמא לא יזכה למחילות וכו' (מנחות ק"א.)

יודעים היו מלאה"ש ששרה אמנו באוהל היתה אלא מאי באהל כדי לחבכה על בעלה (ב"ר פז.)

יום שלישי של מילה של אברהם אבינו היה ובא הקב"ה ושאל בשלמו (ב"ר פו.)

יושב בשמים ישחק דא יצחק דאתא מסמרא דחומרא נדיר בקדמיתא וחייך ולבתר זעים ותריך וכו' (זוהר פ' מנורע.)

י"ח פעמים מזכיר האבות בתורה וכנגד כן קבעו חכמים י"ח ברכות שבתפלה.. ואם יאמר לך אדם י"ז הם אמור לו ויקרא בהם שמי ושם אבותי אברהם ויצחק חד מנהון (ב"ר סט-ב. ירושלמי ברכות פה. ופ"ד דתענית.)

ימי אברהם קע"ה שנה יצחק ק"פ שנה יעקב קמ"ז שנה כשאתה כוללן נמצא חמש מאות שנה ושתי שנים וכן מהלך שמים וארץ דכתיב כימי השמים על הארץ (מ' תלפיות עקף אבות.)

יסבה זו שרה - ששבתה ברוח הקודש (תגילה יד.)

יעקב אבינו אזדור את בנוי על צנה ופחים (כתובות ל.)

יעקב אבינו בקש רחמים על הדבר ויפול רוכבו אחור ויחזרו דברים לאחוריהם לפי שהיה יעקב אבינו רואה אותו וסובר בו שהוא מלך המשיח כיון שראה אותו שמת אמר אף זה מת לישועתך קויתי ד' (ב"ר נח-ט.)

יעקב אבינו זקן ויושב בישיבה היה שנאמר ועיני ישראל כבדו מזוקן וכו' (יומא כח.)

יעקב אבינו ייסר את בנוי ורידה אותם ולמדים דרכיו שלא היה בהם פסולות וכו' (שמו"ר ח-ה.)

יעקב אבינו כשהביאו בנוי את הבתונת בדם לא האמין להם כל עיקר מנין וכו' (מ' סופרים כה-ט.)

יעקב אבינו לא מת וכו' (תענית ה.)

יעקב אבינו לא ראה קרי מימיו (יבמות עו.)

יעקב אבינו נולד מהול (אדר"כ פ"ב)

יעקב אבינו תלה עיניו וראה שכינה עומדת על גביו אמר להם הוי זהירין בכבודו של הקב"ה (ב"ר נח-ג.)

יעקב בהיותו ט"ו שנים לקח הבכורה ובהיותו בן ט"ז שנים לקח הברכות ובהיותו בן פ"ו שנים מת עבר רבו וכו' (מ' תלפיות עקף יעקב דף רמז.)

יעקב גייר גיורים - דכתיב ויאמר יעקב אל ביתו יצחק - וישב יעקב בארץ מגורי אביו מאי מגורי אביו מגורי אביו (ב"ר פד-ב.)

יעקב זיווג שנים כנגד שנים ומשה זיווג ב' כנגד ב' וכו' (שם נט-ב. מנחותא ויחי.)

יעקב כתיב ביה קריבה שלא הגיע לימי אבותיו אברהם חי קע"ה שנה יצחק ק"פ ויעקב קמ"ז (ב"ר נח-ה. עיין תענית ה.)

יעקב נעשה שר למלאך.. מלאך בכה ליעקב וכו' (חולין נב.)

יעקב נקרא שמו ישראל דכתיב לא יעקב יאמר

הנותן בים דרך עיר א רחוב ד. אבות ואמהות קמר

אמרה רבקה מפני הנפילה אבדתי בתולותי
הלכו ומצאו את חדם על העץ והרם הרה
גבראל שמרו ולפיכך זכה נאליעזר שיכנס
לג"ע (מ"א ח"י טרה פד-סד).

יצחק משחר מוסר ליעקב שלמדו יצחק תורה
ויסרו בבית תלמודו שנאמר ויעקב איש תם
ובי (סמ"ל א-א).

יצחק ע"י שלא נטל אלא אשה אחת הוא אומר
וישתחו לך בני אמי יעקב ע"י שנשל
ארבע נשים כתיב וישתחו לך בני אביך
(ב"ר נח-יא).

יצחק תבע יסורין אמר לפניו רבון העולמים אדם
מת בלא יסורין מדה"ד מתוחה בנגדו מתוך
שאתה מביא עליו יסורין אין מדה"ד מתוחה
בנגדו (סס סה-ד).

יקרב אברהם מן גביה ועד גבי ואנא מן גבי ועד
סוף דרי (ירושלמי ברכות פ"ט הל"ב).

יש שהוא הולך אצל זיווגו ויש שזיווגו בא אצלו
יצחק בא זוגו אצלו שנאמר ויצא יצחק וכו'
יעקב הלך אצל זיווגו שנאמר ויצא יעקב וכו'
(ב"ר סח-ד).

ישב אברהם אבינו ודן גזירה שוה נאמרה ערלה
באילן ונאמרה ערלה באדם וכו' (ססמ-ד).
ישמעאל עשה תשובה בחיי אביו שנאמר ויקברו
אותו יצחק וישמעאל בניו ... (ב"ב טו:)

כה אמר ד' אל בית יעקב אשר פדה את אברהם
וכי הובן מצינו שפדאו לאברהם ארי
שפדאו מצער גידל בנים וכו' (ססהרין יט:)
כה אמר ד' בוראך יעקב ויוצרך ישראל — אמר
הקב"ה לעולמו עולמי עולמי מי בראך מי
יוצרך יעקב בראך יעקב ויוצרך וכו' (ויק"ר לו-ד).
כה תאמר לבני ישראל — ד' אלהי אבותיכם לך
ואמור להם בשמי שהוא מר"ה בו אני
מתנהג עמדם בזכות אבותם וכו' (סמ"ג א-ח).

עוד שמך כי אם ישראל יצחק נקרא שמו
ישראל דכתיב ואלה שמות בני ישראל
הבאים מצרימה את יעקב אברהם נקרא
ישראל וכו' (ב"ר סג-ג).

יעקב פתח בנדר תחלה לפיכך כל מי שהוא
נודר לא יהיה תולה את הנדר אלא בו וכו'
(סס ע-א, ילקוט תהלים רמז תש"ז).

יעקב תבע את החולי אמר לפניו רבון העולמים
אדם מת בלא חולי ואינו מיישב בין בניו
מתוך שהוא חולי שנים או שלשה ימים הוא
מיישב בין בניו וכו' (ב"ר סה-ד).

יפה רחיצת רגל עבדי אבות מתורתן של בנים
(סס ס-ח).

יפה שיחתן של עבדי בתי אבות מתורתן של
בנים וכו' (סס ס-יא, ילקוט ס"ז).

יפיפות מבני אדם נתיפית בתחתונים שנאמר
נשיא אלקים אתה בתוכינו על מן ברכך
אלקים לעולם וד' ברך את אברהם בכל
(ב"ר נט-ה, ילקוט ס"ז).

יצחק אבינו היה עקר (יבמות סד).

יצחק הוציא בתולי רבקה (פר"א פ"טו).

יצחק היה לו נשמת נוקבא דהיינו נשמת חיה
ובשעת עקידה פרחת אותה נשמה שהיה לו
מקודם ובא לו לתוך האיל ובשחימת האיל
נחשב כמו שנשחט ליעחק כי שם היתה
נשמתו שפרחה ממנו ובא לו נשמה
חדשה מצד רדוכרא (ת' תלפיות עקב יצחק).
יצחק וישמעאל היו מדיינים זה עם זה זה אומר
אני חביב ממך שנמלתי לייג שנים וכו'
(ב"ר נה-ד).

יצחק י"י עשרה נסיונות י"צ לתשעים שנה לשרה
כשנולד י"ח לשמונה ימים נמול י"ק מאה
שנה היה לאברהם (ת' תלפיות וע"י ב"ר נג-יא).
יצחק לא מצא בתולים לרבקה וחשדה מאליעזר.